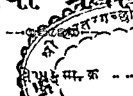
તત્ત્વત્રયીમીમાંસાના સારાસરૂપ

# તત્ત્વત્રયી-પ્રવેશિકા



જૈનાચાર્ય ન્યાયાંભોનિધિ શ્રીમદ્ વિજયાનન્દસૂરિ
(અપરનામ શ્રીઆત્મારામજી) મહારાજ
શિષ્યરત્ન-દક્ષિણવિહારી મુનિરાજ
શ્રીઅમરવિજયજી મહારાજ

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર-

શાહ મગનલાલ રાયજીના ટ્રસ્ટીઓ
શાહ મૂળજીભાઈ સવાઈચંદ
તથા શાહ ત્રિભોવનદાસ હરગોવન
શ્રીમાલી વાગા-ડભોઈ

વીર સંવત્ ૨૪૫૯] પ્રથમાવૃત્તિ ૧૦૦૦ [આત્મસંવત્ ૩૭
વિક્રમ સંવત્ ૧૯૮૯] કિંમત રૂ ૦-૧૨-૦ [સને ૧૯૩૩

પ્રકાશકો.

શાહ મૂળજીભાઈ સવાઇચંદ.
શાહ ત્રીભોવનદાસ હરગોવન.
શાહ વ્રજલાલ રાયજીના
ટ્રસ્ટીઓ.

શ્રીમાળી વાગા—ડભોઈ.

પ્રકાશન સ્થળ
ડભોઈ.
૧૦-૧-૧૯૩૩

મુદ્રક:
શાહ લાલચંદ નંદલાલ
વકીલ બ્રધર્સ પ્રીં પ્રેસ
વડોદરા.

# નિવેદન

સુજ્ઞ વાચકો !

અમારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ રોયલ આ૦ પેજી ફારમ ૧૫૦ ના આશરે ( પૃષ્ઠ ૧૨૦૦ લગભગ ) દળદાર તત્ત્વત્રયી મીમાંસા નામના પુસ્તકની પ્રસ્તાવનારૂપ આ ગ્રંથ હોવાને લીધે ફરીથી આની પ્રસ્તાવનાની જરૂર હોય નહી

સામાન્ય જનતા સ્હેલાઇથી ટુંક સમયમા સમજી લાભ ઉઠાવી શકે તેવા ઇરાદાથી તેની પ્રવેશિકા રૂપ આ ગ્રંથ જુદા પુસ્તક તરીકે પ્રગટ કરવામા આવે છે આમા ચર્ચેલી દરેક બાબતોમા વિશેષ ઉંડા ઉતરવા ઇચ્છા ધરાવનારાઓએ ઉપરોક્ત ગ્રંથ વાચવા ભલામણ છે

તત્ત્વત્રયી મીમાંસા ગ્રંથ અમારી દશબાર વર્ષની મહેનતનુ ફળ છે અને લગભગ ૧૧૨ પુસ્તકોના દોહન ( માખણ ) સમાન છે

આ ગ્રંથ તૈયાર કરવામા શ્રી સયાજીરાવ શ્વેતાંબર લાયબ્રેરી ( શિનોર ) ની સારી સહાયતા મળી છે તેના માટે તેના કાર્યવાહકોને ધન્યવાદ આપીયે છીયે અને પુસ્તકાલયની ઉત્તરોત્તર અભિવૃદ્ધિ ઇચ્છીએ છીયે

લી૦ પ્રકાશક

जैनाचार्य-न्यायाम्भोनिधि-श्रीमद् विजयानन्दसूरीश्वरजीना लघुशिष्य-

दक्षिणविहारी-श्री **अमरविजयजी महाराज.**

जन्म संवत् १९१५ ना फागण शुदि १५



दीक्षा संवत् १९३८ ना वैशाख शुदि २

શિનોરવાસી શા ગુલાબચંદ શિવલાલભાઇએ પોતાની સ્વ. સધર્મચારિણીના શ્રેયાર્થે તથા ગુરૂભક્તિ નિમિત્તે આ ફોટો દાખલ કરાવ્યો છે

# ॥ તત્ત્વત્રયી મીમાંસા ॥



## રોયલ આઠપેજી ફારમ દોઢસો, પૃ. ૧૨૦૦ ની પ્રવેશિકા તેના વિષયોની ટુંક નોંધ.

---

## ॥ જૈન–વૈદિકમાંના વાસુદેવાદિક ત્રિકની ટુંકમાં નોંધ ॥

સ્કંદમા–વિષ્ણુના દેખતા દેવોનો નાશ કરી "તારક" ખભાતનો મલિક થયો ૬૩

તુલસી રામાયણે–તારકાસુરે બધાને સપત્તિથી રહિત કર્યા, તે બ્રહ્મા પાસે આવ્યા બ્રહ્માએ બાળકથી જય બતાવ્યો „

ત્રીજા ત્રિકમા મેરક પ્રતિવાસુદેવ છે તે બ્રહ્માડમા સુરૂદૈત્ય છે તેનાથી બ્રહ્માદિક ભ્રષ્ટ થયા વિષ્ણુ–દિવ્ય હજાર વર્ષ યુધ્ધના અતે, ગુફામા જઈને સૂતા ૬૫

ચોથા ત્રિકમા મધુ કૈટભ પ્રતિવાસુદેવ છે વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન, તે બે દૈત્યો બ્રમ્હાને મારવા દોડયા વિષ્ણુથી બચ્યા વિષ્ણુ પણ ભાગ્યા દુર્ગાપાઠમા પણ છે ૬૭

પાચમા ત્રિકમા–નિશુભ પ્રતિવાસુદેવ છે મત્સ્યે–શુભ નમિ બે દૈત્યોથી, ગરૂડ સાથે વિષ્ણુ માર ખાઇને નાઠા છે ૭૦

ભરત–સગર બેના પછી ૧૫ મા, ૧૬ માના, મધ્યમા મઘવા, સનત્કુમાર, પછી ૧૬મા, ૧૭મા, અને ૧૮મા તીર્થંકરો તેજ ત્રણ ચક્રવર્તીઓ મેળવતા ૭ થયા ૧૬માએ પૂર્વભવમા, બાજથી કબુતરની રક્ષા કરેલી, તે કથા–મહા ભારતમાજ, ત્રણના નામથી લખાઈ છે ૭૨

૧૮મા, ૧૯માના મધ્યમા–છઠ્ઠા વાસુદેવ, ૮મા ચક્રવર્તી, પછી ૭મા વાસુદેવ, ક્રમથી થયા છે છઠ્ઠા ત્રિકમા બલિ, સાતમા ત્રિકમા પ્રલ્હાદ, પ્રતિવાસુદેવ છે આ બેમા વૈદિકોએ ઘણું ઉધુ છતુ કરેલુ ૭૪

ાણીઓને, ભ્રષ્ટ કરેલી વેશ્યાના સચોગના વખતે નજયના પ્રપચથી મનાયો તેના શિષ્યે લોકોને ડરાવી તેવા સચોગ વાળી મૂર્ત્તિઓ પૂજાવી પુરાણોથી પણ તેવુ સ્વરૂપ જણાય છે જુવો— ૯૬

(૪૦) મહાદેવને હજાર કમલ ચઢાવવાનો વિષ્ણુનો સંકલ્પ, શંકરે એક ઉઠાવ્યું. વિષ્ણુએ આંખ કાઢીને આપી. આ વાત પંચતંત્ર જેવી વૈદિક પંડિત જણાવે છે.

---

## ॥ ખંડ બીજાના વિષયોની ટુંક નોંધ ॥

શિવ મૂર્ત્તિરૂપે દર્શન આપ્યું. ગંગામા કમલો પર શિષ્ય આવ્યા ,,

"બીજા દેહમા જતાં જીવને પાંચ ભૂત વીંટલાઈને જાય છે" એ અપૂર્વ અર્થ સાંભળતાં વ્યાસે ૧૬ વર્ષ વધાર્યાં. ,,

સર્ગ ૮ થી ૧૦ માં—જૈમિનિના કર્મકાંડનું ખંડન. જ્ઞાનકાડનુ સ્થાપન પ્રગટ જમિનિએ શકર મત-માનો કહી મંડનનો ખેદ દૂર કરાવ્યો. મંડન સ્ત્રી સાથે ૧૭ દિવસનો વાદ, કામકેલીનુ પ્રશ્ન થતા માસની મુદત માગી શિખવા ગયા ત્યાથી શિષ્યો છોડાવી લાવ્યા ૧૩૧

સર્ગ ૧૧ માં—કાપાલિકે શ્રેય માટે મસ્તક યાચ્યું, એકાતના વાયદે તે ગયો પદ્મપાદે નૃસિંહ રૂપે ચીરી નાખ્યો. ,,

સર્ગ ૧૨ મા—પુત્રના મરણથી દુખી બ્રાહ્મણપર દયા, આકાશવાણી થઈ, તેની પાસે જીવતો કરાવ્યો. ,,

સર્ગ ૧૪ મા—માતાના મહવાડમાં—શંકર સ્તવ્યા, વિમાન લઈ દૂતો આવ્યા; ના થતા પાછા ગયા તે પ્રમાણે વિષ્ણુના દૂતો આવ્યા, વિમાનથી વિષ્ણુધામમા પધાર્યા. ૧૩૨

સર્ગ ૧૫ મા—હજારો શિષ્યો અને રાજ્યના લસ્કર સાથે જય કરવા નીકળ્યા. ઝગડા થયા પણ અદ્વૈત મત ઘણા-ઓને કબૂલ કરાવ્યો. જૈનોને પિશાચદિ કહી તેમના તત્ત્વોનુ ખડન કર્યું, સપ્તભંગીનું પણ ખડન કર્યું. સત્યતા કેટલી છે તે જોશો. ,,

---

પતિ મહાન રાજા, તે પ્રજાપતિ, તેના પુત્ર પહેલા વિષ્ણુ, તેના શત્રુ તે અશ્વગ્રીવ.

વૈદિકોમા–પુત્રીના પતિ પ્રજાપતિ–બ્રહ્મા, ઘણાજ વિચિત્ર સ્વરૂપના લખાયા છે. અને જે અશ્વગ્રીવ તે માથુ કપાયા પછી ઘોડાના માથાવાળા હયગ્રીવ વિષ્ણુ લખાયા છે. ૧૫૬

„ સર્વજ્ઞોમાં–અનેક વિદ્યાઓ વાળા તે રૂદ્ર, ઋષભદેવથી તે મહાવીર સુધીમા ૧૧ જુદા જુદા થતા આવ્યા છે. વૈદિકોમાં–તે રૂદ્રના સંબંધે પણ વિચિત્ર પ્રકારની વાતો લખાઇ છે. ૧૫૭

„ હજારો ઋષિઓએ કરેલી સ્વાર્થની પ્રાર્થના, તેનો સંગ્રહ તે વેદો, ઉદાત્તાદિક સ્વરોની યોજના કરી આડંબરવાળા કર્યા અને ઇશ્વરથી પ્રાપ્ત થએલા બતાવ્યા. આગળ સર્વજ્ઞોમાથી પુરાણોમા ઉંધું છ-તું કર્યું. તે વ્યાસના નામે ચઢાવી દીધાં. વેદ, પુરાણોનો કોઇ નિયતતા તો દેખાતો નથી છતા તેમા સત્ય વસ્તુની શોધ કરવા મંડી પડવું તે તો અંધારામાં ફાફા મારવા જેવુ થાય. ૧૬૧

„ ખરો નીતિ ધર્મ તો બધી દુનિયાનો એકજ છે. એમ ભર્તૃહરિ પણ કહે છે. તેથી નીતિથી વિરૂદ્ધ યોગ્ય ન ગણાય. ૧૬૩

„ જૈનોના સ્યાદ્વાદમાં આજકાલના પડિતો પણ સત્યંકાર અર્પી રહ્યા છે. તેમા પણ વિપરીત બતાવનારાઓની

સત્ય બુદ્ધિ કેટલી હશે ? ૧૬૭

„ અધ્યાત્મિક ત ત્વોની અને અતિ પ્રાચીન ઇતિહાસની પ્રવૃત્તિ, સર્વજ્ઞોના અભાવથી લુપ્ત થતી તેમના પ્રાદુર્ભાવથી પુન પ્રવૃત્ત થતી પણ ૨૪ માથી તે ચાલુ રહેલી છે ત્યાથી વૈદિકોએ બધા પ્રકારનો ગોટાળો કરેલો છે ૧૬૯

„ હ્યુમ્ત શાહેબે-પુત્રીના પતિ પ્રજાપતિનો અર્થ વૈદિકોનો કલ્પેલો જણાવ્યો છે પણ તે વાસ્તવિક નથી તેથી અહી ફરીથો ખરો ખુલાસો કરીને બતાવ્યો છે ૧૮૨

„ વેદોના નામથી યજ્ઞ યાગાદિકની પ્રવૃત્તિ પૂર્વે ચાલતી હતી, પણ ૨૩ મા તીર્થ કરના ઉપદેશની પ્રવૃત્તિ થતા તે નહી જેવીજ થઇ પડી છતા પણ બ્રાહ્મણ ગ્રથોમા તેની સિદ્ધિ કરવા મ ડી પડયા તેથી પણ ઉચા આવી શકયા નહી, ત્યારે સર્વજ્ઞોમાથી લઇને ઉપનિષદોમા ઉધુ છ તુ કરવા મ ડી પડયા આ વાત તો આજ કાલના બાહોશ પડિતો પણ બનાવી રહ્યા છે જુરો સસ્કૃત સાહિત્યનાજ લેખો- ૧૯૩

„ મૅકડોનલ શાહેબે-સ સા મા-જગતની ઉત્પત્તિની કલ્પના કોઇએ આત્મા થી, કોઇએ પ્રજાપતિ થી, કરેલી તેમની કલમો ૧૨ અમોએ મુકેલી છે અને તેનો કિ ચિત્ વિચાર પણ કરીને બતાવેલો છે ૧૯૪

„ વિષ્ણુનો અને બ્રહ્માનો વિચાર કરતા પ્રથમ વિષ્ણુ ઢે ત્રણ પગલા મુકતા ત્રણ લોકની રચના કરવાવાળા

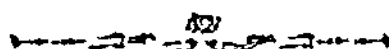
શ્રીમદ્ વિજયાનંદસૂરીશ્વરેભ્યો નમઃ



## તત્ત્વત્રયીમીમાંસાના સારરૂપ

# તત્ત્વત્રયી-પ્રવેશિકા.

## ખંડ પહેલો



### ॥ સજ્જનો પ્રતિ મારી નમ્ર પ્રાર્થના ॥

॥ આજ કાલના ઘણાખરા પંડિતોમા અને લોકોમા એવી હવા પસરેલી છે કે આ જમાનો સ્વતંત્રતાનો છે એમ કહીને કેટલાક સિદ્ધાંતોને બાજુ પર ગણીને પોતાની સ્વતંત્રના લેખો લખી ટુકડાને ભૂસકા મારે છે પણ તેવી હવા હજુ મારામા પસરેલી નથી અને તે પ્રમાણે સ્વતંત્ર પણે લેખ લખવાની બુદ્ધિ મે મારી ચલાવેલી પણ નથી મે મારી "તત્ત્વત્રયીમીમાંસામા" જે કાંઈ લખ્યુ છે તે સર્વજ્ઞોના સિદ્ધાંતમા જે પ્રમાણે લખાયુ છે તેમાનુ તેમના અભિપ્રાયને

મુખ્ય રાખીને તેમાંથી લઇ ને યત્ કિંચિત્ લખીને બતાવેલું છે. બાકી વધારાનું છોડી દીધું છે. પણ ફેરફાર કરવાની બુદ્ધિ જરાપણ ચલાવેલી નથી.

વૈદિકોમા—સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસને મળતા જે લેખો લખાયા છે અને દૂરદૂરમા જઇને સંબંધ વિનાના પડેલા છે તેમાથી પણ લઈને તેમનાજ અભિપ્રાય પ્રમાણે ટુંક ટુંક જૈનોના લેખોની સાથે જોડીને બતાવ્યા છે. બાકી વધારાના વિચારો તેમના તેવાને તેવા સ્વરૂપના છોડી દીધા છે. પણ આ જમાનાની ધાધલ જોઇને તે બન્ને પ્રકારના લેખોમાં મેં મારા સ્વતંત્રતાના વિચારો પણ લખીને બતાવેલા છે અને તેમાં બીજા લેખકોની સહાયતા પણ મેળવી છે બીજાના હિશાબે ભૂલ ન થએલી હોય એમ કદાચ ન પણ બન્યુ હોય ? છતાં સજ્જનોને મારી નમ્ર વિનંતી છે કે હંસ ચંચુ ન્યાયે ખીરનીરનો ભેદ સમજીને સાર સાર ગ્રહણ કરશો અને મારામા થએલી ભૂલોની ઉપેક્ષા કરશો. સર્વજ્ઞો વિના બીજા ગમે તેટલા અક્ષરોના પંડિતો હોય તો પણ તેમનામા ભૂલ થવાનો સંભવ તો રહે ? તેથીજ આ બધી દુનીયામાં વિચિત્ર પ્રકારની બાજી પસરેલી જોવામા આવે છે તો પછી મારા જેવા અલ્પજ્ઞમા ભૂલ થવા પામી હોય તો તેમા શી નવાઇ ? સર્વજ્ઞ વિના માણસ માત્રજ ભૂલના પાત્ર ગણાય છે. માટે હંસ ચંચુનો ન્યાય હૃદયમા ધારણ કરી સાર સાર ગ્રહણ કરશો એવી મારી અંતિમ પ્રાર્થના છે આજ કાલના ઘણાખરા પંડિતોએ તો સ્વતંત્ર પણાથી લેખો લખીને બતાવ્યા છે પરંતુ મે તો પરતંત્રપણે રહીનેજ લખીને બતાવેલું

[illegible]

---

## આ નગરનથી ગીમાગામયની ઉત્પત્તિ થવામા મુખ્ય કારણ

[illegible]

બીજેજ દિવસે ચાલતા થાય, તો પછી આપણો ધર્મ શો છે તેની ખબર અમોને કેવી રીતે પડે ? બ્રાહ્મણલોકો તો આજી-વિકાના માટે કોઇને કાંઇ ભણેલાજ હોય અને ગામના બ્રાહ્મણ તો દહાડામા દશ વખતે આવે અને લોકો બેઠા હોય ત્યારે તેઓ મરજી પ્રમાણે બોલે અને અમોને હલકા પાડે, જે કહે તે અમો સાંભળ્યા કરીએ કંઇપણ જાણ્યા વગર ઉત્તર શું આપીએ ? પછી અમે તેમને પુછ્યું કે ભાઇ ! શી શી વાતો કરીને તમોને હલકા પાડે છે ? શાહેબ ! એવી બધી વાતો તે કાંઇ યાદ રહે ? પછી અમે કહ્યુ કે બધી વાતો યાદ ન રહે એ વાત તમારી ખરી છે. પણ કોઈ મોટી મોટી વાતો યાદ કરીને કહો તો થોડો થોડો ખુલાસો કરી શકાય, પછી તેઓએ એકેકી વાત મુકવા માડી

(૧) શાહેબ ! કોઈ કોઈ સારા સારા બ્રાહ્મણતો આપણા ધર્મની નિંદા કરતા નથી પણ જૈનધર્મની વાહ વાહજ કરે છે.

(૨) વળી કોઇ કોઇ બ્રાહ્મણ તો પોતાના ગર્વમા ને ગર્વમા કહે છે કે તમારા જૈનો જગત્‌ના કર્તા એવા ઇશ્વરને માનતા નથી, તેથી તમારો જૈનધર્મ પાયા વગરનો છે.

(૩) વળી કોઇ બ્રાહ્મણ આવે તેતો એમજ કહે કે, તમારા જૈનો વેદોને માનતા નથી તેથી અમારામા નાસ્તિક બતાવ્યા છે

(૪) વળી એક બ્રાહ્મણ તો ઉચું ભાળીને એવું બોલતો રહ્યો કે તમારા દેવ નાગા છે અને તમારા ગુરૂઓ ગંદા રહે છે, નાહતા નથી અને ધોતાએ નથી.

(૫) વળી એ બ્રાહ્મણ કહેવા લાગ્યો કે—અમારામાં એક ગૌતમ ઋષિ હતા તેમને અમારા બ્રાહ્મણોએ જાતિથી બહાર કાઢી મૂક્યા ત્યારે તેનારો આ તમારો જૈનધર્મ ચલાવ્યો તેથી આ તમારો જૈનધર્મ ઘણો જૂનો નથી

(૬) વળી એક બ્રાહ્મણ તો વિચિત્ર વાતો કરતો કરતો કહેવા લાગ્યો કે—વિષ્ણુ ભગવાને તમો જૈનોને શિક્ષા કરવા માટે એક માયાવી પુરુષ પેદા કરી વેદ ધર્મથી ભ્રષ્ટ કર્યા

(૭) વળી તમો શ્રાવકો તમારા બાપ દાદાઓનું શ્રાદ્ધ નથી કરતા તેથી તમો તેમના શત્રુ જેવા છો

એમ ઘણી ઘણી વાતો નવલખાને પણ અમો જવાબ વગર ઉત્તર શું આપીએ? તમારી વાતોથી અમારૂં સમાધાન પણ થાય નહી તેથી અમો મુંઝાયા કરીએ છીએ

પછી યોગીએ તે માણસોને [illegible] કહેવા લાગ્યા કે—હું શું? [illegible]

(૧) [illegible] નિંદી મધ્યસ્થ દૃષ્ટિ છે અને જૈન ધર્મનો પરિચય [illegible] તે જૈનધર્મની નિંદા કરતા નથી [illegible] વળી જેઓ જૈન [illegible] તેઓ [illegible] પોતાના [illegible]

(૨) જે બ્રાહ્મણોને પોતાના ઘરની પણ પૂરી ખબર હોતી નથી, તેમજ જૈનધર્મવાળાઓનો પૂરો પરિચય પણ હોતો નથી, તેઓ એમ કહી દેતા હશે કે જૈનો જગત્‌ના કર્તા-એવા ઇશ્વર ને માનતા નથી એ કથન તેમનુ તદ્દન વિચાર વિનાનું, લોક રૂઢી પ્રમાણે બોલવા પુરતું જ હોય છે. જો કદાચ આ દુનિયાનો કોઇ કર્તા હોય તો તે એકજ હોય, પણ બધા જુદા જુદા ઇશ્વરો ન હોય, અગર જો બધા જુદા જુદા ઇશ્વરો આ દુનિયાના માલીક બની જગત્‌ની રચના કરવાનો દાવો ધરાવતા હોય તો, તેમાંનો કયો ઇશ્વર સાચો તારવી કાઢવો ?

બીજી વાત એ છે કે-ખ્રિસ્તીના ઇશ્વરે કહ્યુ કે-ફલાણી વસ્તુ બનજાવો, બની ગઇ.

વેદોમાં-બ્રહ્માએ એકદમ જગત્ બનાવી દીધું-તે એવી રીતે કે જેમ સૂર્યની કિરણો નીકળી પડે તેમ કોઇને કાઇ ખબરજ ન પડી. આ વાતો શું એક બાળકના ખ્યાલ જેવી નથી ? કુંભાર માટી આદિની સામગ્રી મેળવ્યા પછીથી જ ઘડો બનાવે છે તે પણ પોતાના સ્વાર્થના માટેજ. આ બધું જગત્ બનાવવાના મશાલા ઇશ્વરે કયાથી મેળવ્યા ? અને તેણે પોતાના કયા સ્વાર્થના માટે બનાવ્યું ? આ બધું શું વિચારવા જેવું નથી? માટે આ બધું જગત્ કોઇએ બનાવેલુંજ નથી પણ પ્રવાહથી અનાદિના કાળથી ચાલતુંજ આવેલું છે, એમ જે સર્વજ્ઞોએ બતાવેલું છે તેજ સિદ્ધ રૂપનું છે. વિચાર કરશે તે અવશ્ય સારી રીતે સમજી શકશે.

(૩) જે સત્ય જ્ઞાન છે તેજ ખરા વેદો છે તેવા સત્ય જ્ઞાનના પુરપુરા હિમાયતી એવા જૈનો જગજાહેર થએલા છે, છતા કહેવુ કે જૈનો વેદોને માન આપતા નથી, તેથી તે નાસ્તિક છે આ કથન તેમનુ કેટલુ સભ્યતાવાળુ, અને કેટલી વિવેકતાવાળુ છે? પોતે પુરાણોમાના અનેક ગપ્પ ગોળાઓમા આખ મીચામણા કરી લોકોના આગળ જેમ તેમ ગોઠવી ઠેરાવ્યા કરવા અને પોતાનામા આસ્તિકતા બતાવવાનો ડોળ કરવો, આવા પુરૂષોમા સત્યપ્રિયતા કેટલી આકવી ?

(૪) જૈનોના તીર્થંકરો સ્વપરનુ કલ્યાણ કરવાના માટે પોતાની રાજ્ય ઋદ્ધિનો ત્યાગ કરી પરમ યોગીઓ થયા છે, પછી સર્વજ્ઞપણુ મેળવીને જગતના જીવોને સત્ય તત્ત્વજ્ઞાનનો ઉપદેશ કરતા રહ્યા, તેમને નાગા દેવ તરીકે ઓળખાવનારા, પોતાના દેવોને સ્ત્રીઓમા આસક્ત રૂપે સ્થાપન કરી, નીતિથી વિરૂદ્ધ, લોક વિરૂદ્ધ, અજાણ લોકો પાસે પૂજન કરાવનારા, કેટલા બધા સત્યપ્રિય હશે? થોડો પણ વિચાર કરી બોલનાર છે ?

વળી જૈનોના સાધુઓ તદ્દન નિસ્પૃહતાને ધારણ કરનારા અને સર્વજ્ઞોના બતાવેલા સત્ય માર્ગે ચાલનાર અને તેમના જ સત્ય તત્ત્વોનો ઉપદેશ કરનાર, તેવા સંતોને ગદ્ધા તરીકે ઓળખાવનાર, અને જેઓ સધી વાતોથી લોભ લાલચમા ફસેલા, તેવા પોતાના માનેલા ગુરૂઓને ઈશ્વર તરીકે મનાવવાનો પ્રયત્ન કરી રહેલાઓ, કેટલા ઉંચા દરજાનો વિચાર કરવાવાળા માનવા? તેનુ માપ તો કોઇ સત્યપ્રિય હોય તેજ

આંકી શકે ? બાકી દૃષ્ટિ રાગના કે પક્ષપાતનાં ચશ્માં ચઢાવી બેઠેલા હોય તેમનાથી કિંમત કેવી રીતે આંકી શકાય ?

(૫) જે ગૌતમ ઋષિને ઇર્ષ્યા દ્વેષથી બ્રાહ્મણોએ પોતાની જાતિમાથી બહાર કાઢી મૂકયા તે ગૌતમે જૈનધર્મ ચલાવ્યો નથી. પરંતુ ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીર ભગવાનને જ્યારે કેવલજ્ઞાન થયું ત્યારે, ગૌતમ ગોત્રીયના ઇન્દ્રભૂતિ આદિ મોટા અગીયાર વિદ્વાન બ્રાહ્મણો, પોતાના ચુમાલીસો (૪૪૦૦) શિષ્યોના પરિવાર સાથે, શ્રીમહાવીર તીર્થંકરની પાસે આવી, પોતાની શંકાઓ દૂર કરી બધાએ તેમના શિષ્યો થઇને રહ્યા હતા, પરંતુ તેઓ સ્વતંત્ર પણાથી રહેલા નથી છતા કહેવુ કે અમારામાથી કાઢી મૂકેલા ગૌતમે તમારો જૈન ધર્મ ચલાવ્યો એવા પ્રકારની વાતો કરનારા કે પોતાના ગ્રંથોમાં લેખો લખીને બતાવનારા, બ્રહ્મજ્ઞાનીઓને કેટલા દરજ્જાના સત્યવાદીઓ માનવા ? આવી રીતના સેંકડો લેખો લખીને ઉધુ છત્તું કરીને ગયા છે, તે અમારા આ ગ્રંથથી આપ સજ્જનો જોઇ શકશો અને વિચારી પણ શકશો.

(૬) તમારા જૈનોને શિક્ષા કરવાને માટે—વિષ્ણુ ભગવાને માયાવી પુરૂષ પેદા કરીને મોકલ્યો અને તમારા જૈનોને વેદ ધર્મથી ભ્રષ્ટ કર્યા આ વાતમા કેટલી બધી સત્યતા ? અને કેટલી બધી વિચિત્રતા ? વિષ્ણુ ભગવાનનુ જૈનોએ એવું શું બગાડયુ હતુ કે જેથી આટલો બધો જૂઠો પ્રપંચ કરવો પડયો ? ગીતામાં વિષ્ણુ ભગવાન પોતેજ કહી ગયા છે કે—સજ્જનો નો ઉદ્ધાર કરવા અને દુષ્ટોનો નાશ કરવા હું યુગ યુગમાં અવતાર લેતો રહું છું

અહીં દુષ્ટો નો વિચાર કરી જોતા—જે જીવોના ઘાતક હોય, જૂઠ બોલનાર કે જૂઠ લખનાર અને અધર્મના પોષક હોય તેનાઓના માટે યુગ યુગમા અવતાર લેવાનુ કહી ગયા હોય તો તે કદાચ વિચારી શકાય, આપણા આર્યો પર અનાર્યોના અનેક હુમલા થએલા છે, તેવા સમયમા વિષ્ણુ ભગવાને કાઇ 'ચુ' કે 'ચા' કર્યુ હોય તેમ તો જાણવામા આવ્યુ નથી તો પછી સર્વ પ્રકારથી શુદ્ધ એવા જૈનોના માટે માયાવી પુરૂષને ધકેલી મૂક્યો, એવુ લખનાર કેટલા બધા પ્રપંચના કરનાર સમજવા ?

(૭) જૈનો શ્રાદ્ધ નથી કરતા, તેથી શુ તેમને બાપ દાદાઓના વૈરી માની લેવા ? અને બ્રાહ્મણો બધી દુનિયાનુ હિત કરવાવાળા માની લેવા ?

આવા આવા પ્રકારની બધી વાતો કે જે પેટના દુ:ખે માથુ કુટવા જેવી, અને અભણ માનસોને અંધારી મારવા જેવી છે, તેવી વાતો કરવાથી શો ફાયદો ? હા સાધુઓને અને બ્રાહ્મણોને જોઇતી વસ્તુ માગવાનો અને ગૃહસ્થોને આપવાનો ધર્મ છે પરંતુ સ્વાર્થના માટે ઉંધુ ચતુ લખતા કે બોલતા તેનુ સારૂ પરિણામ ખોળતા જતા વિપરીત જ આવે તેથી ન તો સાધી શકાય સ્વાર્થ અને ન તો સાધી શકાય ધર્મ છતા આ દુનિયાની કોઇ એવી વિચિત્ર ગતિ છે કે આડે રસ્તે ચાલવામા જ પોતાનુ હિત માની બેઠી છે એવા અજ્ઞાન દશાનો ઉપાય જ શો ?

ઉપર બતાવેલા ક્રમથી અમે સાતે પ્રશ્નોનુ યતકિંચિત્ સમાધાન તો કરીને આપ્યુ, પણ તે આવેલા શ્રાવકોના મનનુ

ખરૂં સમાધાન ન થતાં બોલી ઉઠ્યા કે—શાહેબ! વળી બીજી વાતો સાંભળીએ એટલે અમો તો તેવાને તેવા. એમાં તે અમારૂં શું વળે? એમ કહીને ચાલતા થયા. વળી બીજા બેઠેલા હતા તે પણ ચાલતા થયા, પરંતુ ભરૂચના શાહ મગનલાલ મેલાપચંદ કે જે સારા અભ્યાસી હતા. તે કાંઇક વિચારીને બોલ્યા કે શાહેબ! આ ગામડાઓના શ્રાવકોની ફરીયાદ ખરી છે. કારણ કે—આ બધા દશાશ્રીમાલીઓ છે. અને મૂલથી તેઓ જૈન મૂર્તિપૂજક હોવા છતા આજે કેટલાક ઢુંઢીયામાં. કેટલાક સ્વામીનારાયણમાં, કેટલાક વૈષ્ણવાદિક સંપ્રદાયોમાં સપડાએલા છે. કહેવત પણ છે કે "દશામાં દશ ધર્મ" છતાં—એ બધાઓમાં ભાણા વ્યવહાર, કન્યા વ્યવહાર, એક સરખો ચાલું રહેલો છે તેથી અવસરે ભેગા થતાં તેમણે પુછેલી વાતો તેમનામાં ચર્ચાતી હોવી જોઇએ. કારણ બીજા બીજા ધર્મના ગુરૂઓ તો ગામડાઓમાં ગામે ગામે પડ્યાને પાથર્યા રહેતાજ હોય, માત્ર જૈનસાધુઓ તેમને મળવા દુર્લભ થઇ પડે, તેથી આ ગામડાઓના શ્રાવકોની ફરીયાદ હું ઘણા વખતથી સાંભળું છું, પણ આવી વાતો લક્ષમાં કોણ લે? પછી અમે ઉત્તર આપ્યો કે એનો ઉપાય વાચન અને મનન શિવાય બીજો શો હોઇ શકે? ભરૂચી—શાહેબ! આપે કહ્યું તે તો ખરૂં છે પણ આ તો ગામડાઓના અભણ માનવીઓને સમજવાની બુદ્ધિ હોત તો તેઓ આવી ફરીયાદજ શું કરવાને કરતા? માટે આ લોકો કાંઇક સમજે તેવું શુદ્ધું અને સરલ મળવું જોઇએ.

ભલા આપશ્રીએ પુછેલા પ્રશ્નોના જેવા અનેક પ્રશ્નોથી

અનેક વાર અમારા કાન પણ ગુન્હેગાર થએલાજ હતા, તેમજ ભરૂચના શ્રાવકની પણ ગેજને રોજ પ્રેરણા થવા લાગી એટલે અમે નવીન નવીન વૈદિક મતના ગ્રંથોનો પણ કાઇક અભ્યાસ કરવાનુ શરૂ કરી દીધુ કહેવત છે કે–" અતિમથનથી કાઇ ને કાઇ તો મળેજ " બધા દેવોએ મળીને સમુદ્રનુ મથન કર્યુ તો શું તેમણે અમૃત એવા ચઉદ (૧૪) રત્નો મેળવ્યા ન હતા? મેળવ્યાજ હતા અને એ વાત પુરાણોથી પ્રસિદ્ધ પણ થઇ ગઇ છે તે પ્રમાણે ગ્રંથ સમુદ્રનું મથન કરતા અમારા હાથમા યતકિંચિત્ જે કાઇ આવ્યુ તેમાનું કાઇક ઉપર બતાવેલા પ્રશ્નોત્તરમા ગર્ભિત પણે રહેલુ જૈન–વદિક માન્યતા પ્રમાણે સૃષ્ટિનું સ્વરૂપ, તેમજ બન્નેના દેવોનુ સ્વરૂપ, તેમના ગુરૂઓનુ સ્વરૂપ, તથા તેમના ધર્મનુ સ્વરૂપ જૈન–વૈદિકની તુલના રૂપે લખીને બતાવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે ભાષા પ્રાયે સરલ ગામડીઆઓ પણ સમજી શકે તેવી વાપરેલી છે

॥ ઇતિ ગ્રંથની ઉત્પત્તિમા નિમિત્તભૂત ગામડાઓના શ્રાવકોનો ને બ્રાહ્મણોનો વિચાર ॥

---

## જે ખરા પરમાત્માને ઓળખશે તેજ સત્ય તત્ત્વને મેળવશે ?

આ મારો ગ્રંથ હાથમા લેતાની સાથે કેટલાક તત્ત્વાતત્ત્વના વિચાર વિનાના અથવા પોતાના મતના દૃષ્ટિ રાગથી રંગિત હશે તેઓ જરૂર કહેશે કે–આ લેખકે કાળી બાજુ

અને તે જીવો પોતાનાં કરેલા કર્મના વશમાં પડેલા ચોરાશી (૮૪) લાખ જીવોની યોનિયોમા ભટકયા કરે છે. કોઈ અદ્વૈત મતવાદી કહેતો હોય કે આતો બધું જગત્ ઇશ્વરેજ બનાવ્યું છે. અથવા ઇશ્વરની માયાથીજ બનેલું છે તો તે કેવળ કલ્પિતજ છે, કારણ કે તે ઇશ્વરે જે પ્રથમ જીવો બનાવ્યા સે કયી વસ્તુના? અને તે જીવો કર્મ રહિત શુદ્ધ સ્વરૂપના બનાવ્યા કે અશુદ્ધ સ્વરૂપના? જો શુદ્ધ સ્વરૂપના બનાવ્યા માનીએ તો તે જીવોની પાછળ આ બધો કર્મનો પ્રપચ કયાથી લાગુ પડયો? અને તે કોણે લગાડયો? અને ત કર્મનો પ્રપંચ લાગુ પડયા પછી આ ચોરાસી લાખ જીવોની યોનિમાં ભટક્તા કોણે કર્યા?

જો કદાચ કહેવામા આવે-કે ઇશ્વરે જે પ્રથમ જીવોને બનાવ્યા તે માયા સહિતજ બનાવ્યા અને જે માયા છે તેજ કર્મ છે, જે ઇશ્વરે અમારી સાથે માયા મૂકીને અમોને ચોરાસી લાખ જીવોની યોનિમાં ભટક્તા કર્યા, તે અમારો ઈશ્વરજ નથી પણ તેણે અમારી સાથે દુશ્મનનીજ ગરજ સારી છે. માટે તેવા ઇશ્વરને તો હજારો લાખો બલકન કરોડો યોજનના દૂરથી જ નમસ્કાર કરવો તેમાંજ અમારૂં શ્રેય છે પણ તે ઈશ્વરથી અમારૂ કાંઈ પણ શ્રેય થવાનુંજ નથી એમ ચોક્કસ માની લેવાનું છે.

જે પ્રજાપતિને વૈદિકોએ બ્રહ્મા રૂપે કલ્પ્યા છે. તેની ખબર નતો પડી છે મોટા મોટા પ્રાચીન ઋષિઓને, તેમજ નતો પડેલી છે વિષ્ણુના સાતમાવતાર રૂપ રામચંદ્રને, તે પ્રજાપતિના નામથી આ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ લખાઈ, વેદોથી તે ઉપનિષદના ગ્રંથો સુધી. આગળ જાતા પુરાણોમા સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન

કરવાવાળા લખાયા બ્રહ્માદિક અનેક દેવો, તેના ગ્રંથો લખાયા ... નાકો, પછી તે ગ્રંથો મોટા મોટા દેખાય તેમાં ... આગળ આગળના લેખોથી આપ ... પણ સારી રીતે વિચારી નાકશો

## મર્વજ્ઞોના ઇતિહાસના વિકાર કલ્પનાજ પુરાણો

વેદોના વિષયોને આપ ગમે તેટલા પ્રાચીન ... પણ તે યજ્ઞ યાગાદિકના વિધાનથી દૂષિત થએલા આજ ... પંડિતોને તો ખાવખ્યાલ જેવાજ જણાયા છે

જૈનોના ... પાર્શ્વનાથ ઈ ... પૂર્વે એક ... લગભગમાં થયા છે તે સર્વજ્ઞોના તત્ત્વ વિચારના નવીન કલ્પના ... પાનાની સાથે વૈદિકોના મોટી ગડમથલ થવા લાગી પ્રથમ મોટા ... આવી યજ્ઞ યાગાદિકની પુષ્ટિના ... ગ્રંથો રચવા માંડયા, પણ સર્વજ્ઞોના સત્ય તત્ત્વો જેમ જેમ વધારે ફેલાતા ગયા તેમ તેમ તે ... ગ્રંથોની કિંમત પણ નહી જેવીજ થઈ પડી પરંતુ તે વખતના કેટલાક ચતુર પંડિતોને સર્વજ્ઞોના આશયને પકડીને અને યજ્ઞ યાગાદિકના વિધાનોને અનાદરની દૃષ્ટિથી જોઇને ઉપનિષદોના નવા ... શરૂઆત કરી દીધી જેથી તે ગ્રંથો ... ના ... કલ્પના ... પણ ભિન્ન ભિન્ન લેખકોના ... તત્ત્વો આપ આપના વિચારને સારી ગ્રથવા લાગ્યા

આગળ જતાં ... પ્રગટ થતા ... માં ... પ્રાચીન ... પણ વૈદિક પંડિતોએ તથા ...

બેહાલ કરીને મુકેલા છે પરંતુ આ પ્રકાશના સમયમાં આજ કાલના કેટલાક ચતુર પંડિતો પોતાના વૈદિકમતમાં અનેક પ્રકારની ન્યૂનતાઓ જોતાહુવા અને પોતાના મતની પ્રાચીનતા બતાવતા હુવા એટલું તો જરૂર લખતા ગયા કે જૈન–બૌદ્ધના પંડિતોએ સુધારો વધારો કર્યો. પરંતુ કેટલાક સત્ય પ્રિય પંડિતો તો જૈન–બૌદ્ધ તત્ત્વના લાંબા અભ્યાસથી ત્રણે મતના તત્ત્વની ખરી સ્થિતિ સમજીને. જ્યા સુધી જેઓ પહોચ્યા ત્યાં સુધીના તેઓ પોતાના સત્ય ઉદ્ગારો કહાડતા ગયા છે. તે મહા પુરૂષોની સહાયતાથીજ મેં આ લેખ લખવાનો ઉદ્યમ કરેલો છે, તેથી તેની ટુંકમા નોધ કરીને બતાવી છે અને ફરી પણ બે વાતો લખીને બતાવું છુ.

(૧) સર્વજ્ઞોએ આ સૃષ્ટિને અનાદિ અનંત સ્વરૂપની પ્રવાહથી ચાલતી આવેલી બતાવી છે, અને છે પણ તેવાજ સ્વરૂપની, છતાં વૈદિકના પંડિતોએ સર્વજ્ઞોના વિરૂદ્ધમા આવીને બ્રાહ્મણ ગ્રંથોથી તે ઠેઠ પુરાણો સુધીમા સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના સંબંધે એક બીજાથી વિરૂદ્ધ સ્વરૂપના બ્રહ્માદિક અનેક દેવો કલ્પીને બતાવ્યા. અને તે કલ્પના વેદ મૂલક ઠરાવવા પાછલથી પ્રજાપતિ બ્રહ્માના નામની નવીન અનેક શ્રુતિઓની રચના કરીને ઋગ્વેદથી તે ચોથા અથર્વવેદ સુધીમા દાખલ કરીને બતાવેલી છે. જો કદાચ આ સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિ સંબંધના બધા કલ્પિત લેખોનો સંગ્રહ કરવામાં આવે તો અઢાર પુરાણના ઠેકાણે એક નવું મોટું ઓગણીશમું પુરાણ રૂપેજ થઇ જાય, એટલા બધા કલ્પિત લેખો લખાયા હશે ? કલ્પિત લેખો લખવાવાળાને

ખાડી ડોતર નડે તેવુ કયા હોય છે? જૈનમાન્યતા પ્રમાણે અનાદિની સૃષ્ટિનું સ્વરૂપ તત્ત્વત્રયી પૃ ૪ થી ૧૧, વૈદિકના અનેક દેવોથી ઉત્પન્ન થએલી આ સૃષ્ટિનુ સ્વરૂપ પૃ ૧૩ થી ૬૩ સુધી

---

હોસ્મુત શાહેબની કેટલીક શકાઓનુ સમાધાન

હેર્મુત શાહેબનુ (જેનિઝમ) જૈનધર્મનુ પુસ્તક ગુજરાતી ભાષામા બહાર પડેલુ છે તેમાની કેટલીક તેમની મોટી મોટી શકાઓનુ સમાધાન આપી તેમને વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ

(૧) પૃ ૧૪૧ મા તેમણે જણાવ્યુ છે કે-" જૈનધર્મના સિદ્ધાતો સર્વ કાળે એકના એકજ રહ્યા છે "

આ વિચારો તેમના ઘણા ઉડાણમાથી નીકળેલા હોય તેમ જણાય છે પરતુ-પૃ ૨૨૮મા તેમણે જણાવ્યુ છે કે-" ભારત વર્ષના બીજા ધર્મોની પેઠે જૈનધર્મ પણ માને છે કે જીવની ૮૪ લાખ યોનિઓ છે "

આ વિષયમા તેઓ ખરો નિર્ણય કરી શકયા નથી તેથી જણાવવાનુ કે-બીજામતવાળાઓએ-જૈનોના સિદ્ધાતમાથી લઇને જૈનોના અનુકરણ રૂપે ૮૪ લાખ જીવોની યોનિઓ કલ્પિત રૂપે ઉભી કરેલી છે કારણ કે તેઓમા સપૂર્ણ જીવોનો વિષયજ આવી શકેલો નથી અને તેઓમા એક બીજાથી વિરૂદ્ધ કલ્પનાઓ થએલી છે સાથે એ પણ નિશ્ચય છે કે સર્વજ્ઞો

વિના એ વાત બીજા બતાવી શકેજ નહીં. (આના માટે જુવો આ ગ્રંથનું પૃ. ૪૫૯ થી ૪૬૧)

(૨) પૃ. ૧૪૩ મા તેમણે લખ્યું છે કે–" જૈનધર્મના આ નિશ્ચલ ભાવને કારણે તેનામાં બીજો એક ગુણ આવ્યો છે કે. બધા સિદ્ધાંતોમા તમે એની એવી છબી આકી શકશો કે જે છબી સર્વ રીતે પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન જૈનધર્મને મળતી આવે."

(૩) પૃ. ૧૪૬ મા–"જૈન તત્ત્વ જ્ઞાનના આ મતને કારણે એ તો માનવું જ પડે કે સર્વજ્ઞ પુરૂષો થઇ ગયા છે."

(૪) પૃ. ૪૫૩ મા–હિંદુ, બૌદ્ધ અને જૈન એ ત્રણે ધર્મ એકજ મૂળમાથી નીકલ્યા છે, સૈકાઓ સુધી સાથેજ ખીલ્યા છે, અને એમણે એક મેક ઉપર તીવ્ર છાપ પાડી છે."

આ બધા ઉપરના ફકરાઓથી વિચારવાનું કે–જે મતમાં આજ સુધી ચારો બાજુથી એક સરખી મળતી વાતો લખાતી આવેલી હોય, તેજ ધર્મ સર્વજ્ઞોના મૂળ રૂપનો કાયમ રહેલો છે. એમ માનવામાં કોઇ જાતની હરકત આવે તેમ જણાતું નથી.

પરંતુ દુનિયામાં હમેશાં અજ્ઞાનપ્રજાનું પ્રાબલ્ય વધારે જ હોય છે. ઇતર ધર્મના પ્રવર્તકોમાં સર્વજ્ઞોનો ઇન્કાર થએલો છે. બાકી અક્ષરોના પંડિતો તો ઢગલાબંધ તે વખતમા હાજર હતા, અને તેજ પ્રમાણે હમેશાં ઢગલાબંધ થતાજ આવેલા છે અને આજે પણ તેટલાજ મળી આવશે. તેથી સર્વજ્ઞોના તત્ત્વ કથનમાથી કે તેમના ઇતિહાસમાંથી લઇને પોતાનામા ઉંધું છતું કરવામાં તેઓ પાછલ પડે તેવા ન હતા, માટે વિચારવાનું કે–

પ્રત્યક્ષની બાબતોમા કુદરતના નિયમોથી પણ વિરૂદ્ધ, જેમનામા લખાયુ હોય તેમાંથી બીજામાથી લઇને પોતાનામા દાખલ કરેલો છે તેટનો સામાન્ય વિચાર કરવાથી સત્યાસત્યનો વિચાર કરવાને શક્તિમાન થઇ શકીશુ બાકી ડાળા પાખડાનો જુદો વિચાર કરતા સત્ય માર્ગ ને મેળવી શકીશુ નહી કલાણામા આમ છે અને ફલાણામા તેમ છે, અને તે વાત ખરા સુદ્ધા સરની છે, અને તે સર્વજ્ઞોના સિદ્ધાતમા લખાઇ, જેમકે–૮૪ લાખ જીવયોનિનો વિચાર હેરામુત ગાડેજાથી થયો છે તે ભૂલ ભરેલો થયો છે માટે પ્રથમ સર્વજ્ઞોના વચન ઉપર ધ્યાન દીધા પછીથી બીજો વિચાર કરવામા આવે તો ભૂલ થવા પામે નહી કારણ કે ઘણા લાબા સમયની વાતોમા બીજો કોઇ ઉપાય જડી શકે તેવો જણાતો નથી

આપણે જે વિચાર કરવાનો છે તે–જૈન–બૌદ્ધ સમયના ઉપનિષદાદિક ગ્રથોથી છે કારણ કે–યજ્ઞ યાગાદિના વિધાનવાળા [illegible] ના પ્રધાન વેદોના ગ્રથો અસર્વજ્ઞોથી પ્રવર્તેલા હતા, અને તેની પુષ્ટિના માટે લખાયલા બ્રાહ્મણ ગ્રથો પણ તેવાજ સ્વરૂપના હતા, પણ તે ગ્રથો આપણુ [illegible] મત પ્રેરે તેવા ન હતા તે પહેલાના સમયમા ન તો કોઇ આધ્યાત્મિક વિષયના ગ્રથો, તેમ ન તે દાર્શનિક વિષયના ગ્રથો, વેદિકોમાના આપણા જેવા [illegible] છે, તેમજ ન તો સાભળવામા પણ આવેલા છે જો પછી અસર્વજ્ઞોથી લખાયલા પાછળના ગ્રથોથી નવીનોએ લીધુ એવો વિચાર કરવામા આવે તે શુ સભ્ય ન ગણાય ? વિચારી શુ તો ક્રમનુસાર જ જણાશે

જુવો હેલ્મુત શાહેબના જ લેખો-જૈનધર્મ ગ્રંથના પૃ. ૧૫ માં-તેમણે જ લખ્યું છે કે-"પ્રાચીન ઉપનિષદોના ઋષિઓએ-આત્મતત્ત્વ અને અનાત્મ વચ્ચે ભેદ પાડ્યો નથી, અને આત્મ તત્ત્વ સંબંધે તેમણે બહુ વિચાર કર્યો નથી" પૃ. ૧૬ માં-"સૌથી પ્રાચીન ( બૃહદારણ્યક, છાંદોગ્ય, તૈત્તિરીય, કૌષીતકી ) ઉપનિષદોમાં વર્ણવેલું આત્મ તત્ત્વનું સ્વરૂપ, એક નવીન ભાવનાને કારણે પછીના કાળના ( કાઠકઆદિ ) ઉપનિષદોમાં બદલાય છે એ ભાવના તે આત્મતત્ત્વના વ્યક્તિત્વની ભાવના. આત્મતત્ત્વ અને અનાત્મતત્ત્વ હવે સ્પષ્ટ રીતે ભિન્ન થયાં." પૃ ૧૮માં-" પ્રાચીન ઉપનિષદોમાં-આત્મા દેખાતો નથી."

"જૈન સંપ્રદાય પોતાના તત્ત્વ દર્શનમાં-જીવ અને પુદ્‌ગલ વચ્ચે ભેદ માને છે, અને જીવને શાશ્વત સ્વતંત્ર માને છે. તેથી આત્માના નવીન સિદ્ધાતની સ્થાપનાના સમયમા એની પ્રથમ ઉત્પત્તિ હોવી જોઇએ. પ્રાચીન અને નવીન ઉપનિષદોમા આત્મતત્ત્વ વિષેના ભેદ સંબંધના જે મત હતા તે ક્રાઇસ્ટ પૂર્વેની સહસ્રાબ્દિની શરૂઆતના સૈકામા સ્થિર થવા લાગ્યા, એટલે જૈન દર્શનની ઉત્પત્તિ પણ તેવામાજ થઇ મનાય"

આ જગો પર હેલ્મુત શાહેબને હું જણાવુ છું કે-સર્વજ્ઞોથી પ્રગટ થતા આત્મતત્ત્વના વિચારો જેવી રીતે ધીરે ધીરે ઉલટ પાલટ પણાથી ઉપનિષદ્‌કારો લેતા ગયા, અને પોતાના ગ્રંથોમાં ગોઠવતા ગયા, તેવીજ રીતે સર્વજ્ઞોથી પ્રગટ થતા ૬૩ શલાકા પુરૂષોમાંની વાતો, જે ટુંક રૂપથી લખાતી ચાલી હતી તેમાથી વૈદિકના પંડિતો ધીરે ધીરે લેતા ગયા, અને તેમાં ઉંધી છત્તી

કલ્પનાઓ કરીને પોતાના ગ્રંથોમા લાબી લહરકે કરીનેજ ગોઠવતા ગયા છે તેથીજ તે ગ્રંથો મોટા મોટા દેખાવવા લાગ્યા છે પરંતુ તે યથાર્થ સ્વરૂપથી લખાયલા નથી બાકી સર્વજ્ઞોના લેખોમાથી લઇને, સર્વજ્ઞોએ પોતાના મતના અનુકૂલ રૂપે સુધારીને ઇતિહાસ લખ્યો, એવો જે આપણને ભ્રમ થયો છે, તે આ મારા ગ્રંથ દેખતાની સાથેજ ફેરવવો પડશે, અને ત્યારબાદજ આપનો ગ્રંથ (જૈનિઝમ) સર્વ માન્ય થશે, એ ખાસ ધ્યાનમા લેવાનુ છે

જૈન ઇતિહાસના વિષયમા આપણને ભ્રમ થવાનુ જે કારણ છે તેમા મારૂ અનુમાન એ છે કે-દક્ષિણ પ્રાંતમા શંકર સ્વામીએ બૌદ્ધોની સાથે જે અત્યાચાર કર્યો હતો તે વખતે ત્યાના જૈનોપર પણ અત્યાચાર કરેલો છે અને તેમના જૂના જૂના પુસ્તકો લઇને તેના પરથી પુરાણો ઉભા કરીને તે જુના પુસ્તકોનો પણ નાશ કરાવેલો છે પરંતુ ગુજરાત આદિ પ્રદેશોમા જે સર્વજ્ઞોથી પ્રગટ થએલો ઈતિહાસ છુટક છુટક રહેલો હતો તેનો સંગ્રહ કરી હેમચદ્રસૂરિએ ફરીથી લખ્યો, તેથી તેને નવીન રૂપનો માનીને આપે તેવુ અનુમાન કર્યું હસે, પણ તે ભ્રમમૂલકજ છે કારણ કે આજે બે હજાર વર્ષથી જુદા પડેલા શ્વેતાબર-દિગબરમા તે સર્વજ્ઞોથી પ્રગટ થએલો પ્રાચીન ઇતિહાસ એક સરખોજ લખાયલો, તેથી તે આધુનિક પુરાણોમાથી લઇને સુધારીને જૈનોએ પોતાની અનુકુલતા પ્રમાણે લખ્યો એવો જે વિચાર છે તે કેવલ ભ્રમમૂલકજ ગણાશે મારૂ આ બધુ પુસ્તકજ વાચીને આપને પણ મારા વિચાર સાથે મળતા થવુજ પડશે

કેટલાક ડેક્સ્ગુન શાહેબના લેખમાંના અને કેટલાક મારા લેખમાંના ફકરા અહીં ટાંકી બતાવીને વિચાર કરવાની સૂચના કરીને આપુ છું.

જુવો કે–ડેક્સ્ગુનશાહેબ–અનાદિની સૃષ્ટિના નિયમ ૩૫ સર્વજ્ઞોની માન્યતાને–પોતાના ગ્રંથના પૃ ૨૧૮ થી ૨૨૬ સુધી પુરેપુરી પુષ્ટિ બતાવી રહ્યા છે. તેનો કિંચિત સારાંશ.

ભારતના અને બીજા દેશના મતવાદીઓ પોત પોતાના માનેલા ઇશ્વરને જગતના કર્તા હર્તા બતાવે છે તો તે બધા જુદા જુદા ઇશ્વરોમાંનો જગતનો કર્તા હર્તા કયો ઇશ્વર સાચો?

બીજી વાત એ છે કે–કર્મ ફળના નિત્ય નિયમને તો તે બધાએ મતના ઇશ્વરવાદીઓએ સ્વીકારેલો છે. અને તેઓ કહે છે કે–ઇશ્વર એ નિયમને ફેરવી શકતો નથી. જ્યારે એ કર્મનો નિયમ નિર્વિઘ્ને પ્રવર્તે છે ત્યારે ઇશ્વરને વચ્ચે લાવવાની જરૂર શી છે? ઇત્યાદિ.

અહીં ટુક વિચારવાનું કે–આ જગત્ કર્તાની માન્યતામાં અસર્વજ્ઞોના ઇશ્વરો સત્ય રૂપના ન ઠરે તો બીજી પણ અનેક શ્રેષ્ઠ વાતો છે. તે સર્વજ્ઞોથી પ્રગટ થઇ ને પછીથીજ બીજામાં પ્રસરેલી છે એવા વિચાર ઉપર પણ આવવુંજ પડશે.

જૈનોમાં ૨૪ તીર્થંકરોનો ઇતિહાસ ઠામ ઠેકાણા સાથે ટુંક ટુંક સ્વરૂપથી લખાયો છે.

વૈદિકોમાં–મોટાં મોટાં પુરાણોમાં ઠામ ઠેકાણા વિનાના મત્સ્ય, કૂર્મ વરાહાદિ એકજ વિષ્ણુના ૨૪ અવતારો લખાયા

છે અહી વૈદિકોનુ અનુકરણ, જૈનોએ કરેલુ માનવુ કે જૈનોનુ અનુકરણ વૈદિકોએ કરેલુ માનવુ ? બન્ને તરફના સ્વરૂપ ટુક રૂપે લખીને બતાવ્યા છે તે સિવાય બીજો પુરાવો આપવાને હુ સમર્થ નથી આનાથી વધારાના પુરાવા કોઇ બતાવશે તો વિચાર કરવાનો અવકાશ લઇશુ

જૈનોના ૬૩ માના ૨૪ તીર્થંકરો મુખ્ય છે વૈદિકોએ પણ મત્સ્ય, કૂર્માદિક ૨૪ જ કલ્પ્યા છે, તેમનું અનુકરણ જૈનોએ કર્યું હોય તેવો સભવ જણાય છે ખરો ? વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ

આગળ જૈનોમા ૧૨ ચક્રવર્તીઓ છે વૈદિકોમા તેમાના બે ત્રણ નામ જુદા પાડી શકાય છે બીજાઓની મને ખબર પડી નથી જુવો કે-જૈનો ઋષભદેવના પુત્ર ભરતને ચક્રવર્તી બતાવે છે વૈદિકો તેજ ભરતને જડભરત કહીને અને ઋષભ દેવને પરતોમા ભટકી રહેલા બતાવે છે તેના મધ્યમા મનુષ્ય, પશુ, પખી આદિ નાના મોટા જીવોને, આપણે પ્રત્યક્ષ રૂપે દેખી પણ રહેલા છિએ, અને તે જ્યોતિષ ચક્ર આપણા મનુષ્યોના પુણ્ય પાપને જણાવનાર પણ છે માત્ર અધો ભાગમા રહેલો નરકાદિકના સ્થાન આપણી દૃષ્ટિ ગોચર થતા નથી, પરતુ કોઇ અતીદ્રિય જ્ઞાનીઓએ (સર્વજ્ઞ પુરૂષોએ) તે સ્થાન પોતાના દિવ્યજ્ઞાનથી જોયા હશે, એમ બલાત્કારથી પણ માનવુ પડે છે કારણ કે સર્વ મતોમા પ્રાયે નરકાદિકના સ્થાન મનાયલા છે જૈન સર્વજ્ઞોના તરફથી અધો ભાગમા રહેલી વસ્તુઓના સબધે ઘણુ વિસ્તારથી લખાયલુ છે

બીજી વાત એ પણ વિચારવાની છે—કે અનાદિકાલના પ્રવાહથી ચાલતી આવેલી આ સર્વ વસ્તુઓમાં સૂક્ષ્મ સૂક્ષ્મ રૂપે પરિવર્તન થતું હોવા છતાં પ્રસિદ્ધમાં તેવીને તેવી પણ કેટલીક વસ્તુઓ મનાતી આવેલી છે.

જુવો કે—ઉર્ધ્વ લોકમાં, તેમજ અધો લોકમાં, તેવી અનાદિ કાલની વસ્તુઓ ત્યા તેવાને તેવા સ્વરૂપની પણ ઘણી રહેલી છે. **ઉદાહરણ તરીકે** જુવો કે ઉર્ધ્વ લોકમા—સૂર્ય, ચંદ્ર આદિકનાં વિમાનો સદાકાળથી ફરી રહેલાં આપણે પ્રત્યક્ષપણે જોઇ રહેલા છિએ, તેથી તે સર્વજ્ઞ પુરૂષોથી શાશ્વત રૂપથી જાહેરમા મૂકાયલાં છે. અને તે પ્રમાણે માન્યા વગર બીજી ગતિ પણ નથી. તેજ પ્રમાણે અધોભાગમાં નરકાદિનાં સ્થાન પણ શાશ્વત રૂપનાજ હોવા જોઇએ. જો તે નરકના સ્થાન સદા કાલના ન માનીએ તો ૮૪ લાખ યોનિમાં ભટકતા જીવો પોતાનાં કરેલાં હલકામાં હલકાં કર્મ કયે ઠેકાણે જઇને ભોગવશે ? માટે તે સ્થાનો પણ શાશ્વત રૂપનાં હશેજ એમ પણ માનવુંજ પડશે.

આપણા મધ્યભાગમાં—આપણી દ્રષ્ટિથી અગોચર પ્રાયે બધાએ મતમા એક સરખો મનાયલો **મેરૂ** પર્વત પણ છે. તે આખી દુનિયાનું મધ્યપણુ બતાવનારો સર્વજ્ઞોએ પ્રાયે શાશ્વત રૂપનોજ બતાવેલો છે. તેમાં ફેરફાર થએલો કે થવાનો આજ સુધી કોઇએ પણ લખીને બતાવેલુ નથી.

તેવી અનેક અનાદિકાલની વસ્તુઓ સિવાય બીજી વસ્તુઓમા ઉતરતા ચઢતા કાળના પરિવર્તન સાથે મોટા મોટા ફેરફારો થતા આવેલા છે તેવા પ્રકારની કેટલીક વાતો સર્વજ્ઞોથી

પ્રગટ થએલી તો અમો પણ ણતાવી ગયા છે વૈદિક પુરાણોમા તેમાનીજ કેટલીક વાતો ક્રમ વિનાનીજ લખાયલી છે, જેમ કે-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણ મોટાજ દેવો કૃત, ત્રેતા અને દ્વાપર યુગના ક્રમથી લખીને બતાવ્યા છે તો કોઇ જગો પર વિષ્ણુની નાભિમાથી બ્રહ્મા, તો કોઇ જગોપર મહાદેવથીજ બ્રહ્મા-વિષ્ણુ આદિ પેદા થએલા બતાવ્યા છે કોઇ જગોપર ત્રણે દેવો ભેગા થઇ ગએલા તો કોઇ જગોપર વિખુટા પડેલા ઇત્યાદિક સેંકડો વાતો ગપડ સપડ રૂપની લખાયલી છે તેમાની કેટલીક વાતો તો માગ ગ્ર થથી પણ આપ સજ્જનો વિચારશો તો સારી રીતે જોઇ શકશો જુવો કે સાતમેથી નવમો સુધીમા ઉભા કરેલા પ્રાયે ઘણા પુરાણોમા ઘણી જગોપર લડાઇઓ તો થતી બતાવેલી છે દેવ-દાનવોની, પણ તેમા ઝપડાયલા કોઇ વખત બ્રહ્મા નાશ ભાગ કરી-વિષ્ણુનુ શરણ ખોળતા રહેલા બતાવ્યા છે અને વિષ્ણુ પોતે તેમનો પક્ષ કરીને તે દાનવોની સાથે હજારો વર્ષના યુદ્ધથી છેવટે નાશ ભાગ કરતાજ બતાવ્યા છે એવી કથાઓ પણ કેટલીક માગ ગ્ર થથી જોવાને મળશે

અહી વિચાર થાય છે કે જગતની આદિ કરવા વાળા, જગતને વીંટલાઇ જગતથી પણ *દશાગુલ વધીને રહેવા

---

* ચારો વેદોમા એક સૂક્ત એવુ છે કે-વિરાટનુ સ્વરૂપ ધારણ કરના પ્રજાપતિએ બધા બ્રહ્માડને વીંટી લીધુ પછી પોતે બ્રહ્માડથી પણ બહાર દશાગુલ વધીને રહ્યા વિચાર થાય છે કે-બ્રહ્માડની બહાર દશાગુલ જગા કયી રોકી ? અને તેની પાછળ વધારાની બાકી કેટલી રહેતી ? અને તેનુ નામ શુ ? તે જાણવાની જરૂર છે

વાળા, સૃષ્ટિની આદિમા ચાર ઋષિઓને ઉત્પન્ન કરી તેમના હૃદયમાં ચારે વેદોનો પ્રકાશ કરવાવાળા, અને તે ચારે વેદોથી પ્રસિદ્ધિને પામેલા, એવા જગતના સ્રષ્ટા બ્રહ્મા તે પેલા દૈત્યોથી નાશ ભાગ કરતા કેમ બતાવ્યા છે?

અને યુગ યુગમાં અવતાર ધારણ કરી, ભક્તોને રક્ષણ કરવાનું વચન આપીને ગએલા, એવા વિષ્ણુ ભગવાન પણ તે દૈત્યોથી નાશ ભાગજ કરતા લખીને બતાવ્યા છે

ત્યારે તે કાલના તે અસુરો જગતની રચના કરનારા બ્રહ્માથી અને ભક્તોના રક્ષક એવા વિષ્ણુ ભગવાનથી, કેટલા બધા જબરા હશે? અને કયા બીજા દેવથી ઘડાયા હશે? આમાં સત્ય શુ છે તેનો વિચાર કોઇ સજ્જન કરીને બતાવશે ખરો કે?

સૃષ્ટિની ઉત્પતિ કરવા વાળા ખ્રિસ્તીના ઈશ્વરે–કહી દીધું કે ફલાની વસ્તુની ઉત્પત્તિ થઇ જાવો, એમ કહેતાની સાથે બધી વસ્તુઓ ક્રમવાર ઉત્પન્ન થતી ચાલી. આ વાત વાદીગરના તમાસા જેવી નથી કે?

ઋગ્વેદના–પ્રલયદશાના સૂક્તમાં–પ્રજાપતિ–બ્રહ્માએ "આ બધી સૃષ્ટિ એકદમ એવી બનાવી દીધી કે જેમ સૂર્યની કિરણો ઉત્પન્ન થઈ જાય તેથી પાછલથી ઉત્પન્ન થએલા કોઇ પણ પંડિતને એ ખબર ન પડી કે આ સૃષ્ટિ કયા ક્રમથી ઉત્પન્ન થઇ ગઇ." એવા પ્રકારનાં ત્રણ ચાર સૂક્તો ઋગ્વેદમાંજ જૈન–બૌદ્ધની જાગૃતિના પછીથીજ કોઇ કોઇ પંડિતમાનીઓથીજ દાખલ

કરવામા આવેલા જણાય છે આના મ ળ પે-દ્વિવેદી મણિલાલ નભુભાઈ લખી જણાવે છે કે- યજ્ઞ પુરૂષ નરોજ દેવ કલ્પાયો, પ્રજાપતિ બધા ા મોખરે આવી બ્રહ્મા રૂપે પૂજાતો થયો ' આ પ્રજાપતિના મ ળ ધનાળાન્ આ ત્રણ ચાર સૂક્તો નવીન રૂપનાજ દાખલ થએલા છે એ ચોક્કસ છે, વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ અહીં વિશેષ વિચારવાનુ કે કુર્મપુરાણનો લેખ જોતા તેમા જણાવ્યુ છે કે પ્રથમ જ બદ્વીપ તેના મધ્યમા મેરૂ પવત છે તેના પ છીથી સમુદ્ર છે, એમ સાત દ્વીપ અને સાત સમુદ્રો એક એકથી વી ટલાઈને રહેલા છે તે બધાને આ એટલા પ્રજાપતિએ મસાલા વગર કયી વસ્તુથી બનાવી દીધા ? અથવા ત બધી વસ્તુઓ કયા બ્રહ્માડમા ી લાવીને અહીં ગોઠવી ?

તે સિવાય ઉ વ લોકમા રહેલા સૂર્ય-ચ દ્રાદિકના વિમાનો, અને અધોલોકમા રહેલા નરકાદિકના સ્થાનો, મસાલા વગર કયી વસ્તુના બનાવી લીધા ? અથવા કયા બ્રહ્માડમાથી લાવીને ગોઠવી દીધા ? શુ આ બધુ વિચારવા જેવુ નથી કે ? આ બધી સૃષ્ટિની રચના ઇશ્વરે કરી દીધી, પણ તેની રચના કરવા વાળા એક નહી પણ બધાએ મતના ઈશ્વરો સૃષ્ટિની રચના કરીને ચાલતા થયા, પણ તેમાના એક પણ ઇશ્વરનો ખરો પત્તો મેળવી શકયો નહી આ બધી વાતો શુ વાજીગરના ખેલ જેવી માનવી કે બાલકોના ખ્યાલ જેવી માનવી ? જ્યારે ઈશ્વરે આ બધી સૃષ્ટિ રચી ત્યારે પ્રથમ જીવો કેવા સ્વરૂપના બનાવ્યા ? જો શુદ્ધ સ્વરૂપના બનાવ્યા હતા તો, તેમની પાછળ આ બધો કર્મનો પ્રપ ચ કોણે જોડીને આપ્યો ? અને પછી તે જીવો

મતના બે ચાર મોટા પંડિતો પણ શંકાશીલ થઇને પોતાના લેખોમાં સૂચન માત્રથી ઉદ્ગારો પણ કાઢતા ગયા છે. જુવો મારા ગ્રંથનું પૃ. ૪૪૧–આર્યોના તહેવારોના લેખકે પોતાના ગ્રંથના પૃ. ૧૫૩ માં લખ્યું છે કે–" ઇદ્ર અને વિષ્ણુ એમના કૃત્યોનો વિચાર કરીએ તો તે કાલ્પનિક પુરૂષો ન હોતા એમ દેખાય છે ?"

આ લેખથી તેમણે એજ સુચવ્યું છે કે–બ્રહ્માના, રૂદ્રાના કૃત્યોનો વિચાર કરતા એ બે વ્યક્તિઓ તેમને ઇતિહાસ સ્વરૂપની લાગેલી નથી.

વળી અતિ સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિવાળા–મણિલાલ નભુભાઇ દ્વિવેદી પોતાના સિદ્ધાંતસારના પૃ. ૪૪ માં લખે છે કે–" **યજ્ઞ પુરૂષ** નવોજ દેવ કલ્પાયો, **પ્રજાપતિ** બધાના મોખરે આવી સૃષ્ટિનો કતા, નિયંતા થઇ **બ્રહ્મા** તરીકે પૂજાયો "

આ બધી વાતોથી વિચારવાનું કે—

ઇ. સ. પૂર્વે સહસ્રાબ્દિના લગભગમાં–જૈનોના સર્વજ્ઞ ૨૩ મા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથના તરફથી–પ્રકાશિત જીવાદિક અધ્યાત્મિક તત્ત્વના વિષયો જાહેરમા આવવાથી, અને વૈદિકના પંડિતોને નવીન રૂપના લાગવાથી, અને વૈદિક યજ્ઞ યાગાદિકની મહત્વતા નહી જેવી થતા–તે વિષયોની જમાવટ કરવા બ્રાહ્મણ ગ્રથોમા અનેક યુક્તિ પ્રયુક્તિઓ કરીને જોઇ, પણ તે મહત્વ રૂપની ન ગણાતાં, તે સમયના ચતુર પંડિતોએ–સર્વજ્ઞોના

તરફથી બહાર પડેલા આધ્યાત્મિક વિષયનો આશ્રય પકડીને, ઉપનિષદાદિક ગ્રંથોની શરૂઆત કરી દીધી તેથી તેમને કાંઇક પણ કહેવા જેવું થયું હોય? પરન્તુ સર્વજ્ઞોના તરફથી અનાદિની સૃષ્ટિનો વિષય કહેવાતો, તે વિષયમાં ઓછો કાંઇ વિશેષ જણાવી દીધો હોય તેમ તપાસવામાં આવ્યું નથી

પરન્તુ વૈદિકો પોતાના મોટા જથ્થાના અભિમાનવાળા, આ અનાદિની સૃષ્ટિના વિષયને અગમ્ય અને અચિંત્ય પણાને તજીને, તદ્દન જુદા પડવાના વિચારથી, આ પ્રપંચને-બ્રહ્મ કર્તા કરીને તેને જગતના કર્તા રૂપે લખી લીધા હોય? એવું મારૂં અનુમાન છે બાકી જ્યાંથી તત્વ જોતાં શાસ્ત્રકાર એવા મોટા મોટા પંડિતોથી ગુંચવાયું હોય તેમ હું કહી શકતો નથી પરન્તુ-બ્રહ્મસૂત્રના શાંકરભાષ્યને અ૦ ૧ પા૦ ૧ સૂ૦ ૧૧ ના અર્થમાં જણાવ્યું છે—

'બ્રહ્મ બે સ્વરૂપના જણાય છે તેમાંના પહેલા નામવાળા, રૂપવાળા, વિકારવાળા, એવોની ઉપાધિવાળા છે તેનાથી વિપરીત બીજા સર્વ ઉપાધિથી વર્જિત છે તેમાંના પહેલા ઉપાસના કરવાને યોગ્ય અને બીજા છે તે જાણવાને યોગ્ય છે એવો વેદાંતનો ઉપદેશ આપેલો છે'

જુઓ—બૃહદ ઉપનિષદ્ શાંકરભાષ્ય—૨-૩-૬ ના પ્રસ્તાવની વ્યાખ્યા ॥

"મહિ ષય તત-પ્રસજ્ઞપત્તિ ઉપનિષદ્માંથી મળી આવે' છે [illegible]

એજ પ્રમાણે-એકપણું અને અનેકપણું હિરણ્યગર્ભ પ્રજાપતિનું છે. તેજ પ્રમાણે-એકપણું અને અનેકપણું સર્વજીવોનું પણ છે."

ઉપરના બે ફકરાથી વિચારવાનું કે-

બ્રહ્મસૂત્રના બ્રહ્માને-ઉપાધિવાળા, અને અનઉપાધિવાળા લખીને અનેક સ્વરૂપના બતાવ્યા. બ્રહ્મજ બે છે તો પછી અદ્વૈત કયું?

ઉપનિષદ્‌ના બ્રહ્માને ઉપાધિવશથી સંસારી પણું. અને અસંસારીપણું લખીને એક અનેક સ્વરૂપના બતાવ્યા, તેજ પ્રમાણે બધા જીવોને પણ એક અનેક સ્વરૂપના બતાવ્યા. અનેક રૂપના બ્રહ્મ અને જીવો છે, તો પછી અદ્વૈત કેવા પ્રકારનું?

પણ એજ બ્રહ્મ સૂત્રના नैकस्मिन्नसंभवः ના સૂત્રની વ્યાખ્યા કરતા એક વસ્તુમાં બે ધર્મ રહી શકે નહી એમ લખ્યું હતું ત્યારે આ એક બ્રહ્મમાં, અને એક એક જીવમાં, અનેક ધર્મો કેવી રીતે લખીને બતાવ્યા?

બીજી વાત એ છે કે-ઉપાધિવાળા ઉપાસનાને યોગ્ય છે?

ઋગ્વેદમાં-સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરવાની ઉપાધિમાં પડેલા-બ્રહ્માના ત્રણ મોટાં સૂક્તો છે પણ તે બ્રહ્મા આજ સુધી કોઇના જોવામાં કે જાણવામા આવેલા નથી. અને પુરાણોમાં લખાયલા ઉપાધિવાળા બ્રહ્મા, ઉપાસનાને યોગ્ય જણાતા નથી ત્યારે કયા ઉપાધિવાળા બ્રહ્માની ઉપાસના? મણિલાલભાઇને આ પ્રજાપતિ નવીન રૂપના લાગ્યા છે. અને વિચાર કરતાં લાગે પણ તેમજ છે. માટે આ બ્રહ્માના સંબંધવાળા બધા લેખોમાં ધ્યાન દેવાની જરૂર છે.

પ્રાચીન ગણાતા વૈદિકોએ-કોઇ કલ્પના કરીને જગતના કર્તા અનેક દેવોને લખીને બતાવ્યા, અને કલ્પિત બ્રહ્માને-વેદમૂળક ઠરાવવા ચારે વેદો સુધીમાં દાખલ કરી દીધા ત્યારે બીજા મતવાળાઓએ પણ પોત પોતાના ઇશ્વરોને આ સૃષ્ટિના કર્તા લખી જણાવ્યા પરંતુ-અનાદિની આ સૃષ્ટિ, નાના મોટા અનંતાનંત જીવોથી ભરેલી, અને પ્રવાહથી ચાલતી આવેલી, પ્રત્યક્ષ દેખાઇ રહી છે તેના કર્તા બીજા દેવો તો દૂર રહ્યા પણ પ્રથમ બ્રહ્માજ કે જે ચારે વેદમાં દાખલ થયા છે, અને શંકરસ્વામીએ જેને સંસારી પણ બતાવ્યા છે, અને જે પુરાણોમાં અનેક સ્વરૂપથી લખાયા છે, તેજ પોતાના કર્મના પરવશમાં પડેલા, મોટી મોટી આફતોથીજ પસાર થએલા છે એમ જાણો, તો પછી તે બ્રહ્મા આ જગતની રચના શું કરી શકવાના હતા? વિચાર કરશો તો દીવા જેવું જ દેખાશે

જ્યારે આ જગતના કર્તા બ્રહ્માદિદેવો વેદોથી તે પુરાણો સુધીના કલ્પિતજ ઠરે ત્યારે સંપૂર્ણ વૈદિકમતના બધાએ તત્ત્વોની કિંમતજ શી? અને તે કયા સર્વજ્ઞોથી કંપાયા?

સંસ્કૃત સાહિત્યના લેખક-મૅકડોનલ્ડ સાહેબ-પૃ ૧૭૬ મા જણાવે છે કે-"ઋગ્વેદના ૬ કે સાત સૃષ્ટિ વિષયક સૂક્તોમા, જે દિવ્યગુણી ભરેલી કવિતાઓ આવે છે, તે ઘણો ગાઢ સંબંધ ધરાવે છે, સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઇ એ પ્રશ્ન આ સ્થલે ચર્ચવામા આવ્યો છે તેમા દંતકથાના અને ધર્મ શાસ્ત્રના વિચારોની-પુષ્કળ ભેળસેળ ભેગી થઇ ગઈ હોય, એ તો સ્વાભા

વિકજ છે. એ કવિતાઓમાં વિચારો અસ્તવ્યસ્ત સ્થિતિમાં મૂકાયલા આપણા જોવામાં આવે છે. ”

આ મૅકડોનલ શાહેબના લેખથી પણ વિચારવાનું કેઃ—

પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ઋગ્વેદને—ઇશ્વરથી પ્રાપ્ત થએલો માનીએ તો તેમાં લખાયલા સૃષ્ટિના કર્તાની સાથે પાછળની દંત કથાઓના વિચારો અને પાછળથી લખાયલા ધર્મ શાસ્ત્રોના વિચારોની ભેળંમ ભેળા કયા કાળમાં થવા પામી ? અને તે વિચારો અસ્ત વ્યસ્ત પણાથી શા કારણથી લખાયા ? મણિલાલ ભાઈને આ પ્રજાપતિ બધાને મોખરે આવેલો જણાયો તેમા અયોગ્ય શું છે ? કારણ કે શંકરસ્વામીએ—જે પ્રજાપતિ સંસારી બતાવ્યા છે, અને પુરાણોમા લખાયા છે, તે અનેક આફતોથી પસાર થએલા નજરે પડે છે, તે જગત્ રચવાને સમર્થ કેવી રીતે માનવા? બીજી વાત એ છે કે—આ પ્રજાપતિની પુત્રીને—કોઇએ—સરસ્વતી, કોઇએ—સાવિત્રી, કોઇએ શતરૂપા લખી છે ખરી પણ ભાગવતવાળાએ હરિણી રૂપે લખી મૃગાવતીનોજ અર્થ બંધ બેસતો કરી આ પ્રજાપતિનેજ હરણ રૂપે કલ્પ્યા છે. એવી રીતના અનેક લેખો જોતાં બીજા કોઇ નજરે નથી પડતા પણ આ મૃગાવતી પુત્રીના પતિ રિપુપ્રતિ શત્રુ રાજાજ--પ્રજાપતિ સિદ્ધ થાય છે,

આ વાતમાં મારી ભૂલ થએલી કોઇ બતાવશે તો તેનો મારા પર મોટો ઉપકાર થશે. ઇત્યલં વિસ્તરેણ.

અહીં સુધી ૨૪ને ૧૨—૩૬ અને પ્રસંગમાં આવેલા પ્રજાપતિ ને હેલ્મુત શાહેબને ઉદ્દેશીને લખી બતાવ્યું.

હુવે ૬૩માના જે વાસુદેવાદિકના નવ ત્રિકો છે તે તો આ ગ્ર થની પ્રસ્તાવનામા પ્રસ ગે પ્રસ ગે જણાવતા જઈશુ

અતિ પ્રાચીન જૈન ધર્મમાના શ્વેતાબર અને દિગ બર એ બે સ પ્રદાયો જુદા પડયાને પણ આજે બે હજાર વર્ષ થવાને આવ્યા પર તુ ખાસ મુદ્દાની બાબતોમા તેઓ એક સરખાજ ચાલ્યા આવેલા છે

વૈદિકો પણ—તેમના વેદોના વિષયને બાદ કરીને વિચાર કરીએ તો તેઓ પણ જૈન ધર્મવાળાઓની સાથે મૂળમાથીજ ભીડાતા આવેલા છે છતા વૈદિકોમા જૈનોમાની તેની તેજ બાબતો અનેક સ્વરૂપવાળી, અને અનેક વિકારોથી ભરેલી અસ્તવ્યસ્ત પણાથી શાથી લખાઇ ? શોધકોને વિચાર કરવાની ખાતર કેટલીક સૂચન માત્રથી લખીને બતાવુ છુ —

(૧) જૈનોમા અનેક સર્વજ્ઞોથી નિર્ણીત, અવસર્પિણી-ઉત્સર્પિણીકાળના સ્વરૂપવાળી, પ્રવાહથી ચાલતી આવેલી, આ સૃષ્ટિ અનાદિકાળની, અનતાનત નાના મોટા જીવોથી ભરેલી, એકજ પ્રકારથી મનાઇ છે એટલુજ નહી પણ શ્વેતાબર દિગ બર બન્ને સ પ્રદાયોની પણ એકજ માન્યતા કાયમજ રહેલી છે

(૨) વૈદિકોમા—એકજ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિમા અનેક વિચારો થએલા છે અને અનેક દેવો સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાનો દાવો કરતા જણાવ્યા છે તેમાનો કયો દેવ સાચો તારવી કાઢવો ? તેમાની ટુ ક સૂચના

(૧) કૂર્મ પુરાણમાં—નારાયણ દેવથી બ્રહ્મા, પછી બધી સૃષ્ટિ.

(૨) બ્રહ્મ વૈવર્ત. પુ. માં કૃષ્ણથી બધા જગતની ઉત્પત્તિ.

(૩) શિવ પુ માં—બ્રહ્માંડમાંથી પછી સૃષ્ટિ.

(૪) દેવી ભાગવતે-આદ્યશક્તિ કાલીદેવી પછી સૃષ્ટિ.

(૫) મુંડક ઉપનિષદ્માં—અવિનાશી પુરૂષથી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઇને પાછી તેમા સમાઇ જાય.

(૬) મનુસ્મૃતિમાં—સ્વયંભૂ ભગવાને અંધકારનો નાશ કરીને જલ ઉત્પન્ન કર્યું તેમાં બીજ નાખ્યું, તેથી સોનાનું ઇંડું, તેમાં બ્રહ્મા ઉત્પન્ન થયા. પછી બધી સૃષ્ટિ થઇ.

(૭ । ૮) ગોપથ-શતપથ બ્રાહ્મણ ગ્રંથમાં પ્રજાપતિ પથમ તપ તપ્યા પછીથી આ બધી સૃષ્ટિ.

(૯) તૈત્તિરીય સં.-પૃથ્વી જલમાં હતી પ્રજાપતિ વરાહના રૂપથી બહાર ખેંચી લાવ્યા.

(૧૦) ઋગ્વેદમાં—એક આત્મા હતો તેનાથી આ બધી સૃષ્ટિ.

એમ પ્રથમ ઋગવેદમાં ચોકકસ નિર્ણય થયા વગર ૭ સાત સૂક્તોથી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ શાથી લખાઇ? વળી બીજા ત્રણ વેદોમા તેમજ બ્રાહ્મણાદિક ગ્રંથોથી તે ઠેઠ પુરાણો સુધી બ્રમ્હાદિક અનેક દેવોથી આ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થયાનું લખાયું, તેમાં સત્યસ્વરૂપથી લખાએલી વાત કઇ અંગીકાર કરવી?

(૩) જૈનોમા—ઋષભદેવથી તે મહાવીર પર્યંત ૨૪ તીર્થંકરો ભિન્ન ભિન્ન વ્યક્તિના, જુદા જુદા કાળમા ઘણા લાંબા લાંબા સમયના છેટે થએલા બતાવેલા છે, તેઓનો ઇતિહાસ ક્રમવાર ઠામ ઠેકાણા સાથે ચોકસ પણાથી લખાયલો છે

(૪) વૈદિકોમા—વેદોમા અવતારના સબંધે કંઇ સૂચન માત્ર પણ નથી કદાચ તેમાની કોઇ વાત લખાઇ હશે તો તે વેદમૂળક ઠરાવવા પાછળથીજ લખાઇ હશે એ નિર્વિવાદજ સમજવુ

પરંતુ પુરાણોમા એકજ વિષ્ણુના ૨૪ અવતારો તે પણ મત્સ્ય, કચ્છપાદિક ઠામ ઠેકાણા વિનાના લખાયા તે કોના અનુકરણથી લખાયા ? *

વળી ૨૪ માથી ફરીને મત્સ્ય, કચ્છપાદિક ૧૦ અવતારો કલ્પાયા તે કોના અનુકરણથી ? અને તેમા સત્યતા કેટલી ? તે વાતની સર્વ સજ્જનોને પણ પુખ્ત પણાથી વિચારવાની ભલામણ છે

(૫) જૈનોમા ૬૩ શલાકાપુરૂષો ગણાય છે કયા કયા તીર્થંકરના સમયમા કયો ચક્રવર્તી અને કયુ વાસુદેવાદિકનું ત્રિક, નગરના નામ, ઠામ, માતા, પિતાદિક અને તેઓના

* જૈનોમા—બુદ્ધ ભગવાનના ૨૪ તીર્થંકરો [illegible] અને [illegible] ભિન્નભિન્ન [illegible] પુરાણોમાં—[illegible] ૨૪ અને ૧૦ જેમ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] જુઓ

આયુષ્ય વિગેરેની સમજુતી જુદા જુદા કોઠાથી કરીને બતાવી છે.

(૬) તેનીજ સાથમાં જૈન-બૌદ્ધના અનુકરણ રૂપે કલ્પાયલા વૈદિક મતના એકજ વિષ્ગુના ૨૪ અને ૧૦ મત્સ્યાદિક અવતારોનો વિચાર કરતાં પણ સમજુતીની સાથે અનેક પ્રમાણો પણ લખીને બતાવેલાં છે.

(૭) જૈનોમાં-નાભિરાજા અને મરૂદેવી સાતમા યુગલ રૂપ કુલકરમાંનાં હતાં. તેમનાથી શ્રી ઋષભદેવ આ અવસર્પિણીમાં પ્રથમ તીર્થંકર રૂપે ઉત્પન્ન થયા. તેમનાથી યુગલ ધર્મ બંધ થયો. પોતે ઉત્તમોત્તમ દેવમાંનાં ઉત્તમ ત્રણ જ્ઞાનયુક્ત જન્મેલા હોવાથી ઋષભદેવે પ્રથમ બધાએ પ્રકારના વ્યવહાર જ્ઞાનનું મૂળ લોકોને શિખવ્યું. ત્યાર બાદ સાધુપણું અંગીકાર કરી કેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું, ધર્માધર્મનો માર્ગ બતાવી મોક્ષમાં ચાલ્યા ગયા.

(૮) વૈદિકોમાં-“ નાભિરાજાએ મેરૂપર્વતની દીકરી **મેરૂદેવીની** સાથે લગ્ન કર્યું, યજ્ઞનો આરંભ કર્યો. વિષ્ણુ હાજર થયા. પુત્રની યાચના કરનાર, બ્રાહ્મણોનું વચન પાળવા, વિષ્ણુ આઠમા અવતારરૂપે ઋષભદેવપણે જન્મ્યા. તેમનાથી અર્હન્નો નાસ્તિક ધર્મ પ્રવર્ત્યો. ”

અહીં થોડુંક વિચારવાનું કે-પર્વતને દીકરી કોના સંયોગથી ? દીકરીનું -દેવી કોણ કહે છે ? વ્યવહારની અને ધર્મની પ્રવૃત્તિજ ઋષભદેવના પછીથીજ થઇ છે તો પછી નાભિરાજાનું

લગ્ન કેવુ ? તે વખતે યજ્ઞ ધર્મજ કેવો ? અને યજ્ઞ કરવાવાળા બ્રાહ્મણો પણ ક્યાથી ? આ બધા લેખકોની ચાતુરીનું મૂલ્ય પણ કેટલુ ?

હેમ્મુત શાહેબે-પોતાના જૈનિઝમના પૃ ૪૫૮ મા જણાવ્યુ છે કે-જિન-વિષ્ણુનો અવતાર મનાય છે વિષ્ણુએ-ઋષભ-રૂપે અર્હત્ શાસ્ત્ર પ્રગટ કર્યું એમ પદ્મતત્ર ૧-૧-૪૪ થી લખ્યુ છે ભાગવત પુરાણ ૫-૩ થી અને ૧૧-૨ મા તેમજ વૈષ્ણવોના બીજા ગ્રથોમા તેવીજ રીતે ઋષભને વિષ્ણુના અવતાર માન્યા છે તેમા ઋષભના ચરિત વિષે જે કથા આપી છે તે જૈન કથા સાથે થોડેજ અશે મળતી આવે છે પણ ઋષભની કથા વૈષ્ણવ ધર્મગ્રથમા આવે એજ હકીકત મહત્વની ગણાય ”

આ ઋષભદેવનું સ્વરૂપ નામ માત્રથી ઉપર બતાવ્યું છે બન્ને તરફનું વિશેષ પ્રકરણ ૯ મા, પૃ ૧૧૫ થી ૨૨૬ સુધી જુવો તેથી વિશેષ-પદ્મપુરાણાદિકનું પૃ ૩૪૫ થી ૩૫૦ સુધીમા જુવો અને યોગ્યાયોગ્યનો વિચાર કરો

અહી વિશેષ વિચારવાનુ એ છે કે-વેદ સમયના પછીથી વૈદિકોમા જે ઇતિહાસ લખાયો છે તે પ્રાયે જૈનોના ઇતિહાસની હરિફાઈનોજ છે જેમ કે તીર્થ કરોની હરિફાઈથી વૈદિકોમા મત્સ્ય, કૂર્માદિક એમજ વિષ્ણુના ૨૪ અવતારો અને કુદરતથી ઉત્પન્ન થએલા ૧૪ રત્નો જેને આવી મળે તે ચક્રવતી થાય તેવા ૧૨ જૈનોમા બતાવેલા છે વૈદિકોના તેમાના બે ચાર નામ

રાજા તરીકે પ્રસિદ્ધ કરીને તેમના સંબંધનાં ૧૪ રત્નોને બ્રહ્માદિક દેવોના સમુદ્ર મંથનથી ઉત્પન્ન થએલાં બતાવવાની હરિફાઇ કરેલી હોય એમ સહજથી સમજાય છે. હવે વાસુદેવાદિકના નવ ત્રિકોમાં જેવી રીતે હરિફાઈ થએલી છે તે ક્રમવાર પ્રસંગે જણાવતો જઈશ અને વિશેષ મારા ગ્રંથથી જોવાની ભલામણ કરીશ.

(૯) ઋષભદેવજી તીર્થંકર કે વિષ્ણુનો અવતાર ? એ મથાલાથી જટાશંકર જયચંદ્ર આદિલશાહે–ગુજરાતી પત્રમાં પ્રગટ કરાવેલા પ્રશ્નનો લેખ તેમજ આ ગ્રંથકારે આપેલા ઉત્તરનો લેખ વાંચવાને માટે મુકેલો છે. પૃ. ૧૨૨ થી.

## જૈનોમાંના સગર ચક્રવર્તી. (પૃ ૧૨૭)

(૧૦) ઋષભદેવના પછી ઘણા લાંબા કાળે બીજા તીર્થંકર થયા છે. તેમના ઓરમાનભાઇ સાઠ હજાર પુત્રના પિતા **સગર.** તેમને આવીને મળેલાં ૧૪ રત્નો. તેમનાં નામ અને ઉત્પત્તિનાં સ્થાન બતાવ્યાં છે. તેથી તે ચક્રવર્તી થયા છે. તેમના પુત્રો સાઠે હજાર ગંગાને અષ્ટાપદની પાસે લાવતાં નાગેંદ્ર દેવના કોપથી ભસ્મ થયા. જન્હુપુત્ર ભગીરથે તે ગંગાને સમુદ્રમાં મેળવી દીધી તેથી તે જાન્હવી અને ભાગીરથી એમ બે નામથી પ્રસિદ્ધ થઇ.

વૈદિકોમાં આ **સગરને** રાજા કહ્યા છે તેમાં ત્રણ પ્રકાર છે.

(૧) વાલ્મીકીમાં–"જન્હુની યજ્ઞની સામગ્રી ગંગાજી તાણી

ગયા તેથી જન્હુ ગગાજીને પી ગયા ભગીરથની પ્રાર્થનાથી પાછા બહાર કાઢ્યા ”

જૈનોના અને આ લેખથી ગગા પૂર્વ પરપરાના સિદ્ધ થાય છે ફરક પી ગયાનો અને બહાર કાઢયાનો છે

ભાન દશ કરભાઇના નીતિશિક્ષણમા પૃ ૧૨૮ થી—

(૨) સગરને શિવજીના વરદાનથી એક રાણીને સાઠ હજાર, બીજીને એક પુત્ર સગરના યજ્ઞનો ઘોડો પાછો ન આવતા, સાઠ હજાર લેવાને ગયા ત્યા કપિલના નેત્રાગ્નિથી બળી ભસ્મ થયા અશુમાન્ ઘોડો છોડીને લાવ્યો, અને વરદાન મેળવ્યુ કે તારો પૌત્ર ભગી થ સ્વર્ગ ગા ઉતરાવશે, તેના જલથી પવિત્ર તારા સાઠ હજાર કાકાઓ સ્વગમા જશે ઇત્યાદિ બળીને રાખ થએલાઓ ચોથી પેઢીના પ્રયાસથી લાખો વર્ષે સ્વર્ગે જાય એ સિદ્ધાત કયુ ?

(૩) તુલસી રામાયણમા—

વિશ્વામિત્ર સાથે રામાદિક ગગા પર ગયા વિશ્વામિત્રે કહ્યુ કે—તમારા કુળમાના સગર બે રાણીઓ સાથે વનમા ગયા, ત્યા ભૃગુમુનિએ કેશીને એક પુત્રનુ, સુમતિને સાઠ હજાર પુત્રનુ વરદાન આપ્યુ ઘીના ઘડામા મોટા થયા તે યજ્ઞના ઘોડાને લેવા ખાડો ખોદીને પાતાળમા પેઠા ત્યા રહેલા કપિલ મુનિએ બાળીને ભસ્મ કર્યા અશુમાન્ કાકાઓની શોધે નીકળ્યા, સાઠ હજારના મામા ગરુડજીથી ખબર મળતા જલાજલી મૂકી ગગાજીના જળથી ઉદ્ધાર થવાનુ પણ ગરૂડ

જીએજ બતાવ્યું. સગરની ગાદીએ અંશુમાન, પછી દિલીપ, તેમણે ઘણા વર્ષ તપ કર્યો પણ ગંગાજીનો પત્તો લાગ્યો નહી તેમના પછી ભગીરથે એક હજાર વર્ષ તપ કરી બ્રહ્માજીને પ્રસન્ન કર્યા. પણ તેમણે શિવની સાહાય્ય માગી, ફરી દેવતાઓનાં વર્ષ તપ કરી શિવને પ્રસન્ન કર્યા. શિવે બ્રમ્હાનું ધ્યાન ધરીને ગંગાજીને છોડાવ્યાં, પણ એક વર્ષ તો જટામાંજ રાખ્યાં. ભગીરથની પ્રાર્થનાથી છોડતાં ત્રણ ધારાથી ત્રણ લોકમાં પસરતાં, સાઠ હજારના દાહના ઠેકાણે પસરી તેઓને સ્વર્ગમાં પહોચતા કર્યા."

વિચારવાનું કે-હજાર વર્ષ બ્રમ્હા નિમિત્તે, દેવતાઓનાં વર્ષ શિવનિમિત્તે તપ તપ્યા. ત્યારે ભગીરથનું આયુષ્ય કેટલુ ? વેદોમા તેનું પ્રમાણ ક્યાં સુધી ? આ બધી વાતોમાં સત્ય શું ?

જો કે સર્વજ્ઞોથી પ્રકાશિત ૬૩ શલાકામાંના ૨૪-૧૨-બન્ને મળીને ૩૬ નો મેળ તો જૈન-વૈદિકમાં થયો. તે ટુંકમાં બતાવ્યો. તેની સાથે પ્રજાપતિ અને સગર પણ બતાવ્યા.

હવે પ્રજાપતિની કલ્પનામાં જે વૈદિકોમાં વિકાર થયો છે તે ટુંકમાં બતાવ્યા પછી તે પ્રજાપતિથી શરૂ થતાં નવ ત્રિકો વૈદિકોમાં ઘણાંજ દૂર દૂરમાં વિખેરી નાખવામાં આવેલાં છે તે ક્રમવાર પ્રસંગે જોડીને આપતો જઇશ.

જૈનોમાં-પ્રજાપતિનો સંબંધ—પૃ. ૧૭૨ થી.

સિંહપુરમાં વિષ્ણુ રાજા--તેમના પુત્ર શ્રીશ્રેયાંસનાથ-અગીયારમા તીર્થંકર થયા.

તેમના સમયમા—પોતનપુરમા—જિતશત્રુ (રિપુપ્રતિ શત્રુ) મહાન્ રાજા થયા તેમને પ્રથમ અચલ પુત્ર, બીજી વખતે મૃગાવતી પુત્રી, ઉમર લાયક થતા રાજાએ અતેઉરમા રાખી પુત્રીને પતિ જાણી લોકોએ—**પ્રજાપતિ** બીજુ નામ પાડયુ આ પ્રજાપતિ વૈદિકોમા બ્રહ્માના નામથી પ્રસિદ્ધિમા આવ્યા

તેમના સબધે પુરાણોમા અનેક પ્રકારની કલ્પિત કથાએ ગોઠવાઇ હોય એમ સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસથી જણાય છે

આ વાતોનો પુરાવો વૈદિકોમા અચલિત કથાએ પણ બતવી આપે છે

પ્રજાપતિ—બ્રહ્મા તેમના સબધે વૈદિકોમા લખાયલા અનેક પ્રકારના ઉંધા છત્તા લેખો તેની ટુક નોધ—

(૧) **ભાગવતે**—પુત્રીના મોહથી **બ્રહ્મા** મૃગનુ રૂપ ધરીને દોડયા એજ પ્રસગનો બીજા પડિતે હરણ—હરિણીનો અર્થ પણ કરીને બતાવેલો છે

(૨) **મત્સ્યપુરાણે**—શતરૂપા સાથે **બ્રહ્મા** દેવતાઓના સો સો વર્ષ સુધી ક્રીડા કરતા રહ્યા

(૩) **પદ્મપુરાણે**—બ્રહ્માએ બીજી સ્ત્રી કરી પહેલી સાવિ-ત્રીની ક્ષમા યાચતા શાપના વશ થયા

(૪) **દેવી ભાગવતમા**—દેવીના હાથ ઘસવાથી—બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ ઉત્પન્ન થઇ ગયા પણ દેવી બે ખાઇ ગઇ પણ શિવના કહેવાથી જીવતા કર્યા

(૫) વિષ્ણુપુરાણમાં—મેરૂ પર્વત જેટલા ઇંડામાં બધી દુનિયાને લઇને બ્રહ્મા દૈવવર્ષ સુધી રહ્યા પછી બહાર નીકળ્યા ત્યાર બાદ સૃષ્ટિ રચવાનું કામ શરૂ કર્યું.

(૬) મહાભારતાદિકમાં—વિષ્ણુની નાભિ કમળમાંથી બ્રહ્માજી નીકળ્યા.

(૭) શિવપુરાણે—સૂતેલા કૃષ્ણને જગાડી બ્રહ્માએ કહ્યું કે હું તારો નાથ આવ્યો છું. સત્કાર કર, ત્યારે શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું કે હું તારો નાથ, એમ હું ને તું કરતાં એવા તો લડયા કે દેવતાઓ પણ ભયભીત થઇ ગયા.

(૮) વરાહપુરાણે—વિષ્ણુ કહી રહ્યા છે કે માયાબળથી હું જળમાં રહું છું. પ્રજાપતિને અને મહાદેવને હું ઉત્પન્ન કરૂં છું. અને હુંજ ધારણ કરૂં છું. તેઓ મારી માયામાં મોહિત થએલા મારી માયાને જાણી શકતા નથી.

અહીં જરા વિચારવાનું કે—

એક વખત દેવીના હાથ ઘસવાથી બ્રહ્મા, વળી વિષ્ણુની નાભિથી બ્રહ્મા,વળી મેરૂ પર્વત જેટલા ઇંડામાંથી બ્રહ્મા, બ્રહ્મા વિષ્ણુના બાપ થવા જતાં બન્ને ખુબ લડયા. વિષ્ણુએ મને ઉત્પન્ન કર્યા તે તો બ્રહ્માને ખબરજ ન પડી.

એવા અનેક પ્રકારથી ઉત્પન્ન થએલા બ્રહ્મા તે ચારો વેદોથી જગત્‌ની ઉત્પત્તિ કરવા વાળા લખાયા! આ બધો પ્રપંચ ક્યાંથી ખેલાયો ?

(૯) શિવપુરાણમા–બ્રમ્હા શિવની જાનમા ગયા પાર્વતીના અંગુઠાનુ રૂપ દેખતા કામના વશ થયા વીર્ય નીકળી પડતા અઠ્ઠાસી (૮૮) હજાર ઋષિઓ ઉત્પન્ન થઇ ગયા

આગળ ફરીથી જણાવ્યુ છે કે–વીર્ય ખોળામા ગોપવ્યુ તેથી અસખ્ય બટુકો પેદા થઇ ગયા તેમા કચ્છાવાળા હજારો દડધારીઓ હતા આ અયોગ્ય વર્તન જોઈ શિવજી વધ કરવાને તૈયાર થયા બ્રમ્હાદિકોને પગમા પડી શિવજીને પ્રસન્ન કરવા પડયા કૃતયુગના બ્રમ્હા દ્વાપરના શિવની જાનમા કેવી રીતે ભળ્યા જેથી આ બનાવ બન્યો ?

(૧૦) મત્સ્યપુરાણમા–બ્રમ્હા વિષ્ણુ આદિ દેવોએ મળીને સમુદ્રનુ મથન કરતા હાથી આદિ હજારો જાનવરોનો નાશ કર્યો વિચારવાનુ કે–અદ્વૈત મતમા–તેમજ ચારે વેદોમા બ્રમ્હાએજ બધી સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરી, ત્યારે શુ સમુદ્ર ઉત્પન્ન નહી કર્યો હોય ? જો કર્યો કહો તો આ પ્રપચ શાથી ? અને કયાથી ?

(૧૧) ભાગવતે—તમો મોહના વશમા નહી પડો એમ કહીને વિષ્ણુએ બ્રમ્હાને ચાર શ્લોકનો ઉપદેશ કર્યો, છતા બ્રમ્હા મોહના વશ થયા

આમા વિચારવાનુ કે–બૌધિસત્વે ૧૦ પારમતાના અભ્યાસ વખતે સત્યપારમિતાનો અભ્યાસ–રાજપુત્ર સુતસોમ થઇને કરતા એક બ્રામ્હણના મુખથી ચાર શ્લોક સાભળી નરભક્ષક બ્રમ્હદત્તને સભળાવ્યા છે તેનો સબધ ત્રેતાના વિષ્ણુ અને

કૃતયુગના બ્રમ્હા સાથે જોડીને બતાવ્યો હોય. નહી તો બધા જગત્નીજ આદિ કરવા વાળા બ્રમ્હા ચારો વેદોથી પ્રસિદ્ધિમાં આવેલા ત્રેતાના વિષ્ણુ પાસે કયા કાળમાં ઉપદેશ લેવાને ગયા ? અને કયા ઠેકાણે મોહના વશમાં પડયા ?

(૧૨) અત્રિની સ્ત્રી અનસૂયાને એકલી જાણી બ્રમ્હા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ–એ ત્રણે વૃદ્ધરૂપે કહેવા લાગ્યા કે તૂં નગ્ન થઇને અન્નદાન આપ. તે પ્રમાણે તે આવી ત્યારે બાળકરૂપે થયા. ખરૂ સ્વરૂપ બતાવી ત્રણ બાળકો અર્પણ કર્યાં. સોમ, દત્ત અને દુર્વાસ નામ સ્થાપ્યાં. દુર્વાસ તપ કરવા, ચંદ્રમંડલમાં સોમ ગયા. માત્ર દત્ત સેવામાં, દત્તાત્રેયથી પ્રસિદ્ધ.

જરા વિચારવાનું કે–ત્રણ યુગના ત્રણ જ્ઞાની દેવોએ આ સ્ત્રીને નગ્ન પણે બોલાવવાનો સંકેત કયા કાળમાં, કયે ઠેકાણે ? શા હેતુથી કરેલો ?

(૧૩) સ્કંદ પુરાણમાં– બ્રમ્હાને પુત્રીની સાથે રમવાની ઇચ્છા થતાં–હરિણી અને હરણરૂપ ધરીને ચાલતાં–બ્રાહ્મણોએ અને દેવતાઓએ ખૂબ નિંદ્યા. પણ મહાદેવે વ્યાધરૂપ ધરીને બાણ છોડીને હરણને વીંધ્યો. તે પ્રકાશરૂપે થઇ મૃગ નક્ષત્રરૂપે થયો. મહાદેવે આર્દ્રા નક્ષત્રરૂપે થઇ ત્યાં પણ ખુબ પીડયા, અને અયોગ્યાચરણનું ફળ આપ્યું.

અહીં વિચાર થાય છે કે–જગત્ કર્તા બ્રમ્હાને અયોગ્યાચરણનું ફળ મહાદેવે આપ્યું. કૃષ્ણે પણ ગોપીઓ સાથે અયોગ્યાચરણ કરેલું સાંભળીએ છિએ. મહાદેવે ઋષિપત્નીઓ

સાથે અયોગ્ય આચરણુ કરી ઋષિઓથી લિંગ તોડાવી ફળ મેળવ્યું હતું, પણ મ ત્રબળથી અનેક સારી સ્ત્રીઓ સાથે અયોગ્યાચરણુ કરેલુ તેનુ ફળ કોણે આપ્યુ હશે ? તે સિવાય આ બધી દુનીયાના જીવોને અયોગ્યાચરણનુ ફળ કોણુ આપતુ હશે ? સર્વ સજ્જનોને એકાતમા બેસીને વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ

(૧૪) હિંદુ૦ દેવોમાથી—બ્રમ્હાએ મનુષ્ય રૂપ ધારણ કર્યું અર્ધ ઉત્પન્ન થતા શતરૂપા બનાવી, મોહ પામી નિશ્ચલ થઇ જોવા લાગ્યા શતરૂપા સમજીને દૂર ચાલી ગઇ બ્રમ્હાથી હાલી શકાતુ ન હતુ ? તેથી જોવાને બીજુ મુખ ઉત્પન્ન કર્યું તે દિશાઓ બદલતી તેથી ચાર મુખ કરવા પડયા મૂળની સાથે પાચ થયા એક કપાઇ ગયુ ચાર મુખથી ચાર વેદો પણ ઉત્પન્ન કર્યા એમ પણ જણાવ્યુ છે

અહીં જરા વિચારવાનુ કે—સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કર્યા પછી—હરિણી રૂપ પુત્રીની પાછળ હરણ રૂપે બ્રમ્હા કયા કાળમા દોડેલા ? અને આ શતરૂપાને જોવા પાચ મુખ કયા કાળમા અને કયા ઠેકાણે કરેલા ? એ જરા વિચારવાનુ ખરૂ કે નહી ? દેવ બ્રામ્હણોથી નિંદાઇને શિવજીના બાણથી વીધાવવુ પડયુ તે કયા કાળમા ?

(૧૫) પાચમુ મુખ કપાયાની વાત—એક દિવસે વિષ્ણુની સમક્ષ દેવ ઋષિઓએ પુછ્યું કે—ત્રણ દેવોમા મોટામા મોટા કોણુ ? બ્રમ્હાએ કહ્યુ કે હું મોટો, ( હું મોટો બોલતા સાધારણ વિવેકી પણ વિચાર કરે, તો પછી આ જગતના સ્રષ્ટા દેવી

રીતે બોલી ઉઠયા ?) બ્રમ્હા વિષ્ણુમાં મોટી તકરાર થતાં વેદ વચન ઉપર આધાર રખાયો. તે જોતાં એ સન્માન શિવજીને મળ્યું. એટલે તે બન્ને દેવો શિવના સામા થયા. અને યદ્વા તદ્વા બોલવા લાગ્યા. એટલે શિવજી મનુષ્ય રૂપે તેમના આગળ ઉભા થઈ ગયા. બ્રમ્હા ફરીથી પણ યદ્વા તદ્વા બોલવા લાગ્યા. એટલે શિવનો ક્રોધ ભૈરવ રૂપે નિકળ્યો, તેણે બ્રમ્હાનું પાંચમું માથું કાપી નાખ્યું.

વિચારવાનું કે—પોતાના ચારો મુખથી પ્રગટ થએલા વેદોમાંથી શિવજી મોટા નીકળતાં બ્રમ્હાજ પોતાનું માથું કપાવીને બેઠા. આ બધી વૈદિક રચના કયા મોટા જ્ઞાનીઓથી થએલી ?

(૧૬) હિંદુ૦ દેવોમાંથી–સરસ્વતીને તજીને બ્રહ્મા ગાયત્રીને કેવી રીતે પરણ્યા ?

બ્રમ્હા યજ્ઞ કરવા પરિવાર સાથે પુષ્કરજી પહોચ્યા, તૈયારી થઇ ગયા પછી ઋત્વિજ સરસ્વતીને તેડવા ગયા. કારણ વશથી જલદી આવી શકયાં નહી. પત્ની વગર ક્રિયાનું ફળ નહીં એમ જાણી ઇદ્રને આજ્ઞા કરી ગોપકન્યા મંગાવી લીધી. બધાઓની સમ્મતિ મેળવીને પરણ્યા. પરિવાર સાથે સરસ્વતીજી પણ આવી ચઢયાં. ગાયત્રીને બેઠેલી જોઇ બ્રમ્હાદિક દેવોને અને ઋત્વિજોને શાપ દઇને ચાલવા માંડયું. બ્રમ્હાની પ્રેરણાથી વિષ્ણુ. અને લક્ષ્મીજી મનાવીને પાછાં લાવ્યાં. ઇત્યાદિ.

અહી વિચારવાનુ કે—સૃષ્ટિના કર્તા બ્રમ્હાએ સમુદ્રોના, પહાડોના અને આ ત્રણે લોકની પૃથ્વીના મસાલા કયાંથી મેળવ્યા ? ખોળ કરતા વેદોમાથી પોતે ન નીકળતા શિવજી નીકળ્યા ઇંદ્રપદ મેળવવા પ્રાયે યજ્ઞો થતા, બ્રમ્હાએ કયુ પદ મેળવવા યજ્ઞનો આરંભ કરેલો ? પ્રત્યક્ષમા તો આ યજ્ઞનું ફળ સરસ્વતીના શાપનુ દેખાયું છે એક ગોપકન્યા પર ણુતા બધાઓની સમ્મતિ મેળવવી પડી, ત્યારે આ બધી આટલી મોટી સૃષ્ટિની રચના કરતા કયા કયા જ્ઞાનીઓની સમ્મતિ મેળવી હશે ? તે કાંઇ જાણવામા આવેલુ નથી

(૧૭) સ્કંદ પુ૦ ખં ૬ ઠ્ઠો પ્રાયે શ્લોક ૮૦૦ સુધી–સરસ્વતી અને ગાયત્રીના સંબંધવાળો છે તેમાથી ઇશારો—

બ્રહ્માએ મૃત્યુલોકમા યજ્ઞ કરવા શાથી માંડયો ?

નારદ બ્રમ્હલોકમા જઈ ચઢયા બ્રમ્હાએ મૃત્યુ લોકની ખબર પુછી નારદે કલિ આવ્યાની વાત જણાવી, બ્રમ્હા મુંણ ગભગયા અરે મારૂ પુષ્કર તીર્થ કલિ ન હોય ત્યા સ્થાપુ એવો વિચાર કરીને ભૂતલમા કમલ ફેંકયુ તે હાટકેશ્વરમા પડતા ત્રણ ખાડા થયા, ત્યા યજ્ઞ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો પણ ત્યાના બ્રામ્હણોએ ઉત્પાત મચાવ્યો એટલે બ્રમ્હાએ નમસ્કાર કરીને બધોબસ્ત કરી દીધો નારદ સાવિત્રીને તેડવા ગયા જલદી આવી શકયા નહી ફરીથી ઇંદ્ર તેડવા ગયા તો પણ આવી શકયા નહી એટલે બ્રમ્હાએ બીજી કન્યા લેવા ઇંદ્રને મોકલ્યા તે ગોપ કન્યાને ગાયના મુખમા પ્રવેશ કરાવી

યોનિથી બહાર કડાવી પવિત્ર થએલી બધાઓની સમ્મતિથી પરણ્યા. નામ ગાયત્રી રાખવામાં આવ્યું. આ યજ્ઞમાં બ્રહ્માને અને સાવિત્રીને એટલા બધા ઉત્પાતો થએલા બતાવ્યા છે કે તેની ગણત્રી કરતાં પાર આવે નહી. એ બધા વિઘ્નોની સાથેજ યજ્ઞની સમાપ્તિ થએલી બતાવેલી છે. જિજ્ઞાસુઓએ સ્કંદ પુરાણ જોઇ લેવું.

આમાં જરાક વિચારવાનું કે—જગત્‌ના નાના મોટા બધાએ જીવોના ઘાટ ઘડી, ત્રણે લોકની વ્યવસ્થા કરી, તેમાં યથા-યોગ્યપણે તે જીવોને સ્થાપન કરવાવાળા, અને તે ચારો વેદોથી પ્રસિદ્ધિને પામેલા, એવા મહાજ્ઞાની બ્રમ્હાને મૃત્યુલોકમાં કલિયુગ આવ્યાની ખબર નારદજીના કહેવાથી પડી. આ તે કેટલું બધું આશ્ચર્ય ? ( બ્રમ્હજ્ઞાનમાં અંધારું ? ), આ યજ્ઞનો આરંભ કરતા મારે બ્રામ્હણોને પણ નમસ્કાર કરવા પડશે, એટલુંજ નહિ પણ મને સૈંકડો ઉત્પાતો થશે. તેની પણ ખબર ન પડી, આ બધું નવીન પ્રકારનું જ્ઞાન લેખકે કયા જ્ઞાનીથી મેળવ્યું હશે ? આમા કયો કયો વિચાર કરવો તેમાં મારી નજર તો પહોંચતી નથી, પણ કોઇ સુજ્ઞ સજ્જન બતાવે તો કાંઇ યોગ્યાયોગ્યનો વિચાર કરી શકાય ? બાકી આમાં શો વિચાર કરવો અને શું શું લખવું તેના સંબંધે કાંઇ પણ સમજી શકતો નથી તેથી આટલામાંજ પતાવી દીધું છે.

(૧૮) ઋષિઓથી મોટામાં મોટા ઠરેલા વિષ્ણુ. હિંદુ-સ્થાનના દેવોમાથી કેનેડી શાહેબે ભાગવતમાંથી લીધેલું—તેનો કિંચિત્ સાર—“ સરસ્વતીના કિનારે યજ્ઞ કરતા ઋષિ-

ઓમા ત રાગ થઇ કે–ત્રણ દેવમા મોટામા મોટા દેવ કયા ? બ્રહ્મપુત્ર ભૃગુને તપાસ કરવાને મોકલ્યા તે પ્રથમ બ્રહ્મલોકમા અયોગ્યપણે સભામા દાખલ થયા બ્રહ્માને ક્રોધ થયો પણ પુત્ર જાણીને સમાવી દીધો પછી કૈલાસમા શિવના સ્થાનમા ગયા શિવને આલિંગન ન કરવા દીધુ તેથી શિવે મારવાને ત્રિશૂલ લીધુ ત્યા પાર્વતીએ બચાવ્યા પછી વૈકુઠમા ગયા, ત્યા સુતેલા વિષ્ણુને લાત મારીને જગાડયા તો પણ વિષ્ણુએ ભૃગુને નમસ્કાર કરી અવિનયની ક્ષમા યાચી ભૃગુએ આ હકીકત ઋષિઓને જણાવી, ઋષિઓ કૃષ્ણની ક્ષમાની પ્રશંસા કરતા તેમને મોટામા મોટા દેવ તરીકે સ્થાપ્યા

આમા પણ થોડુક વિચારવાનુ કે—વેદોથી પ્રસિદ્ધ યજ્ઞ પ્રમ, તેના જાણ ઋષિઓ યજ્ઞ કરવાને બેઠા જગતના કર્તા અનાદિના બ્રહ્મા ચાર વેદોમા લખાયલા, તે સ્વાભાવિક રીતેજ મોટા હતા તેમની ખબર શુ ઋષિઓને ન પડી ? કે જેથી વિવાદ પર ચડી ગયા ? એટલુજ નહી પણ વિષ્ણુના સ્તવો વેદોમા જણાતા નથી, છતા વિષ્ણુને મોટામા મોટા બનાવી દીધા ત્યારે શુ તેઓએ પોતે મોટા બનવાની ઇચ્છાથી તો આ કાર્ય નહી કર્યુ હોય ? કારણ કે વિષ્ણુ ભગવાનને લાત ખાઇને પણ ભૃગુ ઋષિને સમાવવા પડ્યા ? તેથી તેઓએ સહીને મોટા ઠરાવ્યા

(૧૯) સ્કદપુ ખ ૧ લા અધ્યાય ૮ થી ૧૫ સુધી માનો । ા ।

"કલ્પના આદ્યમાં મહાદેવે—ડાબા જમણા અંગથી બ્રમ્હા વિષ્ણુ ઉત્પન્ન કરી સત્વાદિક ત્રણ ગુણ મુકી દીધ એટલે સામર્થ્યવાળા થઇ મરીચિ આદિ બ્રામ્હણોને મનથી, દક્ષિણ અંગુઠાથી દક્ષને, મુખાદિકથી બ્રામ્હણાદિક ચાર વર્ણને ઉત્પન્ન કર્યા. પછી બધી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી દીધી.

અ ૯–૧૦ મા—સૃષ્ટિ થઇ ગયા પછી બ્રમ્હા–વિષ્ણુમાં મોટાઇપણાનો ઝગડો પેઠો. બન્ને દેવો પોતપોતાની મોટ- ઇનાં અનેક પ્રમાણો આપી રહ્યા હતા તેટલામાં તેજોમય લિંગ ઉત્પન્ન થયું, આ શું ? એવો વિચાર કરીને પત્તો મેળવવાના ઉદ્યમવાળા થયા.

અ. ૧૧–૧૨—માં બ્રમ્હાએ હંસનું રૂપ ધરીને આકાશમાં તપાસવા માંડયું. વિષ્ણુ વરાહનું રૂપ ધરીને પાતાળ ખોદી સાતમા પાતાળ સુધી પહોચ્યા.

અ. ૧૩–૧૪ મા–એક હજારવર્ષ ભટકીને વિષ્ણુ પાછા આવ્યા. બ્રહ્મા એક લાખ વર્ષ સુધી ભટકયા. રસ્તામાં કેતકીનું પત્ર મળતા પુછયું, તેણે જણાવ્યું કે લિંગ ઉપરથી પડતાં મને ચાર યુગ અયુત વર્ષ લાગ્યા. બન્ને દેવોએ લિંગની સત્તાજ મોટામાં મોટી માની લીધી. શ્લોક ર૧પ સુધીમાં છે.

આ લેખ સાથે વિચારવાનું કે—

બ્રહ્મા પુરાણોમાં અનેક સ્વરૂપથી લખાયલા જોવામાં આવેલા છે.

(૧) પુત્રીના મોઢામાં ફસેલા (૨) દેવીના હાવ ધસવાથી ઉત્પન્ન થએલા (૩) મેરૂ પર્વત જેટલા મોટા ઇંડામાંથી દેવ વર્ષ પછી બહાર આવેલા (૪)વિષ્ણુના બાપ થવા જતા વિષ્ણુની માટે લડી પડેલા (૫) વિષ્ણુએ કહ્યું કે હું ઉત્પન્ન કરૂં છું પણ મારી માયામાં ફસેલા મને જાણી શક્તા નથી (૬) શિવની જાનમાં અગ ખ્યાતા બહુકોના પિતા થઇ પડેલા (૭) શતરૂપાને જોવા પાંચ મુખ કર્યા પણ શિવના ક્રોધ રૂપ લિંગથી પાંચમા મુખથી રહિત થએલા (૮) લાભના માટે યત્ન કરવા જતા બ્રાહ્મણોને નમવું પડયું, સેંકડો ઉત્પાતો મચાવવા પડયા, અને સરસ્વતીથી શાપિત થઈ પડેલા (૯) આ ઉપરના લેખમાં તો મહાદેવજીના ડાબા હાથથી ઉત્પન્ન થએલા, અને જમણા હાથથી વિષ્ણુ આ બન્ને દેવો સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી મોટા થવા જતા તે સમયમાં લાબુલકરૂક એક લિંગ જોઈ ચકિત થએલા, તેની પાછળ પડયા વિષ્ણુ સાતમા પાતાળ સુધી જઈ હજાર વરે પાછા આવ્યા અને બ્રહ્મા આકાશમાં એક લાખ વર્ષ સુધી ભટકીને પાછા આવ્યા

ઇત્યાદિક અનેક બાબતોના લેખો જોતા વિચાર થાય છે કે–

આ બધી વાતો કેવલ કલ્પિત હશે ? કે આમાં કઇ પણ સત્યના રહી હશે ? અને આ બધી વાતો કયા કયા કારણમાં બની હશે ? અને તો જેવો જેવો પત્તો લાગે છે તેવો તેવો લખીને બતાવ્યો છે વળી આ બધી વાતોનો યોગ્ય ખુલાસો મળશે તો ફરીથી પણ વિચાર કરવાનો અવસર લઇશ

(૨૦) બ્રમ્હાનુ વીર્ય નીકળી પડતાં હજારો વાલીખિલ્યો–

સ્કંદ પુ. ખં. ૧ અ. ૨૬ મો. શ્લો. ૫૩ માંનો ઉતારો—

"પર્વતોની સલાહથી હિમાલય પર્વતે શિવને પાર્વતી આપી. હવન વખતે વેદપાઠીઓમાં વિવાદ, નારદે કહ્યું કે–જેનાથી તમો અને આ બધું જગત્ પેદા થયું છે તે બ્રમ્હા તમારી પાસે બેઠા છે એટલે વિવાદ છોડીને યજ્ઞ શરૂ કર્યો. પાર્વતીનાં ચરણ દેખતા બ્રમ્હાનું વીર્ય નીકળી પડતાં, તેમાંથી હજારો વાલીખિલ્યો પેદા થઇ ગયા. અને તાત ! તાત ! પોકારવા લાગ્યા. નારદે હાંકી કાઢી લજ્જિત બ્રમ્હાને આશ્વાસન આપ્યુ.

આમાં વિચારવાનું કે–પહાડોએ કયા મુખથી સલાહ આપી ? હિમાલયે કયા કાનથી સાભળી ? બ્રામ્હણોને અને જગત્‌ને પેદા કરવાવાળા બ્રમ્હા,કે જે ચારો વેદોથી પ્રસિધ્ધ છે. તે કયા ઠેકાણેથી કેવા સ્વરૂપથી આવ્યા, કે જે સ્ખલિત થતાં હજારો વાલિખિલ્યો પેદા થઇ ગયા ? આમાંનો એક અક્ષર પણ સાચો હશે ખરો ? સજ્જનોને વિચારવાની ભલામણ કરૂં છું.

(૨૧) સ્કંદ પુ. ખં. ૫ મો–બ્રમ્હાના શિર છેદનની વાત–

"પૂર્વે એકાર્ણવ થતાં ભુતાદિક કાંઇજ ન હતું. માત્ર આકાશમાં એક મહાકાલજ રહ્યો હતો. પાણીમાં પરપોટો થતાં તે સોનાનો થયો. મહાકાલના ફોડવાથી–આકાશ–પૃથ્વી બે થયાં. મધ્યમાં બ્રમ્હાદિક ત્રણ દેવો હતા 'સૃષ્ટિ કરો' કહીને

ગગાકાલ ન્તર્ધાન થયો મમત્યા વિા બ્રહ્મા તપ કરવા લાગ્યા મહાદેવે ૯ ગ સાથે વેદો આપ્યા તો પણ બ્રહ્મા મમત્યા નહી ફરીથી તપમા જોડાયા ન્તમા સૂચના થઇ કે–તુ મને ગવથી પુત્ર વિચારે છે તેની તારૂ માથુ કાપીને મને માગ અ શથી રૂદ્ર થશે તે તારી પ્રજાનો નાશ કરશે, તો પણ તૂ પિતામહના નામથી પ્રસિદ્ધ થઈશ હોમ કરતા પ ટેપો લૂસીને નાખતા રૂદ્ર થયો છેવટે શિવના તેજમા બ્રહ્માનુ તેજ દબાઇ ગયુ અને બ્રહ્માના પાચમા મુખને કાપી નાખ્યુ શ્લો ૭૯ નો બીજો અધ્યાય જોવાની ભલામણ કરૂ છુ અને ત્રીજા અધ્યાયમાથી કાઈ લખુ છુ—

(૨૨) શિવને મારવા સ્વેદજ પ્રેર્યો તેને બ્રહ્માને પ્રાયશ્ચિત્ત

"બ્રહ્માનુ માથુ કપાતા ક્રોધથી પરસેવો, લૂસીને પૃથ્વી પર નાખ્યો તેમાથી ધનુષ બાણ સાથે વીર નીકળ્યો, તેને રૂદ્રના તરફ પ્રેર્યો રૂદ્રે સ્તભિત કર્યો રૂદ્ર પોતે વિષ્ણુના આશ્રમે જઇ ભિક્ષા માગવાને લાગ્યા વિષ્ણુએ હાથ પનાર્યો ત્રિશૂળથી ભેદતા લોહીનો પ્રવાહ છૂટયો, તે કપાલમા ઝીલવા માડયો તે ત્યાથી નીકળી–પચ્ચાસ યોજન લાબો અને દશ યોજન પહોળો નહી રૂપ વર્ષો તે દિવ્ય હજાર વર્ષ સુધી ધારણ કર્યો તમારૂ પાત્ર ભરાયુ ? એમ કહીને વિષ્ણુએ બધ કર્યો પછી દિવ્ય હજાર વર્ષ સુધી મહાદેવે મથન કર્યુ તેમાથી હજાર હાથવાળા ધનુષ બાણ સાથે પુરુષ નીકળ્યો વિષ્ણુએ શિવને પુછયુ કે આ કોણ? શિવે કહ્યુ કે આપણા નરના તેજથી પેદા થએલો તે 'નર' છે શત્રુઓને જીતવાવાળા થશે તે નર શિવની અને વિષ્ણુની

સ્તુતિ કરી. કપાળમાંથી બહાર કાઢયો. તે " નર અને વિષ્ણુ " નરનારાયણના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા. રક્તજ અને સ્વેદજ એ બેનું દિવ્ય ત્રણ વર્ષ ન્યૂન ત્રણસો વર્ષ સુધી યુદ્ધ થયું. છેવટે રક્તજે સ્વેદજને ભેદ્યો. વિષ્ણુએ છોડાવીને મહેશ્વરને અને સુરેશ્વરને પાલન કરવાને સોંપ્યો. વિષ્ણુએ–બ્રહ્માને કહ્યું કે મહાદેવને મારવા તમે સ્વદેજને પ્રેર્યો તેનુ પ્રાયશ્ચિત લ્યો. વિષ્ણુનું વચન માન્ય રાખીને બ્રહ્માએ પ્રાયાશ્ચિત લીધું. "

આ જગો પર–૨૦–૨૧–૨૨ આ ત્રણ કલમો વિચારવાની– ૨૦ મા–પહાડને પુત્રી કોના સંયોગથી ? પહાડોની સલાહથી શિવજીને કેવી રીતે મળી ? યજ્ઞવિધિમાં વિવાદી વેદપાઠીઓને નારદે કહ્યું કે–જેનાથી તમો અને આ બધું જગત્ ઉત્પન્ન થયું તે બ્રહ્મા તમારી પાસે છે, એટલે ચૂપ થયા. અંગુઠો દેખતા બ્રમ્હા સ્ખલિત થયા. હજારો વાલિખિલ્યો ઉત્પન્ન થઇ ગયા. જરા વિચારવાનુ—પર્વતની પુત્રીને મહાદેવ કયા કાળમા પરણ્યા ? આ વાત સાચી કે કલ્પિત ? વેદપાઠીઓને અને જગતને ઉત્પન્ન કરનારા બ્રમ્હા કયાથી આવી ચઢયા ? પણ સ્ખલિત થઇ ગયા. કેટલી બધી ધીરજવાળા જગતના કર્તા ? આમાની કયી વાત સાચી ?

૨૧ માં–એકાર્ણવ થતાં મહાકાળજ રહ્યો. ઇંડુ ફોડતાં આકાશ પૃથ્વી થયો. તેણે કયા રહીને ફોડયું ? તેમાથી બ્રમ્હાદિક ત્રણ દેવો નીકળ્યા, કયાંથી આવીને ભરાયા હતા ? કયી વાત સાચી ?

૨૨ મા-જગતના કર્તા બ્રમ્હાને ક્રોધ થતા પરસેવો, તેમાથી ધનુષ બાણ સાથે વીર નીકળ્યો બ્રહ્માએ શિવને મારવા તે વીરને પ્રેર્યો પણ ત લિત થઈ ગયો બ્રહ્મશક્તિ કયા નષ્ટ થઈ ગઈ હતી ? શિવે વિષ્ણુનો હાથ ભેદી લોહીની નદી બનાવી દીધી તે આજ કાલ કયા વહે છે ? તેના પ્રવાહ-પશ્ચાત અને દશ યોજન લાબો પહોળો બતાવ્યો છે, આમા સાચુ કયુ છે ?

આ પ્ર તપતિના ન બ ધમા એકદરે વિચારવાનુ કે—

જૈન ઇતિહાસમા ૧૧ મા તીર્થ કરના સમયે જિતશત્રુ મહાન્ રાજા પુત્રીના સ બ ધે લોકોમા પ્રજાપતિ કહેવાયો, વૈદિકોએ બ્રમ્હા તરીક ઠરાવી સ પૂર્ણ વૈદિકધર્મમાજ દાખલ કરી દીધા છે તેથી એવુ સમજાય છે કે પાર્શ્વનાથ તીર્થ કરના વખતે થએલા અનેક સર્વજ્ઞોના પહેલા વેદોની સ્થિતિ કેવલ યજ્ઞ યાગાદિકના વિધાન વાળીજ હશે, તે વેદોની સ્થિતિ આજે તેવીને તેવી રહી નથી, પણ તેમા મોટો ફેરફાર થએલો છે કારણ કે-જેવી રીતે બ્રામ્હણ, ઉપનિષદાદિકમા, સર્વનોના જીવા દિક તત્ત્વોનો મોટો ફેરફાર કરતા ગયા, તેવી રીતે વેદોમા પણ નવીન નવીન અનેક શ્રુતિઓ દાખલ કરતા ગયા છે જુવો કે-ઋગ્વેદના દશમા (છેટલા) જ મ ડળમા સૃષ્ટિના કર્તા પ્રજા પતિને ઠગવવા એકજ વિષયની ત્રણ ચાર શ્રુતિઓ, ત્રણ ચાર જણના તરફથીજ લખાઇલી, તેની સાબીતી બતાવી રહી છે કોઈ સુજ્ઞ ચતુર વિચારશે તો તેને તેવી નકલી શ્રુતિઓ સર્વજ્ઞોના તત્ત્વાદિકનો પચાર થયા પછીથીજ વેદોમા ઘુસી

ગએલી નજરે પડશે, એ નિર્વિવાદ છે. આ વાતની સામાન્ય સૂચના તો મૅકડોનલ શાહેબે સંસ્કૃત સાહિત્યમા કરેલી છે. મણિલાલભાઇએ તો ચોખ્ખું લખીને જણાવ્યું છે કે-પ્રજાપતિ તો બધાના મોખરે આવીને બ્રમ્હા તરીકે પૂજાયો. આના સંબંધના વિચારો મારા ગ્રંથમાં જોવામાં આવશે.

(૨૩) આર્યોના તહેવારો. પૃ. ૫૦૩ થી ૫૦૫ સુધી જુવો-

"વેદકાળની ત્રિમૂર્તિની કલ્પનાનો ધીમે ધીમે એટલો બધો વિસ્તાર થયો કે-પુરાણોમાં તેનું સ્વરૂપ તદ્દન બદલાઇ ગયુ. વેદના ગાયકોએ અનેક દેવોની સ્તુતિ કરી છે પણ અગ્રે સ્થાન તો અગ્નિ, મરૂત અને સૂર્ય એ ત્રણ દેવોનેજ મળ્યું છે" (પૃ. ૫૦૪) "પુરાણકારોએ ત્રિમૂર્તિની કલ્પના નક્કી કરતી વખતે બુદ્ધ ધર્મની ત્રયીની મદદ લીધી હોય એ સંભવિત છે." (૫૦૫) "આ જગત્ રજ, સત્ત્વ અને તમ એ ત્રિગુણોથી ભરેલું હોવાથી પરમેશ્વર ત્રિગુણાત્મક છે એવું ઉપનિષદ્કારોનું મત બન્યું, પાછળ કહ્યા પ્રમાણે વેદકાળમાં મુખ્યત્વે કરીને આ ત્રણ ગુણ ધારણ કરનારા બ્રમ્હણસ્પતિ, સૂર્ય અને રૂદ્રને અનુક્રમે-બ્રમ્હા, વિષ્ણુ અને મહેશ એમ પુરાણકારોએ ઠરાવ્યા. તે પછી અસ્તિત્વમાં આવેલા ઉશાનસ, કાત્યાયન, પરાસર અને વ્યાસના ગ્રંથોમાં ત્રિમૂર્તિનો ઉલ્લેખ મળી આવે છે".

" ખ્રિસ્તી શકના છઠ્ઠા સૈકામા શૂદ્રક કવિએ રચેલા મૃચ્છકટિક નાટક ( અંક. ૬ ) મા પણ ત્રિમૂર્ત્તિનો ઉલ્લેખ કરેલો છે. "

"એ ઉપરથી એટલુ સ્પષ્ટ થાય છે કે આસરે એક હજાર વર્ષથી બ્રમ્હા, વિષ્ણુ અને શિવની ત્રિમૂર્ત્તિ વિષેનો મત ચોક્કસ થતો ગયો"

અમા થોડુ ક વિચારવાનુ કે—

ચારે વેદો ઇશ્વરથી પ્રાપ્ત થએલા બતાવ્યા છે તે કલ્પના કેવળ જૂઠી કરેલી માનીએ તો પણ તે શ્રુતિઓના લખવાવાળા ઋષિઓને તો પ્રાચીનમા પ્રાચીન માનવા પડશે કે નહી ? તેઓને તો અગ્નિ, મરૂત અને સૂર્ય આ ત્રણ દેવોજ મોટા જણાયલા છે આ ત્રણ દેવોની મહત્ત્વતા જૈન બૌદ્ધની વિશેષ જાગૃતિમા નહી જેવી થઇ પડેલી હોવાથી, ત્યાર બાદ કોઇ લાબા કાળે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણ દેવો કલ્પવા પડયા, એમ તો માનવુ જ પડશે તો વિચારવાનુ કે આ ત્રણ દેવોને કયા ગુણ વિશેષથી મોટામા મોટી સત્તાવાળા પુરાણોથી તે વેદો સુધીમા દાખલ કરી દીધા ? અને તે કયા જ્ઞાનીથી મેળવ્યા ? આ ત્રણ દેવોમાના બ્રહ્મા કે જે ચારે વેદોથી જગતના કર્તા હર્તા લખાયા છે તે પાછળથી કલ્પિત રૂપે ઘુસાડેલા ખરા કે નહી ? કલ્પિત રૂપેજ ઘુસાડેલા છે એમ માનવુજ પડશે જુવો પુરાણોમા લખાયલા બ્રહ્માના ગુણો પુત્રીની સાથે અનીતિ કરવા વાળા, લિંગનો પત્તો નહી મળવા છતા આવીને જૂઠ બોલવાવાળા, ગોપકન્યા પરણીને સાવિત્રીના અપરાધી બનેલા, પુત્રીની પાછળ જતા બ્રાહ્મણોથી અને દેવતા ઓથી પણ નિંદાયલા, એટલુજ નહી પણ વ્યાધ રૂપ શિવના બાણથી વીધાઇને મૃગ નક્ષત્ર રૂપે બનેલા ઇત્યાદિક અનેક

વિકારવાળા બ્રહ્મા કયા ગુણ વિશેષથી જગત્‌ના કર્તા હર્તા થઇ ચારો વેદોમાં ઘુસ્યા ? એ વેદોની મહત્ત્વતા કેટલી ? અને એ બધા લેખકો સત્યવાદી પણ કેટલા ? અને આ બધું ધાંધલ કયાથી ઉઠયું ? મને તો એમજ લાગે છે કે સર્વજ્ઞોના સત્યતત્ત્વોના વિરોધમાથીજ ઉઠયું છે ! પ્રથમ બ્રહ્માનુંજ સ્વરૂપ ટુંક રૂપે જણાવ્યું છે. હવે વિષ્ણુમા વિકાર કયાથી થયો ? કેવી રીતનો થયો? જેવી રીતે થયો છે તેવી રીતનો ટુંક રૂપથી જણાવીએ છિએ.

## જૈન–વૈદિકમાંના વાસુદેવાદિક ત્રિકની ટુંકમાં નોંધ

વાસુદેવ કહો,વિષ્ણુ કહો એ બધા આ લોકમાં (ભારત લોકમાં) ત્રણ ખ ડ રાજ્યના ભોક્તા મહાન્ રાજાઓજ થયા છે. અનાદિકાળના નિયમને અનુસરીને આ ચાલતી અવસર્પિણીમા નવ ત્રિકોજ થએલાં છે તેમનો ઇતિહાસ ક્રમવાર જૈન ગ્રંથોમા તદ્દન ટુંકરૂપે લખાયલો છે. તેમાનુ પહેલું ત્રિક નીચે પ્રમાણે—

અગીયારમા તીર્થંકરના સમયમાં જે પોતનપુરના રાજા **જિતશત્રુ** હતા, તે પુત્રીના સંબધથી **પ્રજાપતિ**ના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા હતા. તેમને જે પ્રથમ **અચલ** નામનો પુત્ર તે બલદેવ, બીજી વખતે મૃગાવતી પુત્રી, તેના સંબંધથી જે પુત્ર તે **ત્રિપૃષ્ઠ** વાસુદેવ થયા હતા.

તેજ સમયમાં રતનપુરના રાજા મયૂરગ્રીવના પુત્ર **અશ્વગ્રીવ** તે પ્રતિવાસુદેવની પદવીના ધારક થયા છે.

આ અવસર્પિણીમા નવ ત્રિકોમાનુ આ બલદેવાદિકનુ પહેલુજ ત્રિક થયુ છે અનાદિના નિયમ પ્રમાણે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના હાથે અશ્વગ્રીવ પ્રતિવાસુદેવનુ મરણ થયુ છે પ્રતિવાસુદેવ લડાઈઓ કરીને ત્રણે ખડના રાજાઓને તાબે કરે છે પછી બલદેવ ભાઈની સાહે રહીને વાસુદેવ–પ્રતિવાસુદેવનો નાશ કરી પોતે નિર્વિઘ્ન પણે ત્રણે ખડના રાજ્યનો ભોગ કરે છે તેથી તે બન્ને ( વાસુદેવ અને પ્રતિવાસુદેવ ) સદ્ગતિના તો ભાગી થતાજ નથી પણ નરક ગતિનાજ અધિકારી બતાવેલા છે, એમ જૈન ઇતિહાસમા સર્વજ્ઞોએ જણાવેલુ છે —

(૧) વૈદિકોમા–દવીભાગવતે બળદેવના, અને વાસુદેવ એ બધાને સર્વથા ઉડાવી દઇને અશ્વગ્રીવ પ્રતિવાસુદેવનેજ વિષ્ણુ ભગવાન્ ઠરાવી તેમનુ માથુ વાસુદેવથી કપાયા પછી ઘોડાના માથાવાળા હયગ્રીવ વિષ્ણુના નામથી પ્રસિદ્ધિમા મુકયા છે

(૨) સ્કદ પુ૦ ના ત્રીજા ખડમા—દેવતાઓએ યજ્ઞનો આરભ કર્યો, ત્યા માત્ર વિષ્ણુજ આવ્યા નહી શોધ કરતા ધનુષ બાણ ચઢાવીને ધ્યાનમા બેઠેલા જોયા ઉધઇઓના પ્રયાસથી બાણની દોરી કપાતા વિષ્ણુનુ માથુ ઉડી ગયુ, તે મળ્યુજ નહી તેથી વિશ્વકર્માએ સૂર્યના ઘોડાનુ માથુ કાપી બધ બેસતુ કરીને આપ્યુ ત્યાથી હયગ્રીવ વિષ્ણુના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા

નવ ત્રિકોમાનુ આ પહેલવહેલુ ત્રિક ૧૧મા તીર્થંકરના સમયમા થએલુ છે જૈન–વૈદિકમા લખાયા પ્રમાણે ટુક નોધ કરીને બતાવી છે

વિચારવાનું કે—એક વખતે ઇંદ્ર દેવતાઓ સાથે અશ્વમેધ કરતાં પશુઓને બાંધ્યાં, ઋષિઓએ આ યજ્ઞ અયોગ્ય ઠરાવ્યો. ઇંદ્રના પક્ષમાં વસુરાજા ભળતાં નરકમાં ગયો. આ યજ્ઞ કરાવનાર ઇંદ્રની કયી ગતિ થઇ? તે કાંઇ જણાવ્યુ નથી. ( જુઓ પ્ર. ૧૮ મું. પૃ. ૧૫૫ થી ૫૭ )

આ દેવતાઓના યજ્ઞમાં પણ બ્રહ્માદિક તો ભળેલાજ છે, માત્ર વિષ્ણુ આવ્યા નથી તો પણ દૂર બેઠા છતા માથા વિનાના તો થયાજ. આ યજ્ઞની વાતો વિચિત્ર પ્રકારની કેવી? આ બધા લેખકોની સત્યનિષ્ઠા પણ કેટલી?

બારમા તીર્થંકરના વખતે-વાસુદેવાદિકનું બીજુ ત્રિક થયું છે— **જય** નામા બલદેવ, દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવ અને **તારક** પ્રતિવાસુદેવ છે. વાસુદેવ અને પ્રતિવાસુદેવની લડાઇ થતાં પ્રતિવાસુદેવ મરાણો છે.

( ૧ ) વૈદિકોમાં-વિષ્ણુના મત્સ્યાવતારપુરાણે-તારક પ્રતિ વાસુદેવને મોટા દૈત્ય ઠરાવી, દેવતાઓની સાથે યુદ્ધ કરવાવાળો બતાવ્યો છે. આ દૈત્યે કરોડો દેવતાઓને માર્યા છે. યુદ્ધમાં ભળેલા ઇદ્રો, લોકપાલો અને વિષ્ણુ આદિને પકડીને એ દૈત્યે બાંધ્યા છે. જેમ વાઘ મનુષ્ય-પશુઓને પકડે તેમ પકડી લીધા અને એ તારક દૈત્ય ત્રણ લોકની સંપદાવાળો થઇ બેઠો.

ટુંકમાં વિચારવાનું કે—કલ્પિત મત્સ્યાવતારનું લખાણ કલ્પિત ઠરે કે નહી? યુગ યુગમાં રક્ષા કરવાવાળા વિષ્ણુ તે આ

એક દૈત્યના સપાટામા કેમ અપડાયા ? એટલુજ વિચારો તો પણ બસ છે

(૨) સ્કંદ પુ૦ ખ ૩ ૧ લો-વજ્રાગ અસુરે-બ્રહ્માના વરદાનથી પુત્ર મેળવ્યો તેની સ્ત્રીએ હ તર વર્ષ ગર્ભમા રાખ્યો પછી તારક નામ રાખ્યુ તેણે દેવતાઓને જીતવા દશ હજાર વર્ષ આહાર વિનાનો તપ કર્યો બ્રહ્મા તેને વરદાન આપવાને ગયા અને જણાવ્યુ કે તુ તરતના જન્મેલા બાળક વિના બી તથી મરીશ નહી પછી તારક દૈત્યે-યમપુરીનો અને દેવતાઓના સૈન્યનો નાશ કર્યો વિષ્ણુએ બધા દેવતાઓને ભાગી જવાની આજ્ઞા કરી તારક બ્રહ્માતના સિહાસન પર જઈને બેઠો પણ તરતના જ મેલા કાર્તિકેય સ્વામિના હાથથી મરાયો

આમા જરા વિચારવાનુ કે—હજાર વર્ષ ગર્ભમા રહે, એ સિદ્ધાત ક્યુ ? મોટો થયા પછી દશ હજાર વર્ષ તપ કર્યો ત્યારે તેનું આયુષ્ય કેટલુ હશે ? અનેક આફતોવાળા બ્રહ્મા વરદાન આપવા ક્યાથી આવ્યા ? યમપુરી નીચે છે કે ઉપર ? ક્યા જઈને તેનો નાશ કર્યો ? દેવતાઓ સાથે લડાઇ કરી, તો તે સ્વર્ગમા જઈને કે ભૂતલમા ? લેખકે આ બધું જ્ઞાન ક્યા જ્ઞાનીથી મેળવ્યુ માનવુ ?

(૩) તુલસીરામાયણ બાલકાંડના તારકાસુર

શિવજી રામચન્દ્રનુ ધ્યાન કરવા બેઠા, તે વખતે તારકાસુર ઉત્પન્ન થયો તેણે લોકોને અને દેવતાઓને સંપત્તિથી

રહિત કર્યા. દેવતાઓ બ્રહ્માની પાસે ગયા. બ્રહ્માએ કહ્યું કે–શિવજીના વીર્યથી ઉત્પન્ન થએલો પુત્રજ એ દૈત્યને જીતે. દેવતાઓએ સ્તુતિ કરીને કામદેવને પ્રગટ કર્યો, તેણે સર્વ દુનિયાને વ્યાકુલ કરી નાખી, પણ શિવજીએ તો બાળીને ભસ્મજ કરી નાખ્યો. એટલે બ્રહ્માદિક દેવો વિષ્ણુ પાસે ગયા. પછી સર્વે મળીને શિવને પ્રસન્ન કર્યા લગ્ન કરવાનું નક્કી ઠરાવી શિવને શણગાર્યા. નારદાદિક ઋષિઓએ પાર્વતીની માતાને સમજાવી લગ્ન કરાવી દીધું. વિલાસ કરતા કૈલાસ પર ૭ મુખવાળા કાર્તિકેય જન્મ્યા. તે બાળકે તારકાસુરને માર્યો. પછી બધા નિર્ભય થયા.

આ તારક પ્રતિવાસુદેવમાં હું કશી વિચારવાનું કે—

આ બીજું ત્રિક જૈનોના ૧૨મા તીર્થંકરના સમયમાં થએલું છે–તેને મત્સ્યપુરાણવાળાએ–તારકાસુર લખીને મોટો દૈત્ય ઠરાવ્યો છે. તેણે જગત્‌ના ઉદ્ધારક વિષ્ણુના સમક્ષ કરોડો દેવતાઓને માર્યા અને વિષ્ણુને પણ કેદમા પૂર્યા. આ વાત ક્યાં સુધી સત્ય લખાઇ હશે ?

સ્કંદ પુ. માં—તેના બાપે બ્રહ્માના વરદાનથી તારક પુત્ર મેળવ્યો. કર્મના વશથી પરાધીન પણે અકલાતા બ્રહ્મા કયે ઠેકાણે વરદાન આપવાને ગયા અને કયા કાળમાં ? તે તારક હજારવર્ષ ગર્ભમા. પછી દશ હજાર વર્ષ તપ કરી કોઇથી મરૂ નહી એવો બ્રહ્માથી વર મેળવ્યો. પછી યમપુરીનો અને દેવતાઓના સૈન્યનો નાશ કર્યો. કયે ઠેકાણે રહીને આ અકાર્ય

ર્યું ? કેમ કે ખભાતની ગાદીનો માલિક થઈ બેઠો છે આ વાત કયા કાળમા બને ની ? એ વિચારવાનુ

તે ભી ત્ર ત્રિકમાનો તાગ, અબજોના અબજો વર્ષ પછી ગમાદિના આઠમા ત્રિક વખતે લોકોને અને દેવતાઓને સુખ સ પત્તિથી રહિત કરતો કયાથી આવી ચઢયો કે જેણે બ્રહ્માદિકોને ધર્મિષ્ટ કરી નાખ્યા ? આ બધી વૈદિક ઇતિહાસની બાજી કયાથી ચ્યાઇ ?

॥ જૈનોના ૧૩ મા તીર્થંકરના સમયમા-વાસુદેવાદિનુ ત્રીજુ ત્રિ—

ભદ્ર બલદેવ, સ્વયભૂ વાસુદેવ અને મેરક પ્રતિવાસુદેવ મોટાભાઈ ભદ્રની સાહાય્યથી સ્વયભૂ વાસુદેવે મેરક પ્રતિવા સુદેવને ચક્રરત્નથી માર્યો મેરક લડાઈમા મરવાથી અને સ્વયભ રાજ્યના લોભથી તે ભવમા સદ્‌ગતિ મેળવી શકયા નથી

વૈદિકોમા બ્રહ્માડ પુરાણે માગસર સુદિ ૧૧ના મ ભ ધે એવો લેખ છે ક-મુર દૈત્ય ગાથે શ્રીકૃષ્ણે દિવ્ય હજાર વર્ષ સુધી યુદ્ધ કર્યું છેવટે નાશ તેનો સ બ ધ એવો છે કે-અર્જુને શ્રીકૃષ્ણને પૂ છ્યુ ક-માગસર સુદી ૧૧ ના વ્રતવાં હજાર । યજ્ઞનું ફળ શાથી ? ઉત્તરમા શ્રીકૃષ્ણે જણાવ્યુ કે-પૂર્વે કૃતયુગમા મુર નામના દૈત્યે બ્રહ્માદિક બધા દેવોને સ્વ ા માથી ભ્રષ્ટ કર્યા બ્રહ્માદિક દેવોએ શિવની પાસે પોતાનું રક્ષણ માગ્યુ પાછ શિવે વિષ્ણુને બતાવ્યા બધા વિષ્ણુ પાસે ગયા વિષ્ણુએ બ્રહ્માદિકની વાત

સાંભળીને કહ્યુ કે–એવો દુષ્ટ દૈત્ય કોણ છે કે જેણે બ્રહ્માદિક દેવોને સ્વર્ગમાંથી ભ્રષ્ટ કર્યા ? એમ કહીને વિષ્ણુ બ્રહ્માદિકને સાથમાં લઈને તે દૈત્યનો નાશ કરવાને નીકળ્યા પણ તે દૈત્યની એક હાકલ માત્રથી બ્રહ્માદિક દેવો ભાગી ગયા. માત્ર એકલા વિષ્ણુએજ દિવ્ય હજાર વર્ષ સુધી તેની સાથે બાહુયુદ્ધ કર્યું. છેવટે વિષ્ણુ પણ નાઠા. અને એકજ દરવાજાની બાર યોજનની ગુફામા જઈને સુતા. મુરૂદૈત્ય ત્યાં જઈને પણ મારવાને તૈયાર થયો પણ મારા અંગથી ઉત્પન્ન થએલી કન્યાથી તે દૈત્ય મરાયો. નિદ્રામાંથી ઉઠીને મેં તે કન્યાને વર આપ્યો કે હે કન્યે ! તને આ એકાદશીના યોગથી દૈત્ય મારવાની શક્તિ થઈ છે તેથી તારા નામથી આ એકાદશીનું વ્રત થશે, એવો વર આપ્યો તેથી સંતુષ્ટ થઈ.

આ મુરૂ દૈત્યમા વિચારવાનું કે—

'વિરાટ્નું રૂપ ધરીને બ્રહ્માંડને ઘેરો ઘાલતાં પ્રજાપતિ દશાંગુલ બહાર વધીને રહ્યા ' આ સૂક્ત જૈન બૌદ્ધની વિશેષ જાગૃતિના પછી ચારો વેદોમાં દાખલ કરેલું હોય એ સ્વાભાવિકજ છે. પ્રજાપતિ આ બધી સૃષ્ટિના સ્વરૂપવાળો થયો તે વખતે આ બધા જીવો કર્મવાળા બનાવ્યા કે કર્મ વિનાના ? પોને ચાર વર્ણરૂપના બન્યા ત્યારે તેમાં આ મુરૂ ત્ય હતો કે નહી ? અથવા બ્રહ્માંડની બહાર દશાંગુલ વધીને જે જગ્યા છોડી હતી તેમાંથી આવીને કયે રસ્તેથી બ્રહ્મસ્થાનમાં પહોંચ્યો ? કે જે દૈત્યે બ્રહ્માદિકને સ્થાનથી ભ્રષ્ટ કર્યા ? દેવીના હાથ ઘસવાથી

અને શિવના હાથથી ઉત્પન્ન થએલા બ્રહ્માને શિવનુ શરણ ન મળવાથી વિષ્ણુનુ શરણ ખોળવુ પડયુ વિષ્ણુ પણ તે દૈત્યથી ભાગીને બાર યોજનની ગુફામા જઈને સુતા આ દૈત્ય ત્રણે દેવોથી કેટલો બધો જબરો હશે? અને કોનાથી પેદા થએલો હશે? પ્રથમ બ્રહ્માનોજ પત્તો નથી તો પછી અદ્વૈત અને વિશિષ્ટાદ્વૈતની સિદ્ધિ તે તુષખંડન જેવી ખરી કે નહી?

૧૪ મા તીર્થ કરના વખતે ચોથા વાસુદેવાદિકનુ ચોથુ ત્રિક

સુપ્રભ—બલદેવ, પુરૂષોત્તમ—વાસુદેવ, અને મધુ પ્રતિવાસુદેવ આ ત્રણે ખડના મોટા રાજાઓ થયા છે પ્રતિવાસુદેવ ત્રણે ખડના રાજાઓની સાથે લડાઈઓ કરીને પોતાની આના મનાવે પણ તેજ અરસામા થએલા વાસુદેવ પોતાના મોટાભાઈ બલદેવની સાહાય્યથી પ્રતિવાસુદેવને મારે છે પછી નિર્ભય પણે રાજ્યનો ભોગ કરે છે એક લડાઈઓના પાપથી, બીજો રાજ્યના લોભથી સદ્‌ગતિના ભાગી થતા નથી

મધુ પ્રતિવાસુદેવ છે અને કૈટભ તેનો ભાઈ છે

વૈદિકોમા—માર્કંડેય પુરાણે જણાવ્યુ છે કે—મધુ અને કૈટભ એ બે દૈત્યો વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થયા અને બ્રહ્માને મારવાને દોડયા બ્રહ્માએ નિદ્રાદેવીની સ્તુતિ કરવા માડી એટલે શ્રીકૃષ્ણજી જાગી ઉઠયા અને તે દૈત્યો સાથે પાચ હજાર વર્ષ સુધી બાહુયુદ્ધ કયુ છેવટે નાશી છુટયા

આમા જરા વિચારવાનુ કે—કાનના મેલના દૈત્યોથી જગતના કર્તા બ્રહ્મા કે જે ચાર વેદોથી પ્રસિદ્ધ છે, તે તો ભાગ્યા પણ

જગત્‌ના ઉદ્ધારક વિષ્ણુ ભગવાન્ પણ ભાગ્યા ! ! આમાંની કયી વાત સાચી હશે ?

દુર્ગાપાઠ અ. ૧ લો. શ્લો. ૬૭ થી–કલ્પાંતે એકાર્ણવ થતા વિષ્ણુ શેષનાગની શય્યામાં સુતેલા, તેમના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થએલા મધુ અને કૈટભ નાભિકમલમાંના બ્રહ્માને મારવાને દોડયા.

આમાં પણ વિચારવાનું કે–કલ્પાંતોમાં સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાની ગરમથલમાં પડેલા બ્રહ્મા ચારો વેદોમા બતાવ્યા છે. તે વખતે વિષ્ણુના કાનના મેલમા મધુ અને કૈટભ બે દૈત્યો કયાથી આવીને ભરાયા ? એકાર્ણવની વાત, વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થએલા મધુ–કૈટભની વાત, અને તેમની નાભિમા આવીને ભરાઇ બેઠેલા બ્રહ્માની વાત, આમાની કયી વાત સાચી લાગે છે ? આ બધું ઉંધું છત્તુ કયાથી લાવીને ગોઠવ્યું છે ? જરા વિચારમા ઉતરીને જોશો ખરા કે ?

પ્રાચીનમા પ્રાચીન વાયુપુરાણના મધુ અને કૈટભ બે દૈત્યો –

વિષ્ણુએ અને બ્રહ્માએ સ્તવના કરી શિવને પ્રસન્ન કર્યાં, બ્રહ્માએ શિવના જેવા પુત્રની યાચના કરી. વિષ્ણુએ શિવની સેવા પસંદ કરી એટલે મહાદેવે કહ્યું કે–આ જગત્ રૂદ્રમય અને નારાયણમયજ છે. વિષ્ણુ જળમાં પવેશ કરી ગયા. બ્રહ્મા પોતાના આસન પર જઇને બેઠા. પછી લાંબા કાળે મધુ અને કૈટભે બ્રહ્માને કહ્યુ કે–તું અમારો ભક્ષ્ય થઇશ. એમ કહીને

અતર્ધાન થઈ ગયા બ્રહ્મા ખૂબ ગભરાયા અને કમલના નાલ વડે રસાતલમા જઈ સુતેલા હરિને જગાડીને કહ્યુ કે મારૂ રક્ષણ કરો ! હરિએ કહ્યુ બીશો નહી એટલામા મધુ અને કૈટભ આવેલા જાણી પોતાના મુખથી વિષ્ણુ અને જિષ્ણુ ઉત્પન્ન કરી બ્રહ્માના રક્ષણ માટે મુકયા પેલા બે દૈત્યો પણ-વિષ્ણુ અને જિષ્ણુના જેવુ રૂપ ધરી આવીને ઉભા બ્રહ્માને ભક્ષ્ય ગણી પાણીને સ્થિર કરી દેવતાના સો વર્ષ સુધી લડયા બન્ને તરફના એ લક્ષણવાળા જોઈ બ્રહ્મા વ્યાકુલ થયા પણ દિવ્યનેત્રથી જોઈને પેલા દૈત્યોને કમલકેશરના બખતરથી બાધી લીધા ત્યા એક કન્યા ઉત્પન્ન થએલી જોઈ પેલા બે દૈત્યો ગભરાયા કન્યાને બ્રહ્માએ પૂછ્યુ કે તુ કોણ છે ? તેણે કહ્યુ કે હુ વિષ્ણુનો સદેશો લાવનારી મોહિની નામની માયા છુ પેલા બે દૈત્યોએ એવો વર માગ્યો કે અમારૂ મરણ થાય નહી અને અમે તારા પુત્ર થઈએ, તે કન્યા તેવો વર આપીને યમસદનમા લઈ ગઈ વિષ્ણુએ કૈટભને અને જિષ્ણુએ મધુને માર્યો એ પ્રમાણે બ્રહ્માએ વિષ્ણુ અને જિષ્ણુના સાથે રહીને તે બે દૈત્યોને માર્યા

આમા પણ જરા વિચારવાનુ કે—

જગતના સૃષ્ટા, અનાદિના બ્રહ્મા, ચારે વેદોથી પ્રસિદ્ધિને પામેલા, પુત્રીમા મોહિત થતા દેવોથી અને બ્રાહ્મણોથી નિદાયલા, શિવે જેને ચીથી નાખેલા, તે બ્રહ્મા શિવની પાસે પુત્ર માગવાને ગયા, આ બધી વાતો કયા કયા કાળમા બનેલી ? મા બાપ વિના અચાનક ઉત્પન્ન થએલા મધુ અને કટભે બ્રહ્માને

ભક્ષ્ય થવાનો ભય બતાવ્યો. ક્યા જ્ઞાનીઓથી આ તંત્ર ઉભું કરવામાં આવેલું અને આ બધો પ્રપંચ શાથી ઉભો કરવામાં આવેલો ? સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસ પર ધ્યાન દઇ વિચાર કરો. સત્ય શું છે તે સહજે માલમ પડશે.

પંદરમા તીર્થંકરના સમયમાં–વાસુદેવાદિકનું પાંચમું ત્રિક થયું છે. સુદર્શન–બલદેવ, પુરૂપસિંહ–વાસુદેવ, અને નિશુંભ પ્રતિવાસુદેવ. નિશુંભ પ્રતિવાસુદેવે ત્રણે ખંડના રાજાઓની સાથે મોટી લડાઇઓ કરીને તેઓને પોતાના તાબે કરેલા. પણ પોતાના મોટાભાઇ બલદેવની સાહાય્યથી પુરૂષસિંહ વાસુદેવે નિશુંભ પ્રતિ વાસુદેવનો નાશ કરીને નિર્વિઘ્ન પણે ત્રણ ખંડના રાજ્યનો ભોગ કર્યો એક લડાઇઓના પાપથી અને બીજો રાજ્યના લોભથી સદ્ગતિના ભાગી થએલા નથી. આ અવસર્પિણીમાં નવે ત્રિકો મહાપુરૂપોની ગણત્રીમાં જણાવેલા છે. બલદેવો તો સદ્ગતિનાજ ભાગી થએલા છે. પણ વાસુદેવ અને પ્રતિ-વાસુદેવ કેટલાક કાળ પછી કરેલા પાપને ભોગવ્યા પછી મોક્ષગતિ મેળવનાર થવાના તેથીજ ગણત્રીમાં લીધેલા છે.

વૈદિકોમા–મત્સ્યપુરાણે–શુંભ અને નમિ એ બે દૈત્યો ઠરાવ્યા છે.

વાત એવી છે કે–શુંભ અને નમિ એ બે દૈત્યો સાથે વિષ્ણુજીની લડાઇ ખૂબ જામી. પ્રથમ વિષ્ણુએ શુંભને ઉસકેર્યો એટલે નમિ નામના દૈત્યે ગદા લઇને ગરૂડના માથામા મારી અને પરીઘ લઇને શુંભ નામા દૈત્યે વિષ્ણુના માથામા મારી,

એટલે ગરૂડ અને વિષ્ણુ એ બન્ને મૂર્છિત થઇને પડયા, એટલે યુદ્ધમા બૂમારવ થઈ પડયો તે બન્ને અચેતન થયા પછી યુદ્ધમાથી જીવ લઇને નાઠા

આમા પણ જરા વિચારવાનુ છે—

સર્વજ્ઞોએ પુરૂષસિંહ વાસુદેવ બતાવેલા છે, નિશુભ પ્રતિવાસુદેવ કહેલા છે અહીં વાસુદેવનુ નામ ઉડાવી દઇને વિષ્ણુની પદવી મા નથી ઓળખાવ્યા છે વાસુદેવની જે જુદી જુદી વ્યક્તિઓ હતી તેમને એકજ રૂપથી બતાવવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે વાસુદેવોનો સદા જય થએલો છતા વૈદિકોના પડિતોએ ઢગધડા વિનાના ચિત્રીને મૂકેલા છે જુવો—૧૧ મા તીર્થંકરના સમયમા—પહેલા ત્રિકમા અશ્વગ્રીવ પ્રતિવાસુદેવનેજ વિષ્ણુ ભગવાન્ ઠરાવી માથા વિનાના બતાવી ઘોડાના માથા વાળાજ લખીને બતાવ્યા અનાદિકાળના વિષ્ણુ ભગવાન્ માનીએ તો શુ પોતાના મસ્તકની રક્ષા કરવાની સત્તા તેમનામા ન હતી? આ બધી વિચિત્રતા શાથી લખાઇ ? અને આ બધી વાતો કયાથી આવી? બીજા ત્રિકમા તારક પ્રતિ વાસુદેવ છે તેને અસુર ઠરાવી વિષ્ણુને તેના કેદી બનાવ્યા, ત્યારે બીજા લેખકોએ વિચિત્ર પ્રકારનુ લખીને બતાવ્યુ તે બધા લેખો વિચારવાને માટે પણ મૂકેલા છે ત્રીજા ત્રિકમા મેરક પ્રતિવાસુદેવ તેને અગીયારમની કથામા દૈત્ય ઠરાવી તેનાથી બ્રહ્માદિકોને નષ્ટ ભ્રષ્ટ થએલા બતાવ્યા છે એટલુ જ નહી પણ વિષ્ણુ ભગવાનને પણ નાશતા ભાગતા લખીને બતાવ્યા છે આ બધી વિચિત્ર બાજી કયાથી ગ્વાઇ ?

ચોથા ત્રિકમા મધુ પ્રતિવાસુદેવ છે તેના ભાઇ કૈટભ છે. વૈદિકોએ વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થએલા બતાવ્યા છે. વિષ્ણુના કાનમા એટલો બધો મેલ ભરાઇ ગયો કે તેમાથી ઉત્પન્ન થએલા દૈત્યોએ બ્રહ્માના હાલ બે હાલ કરીને મુકયા. એટલુંજ નહી પણ વિષ્ણુ પોતે પણ નાશી છુટયા. જરા વિચારવાની તસદી લઇ સત્યાસત્યનો વિચાર કરશો. સુજ્ઞેષુ કિમધિકેન ?

૧૧ મા થી ૧૫ મા તીર્થંકરસુધીમા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવાદિકનાં પાંચ ત્રિક થયા છે તે જૈન—વૈદિકના ઇતિહાસ પ્રમાણે લખીને બતાવ્યાં. પ્રથમ ઋષભદેવ અને બીજા અજિતનાથના વખતે—ભરત અને સગર આ બે ચક્રવર્તીઓ થયા છે તે પણ લખીને બતાવ્યા હતા. હવે ક્રમવાર પાંચ ચક્રવર્તીઓ થએલા છે તે નામ માત્રથી લખીને બતાવીએ છીએ—૧૫ મા અને ૧૬ મા તીર્થંકરના મધ્યમા ત્રીજા **મઘવાન** અને ચોથા **સનત્કુમાર** એ બે ચક્રવર્તીઓ થયા છે. તેમના પછી—૫ મા, ૬ ઠ્ઠા, અને ૭ મા ચક્રવર્તીઓનું પદ ભોગવ્યા પછી—૧૬ મા, ૧૭ મા, અને ૧૮ મા તીર્થંકરો પણ એજ ( શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, અરનાથ ) થયા છે. એટલે ૧૫ મા થી તે ૧૮ તીર્થંકર સુધીમાં ક્રમવાર પાંચ ચક્રવર્તીઓ બતાવ્યા. આ પાચોના સંબંધે જૈન—વૈદિકમાં વિશેષ શું છે તે મારા જાણવા પ્રમાણે ઇસારા માત્રથી જણાવ્યુ છે. ત્રીજા મઘવાન્ ચક્રવર્તીના સંબંધે વૈદિકોએ શું લખ્યુ છે અને કેવા સ્વરૂપથી લખ્યું છે તેના સંબંધે હું કાઇ પણ માહિતી મેળવી શકયો નથી. અને ચોથા સનત્કુમાર ચક્રવર્તીના માટે વૈદિકોમાં સનત્કુમારસંહિતા ઘણા મોટા પ્રમા-

ણમા લખાય છે કે જૈનોના સનત્કુમાર ચક્રવર્તીનો લખ અને સમાગ ચરમા કિંચિત્ માત્ર લખીને બનાવ્યો છે બન્ને લખાનો તુલના પડિતોએ કરી લેવી

પાચમા ચક્રવર્તી અને સોળમા તીર્થ કર—શાન્તિનાથની (બોધિબીજની) પ્રાપ્તિ થયા પછી ૧૨ ભવ કર્યા છે તેમા ૧૦ મા ભવે મેઘરથ રાજા અત્યત દયાવાળા છે તેની પ્રશ શાના પાત્ર થયા છે તેથી બે દેવો તેમની પરીક્ષા કરવાને આ વ્યા છે એક કબુતરનું રૂપ ધરી મેઘરથનુ શરણ લીધુ છે બીજાએ બાજ પક્ષીનું રૂપ ધરી પોતાનુ ભક્ષ્ય માગ્યુ છે માસ વિના બીજુ ભક્ષ્યને લેતા નથી દેવરૂપે મેઘરથે કબુતરના બદલામા પોતાની જાધનુ માસ આપવા માડ્યુ, પણ કાટા ઉપર તુલ્યુ ન થતા રાજાએ પોતાનુ શરીર કાટા ઉપર ચડાવ્યુ ભાગ્યમા હારી ગયા દેવરૂપે દેવો પ્રશસા કરીને ચાલતા થયા

વદિકોમા એવા મહાભારતમાજ રાજા નામથી પ્રસિદ્ધ મળે છે કથા—સ્મૃત આદિ ગ્રથના ઇતિહાસ પૃ ૯૯૫ મા—"શિબિરના પુત્ર ઉશીનરના રાજા, ફરી શિબિરનાજ રાજા, અને ત્રીજી વાર શિબિરના પુત્ર દ્રષદર્ભ નામના રાજા એ ત્રણ રાજાની કથા મહાભારતમાજ લખાઇ છે" આ ઉપર એવુ અનુમાન કર્યુ છે કે—આ વાર્તા બૌદ્ધ પણ્ડિત માંથી થઇ હોય એમ એના સ્વરૂપથી સ્પષ્ટ જણાઇ આવે છે જૈનધર્મની જાણકારીના અભાવે આ અનુમાન તેમનું થયા છે તત્વના વાચકોએ વિચાર વારંવાર કરી લેવો

૧૮ મા અને ૧૯ મા તીર્થંકરના મધ્યમાં ૬૬ કરોડ વર્ષનુ અંતર પડેલુ છે. તેમાં પ્રથમ ૬ ઠ્ઠા વાસુદેવ, પછી ૮ મા ચક્રવર્તી અને તેમના પછી ૭ મા વાસુદેવ, એમ ક્રમવાર થયા છે. એમા જે કાંઈ વિશેષ છે તે જૈન અને વૈદિક પ્રમાણે ઇસારા માત્રથી લખીને બતાવુ છુ —

જૈન પ્રમાણે પ્રથમ ૬ ઠ્ઠું ત્રિક–આનંદ બલદેવ, પુરૂષ-પુંડરીક વાસુદેવ અને બલિ નામના પ્રતિવાસુદેવ થયા છે. વાસુદેવને જે કન્યા વરવાની હતી તે બલિ નામના પ્રતિવાસુદેવે હરણ કરી. આનંદ અને પુરૂષપુંડરીક લડવાને ચઢયા, પણ એક વખતે પાછુ હટવું પડયું, બીજી વખતની ચઢાઇમાં બલિ પ્રતિવાસુદેવનુ માથું કાપી નાખ્યું. અને વાસુદેવે નિર્વિઘ્નપણે ત્રણે ખંડનું રાજ્ય ભોગવ્યું. બેમાના એક પણ સદ્ગતિના ભાગી થએલા નથી. એવો અનાદિનોજ નિયમ બંધાઇ ગએલો છે.

વૈદિકોમા આ એકજ કથા ચાર સ્વરૂપમાં છે, તે જુવો— "

(૧) બલિએ સો યજ્ઞો કરી ઇંદ્રપદ મેળવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. ૯૯ નું પુરા થતા શ્રીકૃષ્ણને ચિંતા થઇ કે–પ્રલ્હાદને મારૂ આપેલુ ઇંદ્ર પદ જાય નહીં તેમ કરૂં. એટલે વામન રૂપ ધરીને બલિની પાસે સાડા ત્રણ ડગલાં જમીન માગી. ત્રણ પગથી બધી જમીન માપીને અડધુ ડગલું બલિના પીઠ ઉપર મૂકી પાતાળમા ખોસી ઘાલ્યો. પણ બલિનું નામ રાખવા દીવા-ળીના ચાર દિવસ તેને રાજ્ય પર સ્થાપી પોતે દ્વારપાલ થવાનુ કબૂલ્યુ.

આમા વિચારવાનુ કે-દ્વારિકાના દાહ વખતે શ્રીકૃષ્ણ પોતાના કુટુબને પણ મ ભાગી શક્યા ન હતા, પોતે પણ જગલમાજ પ્રાણ ગુમાવી બેઠા હતા, તેમણે ઇદ્રપદ આપવાનો અધિકાર ક્યાથી મેળવેલો ?

(૨) રામાયણમા-શ્રીકૃષ્ણે વામન રૂપ ધરી બલિને છળવા તેની પાસે અર્પણ જલ માગ્યુ પણ બલિના નાલવામા શુક્રાચાર્ય પેઠા પાણી પડવા દીધુ નહી નાલવુ સાફ કરવા જતા શુક્રાચાર્યની આખ ફુટી આ બધા કલ્પનાના કુસુમો ગા કારણથી ગુથાયા ?

(૩) સ્કદ પુ મા-પૂર્વ ભવના ધૂર્ત બલિએ ગણિકાને તાબૂલ આપવા માડયુ, ભમીપર પડતા શિવને અપણ કર્યુ પાપ દૂર થતા માડાત્રણ ઘડી ઇદ્રપદ મળ્યુ અગસ્તિ આદિને હાથી આદિના દાન આપ્યા તે પાછુ મેળવવા પૂના ઇદ્રે યમને પ્રાથના કરી અને નરકમા મોકળવા વીનવ્યા ચિત્રગુપ્તે તેમ કરવા ના પાડી અને તે બલિને પ્રહ્લાદની સ્ત્રીના ગભમા પ્રવેશ કરાયો ઇદ્રે બલિના બાપનુ માથુ કાપ્યુ પછી બલિનો જન્મ થયો તેણે ફરીથી સ્વગનુ રાજ્ય લીધુ શુક્રાચાયની મનાઈથી ભમીપર નો યજ્ઞો કરવા માડયા ભગવાન્ છળવાને આવ્યા શુક્રાચાર્યે જમીન આપવા ના પાડી પણ બલિએ માન્યુ નહી, તેથી નિધન થવા ના શાપ આપ્યો ઇત્યાદિ

અહીં ટુકમા વિચારવાનુ કે—જે બલિગત હતા તે અહીં ધર્ત લખાયો અને માડાત્રણ ઘડીના ઇદ્રપદવાળો

થયો એ કયા સિદ્ધાંતથી ? પલ્યોપમ કે સાગરોપમથી ઓછા આયુષ્ય વાળા ઇંદ્ર હોતાજ નથી. જુવો જૈનસિદ્ધાંતમાંના લેખો.

(૪) ભાદરવા સુદિ ૧૧ ના સંબંધે સ્કંદ પુ. માંની કથા—

"અર્જુનના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતા શ્રીકૃષ્ણે જણાવ્યુ કે- પૂર્વયુગમા મારો તથા બ્રાહ્મણાદિકનો ભક્ત બલિ નામનો દાનવ હતો તેણે ઇંદ્રનો દ્વેષી થઈ મારો આપેલો લોક અને દેવોને જીતી લીધા દેવો મારી પાસે આવ્યા મેં બ્રહ્માડનુ રૂપ ધરીને તેનું સર્વસ્વ લઈ લીધુ. અને બલિ પણ ઇંદ્રને સોપી દીધો. યુધિષ્ઠિરે ફરીથી પૂછ્યું કે કેવી રીતે જીતી લીધો ? બાળકનુ રૂપ ધરી મેં બલિની પાસેથી ત્રણ ડગલાં જમીન માગી લીધી. પછી હું ત્રણ લોકના સ્વરૂપ વાળો થયો એક પગથી પૃથ્વી, અને બીજા પગથી ત્રણે લોક માપીને કહ્યુ કે ત્રીજો પગ કયાં મૂકું ? એમ કહીને તેના માથા પર પગ મૂકીને રસાતલમા ખોસી ઘાલ્યો." ઇત્યાદિ.

એકંદર આ બલિની કથામા વિચારવાનું કે—

સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમાં–ભારત ૭ ખંડના ભોક્તા ચક્રવર્તીઓ હોય, તે આ અવસર્પિણીમા ૧૨ જ થયા છે. ત્રણ ખંડના ભોક્તા વાસુદેવો હોય. આ છઠ્ઠા ત્રિકમાં–પુરૂષપુંડરીક વાસુદેવ છે. બલિ પ્રતિવાસુદેવને મારીને ત્રણ ખંડના ભોક્તા થયા છે.

વૈદિકોની પહેલી કથામા–બલિના સોમા યજ્ઞમા વિઘ્ન કરીને શ્રીકૃષ્ણ પક્ષપાતથી પ્રલ્હાદના ઇંદ્રપદને બચાવવા ગયા.

બી રૂમા-શ્રીકૃષ્ણ બલિ પાસે ત્રણ પગલાં જમીન લેવા ગયા, ત્યાં શુક્રાચાર્યે આંખ ફોડાવી ત્રીજીમા-વૂર્ત બલિએ સાડા ત્રણ ઘડી ઈંદ્રપદ મેળવ્યુ ત્યાંથી વિદાયગિરી મળતા ચિત્રગુપ્તને સોંપાયા, તેમણે પ્રહ્લાદની સ્ત્રીના ગર્ભમા મૂક્યો કરીથી સ્વર્ગનું રાજ્ય મેળવ્યુ ભૂમિપર સો યજ્ઞો કરવા જતા બલિને છળવા ભગવાન્ આવ્યા શુક્રાચાર્યે જમીન આપવાના પાડી ન માનતા તે પોતે નિર્ધનના શાપ વશ થયા છે આ ચોથી કથામા જણાવ્યુ છે કે-બલિ દાનવે ઇંદ્રલોક અને દેવાને જીતી લીધા અર્જુનને શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે મે બ્રહ્માંડનું રૂપ ધરીને તેનુ સર્વસ્વ લઇ લીધુ અને બલિ ઇંદ્રને સોંપી દીધો અને હુ ત્રણ લોકની સપડાવાળો થયો

વિચારવાનું કે-સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ એ ત્રણ લોક છે આ ત્રણ લોકનુ રાજ્ય આજ સુધી કોઈએ કર્યુ નથી, અને કોઈ કરવા વાળો દેખાતો પણ નથી તો પછી શ્રીકૃષ્ણ ત્રણ લોકના માલિક કેવી રીતે થયા ? શ્રીકૃષ્ણ દ્વારિકાના દાહ વખતે પોતાનું પણ સભાળી રાખ્યા ન હતા, તો પછી ત્રણ લોકને કેવી રીતે સભાળી શકયા ? પ્રતિવાસુદેવને મારીને વાસુદેવ મૃત્યુ લોકના ત્રણ ખંડના ભોક્તા બને છે ત તો યોગ્ય જણાય છે બાકી ઇંદ્રને જીતવા બલિ ગયો એ તો બધીએ બનાવટ છે અંગ્રેજો સ્વર્ગના લોકની સાથે મળવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે, છતા મળી પણ મળતા નથી તો પછી બલિ ઇંદ્રને જીતવા સ્વર્ગમા કયે રસ્તેથી ગયો ? અને કયા કાળમા આ બધા બનાવો બન્યા ? એ બધુ વિચારનાની ભલામણ કરૂ છુ

૧૮ મા અને ૧૯ માના મધ્યમાં જે છઠ્ઠું ત્રિક થયું તે બતાવ્યું પછી આઠમા (૮) સુભૂમ ચક્રવર્તી થયા છે, તેમની સાથમાં પરશુરામ થયા છે, તે ન તો વાસુદેવ છે કે ન તો પ્રતિવાસુદેવ છે, માત્ર એક તાપસના પુત્ર છે. તેમનો સંબંધ ટુંકમાં લખીને બતાવું છું.—

વસંતપુરનો નિરાધાર અગ્નિ નામનો છોકરો તાપસાશ્રમે જઈ મોટો તાપસ થયો. બે દેવતાઓ ધર્મની પરીક્ષા કરવાને નીકળ્યા છે. તત્ત્વમાં નિપુણ જૈનમુનિને અડગ જાણી પેલા જમદગ્નિના તરફ વળ્યા. હજારો વર્ષના તપથી વધી પડેલી દાઢીમાં ચકલા ચકલી રૂપે થઇ માળો કર્યો. ચકલાએ દૂર જવા રજા માગી, ચકલીએ કહ્યું કે તમો બીજીમા ફસો ત્યારે મારી શી દશા ? ચકલાએ ગૌહત્યાદિ સોગનો લેવા માડયા, પણ ચકલીએ કહ્યુ કે જો તમો આ તાપસના પાપને અંગીકાર કરો તો રજા આપું. તાપસે બન્નેને પકડીને પૂછયું કે હું પાપી શાથી ? ચકલીએ કહ્યું તમારે પુત્ર છે ? નથી, તો શું તમારી સારી ગતિ થશે ? શાસ્ત્રવચન યાદ કરી પરણવા તરફ દોરાયા. સો કન્યાના પિતા એક રાજાને ત્યાં જઈ તેમની પાસે કન્યાની માગણી કરી. શાપના ભયથી કહ્યું કે જે ઇચ્છે તેને લ્યો. અંતેઉરમાં અનાદર થતા તપથી કન્યાઓને કુબડીઓ કરી બહાર નીકળ્યા. ધુળમમાં રમતી છોકરીને લીધી. નામ રેણુકા રાખ્યું. શાળીઓનું કુરૂપ દૂર કર્યું. અને મોટી થએ રેણુકાને પરણ્યા. પુત્રના માટે બ્રાહ્મણ અને ક્ષત્રિય બે ચરૂ સાધ્યા. રેણુકાએ ક્ષત્રિય ચરૂ અને તેની

બે ને બ્રાહ્મણ ચડ આવો રેણુનાને ગમ તેની બેહનને અનત
વીયથી કૃતવીય પુત્ર થયા વિદ્યાધરની રેનાથી નામે પરશુની
વિદ્યા મેળવી

એક વખત રેણુકા બેહનને મળવા હસ્તિનાપુરમા ગએ ની
ત્યા બનેવીનો સબધ થતા પુત્ર થયો અપુત્રા યેર આવી
પરશુરામે બન્નેનું માથુ કાપી નાખ્યુ અનતવીયે રામના
આશ્રમને બાળી નાખ્યો પરશુરામે અનત વીર્યનો નાશ કર્યો
કૃતવીર્યે હસ્તિનાપુરનો નાશ થઈ જમદગ્નિનો નાશ કર્યો
પરશુરામે કૃતવીયનો નાશ કરી હસ્તિનાપુ નું રાજ્ય લીધુ
નગર્ભા કૃતવીર્યની રાણીએ તાપસોના ગુપ્ત ગૃહનો આશ્રય લીધો
ત્યા પુત્રનો જન્મ થતા સુભૂમ નામ રાખ્યુ ક્ષત્રિય રુધિરોને
જોડી દઈને પરશુરામે સાત વાર નિ ક્ષત્રિયા પૃથ્વી કરી અને
મુખ્ય ક્ષત્રિયોની દાઢાઓનો થાળ ભર્યો નિમિત્તિયાએ કહ્યુ કે
જેની દૃષ્ટિ પડતા આ દાઢાઓની ખીર થશે અને જે ખાશે
તેનાથી તમારા નાશ થશે આ તરફ સુભૂમ મોટો થતા વિદ્યા
ધરની પુત્રીને પરણ્યો પછી માતાની પાસેથી પોતાની રાજધાની
સમજીને હસ્તિનાપુરમા આવ્યો સિહાસન પર જઇને બેઠો
દાઢાઓ પર દૃષ્ટિ પડતા ખીર થઈ તે ખાવા મડી પડ્યો પરશુ
લઈ રામ મારવાને આવ્યા પણ સુભૂમના પુણ્યના યોગથી વિદ્યા
દેવી ભાગી ગઈ અને પરશુ નિસ્તેજ થઈ ગયા સુભૂમે થાળ
ફેકયો, તે ચક્ર રૂપે થઈ રામનુ મસ્તક છેદી નાખ્યુ અને
સુભૂમ આઠમો (૮) ચક્રવર્તી થયો

સીતાના સ્વયંવર મંડપમાં-રામ-શિવના ધનુષ્‌ને ભાગીને વરમાળા વર્યા ત્યા મુનિરૂપે આવેલા પરશુરામને જોઈ ભયથી રાજાઓ નમ્યા. ધનુષના ટુકડા જોઈ પરશુરામ બોલ્યા કે- આ ધનુષ કોણે તોડયુ ? **રામ**-નાથ ! એ તો આપનો દાસજ હશે. **પરશુરામ**-ધનુષને તોડનારે સમાજમાથી અલગ થવું **લક્ષ્મણ**-એવા તો ઘણાએ તોડી નાખ્યાં. **પરશુરામ**-તારો શું કાળ આવી પહોચ્યો છે કે ? **લક્ષ્મણ**-રામના--હાથનો સ્પર્શ થતાં ત્રુટયું, ક્રોધ શા માટે ? **પરશુરામ**-અરે શઠ ! સહસ્રાર્જુનના હજાર હાથનો છેદ કરનારો આ કુહાડો જો ? ( આ જગો પર ઘણો લાંબો વિવાદ લખાયલો છે ) છેવટે કુહાડો ઉગામીને મારવાને તૈયાર થયા રામે મીઠા વચનથી શાત કર્યા. પણ ક્રોધ શમ્યો નહીં. રામે કહ્યુ-એ તો બાળક છે, અપરાધી તો હું છું, મને જે કરવુ હોય તે કરો ? **પરશુરામ**-અરે તું છળ છોડી દે ! નહી તો હું તને અને તારા ભાઈને મારીશ, એમ કહીને કુહાડો ઉગામ્યો, રામે માથુ ધર્યુ, **પરશુરામ**-અરે છલ છોડી દે ? મારા ક્રોધરૂપી યજ્ઞમા હજારો રાજાઓને પશુ બનાવી હોમી દીધા છે. **રામ**-અમે તો બ્રાહ્મણ જાણીને માથુ નમાવ્યું. અમારા આગળ તમો કોણ માત્ર છો ? એમ કોમલ અને ગૂઢ અર્થવાળા વચન સાંભળતા પરશુરામનાં પડલ ઉઘડયા અને વિસ્મય થયા. પરશુરામનો ઈશ્વરાશ રામને ચઢી ગયો. સ્તુતિ કરીને તપ કરવા વનમાં ચાલ્યા ગયા.

આમાં જરા વિચારવાનુ કે-પરશુરામ નવ ત્રિકમાંના નથી. મત્સ્ય, કૂર્માદિક દશ અવતારોમાં-પરશુરામ છઠ્ઠા, રામ સાતમા

કે પણ, પણ જો આ બન્ને વિષ્ણુનાજ અવતાર રૂપના માનીએ તો આટલી બધી ઝક્કા ઝમી શાથી કરી? શું પોતે પોતાનુંજ સ્વરૂપ સમજી શક્યા નહી? આ બધું અંધારૂં કેટલું? ખરૂ જોતા સુભૂમ ૮ મા ચક્રવર્તીના સમયમા પરશુરામ થયા છે માત્ર એક તાપસના પુત્ર છે તેમના પછી વચમા-દત્ત વાસુદેવનું ૭મુ ત્રિક થયા પછી લક્ષ્મણાદિકનુ ૮ મુ ત્રિક ઘણા લાંબા કાળે થએલુ છે તો પછી પરશુરામનો અને રામનો મેલાપજ કયાથી? આ બધી બાજી કયાથી અને કેવા રૂપની ખેલાઈ! તે મારા પૂર્વના લેખોથી અને આગળના લેખોથી વિચાર કરશો તો સ્પષ્ટરૂપથી સમજાશે હું કયાસુધી લખી શકવાનો હતો?

૧૮-૧૯ માના મચ્છમાનુ છઠ્ઠું ત્રિક અને સુભૂમ ૮ મા ચક્રવર્તીના સાથમાના પરશુરામ બતાવ્યા પણ દત્ત વાસુદેવાદિકનુ ૭ મુ ત્રિક કહેલુ છે તે બતાવીએ છિએ—

નંદન-બલદેવ, દત્ત વાસુદેવ, અને પ્રલ્હાદ પ્રતિ વાસુદેવ, આ નવમાનું સાતમુ ત્રિક છે પ્રતિવાસુદેવ પ્રલ્હાદે દત્તની પાસે અગનણ જેવો મોટો હાથી હતો તેની માગણી કરી પણ દત્ત આપવાની ના પાડી, તેથી મોટુ યુદ્ધ જામ્યુ છેવટે તેનાજ ચક્રથી દત્તે પ્રલ્હાદનુ માથુ કાપી નાખ્યુ પ્રલ્હાદે જે લડાઈઓ કરીને ત્રણે ખંડના રાજાઓને આજ્ઞા મનાવી હતી તે બધાએ રાજાઓ દત્તના તાબામા થઆ અને વાસુદેવ તરીકે પ્રસિદ્ધિને પામ્યા

વૈદિકોમા-નંદન નામ, દત્ત નામો જોવામા આવે છે પણ ઘણી વિકૃતિવાળા ઇતિહાસનો નિર્ણય અમો કરી શકયા નથી

પરંતુ પુરાણોમાં-પ્રલ્હાદની કથા એવા રૂપથી જોવામાં આવે છે કે-પ્રલ્હાદ પોતે વિષ્ણુનો ભક્ત હતો, તેનો બાપ શિવનો ભક્ત હતો, તેથી વિષ્ણુ પ્રલ્હાદના પક્ષમાં ભળ્યા અને નૃસિંહનો અવતાર ધારણ કરીને તેના બાપને ઘણા બુરા હાલથી માર્યો. અને પ્રલ્હાદને તો ઇંદ્રના અધિકાર પણે સ્થાપ્યો. આ કથાનો વિશેષ પ્રસંગ મારા ગ્રંથથી જોઇ શકશો.

આમાં ટુંકથી વિચારવાનું કે-જૈન પ્રમાણે પ્રલ્હાદ પ્રતિવાસુદેવ છે અને દત્તનામના વાસુદેવના હાથથી મર્યો છે. પણ પૌરાણિકોએ આ ઇતિહાસ ઘણોજ ઉંધો છત્તો કરીને મુકેલો છે. પ્રથમ તો થાભલામાથી જે નૃસિંહાવતારની ઉત્પત્તિ બતાવી છે તેજ અશ્રદ્ધેય છે. મારા વિચાર પ્રમાણે પુરૂષસિંહ પાચમા વાસુદેવને-નૃસિંહ નામ આપી થાભલામાંથી ઉત્પન્ન થએલા બતાવ્યા છે.

વળી આમાં વિશેષ વિચારવાનું કે-છઠ્ઠા ત્રિકમાં-બલિ પ્રતિવાસુદેવ છે. પછી ઘણા લાબા કાળે થએલા સાતમા ત્રિકમા પ્રલ્હાદ પણ પ્રતિવાસુદેવજ છે. આ બન્ને વાસુદેવના તો શત્રુ રૂપનાજ છે. છતાં પ્રલ્હાદને પોતાનો ભક્ત માની ઇંદ્રપદે સ્થાપ્યો. તેની રક્ષા કરવા વિષ્ણુ બલિને છળવા ગયા. બીજી કલમમાં જોતાં બલિના માટે શુક્રાચાર્યે પોતાની આખ ફોડાવી. કલમ ત્રિજીમાં બલિને ધૂર્ત્ત ઠરાવી સાડા ત્રણ ઘડી ઇંદ્રના આસનવાળો ઠરાવી ત્યાથી પ્રલ્હાદની સ્રીના ગર્ભમાં ચિત્રગુપ્તદ્વારા પ્રવેશ કરાવ્યો. કલમ ચોથીમાં-કૃષ્ણે બલિને છળયો અને ઇંદ્રને સોંપ્યો. અને-પોતેજ ત્રણ લોકના માલિક થઇને બેઠા. આમા

સત્ય શુ છે ? અને તે કયા છે ? તેનો વિચાર કરવાની ભલામણ કરીછુ આ બધુ નવુ નવા ઋષિઓને કયાથી જડયું ? વિચાર કરશો કે ?

ઉપર બતાવેલા દત્ત વાસુદેવના ૭ મા ત્રિક પછી ૧૯ મા તીર્થંકર થયા છે, તેમના સમયમા કોઈ નવીન જાણવા જેવો બનાવ જણાયો નથી

તેમના પછી કોઈ લાબા કાળે ૨૦ મા તીર્થકર થયા છે તેમના સમયમા હસ્તિનાપુરના રાજા પદ્મોત્તર તેમના પુત્રો બે મોટા વિષ્ણુકુમાર, નાના મહાપદ્મ તે ૯ મા ચક્રવર્તી થયા છે તેમના સબધમા જે વિશેષ છે તે જણાવીએ છીએ—

અવતીમા ધર્મરાજાના મત્રી નમુચિ બ્રાહ્મણ હતા, તેમનુ બીજુ નામ બલ પણ હતુ ૨૦ મા તીર્થંકરના શિષ્ય સુવ્રતાચાર્યની સાથે વાદમા નમુચિ હાર્યો તેથી આચાર્યને મારવાની કોશીસ કરવા લાગ્યો ધર્મરાજાના જાણવામા આવતા દેશમાથી કાઢી મૂકયો તે હસ્તિનાપુરમા મહાપદ્મની સેવામા રહ્યો તે નમુચિએ કોઇ કાર્યથી સતુષ્ટ કરી વર મેળવ્યો પદ્મોત્તરે અને વિષ્ણુકુમારે સુવ્રતાચાર્યની પાસે દીક્ષા લીધી રાજા મોક્ષમા ચાલ્યા ગયા, અને વિષ્ણુકુમાર મહાલબ્ધિપાન થયા સુવ્રતાચાર્યને હસ્તિનાપુરમા આવેલા જાણી નમુચિને વેર જાગ્યુ નમુચિએ યજ્ઞ કરવાના બહાને મહાપદ્મની પાસે અમુક દિવસ સર્વસત્તાયુક્ત રાજ્યનો વર માગ્યો ચક્રવર્તી વર આપીને અતપુરમા ચાલ્યા ગયા નમુચિ–યજ્ઞની દીક્ષા લઇ સન્યાસીઓથી પણ

ભેટ લેવા બેઠો. જૈન સાધુઓને પણ બોલાવીને કહ્યું કે-મને નમસ્કાર કરીને ભેટણું કરો? અગર મારા રાજ્યથી નીકળી જાવો? અને જો રહેશો તો મારી નાખતાં મને પાપ નહી લાગે. એજ મારો હુકમ છે. છએ ખંડમા તેની સત્તા હતી. જાવું કયાં? મહાપદ્મના મોટાભાઈ વિષ્ણુકુમાર રાજર્ષિ. મહાલબ્ધિ-પાત્ર તે વખતે મેરૂ પર્વત ઉપર હતા. ત્યાં જવાની શક્તિવાળા સાધુ ગુરૂની આજ્ઞા લઈ તેમની પાસે પહોંચ્યા, બધો વૃત્તાત સાંભળી વિષ્ણુકુમારરાજર્ષિ ત સાધુને લઈ ગુરૂની પાસે આવ્યા. પછી રાજર્ષિ સભામાં ગયા, નમુચિ (બલ) વિના સર્વ સભાએ તેમનું સન્માન કર્યું. રાજર્ષિએ ઘણા પ્રકારથી સમજાવ્યો પણ નમુચિ બલ એકનો બે ના થયો. છેવટે એટલુ કહ્યું કે તૂ માન્ય કરવાને યોગ્ય છે તેથી સાડા ત્રણ ડગલા જમીન તારા માટે આપું છું. બાકીના જે રહેશે તેને તો હું મારીશજ. રાજર્ષિએ પોતાની વૈક્રિય લબ્ધિથી એક લાખ યોજનનું શરીર બનાવી બે ડગલાથીજ બધુ રાજ્ય માપી લઈ ત્રીજુ ડગલુ નમુચિના માથા ઉપર મૂકી-ધરતીમાજ ખોસી ઘાલ્યો. અને તે મરણ પામી નરકમાંજ ગયો, વિષ્ણુકુમાર રાજર્ષિ શરીરનો સંકોચ કરી ગુરૂથી પ્રાયશ્ચિત્ત લઇ તપ જપાદિકથી મોક્ષમાં ગયા.

આ કથાનો પ્રસંગ પુરાણકારોએ ઠામ ઠેકાણા વિના કોઈ વિચિત્ર પ્રકારનોજ લખી દીધો છે. આ વાતમા હેસ્મુત શાહેબના અનુમાનનો આપેલો ઉત્તર જુવો અને વિચાર કરો.

૧૮-૧૯ મા તીર્થંકરના મધ્યમાં છઠું ત્રિક, ૮ મા ચક્રવર્તી ને પરશુરામ, ૭ મું ત્રિક, તે પછી ૧૯ મા તીર્થંકર, તેમના

પછી ૨૦ મા તીર્થંકર તેમના સમયમા મહાપન ૯ મા ચક્રવર્તી અને નમુચિ થયા તે બતાવ્યા હવે લક્ષ્મણાદિકનુ ૮ ત્રિક થયુ છે તે જુવો—

રામ બલદેવ, લક્ષ્મણ ( નારાયણ ) વાસુદેવ, અને રાવણ પ્રતિવાસુદેવ આ ૮ મુ ત્રિક થએલુ છે સીતાના કારણથી લડાઈ થઇ, તે જૈન-વૈદિકમા પ્રસિદ્ધ છે જે તફાવત છે તે મારા લેખથી વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ

સર્વજ્ઞોનો ઇતિહાસ જોતા-પરશુરામ અને રામને હજારો વર્ષનુ છેટુ છે તેમનો મેલાપ વૈદિકોએ કેવી રીતે કરીને બતાવ્યો ? એ બન્નેને ૬ ૭ મા અવતાર એકજ વિષ્ણુના બતાવી ભાન ભૂલેલાની પેઠે વાદ વિવાદમા કેવી રીતે ઉતાર્યા ? આ બધી ઉધી ગગા કયે ઠેકાણેથી વહી ? વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ

રામાદિકનુ ૮ મુ ત્રિક થયા પછી ૨૧ મ તીર્થંકર થયા છે તેમના સમયમા-હરિષેણ ૧૦ મા ચક્રવર્તી થયા છે તે પછી કેટલાક કાળે-જય નામના ૧૧ મા ચક્રવર્તી થયા છે તેમના પછી ૨૨ મા તીર્થંકર થયા તેમના સમયમા બલભદ્ર બલદેવ, શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ, અને જરાસધ પ્રતિવાસુદેવ, આ છે ન નવમુ ત્રિક વાસુદેવાદિકનું થયુ છે આ શ્રીકૃષ્ણનો ઇતિહાસ જૈન-વૈદિકમા લખાયલો છે આ બધા ઉત્તમ પુરૂષો ગણાયલા છે, આ ઉત્તમ પુરૂષોના વિષયમા તદ્દન નીતિવિરૂદ્ધ લખાયુ હોય તે જરૂર કોઇ વિકારી પુરૂષોના હાથથી વિકારજ પામેલુ હોય એમ મારૂ માનવુ છે

આજકાલના પંડિતો તેવા પ્રકારના વિકારી લખાણોમાં પોતાની ચાતુરી બતાવી ઉંધું છ-તું લખી લોકોમાં બંધ બેસતું કરવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે તેથી સત્ય શોધકોને સંતોષ મળી શકે ખરો કે ?

૨૨ મા તીર્થંકરના સુધીમાં-વાસુદેવાદિકના નવે ત્રિક પૂરા થઇ ગયાં. બાવીશમા અને ત્રેવીશમાના મધ્યમાં બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી ૧૨ મા થતાં, ચક્રવર્તીઓ પણ બારે પૂરા થઇ ગયા. તેમના પછી ૨૩ મા તીર્થંકર, તેમના પછી ૨૪ તીર્થંકર થતાં, ૬૩ શલાકા પુરૂષો પૂરા થઇ ગયા તે જૈન ઇતિહાસમાં પ્રસિદ્ધ રૂપે લખાયલા છે.

આ બધો વિષય અમારા ગ્રંથમાં પૂર્વે કિંચિત્ વિચાર સાથે લખીને બતાવ્યો છે. અહીયાં માત્ર એકજ ગાથાથી સૂચન માત્રથી લખીને બતાવીએ છિએ, તે ગાથા નીચે પ્રમાણે છે—

> चक्कीदुगं, हरिपणग, पणगं चक्कीण केसवो चक्की।
> केसवचक्की, केसव दुचक्की, केसी अ, चक्की अ ॥ ८२१ ॥

ભાવાર્થ—આ એકજ ગાથામાં ૧૨ ચક્રવર્તીઓ, અને નવ વાસુદેવાદિક, આ અવસર્પિણીમાં જે થયા છે તેમાંના કેટલાક તીર્થંકરોની સાથમાં અને કેટલાક તેઓના મધ્યમા જે પ્રમાણે થએલા છે, તે પ્રમાણે બતાવવાનો સંકેત જણાવેલો છે. चक्किदुगं—બે ચક્રવર્તીઓ—પહેલા અને બીજા તીર્થંકરની સાથમા. हरिपणगं—પાંચ વાસુદેવો—૧૧ મા થી ૧૫ મા તીર્થંકરની સાથમાં. पणगं चक्कीण—પાંચ ચક્રવર્તીઓ—બે ૧૫ મા અને ૧૬

માની મધ્યમા પછી જે ત્રણ થયા તેજ કરતા ઓ ચ ને ૧૬ ૧૭ । ૧૮ મા તીર્થકરો થયા છે

केसवो चक्की केसव चक्की–૧૮–૧૯ ના મધ્યમા–ક્રમથી વાસુદેવ, પછી ચક્રવર્તી, તેમના પછી વાસુદેવ, એમ ત્રણ ક્રમવાર થયા પછી ૨૦ માની નાથમા ચક્રવતી केसव दुचक्का–અને તેમના પછી વાસુદેવ પછી ૨૧ માની આથમા ચક્રવર્તી, અને તેમના પછી પણ ચક્રવતી केसी अ चक्की अ ૨૨ મા તીર્થકરની આથમા શ્રીકૃષ્ણ છે લા નવમા વાસુદેવ થયા અને તેમના પછી બ્રહ્મદત્ત ૧૨ મા ચક્રવર્તી થયા તેમના પછી ૨૩–અને ૨૪ મા એ બે તીર્થકરો થયા એક દરે ૧૨ ચક્રવતી ઓ, વાસુદેવાદિકના નવત્રિકો અને ૨૪ તીર્થકરો, સર્વે મળી ૬૩ શલાકા પુરૂષો–લ કિ ગણાવ્યા છે આ ગાથાનો અર્થ અમો એ પૃ ૬૫–૬૬ મા જે ય ત્ર કરીને ગોઠવ્યો છે ત્યા થી વિચારી લેવાની ભલામણ કરૂ છુ આ ગાથા જૈનાના ખાસ આવશ્યક સૂત્રની ૯૨૧ મી છે

આ માગ લેખનો ઉદ્દેશ એ છે કે–આ એકજ ગાથામા જૈન ધર્મના ઇતિહાસને સૂચન માત્રથી ગર્ભિત પણે બતાવવાનો પ્રયત્ન થએલા હોય એમ જણાય છે

જૈન ધર્મ મા પ્રસિદ્ધિને પામેલા, શ્રી હરિભદ્રસૂરિને–આજ ગાથા મુખ્યપણે પ્રતિબોધ થવાના કારણ રૂપે થએલી છે કારણ કે હરિભદ્રસૂરિ પ્રથમ બ્રાહ્મણજ હતા, અને પોતે ચઉદે વિદ્યામા પૂર્ણ રીતે નિપુણતાજ ધરાવતા હતા એટલુજ નહી પણ વાદ

વિવાદમાં ઉતરીને સેંકડો પંડિતોને પરાજિત કરીનેજ છોડતા હતા. સાભળવામાં આવ્યું હતું કે વાદવિવાદનો શોખ એટલો બધો હતો કે સ્વર્ગના દેવોની સાથે અને પાતાળવાસી દેવોની સાથે વાદ કરવાના ચિન્હ રૂપ એક નિસરણી પણ સાથમાં લઈને ફરતા. વાત ગમે તેમ હોય પણ આટલી વાત તો નિશ્ચય રૂપની જણાય છે કે તેઓ સહેરમા એવી પ્રતિજ્ઞા કરીને ફરતા કે–જેનાથી હું હારી જાઉં કે જે શબ્દનો અર્થ હું જાણી શકું નહી તેનો તો મારે શિષ્યજ થવું. આ પ્રતિજ્ઞા તો તેમની સત્યરૂપનીજ હતી. વાત એવી બની કે આ બ્રાહ્મણ સહેરમાં ફરતા ફરતા જૈન સાધ્વીઓના ઉપાશ્રય આગળ આવી ચઢયા. ઉપાશ્રયના અંદરના ભાગમાં એક વૃદ્ધા સાધ્વી चक्किदुगं हरिपणगं આ ગાથાનું પરાવર્તન કરી રહ્યા હતા, તે સાંભળીને આ બ્રાહ્મણ વિચાર કરવા લાગ્યો કે–चक्किदुगं કહેતા ઘંટીના પડ બે, પણ સાથમાં हरिपणगं તે શુ ? એમ અનેક તર્ક વિતર્કની સાથે આ ગાથાનો અર્થ બેસાડવા ઘણા વખત સુધી ગડમથલ કરતા રહ્યા. પણ પોતાની પ્રતિજ્ઞાને યાદ કરતા ત્યાથી જરા પણ ખસ્યા નહીં. છેવટે કોઈ પણ રીતે પત્તો નહી લાગવાથી તે બ્રાહ્મણે તે વૃદ્ધા સાધ્વીને બોલાવીને કહ્યું કે હે માત ! આ તમારા ચિકચિકાય માન શબ્દનો અર્થ શો છે ! તે વૃદ્ધાએ કહ્યું કે હે પુત્ર ! અર્થ સમજાવવાનો અધિકાર અમારો નથી. અમારા ગુરૂજી નજીકમાં છે તેમની પાસે જઈને અર્થ સમજો. પછી તેમના ગુરૂજીની પાસે જઈને ગાથાનો અર્થ સમજ્યા અને જૈન ધર્મની બીજી પણ અનેક ગૂઢ બાબતોને સમજી તેમના શિષ્ય રૂપે થઈને રહ્યા. ત્યાર

બાદ સંસ્કૃત-પ્રાકૃતાદિકના ૧૪૪૪ ગ્રંથોની રચના કરતાં પ્રતિબોધના કારણ રૂપે યાકીની નામના સાધ્વીના ઉપકારને માન આપવા પોતાના ગ્રંથના અંતે-“યાકિની મહત્તરા સુનુ શ્રી હરિભદ્રસૂરિ” એ નામથીજ પોતાની પ્રસિદ્ધિ બનાવતા રહ્યા તેમના ગ્રંથના અંતમાં-યાકિની મહત્તરાસૂનુ શ્રીહરિભદ્રસૂનુ અથવા વિરહ શબ્દ મુકેલો જોવામાં આવશે તે પંડિતોને લક્ષ્યમાં લાવવાની ભલામણ કરૂં છું ॥

આ દુનીયા તો અજ્ઞાનથી ડુબેલીજ છે, પરંતુ પંડિતોની પણ તેવા પ્રકારની હાલત જોઇ કાંઇક ખેદ અને કરૂણાવાળા થએલા શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય શ્રીમજ્ઞ ભગવાન મહાવીર સ્વામીની શ્લોક ૩૨ થી સ્તુતિ કરતા શ્લો. ૨૩ મા કહે છે કે—

> अनाद्यविद्योपनिषन्निषण्णै ,
> विश्रृंखलैश्चापलमाचरद्भि ।
> अमूढलक्ष्योऽपि पराक्रिये यत्
> त्वत्किंकर किं करवाणि देव ! ॥ २३ ॥

સામાન્યાર્થ-હે દેવ ! હે વીતરાગ ! અનાદિની અવિદ્યાના કીચડમાં ખુંપેલા, શૃંખલા વિનાના ( અર્થાત નાયક વિનાના ) ચપલતાનું આચરણ કરી રહેલ એ, અમૂઢલક્ષવાલા એવા મને પરાજિત કરવાનો પ્રયત્ન કરી રહેલાઓને હું તારો કિંકર સત્યતત્ત્વનું સ્વરૂપ કેવી રીતે સમજાવી શકું ? અર્થાત્ કેવી રીતે ઠેકાણે લાવી શકું ?

વિશેષ વિચાર-આચાર્ય શ્રીહેમચંદ્રના લખાણનો મતલબ કદાચ એવો હોય કે-વૈદિકોના અનેક પંડિતોએ આમ તેમથી

લઇને, ચાર લાખ શ્લોકના પ્રમાણુ વાળાં ૧૮ પુરાણો લખી, વેદ વ્યાસના નામે ચઢાવી દીધા. તેમાં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણે દેવોને મોટા મુખ્ય ઠરાવી. નીતિ વિનાની ચાલ ચલકતવાળા લખીને બતાવ્યા. એટલુંજ નહી પણ જુદા જુદા સ્વરૂપથી આ બધી દુનિયાના ઉત્પન્ન કરવાવાળા પણ લખીને બતાવ્યા આ પુરાણોના લેખકો સર્વજ્ઞોનો ઇન્કાર કરવાવાળા અક્ષરોના તો મોટા પંડિતો જ થએલા જણાય છે અને તેમનો પક્ષ કરવાવાળા પણ મોટા પંડિતોજ હશે. આવા પ્રકારના અનુચિત લેખોના વિષયોને સત્ય રૂપે સમજાવતાં તે વખતના પંડિતો પોતાના પક્ષના આગ્રહથી બીજાના સત્ય પક્ષને પણ તોડી પાડવાના પ્રયત્નો કરતા જોઇ, કાંઇક ખેદ અને કરૂણા હૃદયવાળા થઇ આ ઉદ્‌ગારો કાઢયા હોય એમ અનુમાન થાય છે.

કલ્પિત પ્રજાપતિ–બ્રહ્મામા વિચારવાનું કે—

આ પ્રજાપતિના નામથી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના સંબંધવાળી જે ત્રણ ચાર શ્રુતિઓ ઋગ્વેદમાં લખાઇલી છે તે જૈન અને બૌદ્ધની વિશેષ જાગૃતિના પછીથી કલ્પિત દાખલ કરવામાં આવેલી છે. એમ તે શ્રુતિઓનું સ્વરૂપજ બતાવી આપેછે. જુવો કે–પ્રજાપતિના ચાર અંગથી ચાર વર્ણ ઉત્પન્ન થયા, અને તે યજ્ઞ પુરૂષમાથી ચારો વેદો ઉત્પન્ન થયા. આ તેમાના મંત્રો જ પોતાનું કલ્પિત પણુ જાહેર કરી રહ્યા છે. તેમાં જે યજ્ઞ પુરૂષની શ્રુતિ કે વિરાટ્‌ના સ્વરૂપવાળી મોટી ૧૬ મંત્રોની છે તે તો ચારોજ વેદોમા દાખલ કરી દેવામાં આવી છે. આ કલ્પિતપણુ વૈદિકના પંડિત–આર્યોના તહેવારોના લેખકને પણ

જણાવ્યુ છે, તેથી ઇનારો કરતા ગયા છે કે–ઇ ૬ અને શ્રીકૃષ્ણ આ બે વ્યક્તિઓ ઇતિહાસ રૂપની હોય એમ જણાય છે આથી એજ સૂચવ્યુ કે–બ્રહ્મા અને રૂદ્ર આ બે વ્યક્તિઓ કોઇ ઇતિહાસ રૂપની હોય તેમ જણાતુ નથી, એજ એનો તાત્પર્ય નીકળે છે મણિલાલ ભાઇએ તો સ્પષ્ટ રૂપથીજ લખીને બતાવ્યુ છે કે–યજ્ઞ પુરૂષ નવોજ દેવ કલ્પાયો અને પ્રજાપતિ બધાના મોખરે આવી બધાનો નિયતા થઇ બ્રહ્મા રૂપે પૂજતો થયો આ બે લેખકોમાના એક લેખકે બ્રહ્મા અને રૂદ્ર આ બન્નેને જ કલ્પિત રૂપના જાહેર કર્યા મણિલાલ ભાઇએ તો ચારો વેદોમા ઘુસાડેલી પ્રજાપતિના નામની જે ત્રણ ચાર શ્રુતિઓ છે તેને જ કલ્પિત રૂપની બતાવી છે તો પછી શકરાચાર્યના અદ્વૈત મતની સ્થાપના છે તે અને વલ્લભાચાર્યના વિશિષ્ટાદ્વૈત મતની સ્થાપના છે તે, શુ કેવલ આકાશના કુસુમ જેવી નથી ? વિચારીને જુવો સુજ્ઞેષુ કિમધિકેન ?

કાશીમા આવેલા તિલગના પડિતોથી જય અપાવી, કાશીના પડિતોથી ન્યાયવિશારદની પદવી મેળવનાર, અને જેન સપ્રદાયમા નવીન સો ગ્રથની રચના કરી ન્યાયાચાર્યની પદવી મેળવનાર, જેનપડિત યશોવિજય અપૂર્ણ શ્રીપાલનો રાસ પૂર્ણ કરી આપતા ખડ ૪ થાની ઢાળ ૧૩ મીમા અનુભવના વિષયની કડી ૧૬ લખતા કડી છઠ્ઠીમા જણાવે છે કે—" પૂરવ લિખિત લિખે સવી લેઇ, મસી કાગળ ને કાઠો । ભાવ અપૂરવ કહે તે પડિત, બહુ બોલે તે બાઠો ॥ ૬ ॥

**ભાવાર્થ**—આ છઠ્ઠી કડીમા જણાવ્યુ છે કે–સ્યાઇ, કાગળ

અને કલમ લઇને પૂર્વે થઇ ગએલા સર્વજ્ઞોના લેખોના ઉતારા લઈને અક્ષરોના મોટ મોટા પંડિતો ઉંધું છતું કરતા આવ્યા. પરંતુ સર્વજ્ઞોથી કયા આશયથી લખાયુ છે અને તેમાં સત્યતા કેટલી છે અને તેમનું લખાણ કેટલું શુદ્ધ છે આ બધા પ્રકારથી સમજીને જે પંડિતો પ્રકાશ કરીને બતાવે તેજ પંડિતો ખરા ગણાય ? આવી રીતના વિચારો કરવાનો અવકાશ લઇને યૂરોપના પંડિતોએ કાંઇક સારો શ્રમ લીધો છે, એમ કહેવામા કોઇ મોટો વાંધો આવે તેમ જણાતો નથી. તેઓનાજ વિચારોને લઇને કેટલાક આપણા દેશી પંડિતો પણ ઘણા સારા વિચારો કરી શકયા છે તેમા તેમની બુદ્ધિની નિર્મલતા.નિ પક્ષ-પાતતા, અને છાપખાનાની સાહાય્યતા પણ નજરે પડે છે.

છતા કેટલાક પંડિતો વેદોની મહત્વતા કેટલી છે તે સમજતા હુવા પણ, મોટી મુંઝવણમા પડેલા સંકોચ ભાવથી એટલું તો જરૂર જાહેર કરતા ગયા છે કે જૈનધર્મવાળાઓએ કાંઇક સુધારો કર્યો. પરંતુ પોતે પોતાનો ખરો નિર્ણય જાહેરમા મુકી શકયા નથી. અને કેટલાક પંડિતો તો આટલો બધો પ્રકાશ થવા છતા પણ હાય ! બાપનો કુવો કેમ છોડાય ? એવા વિચારમાજ મશગુલ બની રહ્યા છે. પણ સત્યાસત્યનો વિચાર કરવા થોડો પણ અવકાશ લઇ શકયા નથી. વૈદિકોમાં અક્ષરોના પંડિતો કોઇ ઢગલાબંધ હુતા, તેઓની આજીવિકા પણ તે પંડિતાઈ-નીજ હુતી તેથી કેટલાક સ્વાર્થમાં લુબ્ધ થએલા સત્યતાનો પ્રકાશ કરી શકયા નથી. પણ સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોમાંથી અને સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમાથી લઇને ઉંધું છતુંજ કરતા ગયા છે

તેવાં તેઓ પૂર્વાપરનો વિરોધ ટાળી શકયા નથી અને પોતાનામાં એકવાક્યતા પણ કરી શકયા નથી તેથીજ સત્યના ગવેષકો મુઝાઈ રહ્યા છે એવું મારૂં ખાસ અનુમાન છે, યોગ્ય લાગે તો વિચારશો અને કેટલુંક તો મારા ગ્રંથથી પણ મેળવી શકશો

આપણે પ્રથમ જૈન-વૈદિકના બ્રહ્મા અને વિષ્ણુનો સબંધ તુલનાત્મક સ્વરૂપથી જે તે થોડો વિચાર કરતા આવ્યા પરંતુ રૂદ્રના સબંધે સ્વતંત્રપણાથી વિચાર કરેલો નથી તેથી તેમનો પણ થોડો વિચાર કરીને જોઇએ—

સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમાં ૧૧ રૂદ્રોની જુદી જુદી વ્યક્તિઓ જે જે તીર્થકરના સમયમાં થતી આવેલી તે પ્રમાણે બતાવેલી છે તે ટુંક રૂપે અમે પણ લખીને બતાવેલી છે

વૈદિકોમાં તે ૧૧ રૂદ્રોના સબંધે કોઇ વિચિત્ર પ્રકાર જોવામાં આવે છે તેનું કારણ શું હશે ?

સ્કંદપુ૦ મા-રૂદ્ર તો એકજ છે પણ ૧૧ બ્રાહ્મણોની ભક્તિને લઇને તે ૧૧ બ્રાહ્મણોના નામથી ૧૧ રૂપે પ્રસિદ્ધ થયા એમ બતાવ્યું છે

શતપથમાં-ઇશ્વરનો મહિમા વ્યક્ત કરવા ૩૩ દેવતાઓ થયા તેમાં ૮ વસુ, ૧૧ રૂદ્રો, ૧૨ આદિત્યો, ૧ ઇંદ્ર, અને ૧ પ્રજાપતિ કુલ ૩૩ થયા

અહીં માત્ર ૧૧ રૂદ્રોના સબંધે અને એક પ્રજાપતિના સબંધમાં કાંઇક વિચાર કરવામાં ઉતરીશું

(૬) મત્સ્ય પુ માં–"શુક્રાચાર્યે–માંસના ભક્ષક શિવને નમસ્કાર કર્યો છે." વિચારવાનું કે–શિવનો ખરો પત્તોજ નથી તો પણ માંસ ભક્ષણ કરતા શુક્રાચાર્યે કયા જોયા હશે ?

(૭) સ્કંદ પુ ખં પ મો–બ્રહ્મા–પાર્વતીને બેટી કહીને વર આપવાને આવ્યા. ઇચ્છિત ન થતા ક્રોધ. તે સિંહ રૂપ ધરીને ઉભો, તેનું સિંહેશ્વર તીર્થ.
વિચારવાનું કે–જે બ્રહ્મા પાર્વતીને દેખીને ચ્યુત થએલા તે વર આપવાને આવ્યા આમાનું કયું સાચુ ? આ બનાવ કયા ઠેકાણે બનેલો ? બ્રહ્માનો ખરો પત્તો કયાંથી મેળવવો ?

(૮) આર્યોના તહેવારોના લેખકે–જણાવ્યું છે કે–"વિષ્ણુની પૂજાનો ઉદય તેના વિષયના પ્રેમને લીધે રૂદ્ર પૂજાનો ઉદય તેના બીકના લીધે રૂદ્રની સ્તુતિ ઋગ્વેદના પહેલા મંડલના ૧૨૪ મા સૂક્તમા ઘણી કરવામા આવી છે"

મારા વિચાર પ્રમાણે–આ રૂદ્રની સ્તુતિનું સૂક્ત ઋગ્વેદમાં જે ગોઠવાયલું તે જૈન–બૌદ્ધની વિશેષ જાગૃતિના પછીથીજ ગોઠવાયલું સિદ્ધ થશે.

આ લેખકે–ઇશાન સંહિતાનો દાખલો મૂકી જણાવ્યું છે કે–"બ્રહ્મા વિષ્ણુ લિંગનો અંત મેળવવા સામાસામી દિશામા ગયા અને એક વર્ષે નિરાસ થઈને પાછા આવ્યા અને આપણા કરતાં શિવ શ્રેષ્ઠ છે એવી કબૂલાત કરી."

ખરૂં જોતા વિષ્ણુ ત્રણ ખંડના એક મહાન્ રાજા છે પણ તે કોઇ દેવ સ્વરૂપના નથી. બાકી બ્રહ્મા અને મહાદેવ ખાસ કોઇ તેવી વ્યક્તિજ નથી, છતા વૈદિકોના પંડિતોએ ઘોડાને શીંગડાં

બતાવવા જેવુ અને લોકોને ભલેખામા નાખવાના માટે કેટલુ બધુ માહસ ખેડ્યુ છે આમા તત્ત્વની વાત ક્યા દેખાય છે? કેવલ સ્વાર્થને લઇનેજ લોકોને ઉંધા દોર્યા હોય?

(૯) જગતના ઉત્પાદક બ્રહ્મા શિવના લગ્નમા આવ્યા પાર્વતીનો અગુઠો દેખતા વીર્ય નીકળી પડ્યુ તેમાથી ૮૮ હજાર ઋષિઓ પેદા થઇ ગયા (જુઓ શિવપુ જ્ઞાન મ અ ૧૬ થી ૧૮)

(૧૦) મત્સ્યપુ અ ૧૫૭ મો—અગ્નિ દ્વારા શિવનુ વીર્ય દેવોના પેટમા પેટ ફાડી નીકળતા તેનુ સરોવર, તેના પાનથી પાવતીને કાર્તિકેય પુત્ર આમાનુ કયુ સાચુ હશે?

(૧૧) સ્કદ પુ ખ ૧ લો શિવ પાર્વતીનો સભોગ તેના વીર્યથી જગત્ નષ્ટ થતા બ્રહ્મા અને દેવતાઓ ત્રાસ્યા, અગ્નિ દેવને મોકલીને શિવના વીયનુ ભક્ષણ કરાવ્યુ તે દેવતાઓના પેટમા પેસતા બધાએ ગર્ભવાળા થઇ ગયા પછી બ્રહ્મા-વિષ્ણુ આદિ મહાદેવ પાસે આવ્યા મહાદેવે વમન કરાવી મોટા પર્વત જેટલા ઢગલો કરાવી નિર્ભય કર્યા અગ્નિ દેવે તાપના રૂપે થઇ તે વીર્ય ઋષિ પત્નીઓના શરીરમા પ્રવેશ કરાવ્યો તે પતિના શાપવાળી થતા તે વીર્ય બહાર કાઢી વાસડાઓમા ગુડાળી ગગામા નાખ્યુ તેથી કાર્તિકેય થયા ”

વિચારવાનું કે—પ્રથમ આ દેવોનોજ પત્તો નથી તો પછી ક્યા કાળમા ભેગા થઇને આ બધો પ્રપચ રચ્યો? આમાની કયી વાત સાચી હશે? આવા કલ્પિત લેખો કયા ધર્મના માટે લખાયા હશે?

(૧૨) શિવ પુ જ્ઞાન સં. અ. ૩૨ । ૩૩ માં–હાથના મેલથી ગણેશ ઉત્પન્ન કરી પાર્વતી સ્નાન કરવાને બેઠાં. અંદર જતા શિવને તેણે ધક્કા મારીને કાઢયા. છેવટમાં બ્રહ્મા–વિષ્ણુ આદિ લઇને ચઢયા, ત્યારે પોતાની કમર તોડાવીને આવ્યા.

જરા વિચારવાનું—આ ત્રણે દેવો જગત્‌ના કર્તા હર્તા છે તે એક મેલના પુતળાથી નાશ ભાગ કર્તા ફર્યા ? આમાં સાચું કયું હશે. ? અને કયા ધર્મના બોધ માટે લખાયું હશે ?

(૧૩) ઉત્તર ભવિષ્ય પુ. અ. ૧૨૪ માં–મહાદેવ–પાર્વતીની દિવ્ય હજાર વર્ષ ક્રીડા થયા પછી પાર્વતીને છોકરી અને મહાદેવને છોકરો થયો. આમાની કયી વાત સાચી વિચારશો ?

(૧૪) વરાહ પુ. મા–" પરમેષ્ઠિના મુખથી ગણેશની ઉત્પત્તિ બતાવી છે. "

જૈનોમાં જે મુખ્ય નમસ્કાર મંત્ર છે તે પરમેષ્ઠિના નામથીજ ઓળખાય છે. ત્યાથી આ કલ્પના કરી હોય એમ સમજાય છે.

(૧૫) શિવ પુ. જ્ઞા સં અ ૪ થી ૬ માં–" શિવનાં નેત્ર ઢાંકતાં પાર્વતીના હાથથી અંધક પુત્ર થયો. તે ગણેશનો નાશ કરવાવાળો જાણી શિવે પાર્વતીને કહ્યુ કે–ભાર્યે ! મારા નેત્ર ઢાંકીને તેં આ અકાર્ય શું કર્યું ? આ અંધક સાથે મહાદેવનું યુદ્ધ થતાં તેમા બ્રહ્મા–વિષ્ણુ આદિ બધાએ દેવો કુટાયલા બતાવ્યા છે. " આમાની કયી વાત સાચી મનાય તેવી છે ? જરા શોચશો કે ?

(૧૬) પદ્મપુરાણ ખંડ ૧ લો અ. ૮ માં—" મોહિનીનું રૂપ ધરી વિષ્ણુએ દૈત્યોને જુદું [illegible] તમામ [illegible] [illegible] તેમને અમૃત આપ્યું તે દેવતાઓને આપી મોહિની [illegible] ગ [illegible] "

આવા [illegible] કયી વાત માની છે? તે બતાવી શકશો ખરા કે?

(૧૭) મત્સ્યપુરાણ અ ૧૫૪ માં—" પાર્વતીને કૃપણા [illegible] જવા લાગ્યા મહાદેવે નમસ્કાર કરી [illegible] પુત્ર [illegible] કરી તો પણ [illegible] પડ્યા "

[illegible] વિચારવાનું કે—[illegible] [illegible] આદિમાં મહાદેવ બ્રહ્મા-વિષ્ણુને ઉત્પન્ન કરી તેમને સૃષ્ટિ રચવાનો આદેશ કરેલો છે ત્યાં આ પાર્વતી કયી સૃષ્ટિમાંથી આવ્યા?

(૧૮) પદ્મપુરાણ ખ. ૧ લા અ. ૫ [illegible]—સ્ત્રીનું [illegible] [illegible] મહાદેવ [illegible] 'તા' [illegible] વા લાગ્યા ના [illegible] કેમાંક [illegible] [illegible] આવ્યું

આ [illegible] વિચારવાનું કે—પહેલા [illegible] [illegible] ૧૩ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] થયા છે તે દેવીના [illegible] [illegible] તેના [illegible] તે દેવીનું [illegible] બતાવી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે, તેથી વિચારવા [illegible] [illegible]

(૧ ) પદ્મપુ ખ ૧ [illegible] ૪૬ માં—" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પાર્વતીનું રૂપ [illegible] [illegible] દૈત્યને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

આ મહાદેવને સૃષ્ટિ રચનાનું જ્ઞાન હતું એમ તેમના કયા કર્તવ્યથી સમજી લેવું ?

(૨૦) પદ્મ પુ. ખં. ૧ લો અ. ૫૬ મા–" મહાદેવે તપના બહાને ગામથી દૂર કુટીયા બનાવી–ગંધર્વ–કિન્નરાદિકની સ્ત્રીઓને મંત્ર બળથી ખેંચીને તેઓની સાથે ભોગ કર્ત્તા રહ્યા."

જગત્‌ની રચના કરતાં તેમણે શું સ્ત્રીયો નહી બનાવી હોય ? છતા આટલી બધી તૃષ્ણા શાથી ? અને આ બધું ધાંધલ ક્યાથી અને કયા કારણથી ઉભુ કરવામા આવ્યું ? આ બધા વિષયોમાં કોઇ સત્ય વસ્તુ હોય તેમ દેખવામાં આવે છે ખરી ?

(૨૧) શિવપુ. જ્ઞા સં અ ૧૩ થી. પાર્વતીના તપના ઠેકાણે જટિલ રૂપ ધારી મહાદેવે પૂછ્યું કે તું શા માટે તપ કરે છે ? સખીથી ઉત્તર અપાવ્યો કે–મહાદેવને પતિ કરવા. છતાં પણ મહાદેવ સાચુ કે જુઠું પૂછવાને રહ્યા. ત્યારે તે કેટલા બધા જ્ઞાની માનવા ?

(૨૨) શિવ પુ. અ ૪૧ મા–" કામથી વિકલ મહાદેવ ઋષિપત્નીઓની પાછળ દોડયા. તેથી દેવતાઓ પણ મોટી આફતમા આવી પડયા તે બ્રહ્મા–વિષ્ણુની પાસે ગયા. વિષ્ણુએ પાર્વતીની પાસે મોકળ્યા, ત્યાર બાદ બધા શાંત થયા."

આ વિકલરૂપ મહાદેવને જગત્‌ના કર્તા હર્તા લખનાર કેટલા બધા સત્યવાદી હશે ? આ બધી વાતો કયા વેદમાથી મેળવી હશે ?

(૨૩) શિવ પુ. જ્ઞા. સં. અ. ૪૨ માં–" સાત્ર ઋષિ-

પત્નીઓને દેખીને મહાદેવ તદ્દન નિર્લજ્જ થયા આવેલા ઋષિઓના શાપથી લિંગ તોડાવીને બેઠા ”

ધન્ય છે એવા ધર્મના પ્રવર્તકોને ? બીજું શું કેહવું ?

(૨૪) ભાગ સ્કં ૧૦ મો– “ મહાદેવે વૃકાસુરને વર આપ્યો કે તું જેના માથા પર હાથ મુકીશ તે બળીને ભસ્મ થશે તે દૈત્ય પાર્વતીની લાલચથી મહાદેવનીજ પાછળ પડયો સ્વર્ગ–પાતાલમાં કોઇ પણ રક્ષક ન મળતા છેવટે વિષ્ણુના બળથી બચ્યા ”

જગતના સંહારક મહાદેવનું જ્ઞાન કેટલું અને બળ કેટલું કે એક દૈત્યના ભયથી સ્વર્ગાદિકમાં ભાગતા ફર્યા ? તો આમાંનું સાચું કયું ? અને લેખક સત્યવાદી કેટલો ?

(૨૫) વિષ્ણુ પું અ ૩૩ ૫ મા–“ કૃષ્ણ સાથે લડતા મહાદેવ હાર્યા બાણાસુર ચઢયો પણ કૃષ્ણની સ્તુતિ કરી મહાદેવને છોડાવવો પડયો ”

ત્રેતાના કૃષ્ણ, દ્વાપરના મહાદેવ કયે ઠેકાણે લડ્યા ?

(૨૬) પદ્મ પુ ખ ૧ લો અ ૧૪ મા–“ બ્રહ્માનું માથું કપાતા પરસેવો તેમાંથી હથીઆર બંધ પુરૂષ, તે મહાદેવની પાછળ પડયો છેવટે વિષ્ણુના શરણથી મહાદેવ બચ્યા ’

જગતના સષ્ટાએ માથું કપાવ્યું પરસેવાના પુરૂષથી જગતના સંહારક નાઠા પણ જગતના પાલક વિષ્ણુએ બચાવ્યા આમાંની કયી વાત સત્યરૂપની બનેલી હશે ?

(૨૭) શિવ પુ. ધર્મ સં. અ ૯ માં–" દેવ દાનવોની લડાઇમાં કૃષ્ણે ઘણા દૈત્યોને માર્યા. નાહેલાની પાછળ જતાં અપસરાઓની સાથે ક્રીડા કરી પુત્ર પેદા કર્યો. બ્રહ્માએ સ્વર્ગની રક્ષા માટે વિષ્ણુને બોલાવવા મહાદેવને મોકલ્યા પેલો પુત્ર સામે થતાં મહાદેવે ફાડવા માડયો કૃષ્ણે જગત્‌ના પતિ શિવને ક્ષમાવ્યા. વિષયરતિ છોડવાનુ કહેતા શ્રીકૃષ્ણ લજ્જિત થયા પડી ગએલા ચક્રને લેવા જતાં અટકાવીને કહ્યું કે–સુદર્શન અને કાલાનલ ચક્ર આપુ છું તેનાથી દૈત્યોના ગળા કાપી નાખો. "

વિચારવાનું કે–દેવ દાનવોની લડાઇ સ્વર્ગમાં થએલી કે ભૂતલમાં ? અપ્સરાથી કૃષ્ણે પુત્ર પેદા કર્યો તે કયા કાળમા ? જગત્‌ના સ્રષ્ટા કે સંહારક બ્રહ્મા કે મહાદેવ સ્વર્ગની રક્ષા કરવા સમર્થ ન થયા કે જેથી વિષ્ણુને બોલાવવા પડયા ? વિષયના લંપટી વિષ્ણુને લજ્જિત થવું પડ્યું. આ ત્રણમાનો કયો દેવ સત્યરૂપનો લાયક થએલો છે ? ભક્તોને જૈનમંદિરમાં જતા અટકાવ્યા તે શું આભડછેટ માનીને કે બધું પોકળ છુપાવવા ? હાથી મારે તો પણ મરવું. આ લેખકો કેટલા બધા ધર્મના પોષક હશે ?

(૨૮) શિવ પુ. " પાર્વતીના વિવાહમાં બ્રહ્માનું વીર્ય જમીન પર પડતા મહાદેવ મારવા ઉઠયા બ્રહ્મા–વિષ્ણુએ પગમા પડી પ્રસન્ન કર્યા. "

જગત્‌ના સ્રષ્ટાની નાડી છુટી, સંહારક મારવાને ઉઠયા. સ્રષ્ટા અને પાલક પગમાં પડયા. આમાની કયી વાત સાચી છે ?

આ નણ કલ્પિત દેવોને જ્યા ત્યા લખી ! કેવા કેવા પ્રપંચો ૨ચ્યા છે ?

(૨૯) રામાયણે–" જટામાથી મુક્ત ગ ગાના ૭ પ્રવાહ, તેમાનો એક પવિત્ર " બીજા પવિત્ર કેમ નહી મનાયા ?

(૩૦) સ્કદ પુ ખ ૧ લો, અ ૩૩ મા–આહેડીથી અજાણે શિવ પૂજાયા તે મર્યો ક તુરત મહાદેવના દૂતો વિમાનમા બેસાડીને શિવલોકમા લઇ ગયા "

આવો કોઇ શિવજ નથી તો પછી આ બધી વાતો ક્યાથી?

(૩૧) શિવ પુ સનત્કુમાર સ અ ૮ મા–ઋષિ બોલ્યા કે–શિવને પ્રસન્ન કેવી રીતે કરી શકાય ? બ્રમ્હા બોલ્યા કે–વિષ્ણુએ–એક કરોડ ને સાઠ હજાર વર્ષ સુધી આરાધન કરી અનેક વ । મેળવ્યા હતા "

આ લેખમા વિચારવાનું કે–સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા આ અવસર્પિણીમા વાસુદેવોના નવ ત્રિકો થએલા છે તેમા પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવનું આયુષ્ય ૮૪ લાખ પૂર્વ વર્ષનું બતાવેલુ છે પછી ક્રમથી ઉતરતા નવમા કૃષ્ણવાસુદેવનું આયુષ્ય એક ૧૦૦૦ વર્ષ નુ બતાવેલુ છે, પહેલા વાસુદેવના પિતા વૈદિકોમા બ્રમ્હા કલ્પાયા છે તેમનુ આયુષ્ય પુત્રના અનુમાનથી કલ્પાય છતા ભાગવતમા–બ્રમ્હાનુ આયુષ્ય ૩૧ નીલ, ૧૦ ખર્વ, અને ૪૦ અબજ બતાવ્યુ છે તે ક્યા સર્વજ્ઞથી મેળવીને લખેલુ ? બ્રમ્હા વિષ્ણુ અને મહાદેવ વૈદિકોમા ત્રણ યુગના ક્રમથી ત્રણ બતાવેલા છે તેથી વિચારવાનુ કે–નવ ત્રિકોમાના ક્યા વિષ્ણુએ

એક કરોડ અને છાસઠ હજાર વર્ષ સુધી મહાદેવનુ આરાધન કર્યું ? એ આરાધક વિષ્ણુનુ અને આરાધ્ય મહાદેવનું સંપૂર્ણ આયુષ્ય કેટલુ મનાયેલું છે એ જાણવાની ખાસ જરૂર છે જો એ વિચારો વૈદિકોમા ન મળે તો આ બધી ગપ્પાગપ્પી કોનામાંથી લઇને ચલાવી ? તેનો વિચાર કરવોજ પડશે.

(૩૨) શિવ પુ વાયુ સં. અ ૧૭ થી ૨૦ મા—દક્ષના યજ્ઞનો ભંગ કરવા મહાદેવે વીરભદ્રાદિકોને મોકલ્યા. વિષ્ણુ આદિ દેવો દક્ષના પક્ષમા ભળીને યુદ્ધ કરવાને લાગ્યા પરંતુ વીરભદ્રાદિકોએ તેમને ઘણોજ બૂરો માર માર્યો

આમા વિચારવાનું કે—દક્ષ, વિષ્ણુ અને મહાદેવ, કયા કયા કાળમા થએલા ? અને કયા કાળમાં ભેગા થઇને આ યુદ્ધ મચાવેલું ? મહાદેવના એક સેવક માત્રથી માર ખાઇને ભાગેલા ભગવાન્ ભક્તોનું રક્ષણ કેવી રીતે કરવાના ?

(૩૩) શિવ પુ. ધર્મ સ અ. ૩ માં—ત્રણ દૈત્યોએ બ્રહ્માને પ્રસન્ન કરીને ત્રણ કિલ્લાઓ કરાવી લીધા. પછી દેવતાઓના બુરા હાલ કર્યા. દેવતાઓ શિવના શરણે ગયા. શિવે કિલ્લાઓ સાથે તેમનો સર્વથા નાશ કર્યો.

આમા મારૂં અનુમાન—મહાવીરના સમયમા સત્યકી વિદ્યાધર તે પોતાના વૈરીની પાછળ પડેલો છે તેણે પોતાની રક્ષાના માટે વિદ્યાથી ત્રણ નગર બનાવ્યાં હતા. તે સત્યકિએ ભસ્મ કરેલાં તે જૈન ઇતિહાસમા છે બાકી બ્રહ્માની કલ્પિત કલ્પનામા અનેક પ્રમાણો આપી ચુકયા છિએ.

કે જેથી ભાન વિનાના નિર્લજ્જ થઈ બેઠા? આ વાત કયા કાળની અને આમાંનુ સાચું કયું?

(૩૭) શિવ પુ. જ્ઞા. સં. અ. ૬૫ થી—શિવારાધક અર્જુન પાસે દુર્યોધને રાક્ષસને ભુંડરૂપે મોકલ્યો. અર્જુન શસ્ત્ર લઈને તૈયાર થયો સામેથી શિવ પણ ભિલ્લ રૂપે આવ્યા. બે બાણ સાથે છૂટતા એક મુખથી પુછડે, બીજુ પુંછડાથી મુખે નીકળ્યુ એટલે ભુંડ તો મર્યોજ. પછી અર્જુન-શિવ પણ લડયા. આ વાતમા સત્યતા કયી અને કેટલી હશે?

(૩૮) મત્સ્ય પુ. અ ૧૮૭ મા–" વેદના રથ ઉપર ચઢીને શિવ દૈત્યોને મારવા ચઢયા. તેમાં બ્રહ્મા-વિષ્ણુ પણ હુતા, શિવે દૈત્યો ઉપર અગ્નિ બાણ છોડીને તેમનું સર્વકુછ બાળીને ભસ્મ કર્યું. માત્ર એક ત્રિપુર દૈત્ય મહાદેવનું લિંગ માથા પર મુકીને બહાર નીકળી પડયો."

આમાની કયી વાત સાચી બનેલી લાગે છે? વિચારીને જોશો.

(૩૯) સ્કંદ પુ. ખં. ૧ લો—શિવ વિના જે સંસાર તરવાની ઈચ્છા રાખે છે તે મૂઢ છે. દક્ષના યજ્ઞમા મહાદેવના અનાદરથી મોટો ઉત્પાત દક્ષે મહાદેવને વેદબાહ્ય કહ્યા તેથી ઘણી ઝપા ઝપી થઈ દક્ષે યજ્ઞનો આરંભ કર્યો. ઋષિઓ આવ્યા. બ્રહ્મા-વિષ્ણુને પણ બોલાવ્યા. મહાદેવને બોલાવવાનું કહેતાં દક્ષે કહ્યું કે બ્રહ્મા-વિષ્ણુ આવ્યા છે, મત્સરી શિવનુ શું કામ છે? ચલાવો કામ. તમોને કેમ બોલાવ્યા નથી એમ કહીને

પાર્વતી પિતા પાસે ગયા ત્યાં જઈ વાત કરી કહ્યું કે–તારો
પતિ વેદબાહ્ય છે, કહીને ઘણો અનાદર કર્યો કોઈ પણ એનો
ન જાણતા ગણની સાથે બળી મર્યાં શિવનાગથી વીરભદ્ર ઉપજ્યો
ઉપાનો કોપી દક્ષ વિરુદ્ધના ગણને ગયા ત્યાં દક્ષનું માથું કાપીને
તેની જગ્યા શિવનાથી બકરાનું માથું ચોટાડીને દક્ષને છોડી
મૂક્યા ”

આમાં સુજ્ઞ વિચારવાનું કે–બ્રહ્માદિક–દેવીના હાથ પગ–
વાળી, ક પાર્વબમાથી, મહાદેવજી, અને ત્રણ યુગના ક્રમથી
ઉત્પન્ન થયેલા જુદા જુદા દેવો લખાયલા છે પાર્વતી પહાડની
પુત્રી લખાઈ છે ત્યાં મહાદેવજી દક્ષ પ્રજાપતિના જમાઈ ક્યા
કાળના થયા અને આ બધા ઉત્પાત ક્યા કાળમાં મચ્યો
માનો ?

(૧૦) એક વૈદિકના પંડિત લખે છે કે–ઈશ્વરના વિચારો
કાનીના મહાદેવને ઉતર કમળો લાવવાનો નાક પકડ્યા
ગરુડ એક કમળ કાઢી લીધું પીગળ્યું વિષ્ણુએ તેના બદલામાં
આંખ કાઢીને આપી આ વાતને પંડિતના જરી બનાવીને
કહ્યું છે કે–પુરાણોએ વિચિત્ર વિધિથી અનેક વાતો ઉપજાવીને
પોત પોતાના દેવોનું મહત્વ વધારવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે

આ લેખ લીધે દેવોનું લખ્યું છે કે–ઈશ્વર અને વિષ્ણુના
મળ્યા તેના મર્યાદિક પુરાણના લોકો આથી એવું કહે છે
કે– આ બધી કેવળ આ તો અતિશયોક્તિ પુરાણ તો નથી

# ખંડ બીજો.

॥ બીજા ખંડમાં જે વિચારો લખાયા છે તેની પણ ટુંકમાં સૂચના કરીને બતાવું છું—

(૧) પ્રથમ તો સામાન્ય ગુરૂનું સ્વરૂપ માત્રજ બતાવ્યુ છે.

(૨) વૈદિકોમાં–ગુરૂ વ્યાસ વિચિત્ર પ્રકારથી લખાયા છે. જેમ કે–"વ્યાસે ૧૮ પુરાણો બનાવ્યાં, વળી–જન્મતાની સાથે અનાવી વનમાં ગયા. વૃક્ષને ભેટયા પછી વ્યાસનો જન્મ, વ્યાસનું વીર્ય અરણી પર પડયું ત્યાથી શુકદેવનો જન્મ વ્યાસની માતા માછલી. તેની સાથે પાગસરે જબરજસ્તી કરી. ઇશ્વરે વ્યાસનો અવતાર લઇને પુરાણો બનાવ્યાં. મહાદેવની સાથે લડીને વ્યાસ કાશી જુદી બનાવી બધાં શાસ્ત્રો બનાવી મૂઢ થયા પછી ભાગવત બનાવ્યું."

આવી રીતની અયોગ્ય અનેક વાતો લખાઇ તે શા કારણથી ? જરા વિચારવાની તસદી લેશો.

(૩) આનંદગિરિએ–વેદમાંની હિંસા વિનાનો બીજો અધર્મ બતાવ્યો. બ્રામ્હણ પશુઓને યજ્ઞમાં મારતા. તે પશુઓ સ્વર્ગે જતા. બ્રમ્હાએ યજ્ઞના માટે પશુઓ બનાવ્યા. સો પુત્રની આશા બતાવી એક પુત્રને હોમાવનાર લોમશ ઋષિ. (ભારત વનપર્વ.) શ્રાદ્ધમાં માંસ ન જમે તો પશુરોમ જેટલાં વર્ષ સુધી

નરક બ્રાહ્મણોના માગેનુ શ્રાદ્ધ તો અગસ્તિ ખાઈ ગયા શ્રાદ્ધમા માસ ખાવામા દોષ નથી ”

આ બધા ઋષિઓ ધર્મ બતાવી પશુઓને નગે મુકાવાડવાને લખતા ગયા ? કે કોઈ પ્રકારની લાલચવો ? એટલુ તો જરૂર વિચારવાનુ

(૪) પૂજિત માસ ન ખાય તે પણ વાય યજ્ઞના માટે કે પાલણ કરવા યોગ્ય માતપિતાદિના માટે સાગ માસ હરિણો અને પક્ષિઓને બ્રાહ્મણ મા યજ્ઞ-શ્રદ્ધાદિકમા ભળીને જે માસ ન ખાય તે બ્રાહ્મણજ નહીં માસાદિકથી દેવોની તૃપ્તિ કરતા પિતરોની તૃપ્તિ રતિદેવ બળે હતર પશુઓનુ અને ગાયોનુ માસ અન્ન સાથે દાન આપતો ૫૦-૨૫ પાઝ બ નથી દેવીનુ તર્પણ બ્રાહ્મણાદિક અતિથિના માટે બળદ કે બકરો પકાવે મૃગાદિકના માસથી થએલુ દશરથનુ શ્રાદ્ધ મોટા મોટા ઋષિઓ જમી ગયા કાનિકના ૭ પુત્રો ગાયને ખાઈને નરિકગતથી નિર્ભય થયા ગેડાદિના માસથી પિતરોને અક્ષયની પ્રાપ્તિ ઉપર લખાયલી અનેક પ્રકારની વાતો જો ખરા ધર્મનાજ માટે થએલી હોત તો આજે તેને તેવાને તેવા સ્વરૂપમા પુસ્તકોમા રહેવા દેવાની જરૂર ન પડતી, માટે બધી વાતો ધર્મના માટે તો કેવલ લખાયેલી નથીજ

(૫) શ્રાદ્ધાદિ મા-બ્રાહ્મણોએ જીવોને ભગલ કરવા જેના માસથી જેટલો વખત પિતરોની તૃપ્તિ તે પણ બતાવી છે મનુની નાસિકનો પુત્ર, તેો પુત્ર શ્રાદ્ધના માટે મૃગાદિક

લાવ્યો. યજ્ઞના અને શ્રાદ્ધના માંસ ભક્ષણથી પાપ પણ બતાવ્યું છે જેનું માસ આપણે ખાઈએ તે પરલોકમા આપણું ખાય એમ પણ જણાવ્યું છે.

ટુંકમાં વિચારવાનું કે—માંસ ભક્ષણથી પાપ છે. જેનું માંસ ખાઈએ તે પરલોકમા આપણું ખાય. કર્મના યોગથી ૮૪ લાખ જીવોની યોનિમા ભટકતા જીવો છે. ત્યારે કયી કયી યોનિમાં ગએલા પિતરો બ્રાહ્મણોના તે તે માસભક્ષણથી તેટલા તેટલા કાળ સુધી તૃપ્ત થાય ? આ બધા લેખકો મોટા મોટા પંડિતો છે, તેથી વિચારવાનું કે આ લેખો કર્મથી ભટકી રહેલા જીવોના ઉપકાર માટે ? કે ખાસ પિતરોની તૃપ્તિના માટે ? કે કોઈ સ્વાર્થના માટે ? એટલુજ વિચાર શો તો બશ છે.

(૬) નગ્ન વેશ્યાની પૂજા કરનાર સ્રીયોને પ્રિય થાય. બ્રમ્હાના માટે તપ કરનાર અપ્સરાઓ સાથે વિમાનમા બેસીને સ્વર્ગે જાય યજમાન સ્રીનું પણ દાન કરે. વેશ્યાઓ અર્પણ કરે તે સૂર્યલોકમા જાય બ્રામ્હણ ચારે વર્ણની સ્રીયો સાથે ક્રીડા કરે.

ઉપરની કલમોમાં—જીભાદિકની લાલસાઓ ભેળવી શકાય પરંતુ આના ધર્મને કલ્પવો તે તો ડાહ્યા માણસો બતાવે તે ખરો ?

(૭) જડેલું ધન બ્રામ્હણ પોતે રાખે, રાજા અડધું રાખે. ૧૨ તોળા સોનાની સાથે ભાગવત આપે તે તો સર્વ બંધનથી મુક્ત. બ્રામ્હણની આ આજીવિકા હરે તે ૬૦ હજાર વર્ષ

નરકકીટ બ્રાહ્મણને પરણાવનારનો શિવલોકમા વાસ મૃત્યુ નજીક જાણી ગજા દ ડનુ ધન બ્રાહ્મણોને આપે ગ્રહોની પ્રીતિ માટે બ્રાહ્મણોને ભોજન અને દાન યુદ્ધથી કે જમીનથી મેળવેલુ ધન રાજા બ્રાહ્મણોને આપે બ્રાહ્મણોને દાન આપે તે અપ્સરાઓ સાથે ક્રીડા કરે. પ્રાયશ્ચિત આપે તે બ્રાહ્મણને વેશ્યા કામદેવ સમાન ગણે

આ બધા ઉપરના લેખોમા પ્રાય સાર એવો છે કે–બ્રાહ્મણ શિવાય અનાથાદિક કોઇ દુ ખીયાઓને યાદજ કરેલા નથી સાધુ સ તોને અન્ન વસ્ત્રની ઉદારતા પણ બતાવેલી જણાશે નહી આટલુ જાણવાને માટે લખીને જણાવ્યુ છે બાકી આફતમા પડેલા ગમે તે માણસો પર કે પશુઓ પર ઉપકાર કરવાથી મહાફળ થાય એમ મહાપુરૂષો બતાવી ગયા છે, પક્ષપાતને લીધે તે પર ધ્યાન અપાયુ નથી

(૮) કુદરતની ગાયોના તેની સાથે–શાકર તિલાદિકની કલ્પિત ગાયોની વિધિ, તેના દાન અને સ્વર્ગાદિક ફળ બતાવી લેવાના ઉપાયો યોજ્યા છે ”

(૯) બ્રહ્માદિકે નિર્માણ કરેલા ૧૮ હજાર બ્રાહ્મણો સર્વ દેવોના દેવ બ્રાહ્મણ સર્વજીવોમા શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણો ઉપર શ્રદ્ધા વગરનો દેશ અપવિત્ર ત્રણે લોકનો નાશ કરતા ઋગ્વેદીને પાપ ન લાગે ગમે તેવા પાપી બ્રાહ્મણનો દ ડ ન કરવો બ્રાહ્મણ ઉપર કોપ કરનારનો નાશ થાય છે પ ડિત કે મૂર્ખ બ્રાહ્મણ વિના બીજો કોઇ પૂ જ્યજ નથી શ્રુતિ સ્મૃતિથી બહારના વ્રતધારીઓને રાજા નગરથી બહાર કાઢી મુકે ”

ટુકામાં વિચારવાનું કે–પ્રથમ તો ત્રણ દેવોનો જ ખરો પત્તો જણાતો નથી તો કયા કાળમાં ભેગા થયા અને કયા મશાલાથી ૧૮ હજાર બ્રાહ્મણને ઉત્પન્ન કર્યા ? કે જેથી સર્વ દેવોના દેવ થઇ પોતાની શ્રેષ્ઠતા મનાવવા લાગ્યા ? સત્ય ધર્મની શ્રદ્ધા કે પ્રવૃત્તિ વિનાનો દેશ અપવિત્ર કહેતા તો પક્ષપાત વિનાનું ગણાતું. ક્રોધ કરનારની સિદ્ધિ થતી સાંભળી નથી. બાકી સમતાવાળો સિદ્ધિ મેળવી શકે ? તે તો ગાંધી મહાત્મા પોતાનો અનુભવ લોકોને બતાવી રહ્યા છે. પંડિત કે મૂર્ખ બ્રાહ્મણજ પૂજ્ય બતાવી વ્રતધારિયોને પણ તુચ્છ ગણવા તે તો સત્યતાથી દૂરનોજ લેખ છે.

(૧૦) પુરાણના સાંભળનારને યમ રાજાએ પ્રથમ પૂજ્યો અને પછી બ્રહ્મલોકમાં પુહચાડી આપ્યો. આગળ પાછળની દશ પેઢીને તારનાચે પૌરાણિક ગુરૂ હોય. બ્રાહ્મણના મૃતક પુત્રને લઇ જનારો યમરાજા બ્રાહ્મણના શાપથી પુત્ર વિનાનો થઇ બેઠો. બ્રાહ્મણોના નમસ્કારથી સૂર્ય પ્રકાશે છે અને બ્રાહ્મણના ક્રોધથી જગત્ ભસ્મ થાય છે.

પુરાણના સાંભળનારની આટલી બધી હાલ્હેલ કરવી પછી ત્યારે સંભળાવનારની હાલ્હેલ યમરાજાને કેટલી બધી કરવી પડતી હશે ? સાંભળનારની પાછલી દશ પેઢીઓને પૌરાણિક ગુરૂ તારી દે ત્યારે પોતાની કેટલી બધી પેઢીઓને તારી દેતા હશે ? બ્રાહ્મણના એક પુત્રને લઇ જવાથી યમરાજા પુત્ર વિનાના થઇ બેઠા ત્યારે આજસુધી અનંતેના અનંતે બ્રાહ્મ-

ણોને અને તેમના કુટુ બોને લઇ જતા યમગજની કેવી દુર્દશા થઇ હશે ? બ્રાહ્મણના નમસ્કારથી સૂય પ્રકાશે અને ક્રોધથી જગત્ ભસ્મ થાય તો પછી આ બધુ જગત્ કેવી રીતે ચાલતુ આવ્યુ હશે ?

મહાત્મ્ય લખાયુ હોય તો પણ સત્યનો અ શ તો જરૂર હોવો જોઇએ આમા સત્યનો અ શ કયો દેખાય છે ?

(૧૧) સૂર્યની સ્ત્રી ઘોડી, સૂર્ય ઘોડા રૂપે મુખથી ત્રણ પુત્રો, તેમા એક ઘોડેશ્વાર સાથે મત્સ્યધુતીનુ વીર્ય શર પર પડતા બે ભાગ તેથી કૃપ-કૃપી દ્રૌપદીએ એક વર માગ્યો મહાદેવે પાચ આપ્યા પુરૂષની સ્ત્રી થઇને પાછો પુરૂષ કાકભુશુડે રામના પેટમા પેશીને અનેક બ્રહ્માડ જોયા બ્રહ્માની ઇકોતરમી પેઢીએ રામ માતાને મારનાર પરશુરામ તે વિષ્ણુના છઠ્ઠા અવતાર

આમા ટુ ક વિચારવાનુ કે-આ બધી વાતોમા પ્રતીતિ કરાવે તેવી કયી છે ? આટલી બધી ગપ્પા ગપ્પી શાથી ચલાવી ? અને ક્યારથી ચલાવી તે જરા વિચારવાનુ છે

(૧૨) ઇન્દ્રને મારવા પૃથુના પુત્રને અગ્નિની આના નુ બડાએ ૬૦ હ જાર પુત્રો પેદા કર્યા કશ્યપની દીકરીઓએ હાથી ઘોડાદિ પેદા કર્યા ગાયના દોહનમાથી હાથી ઘોડા મમ બાદિક નીકળ્યા અ જનીના કાનમા મહાદેવે વીર્ય ફુક્યુ તેથી હનુમાન્ પેદા થયા પુત્રનું બલિદાન હરિચદ્રે ન આપ્યુ તેથી તે જલોદરી, આ વાત વેદમા પણ ગોઠવાયલી જણાય છે

જમીનના ઘડામાંથી સીતાજી નીકળ્યાં. પાર્વતીજી પહાડમાંથી પેદા થયાં. નારદે સ્ત્રી રૂપે થઇ ૬૦ પુત્રોનો જન્મ આપ્યો. યમરાજાએ તિલ ઉત્પન્ન કર્યા. પુરાણોની અસ્તિત્વમાં ખરા ધર્મનો લોપ. ”

આમાં મારી સૂચના—આ બધા મોટા મોટા પંડિતો છે, દુનિયાની પારનું જ્ઞાન કયાથી લાવ્યા હશે ? અને શા કારણથી લખતા ગયા હશે ? પુરાણોના અસ્તિત્વમાં ખરા ધર્મનો લોપ લખનાર વૈદિક પંડિતનું લખાણ કેટલા બધા ઉંડાણમાંથી નીકળ્યું હશે ? એટલું વિચારશો તો પણ થોડું નથી. વૈદિકોએ ગરબડ તો મોટીજ કરેલી છે.

જુવો કે—સમુદ્રનું મંથન કરતાં પાંચમી વારે ચંદ્રમા નીકળ્યો રથના પંડયાનો સમુદ્ર બની ગયો. અને હનુમાન સૂર્યને ગળી ગયો. કયી વાતો પર આસ્તા બેશાડી શકાય ?

(૧૩) વેદની આજ્ઞા તેજ ધર્મ, ને બાકી અધર્મ. પુરાણો પણ ખરો ધર્મ બતાવી શકેલા નથી. દેવોને પુરાણ કથાથી જેવો સંતોષ તેવો યજ્ઞોથી નથી.”

તે યજ્ઞાદિક વેદ ધર્મને માણસો પાસે મનાવવાનો પ્રયત્ન. આ વિચિત્રતા શાથી ?

(૧૪) ભક્તિની સેવા કરવા નદીઓ આવતી. ભાગવત ન સાંભળે તે ચંડાળ. ભક્તિ જ્ઞાનાદિક નાચતાં. પાપીઓ અને ક્રોધીઓ પણ સપ્તાહથી પવિત્ર. ભાગવત કથાનો આરંભ કૃષ્ણ

ગયા પછી યવનોની ચઢાઇ પછીનુ તે કૃષ્ણ વખતે કયાથી ? પુરાણ પછીના વેદો તે પુરાણ કથામા ભાગવત સાભળવાને પહાડ અને નદીઓ પણ આવતી ”

આ બધા લેખોમા કોઇ પણ પ્રકારની મર્યાદા જળવાઇ છે ?

(૧૫-૧૬) કલિમા નામ માત્રથી સિદ્ધિ ઇ સ પૂર્વે-નવમો કે હજારમા સર્વજ્ઞોની જાગૃતિ પાચસોમા મહાભારતનુ મૂળ તે આજે લાખ શ્લોકવાળુ કયા સર્વજ્ઞોથી મેળવેલુ ?

(૧૭) દેવોએ સૃષ્ટિ વાર વાર રચી, સ્વર્ગની ખોટ વિશ્વા મિત્રે પૂરી સ્વર્ગમા જતો નહુષ, ઋષિના શાપથી અજગર થઇને પડયો

વિચારવાનુ-બ્રહ્માદિક દેવોનુ જ ઠામ ઠેકાણુ નથી છતા પણ સૃષ્ટિના રચવાવાળા ? વિશ્વામિત્રે સ્વર્ગની રચના કયા કાળમા કરી ? આ વાતોમા સત્યતાનો અ શ પણ લાગતો નથી, છતા આવી પાયા વિનાની વાતો શાથી લખાઇ ?

(૧૮) સ્વાર્થ સાધવાને માટે બ્રાહ્મણો ગ્ર થોની રચના કરતા, એવો અ ગ્રેજ વિદ્વાનનો અભિપ્રાય

(૧૯) વૈદિક અને બૌદ્ધ સાહિત્યના કાળમા વધારે ફેર નથી સૂકતોમા આત્માના જન્માતરનુ સૂચન નથી એવો અ ગ્રેજોએ કરેલો નિર્ણય

કલમ ઓગણીશમા વિશેષ વિચારવાનુ કે-જીવાદિક તત્ત્વો તે જીવો કર્મના સ ંયોગથી ૮૪ લાખ જીવોની યોનિમા ભટકતા

જંબૂદ્વીપાદિક, મેરૂ પર્વત, સ્વર્ગ, નરકાદિનું સંવિસ્તર વર્ણન અણીશુદ્ધ સર્વજ્ઞોના ગ્રંથોમાં આજેપણ તેવું ને તેવું વિદ્યમાન છે.

વૈદિકોમાં—તેના તે સર્વજ્ઞોના વિષયો એક એકથી મેળાણ વિનાના ઉપર ચોટીયા, અધુરા અને ઉંધા છત્તા કલ્પાયલા બ્રાહ્મણ ગ્રંથોથી તે પુરાણો સુધીમાં જોઈ શકશો. એટલુંજ નહી પણ તેના સંબંધની કેટલીક શ્રુતિઓ વેદોમા પણ પાછળથી દાખલ કરી દેવામાં આવી છે. ઉદાહરણ તરીકે જુવો કે—પ્રજાપતિ—બ્રહ્મા પાછળથી કલ્પાયલા છે તેના સંબંધની શ્રુતિઓ ચારો વેદોમાં દાખલ થએલી છે, વિચારી પુરૂષોને તે શ્રુતિઓજ પોતાનું સ્વરૂપ બતાવી દે છે. તેવી બીજી પણ ઘણીજ નવીન શ્રુતિઓ દાખલ થએલી છે. વિશેષ વિચારીશું તો—ચોથો અથર્વ વેદજ નવીન રૂપે ઉભો કરેલો છે, કેમ કે મૂળમા તો વેદત્રયીજ મનાયલી છે.

(૨૦) કદ્રુ અને વિનતા એ બેહનો, કાશ્યપની સ્રીયોથી સર્પોની અને ગરૂડોની વંશાવળીનું વિચિત્ર લખાણ, મોટા મોટા પંડિતોથી લખાયું છે તો પણ વિચારી પુરૂષોને શ્રદ્ધિત થઇ શકે તેવું નથી. માટે ધ્યાનમાં લેવાની ભલામણ કરૂ છુ.

(૨૧) ગાલવ મુનિએ ગરૂડની સહાય્યતાથી ૬૦૦ ઘોડા અને એક કન્યા મેળવી, વિશ્વામિત્રને ગુરૂદક્ષિણામાં આપ્યા. એ વાત વિચારવા જેવી છે તેથી મુકી છે.

યયાતિ—યજ્ઞોથી ઇંદ્રપદ મેળવી સ્વર્ગમા ગયો. ઇંદ્રે ઝડતી લઇને પાછો ધકકેલી મુકયો.

કર્મોના યોગથી જીવો ૮૪ લાખ યોનિઓમા ફર્યા કરે છે પણ કોઇએ કોઇની ઝડતી લીધેલી માલુમ નથી તો પછી આ નવીન રૂપનો સિદ્ધાત કયા જ્ઞાનીથી મેળવ્યો હશે?

(૨૨) ત્રેતામા જે વાલ્મીકિ તે કલિમા તુલસીદાસ વાલ્મીકિ પારધિમાથી થયા તેમણે દર્ભમાથી માણસ ઉત્પન્ન કર્યું વૈવસ્વતની દીકરીનો દીકરો વસિષ્ઠે બનાવી દીધો નારદ દાસીપુત્ર મટી બ્રહ્માના પુત્ર થયા આ બધા નવીન પ્રકારના લેખો વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ

(૨૩) હાજર થઈ પ્રભુએ ઝુડથી હાથીને છોડાવ્યો આ કથાને મળતી કથા જૈનોમાની વિચારવાને મૂકી છે

(૨૪) "માયાના સમુદ્રમા ડુબતા માર્કંડેય પ્રભુથી બચ્યા ધૌત નામનું તીર્થ સ્થાપી મહાદેવ બ્રહ્માના શિરચ્છેદનના પાપથી મુક્ત થયા નરનારાયણના તપમા વિઘ્ન કરવા ઇદ્રે અપ્સરાઓ મોકલી રામચદ્રની પાસે શિવે પોતાનુ રક્ષણ માગ્યુ "

ટુકમા વિચારવાન કે–માર્કંડેયને પ્રભુ બચાવવાને કયા કાળમા આવેલા? બ્રહ્માના શિરનો છેદ કયા કાળમા અને પાપ મુક્ત કયા કાળમા? નરનારાયણ કયુ વિશેષ પદ મેળવવાને તપ કરવાને લાગેલા? જગત્ ઉત્પત્તિની સાથના મહાદેવ વિષ્ણુના ૭ મા અવતાર પાસે રક્ષણ માગવાને આવ્યા? શુદ્ધ સ્યાદ્વાદના સિદ્ધાતમા દૂષણ જોવાવાળાને શુ આ બધા કલ્પિત લેખોમા દૂષણ કે ભૂષણ કાઇ દેખવામા નહી આવ્યા હોય? ન જાણે હૃદયના કેટલા શુદ્ધ હશે?

(૨૫) ગાલવ મુનિએ નરમેધ યજ્ઞનો ઉપદેશ કર્યો. પશુમેધ અને અશ્વમેધ પુરાણિઓનો ધર્મ. વેદો હિંસા, મદિરા પાનાદિકના લેખોથી દૂષિત છે. યાજ્ઞવલ્કયે ભણેલા જૂના વેદો ઓકી કાઢયા પછી નવીન વેદોની રચના કરી."

આ બધા પ્રકારના લેખો મોટા મોટા પંડિતોએ પુરાણોમાં લખ્યા છે. મેં તો સત્પુરૂષોને વિચાર કરવાને માટે મુકયા છે. ભૂલ ચૂકની ક્ષમા આપી સત્યાસત્યનો વિચાર કરશો. આમાં ટુંક વિશેષ વિચારવાનું કે–આ બધું ઉપરનું લખાણ ગુરૂને ઉદ્દેશીને લખાયું છે. લખનારા બ્રાહ્મણો છે, તેઓએ ઋગ્વેદમા લખ્યું છે કે–"અમો બ્રહ્માના મુખથી ઉત્પન્ન થએલા છીએ તેથી પરમેશ્વરથી પણ માન્ય થએલા છીએ" હિંસા પ્રધાન વેદોને જે ન માને તેમને વેદબાહ્ય કહી અવજ્ઞા કરનારા છે, છતાં તેઓ જગત્ ગુરૂ થઈ ન્યાયનો તોલ કેટલો કરનારા છે તે જણાવવાને તે બ્રાહ્મણોમાંના જે જે ઉપદેશકોએ જેવા જેવા લેખો લખ્યા છે તેવાજ સ્વરૂપના તેમાથી લઇને લખીને બતાવ્યા છે, પણ મેં મારી અક્કલ તેમાં જરા પણ ભેળવી નથી. બધા લેખોમાં યોગ્યાયોગ્યનો વિચાર કરી મારી થએલી ભૂલ મને બતાવી આપ આપની સજ્જનતા પ્રગટ કરશો તો પણ મને સંતોષ છે.

## વેદોના સંબંધની બે ચાર વાતોની સૂચના.

જૈનોના તત્ત્વો સર્વજ્ઞોથી પ્રગટ થતા આવેલા છે. વેદાદિક કેવળ અક્ષરોના પંડિતોથી લખાયલા છે. જૈનોને વેદબાહ્ય લખનારા જૈનોના તત્ત્વોથી તેમજ વેદના તત્ત્વોથી પણ સર્વથા

અપરિચિત, નામ માત્રથી ભડકેલા કે નામ માત્રથી મુઝાઈ પડેલા, અથવા પોતાની ઇંદ્રિયોના વશમા પડેલા, લખતા ગયા હોય હાલમા પ્રચલિત વેદો તે છે કે યાજ્ઞવલ્ક્યે પ્રાચીન વેદોને ઓકી કાઢીને જે નવીન વેદોની રચના કરી તે ચાલે છે તેમા પણ ઘણા પ્રકારની વિકૃતિઓ થવા પામી હોય તેમ જણાઈ આવે છે તેથી તેમાની પણ બે ચાર વાતોનો વિચાર મે માગ પ્રથમા કરીને બતાવેલો છે તેમાની અહીં પણ ટુકમા સૂચના કરૂ છુ

(૨૬) સર્વજ્ઞોએ બનાવેલા ચાર જાતિના દેવતાઓ, તેમના સ્થાન,તેમનામાના કેટલાક દેવતાઓની દેવીઓ હોય છે તે, તેમનામાના કેટલાક દેવતાઓનુ આયુષ્ય પણ બતાવ્યુ છે

(૨૭) વૈદિકોમા–૧ ઇંદ્રલોક, ૨ કૈલાસ, ૩ વૈકુંઠ, ૪ ગોલોક અને ૫મો બ્રહ્મલોક એમ પાચ સ્વર્ગ મનુષ્યોના માટેજ કલ્પાયા છે બીજા જીવોના માટે વિચાર થએલો જણાતો નથી જૈન–બૌદ્ધને વેદબાહ્ય નાસ્તિક લખનારા જ્ઞાની હતા ? તેનો પણ થોડો વિચાર કરીને બતાવેલો છે ઋગ્વેદના સૂક્તો ૧૦૦૦, તેમા ઇંદ્રના ૨૫૦, અગ્નિના ૨૦૦, સોમના ૧૦૦, બાકી બીજા દેવોના, મ ત્રનુ પ્રાબલ્ય બ્રાહ્મણ ગ્રંથો સુધી વધી ઉપનિષદોમા ફર્યું મોટા ભાગે દેવતા ની સ્તુતિઓનો બનેલો ઋગવેદ વૈદિકમતે દેવતાઓના શરીર વિષે અચોક્કસ કલ્પના ઋગવેદની ફિલસુફી (તત્ત્વના સબધે વિચારો )"

(૨૮) નરકોના સબધે ઋગ્વેદથી એટલુજ મળે છે કે– શ્રદ્ધા વિનાના માણસોને અધકારના ખાડામા નાખવામા

આવતા, વેદ પછીના સમયમાં જુદાં જુદાં નરકોની એક ગુંચવણ ભરેલી સરણી તૈયાર કરવામાં આવી. દેવતાઓના જન્મ-મરણના સંબધે વેદોથી ચોક્કસ થતું નથી. છેવટ એમ છે કે-કલ્પના અંતે દેવતાઓ પણ નાશ થાય છે. વેદોમાં સોમવેલડીની ઉત્પત્તિ, તેની કથાઓથી ભરેલું વેદસાહિત્ય તે સોમ ચંદ્રમાના રૂપમાં બદલાઓ, એ ચંદ્રદેવને ૩૩ પત્નીઓ તે પ્રજાપતિની પુત્રીઓ હતી, એ ચંદ્રમાના સંબંધમાં બીજી પણ અનેક કલ્પનાઓ કરવામાં આવી છે. આમાં ટુંકથી વિચારવાનું કે—

જે નરકોની વાત વેદના ઋષિઓએ બતાવી ન હતી તે વાત પાછળથી કયા જ્ઞાનીથી ગુંચવણ ભરેલી મેળવી ? ઇંદ્ર, વરૂણ આદિ ૩૩ દેવો મુખ્ય વેદના છે. કોઈએ લખ્યું કે-ઇશ્વરનો મહિમા વ્યકત કરવાને થયા, તો તે કયાંથી થયા ? અનાદિના તો મનાયા નથી, કેમકે નરનારાયણ સુદ્ધા ઇંદ્રપદ મેળવવા તપ કરવા ગયા. ભંગાણ કરવા ઇંદ્રે અપ્સરાઓ મોકળી છે. સોમની વિચિત્ર કથાઓથી બધું વૈદિક ભર્યું છે, તે ચંદ્રમાના સ્વરૂપમાં ફરી જઈને પ્રજાપતિની ૩૩ છોકરીઓનો પતિ થઇ બેઠેલો બતાવ્યો છે. બધી ગરબડ કયા મોટા જ્ઞાનીએ કરીને બતાવી ? સોમરસ પીનારાઓના છેવટના ઉદ્ગારો—કહો તો સૂર્યને નિસ્તેજ કરી દઉ ? આકાશ પૃથ્વી નીચે ઉપર કરી દઉં ? મંત્રદ્દષ્ટા થઇ વેદવાણી પણ તે જ રચતા. આ જ્ઞાન ઉંચું કેટલુ તે વિચારવાનું ?

(૨૯) યમ દેવના સંબંધે વિચિત્ર કલ્પનાઓ—યમ

નરકોનો રાજા, દક્ષિણ દિશાનો પાલક, ઋગ્વેદમા જે એક નરક તે અધારાની જગ્યાજ, આગળના ગ્રથોમા વિચિત્ર નરકો લખાઇ છે, યમને સુખી જીવોનો સરદાર પણ બતાવ્યો છે સૂર્યનો પુત્ર પૃથ્વી પર પહેલો જન્મેલો ઋગવેદમા પહેલો મર્ત્ય બતાવેલો છે તેથી તે બીજા મર્ત્યોનો માર્ગ દર્શક થઇ સરદાર થયો મરણ પામેલા ઉપર રાજ્ય ચલાવી વિશ્રાતિનુ સ્થાન આપે છે દત કથાઓમા મૃત્યુનો દેવ ગણાયો યમ-યમી ભાઇ બ્હેન છે ભાઈ ઉપર બ્હેન આશક્ત થતી પણ જણાવી છે તેનો દફતરી ચિત્રગુપ્ત બતાવ્યો યમ પાસે જનાર મૃતકને ચાર કલાકને ચાલીશ મીનિટ લાગે છે મારનાર ત્યા પોતાના બાપ દાદાઓ સાથે મળે છે બ્રાહ્મણપુત્રી વિજયા સાથે યમ પરણ્યા ખુશીમા આવે તો અપરાધીને છોડી પણ દે છે ”

આમા કેટલાક ખાસ વેદોના લેખો છે, કેટલાક પુરાણોના પણ છે મે મારા ગ્રથમા વિચારો કરીને બતાવ્યા છે ત્યાથી જોઇ લેવાની ભલામણ કરૂ છુ

(૩૦) વેદના સર્વજ્ઞ વરૂણ દેવની વિચિત્ર વાતો —

ઋગ્વેદમા—હે વરૂણ દેવ ? તારી તીવ્ર દષ્ટિ સૂક્ષ્મ નિરીક્ષણ કરનારી અને પ્રાણીઓની ગુપ્ત વાત શોધી કાઢનારી છે અત્યત પ્રતિષ્ઠિત અદિતિના ૧૨ પુત્રોમા વરૂણાદિક ચાર પાચ મુખ્ય હતા યજુર્વેદમા–ભૃગુને પરમ તત્ત્વ બ્રહ્મનો ઉપદેશ કરનાર, ઋગ્વેદમા–નારદની સલાહથી હરિશ્ચદ્રે વરૂણ પાસે પુત્ર માગીને બલિદાન આપવાનુ કબૂલ્યુ, ન આપતા જલોદરી

છેવટ પુત્ર બન્યો અને રોગ પણ ગયો. તે વરૂણ પુરાણોમાં માત્ર સમુદ્રનો દેવ બન્યો. મહાભારતમાં–ઉત્તથ્ય ઋષિની પુત્રીનું હરણ કરનારો કહ્યો. ” મારા ગ્રંથમાં વિચારો કરીને બતાવ્યા છે, ત્યાંથી વાંચી લેવાની ભલામણ કરૂં છું.

(૩૧) વેદોમાં અગ્નિને પણ મોટો દેવ બતાવેલો છે તેના સંબંધના વિચારો—

ઋગ્વેદનાં ૧૦૦૦ સૂકતોમાં ૨૦૦ સૂકતો તો અગ્નિ દેવનાં જ હશે. ઈંદ્ર સિવાય બીજા દેવ કરતાં અગ્નિ દેવનાં સ્તોત્રો વેદમા વધારે છે. ઋગ્વેદમાં પ્રથમજ અગ્નિના સ્તવનમા મોટામા મોટો પુરોહિત, યજ્ઞનો ઋત્વિજ, અગ્રદૂત, અને પુષ્કળ દ્રવ્યનો આપનારો કહેવામા આવ્યો છે. બ્રાહ્મણ અને અગ્નિ એ બે દેવોનાં મુખ ગણાવ્યાં છે. અગ્નિને વેદમાં આકાશ પૃથિવનો પુત્ર કહ્યો છે મૃતકને પિતરો પાસે મોકળી દેવાની અગ્નિને પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે. કુમારિલ ભટ્ટ અને શંકરાચાર્ય ૮–૯ મા સૈકાના બતાવ્યા છે. હિંદ તત્ત્વજ્ઞાનના ઇતિહાસના લેખકને સુધારો કરવાની સૂચના કરવામાં આવી છે. મારા વિચારો તો તે ગ્રંથથી જોઇ શકાશે.

( ૩૨ ) પૂર્વ પુણ્યના યોગથી જેને હાથી ઘોડાદિક ૧૪ રત્નો મહા પરાક્રમી આવીને મળે તેજ છ ખંડના ભોક્તા ચક્રવર્તી થાય એમ સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમાં બતાવ્યું છે.

વૈદિકોમાં થોડા થોડા ફેરફારની સાથે તે જ ૧૪ રત્નો બ્રહ્માદિક દેવોના સમુદ્રમંથનથી ઉત્પન્ન થએલાં બતાવ્યાં હોય

એવુ મારૂ માનવુ છે તેથી બન્ને તરફના વિચારો ટાકીને બતાવ્યા છે તે પણ માગ ક્ર થથી વિચારી લેવાની ભલામણ કરૂ છુ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરવાવાળા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહાદેવ આદિ દેવો, વેદના ઋષિઓ, વેદોમા અને પુરાણોના પડિતો પુરાણોમા મોટા મોટા લેખો લખી ગયા, પરતુ માર્કંડેય ઋષિએ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરવાવાળી શક્તિ દેવી બતાવી છે, તે લખીને બતાવી છે હિંસામિશ્રિત વેદધર્મ જૈન-બૌદ્ધના પરિચય પછી પલટાતો ગયો વેદો એક વખતે રચાયા નથી, ચાર કલ્પમા વિભક્ત કરી શકાય છે ૧ છદોકલ્પ, ૨ મત્રકલ્પ, ૩ બ્રાહ્મણકલ્પ, ૪ સૂત્રકલ્પ, ॥ (૧) છદો કલ્પ—અતિ બાલ્યાવસ્થાવાળો, ધર્મ પદ્ધતિ વિનાનો, પ્રાચીન ઋષિઓ સ્વભાવિક ધર્મ કહેતા

(૨) મત્ર કલ્પમાજ યજ્ઞ યાગાદિક થતા ત્રણ વેદ રચાયા (૩) બ્રાહ્મણ કલ્પમા—ધર્મ તત્ત્વ વિષયોનો વિચાર તથા ચર્ચા ઘણીજ ઉત્પન્ન થઈ હતી ને ઉપનિષદો રચાયા હતા (૪) સૂત્ર કલ્પમા—વેદ ઉપનિષદ્‌ની ટીકા, શિક્ષાદિ ૭ વેદાગ લખાયા"

આ બધા લેખોના વિચારો માગ ક્રમમા કરીને બતાવેલા છે ત્યાથી વિચાર કરવાની ભલામણ કરૂ છુ

ઇદ્રાદિક દેવો મનુષ્યમા કે અન્યમાઈ તેનો ખરો ખુલાસો વેદોથી તે પુરાણો સુધીમા મળી શકતો નથી, કેટલાક પ્રમાણો

જોતાં અજન્મા પણ સિદ્ધ થતા નથી. જૈનોમાં તો સજન્માજ બતાવ્યા છે. જુવો કલમ ૨૬ થી.

ઋગ્વેદમાં લખાયલા અશ્વ સ્તોત્રનો તાત્પર્ય એવો છે કે અશ્વને-રાંધવાની, તેની પૂજા કરવાની, તેને કાપવાની, તે માંસ રાંધ્યા પછી આહૂતિ આપવાની, અને પછી તે માંસ ખાવાની વિધિ આ સ્તોત્રમાંથી મળી આવે છે.

આમાં ગુરૂદત્ત વિદ્યાર્થી-પિન્કોટનો ખુલાસો કરતાં જણાવે છે કે-અસલી બ્રાહ્મણો વ્હેમી-અંધશ્રદ્ધાળુ, વેદને ઇશ્વર પ્રણીત માનતા, બુદ્ધનો પ્રચાર થતાં દલીલોથી રક્ષણ માટે દર્શન સાહિત્ય ઉત્પન્ન કર્યું. આ તર્કો એવી જોડે છે કે ઇતિહાસથી અસત્ય છતાં વિશ્વાસ મુકવા જેવું છે. મૅક્સમ્યુલર મંત્ર યુગના સબંધે કહે છે કે-વિધિઓની વિગતોથી ઉભરાતા અશ્વમેધનું સૂક્તજ બસ છે.

યજ્ઞરહસ્યવાળાએ અશ્વમેધ માટે બતાવેલાં અનુમાનો યજ્ઞ કારકો ઘોડેશ્વાર થઇને આવ્યા હશે, સૂર્ય ઘોડા મારફતે મુશાફરી કરે છે, છાયાની પાછળ જવા સૂર્યે અશ્વમૂર્ત્તિ ધારણ કરી હતી, ઘોડારૂપે થઇ યાજ્ઞવલ્કયને સૂર્યે નવો યજુર્વેદ આપ્યો હતો, તેથી ઘોડો સૂર્યનો પ્રતિનિધિ ગણાતો હોય. એમ અનુમાનો કરીને બતાવેલાં છે.

યજ્ઞાનુષ્ઠાન એજ વિષય વેદોમાં પ્રધાન છે. અને એમાંજ વેદપંથિની પ્રતિષ્ઠા થએલી જણાવેલી છે.

ઋગ્વેદના ટીકાકારો પોતાના સમયના વિચારો લખી, એક બીજાથી વિરુદ્ધ જ લખતા ગયા ઉદાહરણમા સ્વામી દયાનંદજીના જ લેખો જુવો

ઋગવેદાલોચનના લેખકે એક બીજાથી વિરુદ્ધમા લખાયલા મોટા મોટા તેર (૧૩) આશ્ચર્ય લખીને બતાવ્યા છે તેનો કિંચિત્ વિચાર અમે પણ કરીને બતાવેલો છે

ગાયના વધ સબધે—તૈત્તિરીયમા, બૃહદારણ્યકમા, કાત્યાયન સ્મૃતિમા અને ગોભીલગૃહ્યસૂત્રમા, વિવિધ પ્રકારના લેખો લખાયા છે તેઓના વિચારો મારા ગ્રંથથી જોવાની ભલામણ કરૂ છુ

મનુષ્યના વધ સબધે—કૃષ્ણ યજુર્વેદના તૈત્તરીયમા લખાયુ છે કે—વાગ્દેવતાના માટે પુરૂષનો વધ, તૃષ્ણાભિમાની દેવતાના માટે—સનુધમ નિર્વૃત્ત સ્ત્રીનો વધ, પ્રતીભાના માટે—કુમારી કન્યાનો વધ, ઐતરેય બ્રાહ્મણમા શુનઃશેપના વધ સબધીની કથા લખાઈ છે મહાભારતના વન પર્વમા નરમેધ યજ્ઞનુ વર્ણન કરવામા આવ્યુ છે, આ બધા લેખો માણસોના સંહારના માટે લખાયા છે

યજુર્વેદના કેટલાક મંત્રોના અર્થો એવા લખાયાછે કે—યજમાનની સ્ત્રીની સાથે ઘોડાનો સબંધ કરાવવા ઋત્વિજે (યજ્ઞના કરાવવા વાળા) એવો ઉપદેશ કરેલો છે કે તદ્દન નિર્લજ્જ થઇ જેથી સાર માણસોને નીચુ ઘાલવુ પડે, અવા તદ્દન

અયોગ્ય પ્રકારના વિચારો વેદ જેવા પ્રતિષ્ઠિત ગ્રંથોમાં લખીને લોકોમાં પ્રસિદ્ધ કર્યું કે વેદો સૃષ્ટિની આદિમા ઇશ્વરથી પ્રાપ્ત થએલાં છે. આમાં સત્યતા કેટલી ? મને પૂછો તો ન તો કોઈ સૃષ્ટિની આદિ કરવાવાળો દેખાય છે તેમજ ન તો સૃષ્ટિની આદિમાં ઇશ્વરથી વેદો પ્રાપ્ત થએલા જણાય છે. જો વિચાર કરશો તો આપ સજ્જનો મારા લેખોથી સારી રીતે સમજી શકશો. કદાચ મારી ભૂલ સમજાય તો મને સૂચના કરી મારા ઉપર ઉપકાર કરશો. " પોતાના સ્થાનથી ભ્રષ્ટ થતાં સ્વર્ગંગા આગળ આગળ કાદવ કીચડવાળાં થતા ગયાં. તેમ સત્ય ધર્મથી ભ્રષ્ટ થએલાઓની સ્થિતિ ભર્તૃહુરિએ જણાવેલી છે. તેમાં મેં મારા વિચારો પણ થોડા લખીને જણાવ્યા છે.

વીર ભગવાનની સ્તુતિમાં હેમચંદ્રાચાર્ય કહે છે કે–

વેદાદિક આગમ અપ્રમાણ શાથી ? અસર્વજ્ઞોથી પ્રવૃત્ત, હિંસામિશ્રિત, સ્વાર્થી લોકોજ વળગી પડેલા છે તેથી.

જૈનાગમ પ્રમાણ શાથી ? જીવોના હિત માટે, પરસ્પર વિરોધ વિનાનું. મોક્ષાભિલાષીઓથી ગ્રહુણ થએલું છે તેથી.

અન્ય મત વાળાઓએ સરળપણે અયોગ્ય કહેલું પણ તેમના શિષ્યોએ તદ્દન ઉલટાવી નાખેલું. એ ઉપદ્રવ જૈનાગમમાં થએલો નથી એજ તેની મહુત્ત્વતા છે.

(૩૩) શંકર દિગ્વિજય સર્ગ ૧૬ માની બે ચાર વાતો

ભટ્ટ અને શંકર ૮–૯ મા ગ્રંથના છે સર્ગ ૧ લામા–બ્રહ્માદિ દેવોની શંકર દેવને ફરીયાદ કે–વિષ્ણુએ બૌદ્ધશાસ્ત્ર રચીને વેદાદિકને હાનિ પુહચાવી શંકર દેવે કહ્યુ કે હુ મનુષ્ય દેહ ધરીને જ્ઞાનકાંડનો ઉદ્ધાર કરીશ તમો વેદ મર્યાદા સ્થાપો બ્રહ્મા મંડન નામે, ઇંદ્ર સુધન્વા નામે, કાર્તિકેય ભટ્ટપાદ નામે અવતર્યાં સુધન્વાની સભામા ભટ્ટપાદે બૌદ્ધોને હરાવ્યા એવી રીતે ક–ભટ્ટપાદે કહ્યુ કે–" વેદો પ્રમાણભૂત હોય તો મને આંચ આવશો નહીં " એમ કહી પર્વત ઉપરથી પડતા તાજામાજા રહ્યા બૌદ્ધો હાર્યા ફરીથી ઘડામા સર્પ મગાવ્યો બૌદ્ધોએ સર્પ બતાવતા રાજાને મૂંઝા ભટ્ટે ધીરજ આપી શેષશાયી વિષ્ણુ બતાવ્યા રાજાએ બૌદ્ધોનો અને જૈનોનો નાશ કરાવ્યો બ્રહ્માદિકનો પત્તો ન મળે તો આ શંકર સ્વામીનો ઉત્પાત ગણાય કે નહી ?

સર્ગ ૨ જો–શંકરનો જન્મ–લિંગ રૂપે પ્રગટ થતા રાજાએ દેવલ બંધાવ્યુ, ફરી શિવ ગુરૂ નામે જન્મી શંકરનીજ સેવાથી શંકરસ્વામી પુત્ર મેળવ્યો આમા બધાએ શંકર દેવ છે

સ. ૩ જામા–વિષ્ણુ, પવન, વાયુ, નંદીકેશ્વર, બ્રહ્મા, બૃહસ્પતિ, અરૂણ, વરૂણાદિ દેવો, દુનિયામા જંગ મચાવવાને, સ્વર્ગમાથી ઉતરી બ્રાહ્મણ રૂપે અવતર્યાં આમાના બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહાદેવનુ સ્વરૂપ કિંચિત્ જાણવાથી બધા દેવોનું સ્વરૂપ સહુજે સમજાશે

સર્ગ ૪ મા–ત્રીજે વર્ષે મિત્રો સાથે શંકર ભિક્ષા માટે ગયા. ત્યા લક્ષ્મીને બોલાવીને તે બ્રાહ્મણીનું ઘર સોનાના આમળાંથી ભરાવી દીધુ

સર્ગ ૫ મા માં સાતમે વર્ષે ભણીને ઘેર આવ્યા. નદીની સ્તુતિ કરી, આગણે વહેતી કરી, માતાની અડચણ દૂર કરી. રાજશેખર રાજાને પુત્ર આપી તેની ઈચ્છા પુરણ કરી. અગસ્ત્ય આદિ દર્શનાર્થે આવ્યા. માતાના પ્રશ્નોત્તરમા તમારો પુત્ર–સાક્ષાત્ શિવ રૂપ છે, ૧૬ વર્ષનું આયુષ્ય છે, પણ વ્યાસ ૧૬ વર્ષ વધારીને આપશે, એમ કહી અંતર્ધાન થયા. માતાનો ખેદ ટાળવા શંકરે કહ્યું કે કર્મ ભોગવવા જીવ સ્થૂલ દેહમા વિચર્યા કરે છે સંન્યાસ લેવા ગયા, ગુરૂએ પૂછ્યું, તુ કોણ? હું લય થનાર સર્વોત્તમ ચિદાનંદ રૂપ છું. એમ કહી ચાર મહા વાકયનો ઉપદેશ લીધો. ચોમાસામાં નદીના પૂરને કમંડલુમાં સમાવી દીધું. શંકરે આ બધા ચમત્કાર બતાવ્યા તેનો વિચાર.

સર્ગ ૬ ઠા ૭ મામાં–કાશીમાં સનંદન શિષ્ય કર્યો ચાર કુતરાં વાળા ચંડાલને નમન કરવા જતાં, તેમને ચાર વેદ સાથે શિવમૂર્ત્તિ રૂપે દર્શન આપ્યું. ભણવા માટે સનદન સાહમી પારથી આવતા ગંગામા પડ્યા, કમળોપર પગ મુકતા આવ્યા તેથી પદ્મપાદ નામ સ્થાપ્યું.

વૃદ્ધ બ્રાહ્મણને બ્રહ્મ સૂત્રનો અર્થ કહ્યો કે–બીજા દેહમાં જતાં જીવને પાચ ભૂતો વિંટલાઇને જાય છે, એ સાંભળી વ્યાસ રૂપે પ્રગટ થઈ ૧૬ વર્ષનું આયુષ્ય વધારીને અંતર્ધાન થયા.

સર્ગ ૮ મા થી ૧૦ મા મા–જૈમિનિ ઋષિએ સ્થાપેલો કર્મકાંડ, તેના પક્ષી મંડનમિશ્ર, તેનું ખંડન કરી નાનકાંડ મનાવ્યો મંડનનો ખેદ દૂર કરવા જૈમનિ પ્રગટ થઈ કહેવા લાગ્યા કે–શંકરના મતને સ્વીકારી, તરી જાવો, કહીને અંતર્ધાન થયા બ્રહ્મ રૂપ મંડન હાર્યા, પણ સરસ્વતી વાદ કરવા ઉભા થયા ના પાડતા શંકર સાથે ૧૭ દિવસના પછી કામ કેલીનું સ્વરૂપ પૂછ્યું માસની મુદ્દત માગીને મ્રતક રાજાના શરીરમા પ્રવેશી રાણીઓ સાથે ક્રીડા કરવા લાગ્યા લુબ્ધ થએલા જાણી શિષ્યો દોડાવી લા યા રાજ તરફથી અગ્નિસંસ્કાર થતા શરીરમા પ્રવેશી ગયા નૃસિંહે અગ્નિની શાંતિ કરી પછી સરસ્વતીને પણ જીતી લીધા મંડનને તત્ત્વમસિ નો મંત્ર આપીને અદ્વૈતમત સ્થાપ્યો

સર્ગ ૧૧ મા–શૈલપર્વતે કાપાલિકે શંકરને કહ્યુ કે–મને ભૈરવે કહ્યુ છે કે, તું કોઇ સર્વજ્ઞનું કે રાજાનું મસ્તક હોમીશ તો સદેહ સ્વર્ગે જઇશ માટે મારૂં ઇષ્ટ થાય તેમ કરો શંકરે એમતનો વાયદો કર્યો એકાંતમા સમાધ્યા કરતા હતા ત્યા કાપાલિકે તરવાર ખેંચી પદ્મપાદને ભાસ થતા નૃસિંહ રૂપ ધરી ચીરી નાખ્યો બીજા શિષ્યોએ બન્નેને મરણ રૂપે જોયા, સમાધિ ઉતરતા શંકરે નૃસિંહ રૂપ છોડાવ્યુ

સર્ગ ૧૨ મા–મુકાણિકામા મરેલા પુત્ર માટે શોકાતુર બ્રાહ્મણના કુટુંબને જોઈ શંકરને દયા થતા–" આકાશવાણી થઈ કે અસમર્થ દયા બતાવે " આચાર્યે કહ્યુ કે–અસમર્થને

બોલવું શોભે ? સમર્થ છો તો શોક દૂર કરો ! એમ કહી જીવતો કરાવ્યો. વિચારવાનું કે કુટુંબ જતાં જોઈ રહ્યા, પોતે ગયા. બીજાને જીવતા કરાવ્યા, એવો કોઇ સમર્થ હોય ખરો કે ? આ તો છળબાજીની ચતુરાઇ બતાવી ?

સર્ગ ૧૪માં—માતાનો મંદવાડ જાણી સેવામાં આવ્યા. શંકરની સ્તુતિ કરતાં વિમાન લઇ દૂતો આવ્યા. માતાની ના થતા પાછા ગયા. પછી વિષ્ણુની સ્તુતિ કરતા તેમના દૂતો વિમાન લઇને આવ્યા. તેમાં બેસીને માતા વિષ્ણુના ધામમાં પધાર્યાં. આમા સત્યતા કેટલી હશે ?

સર્ગ ૧૫ માં --દિગ્‌વિજય કરવા હજારો શિષ્યોને અને લશ્કર સાથે રાજાને સાથમા લઇને નીકળ્યા. પ્રથમજ કાપાલિકો સાથે ઝપા ઝપી થતા રાજાએ હટાવ્યા. ગોકર્ણમા—દ્વૈતમતના શૈવ નીલકંઠને અદ્વૈત મત મનાવ્યો. ઉજ્જૈનમાં—દ્વૈતમતના ભટ્ટ ભાસ્કરને અદ્વૈત મત મનાવ્યો. જૈનને પિશાચ કહીને ખંડન કરવા લાગ્યા. જેમાં એક પણ વાત સાચી નથી છેવટે સપ્તભંગીના ખંડનમા ઉતર્યા આ વાતનો ઉત્તર ટિપ્પનકારે જણાવ્યો છે કે—સાતભંગીઓથી પ્રત્યેક પદાર્થમાં ગમે તેવા બીજા પણ પરસ્પર વિરૂદ્ધ ધર્મોનો સમાવેશ થાય છે. બીજા અનેક વૈદિક મતના પંડિતોએ જ તેમની અયોગ્યતા બતાવેલી જગો જગો પર મારા ગ્રંથથી જોઇ શકશો.

(૩૪) સાધારણ વિચારો—સર્વજ્ઞોના તત્ત્વના વિકાર રૂપજ હાલનો વૈદિક ધર્મ. સર્વજ્ઞોના અપરિચિત પ્રદેશમાં, યજ્ઞ

યાગાદિકના વિધાનવાળો, વેદધર્મ ત્યાંથી લોકોથી ચાલી પડેલો ખરો પણ, સર્વજ્ઞોના વિશેષ પરિચયવાળા પ્રદેશમા તે નહીં જેવો થઇ પડતા, સર્વજ્ઞોના તત્ત્વમિશ્રિત નવીન ગ્રંથોની રચના કરી, વેદધર્મ ટકાવવાના પ્રયત્નો કરતા ગયા એટલે દૂધમા કે દાળમા, પાણી કેટલુ તેનો અંદાજે ન કાઢી શકાય તેવા સ્વરૂપનો, વૈદિક ધર્મ કરીને મુકયો

વેદો એક એકથી ઘણા ઘણા દૂર, ઋષિઓથી તૈયાર થએલા અનેક પ્રમાણોથી સિદ્ધ છે છતા સૃષ્ટિની આદિમા ચાર–ઋષિઓના હૃદયમા પ્રજાપતિથી ચારે વેદ પ્રાપ્ત થયા, તે વાત ચારે વેદોથી લખાતી આવી તે પ્રમાણ વિનાની તદ્દન કલ્પિત છે તે શાથી ચાલી? અને ક્યારથી ચાલી? પ્રગટ દેખાય છે કે સર્વજ્ઞોથી વિરૂદ્ધમા લખી જાણી બૂજીને ચાલવા દીધી હોય એવુ મારૂ ખાસ અનુમાન છે આ મારા અનુમાનની પુષ્ટિમા આનંદશંકરભાઇ ધ્રુવના, આર્યોના તહેવારોના લેખકના, અને મણિલાલભાઇ દ્વિવેદીના, કકરાઓ ધ્યાનમા લઇ વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ અને દક્ષિણના પંડિત લક્ષ્મણ રઘુનાથ ભિડે તો સ્પષ્ટ રૂપેજ લખીને બતા વ્યુ છે કે **"જૈન ધર્મ એ વિકૃત હિંદુ ધર્મ છે એમ કહેવામા આવે છે પરંતુ સનાતન અને પુરાતન એવા જૈન ધર્મનુ વિકૃત સ્વરૂપ એ હિંદુ ધર્મ છે "**

આવા આવા દેશી પરદેશી અનેક મહાન્ મહાન્ પંડિતોની, નિર્મલ બુદ્ધિનો પ્રકાશ મારા પર પડતા, મારૂ મન વૈદિક મત

જોવાને પ્રેરાયું જોતાં જોતાં ઘણા ઘણા પ્રકારનો વિપર્યાસ થએલો જણાતાં જૈન-વૈદિકની તુલનાત્મક રૂપે ગ્રંથ લખવા માંડયો, તેમાં ઘણા ખરા પંડિતોના વિચારો સત્ય રૂપે થએલા પણ લાગતા ગયા તે મેં મારા ગ્રંથમા જાહેર કર્યા છે. તે જોવાની ભલામણ કરૂ છું. આ જગો પર તો નહી જેવી સૂચના માત્રજ કરીને બતાવુ છું

સર્વજ્ઞોએ-નાના મોટા અનંતાનંત જીવોથી ભરેલી, અને કર્મના સંયોગથી ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમા ભટકતી, અનાદિના કાળથી ચાલતી આવેલી આ સૃષ્ટિ બતાવેલી છે.

વૈદિકોમાં-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહાદેવાદિક એક એકથી વિરૂદ્ધ-પણે આ સૃષ્ટિની રચના કરતા બતાવેલા છે.

જૈનોમાં આ અવસર્પિણીમા-ઋષભદેવાદિક ૨૪ મહાન્ તીર્થંકરો ધર્મના પવર્તકો (નાયકો) થતા આવ્યા છે.

વેદિકોમાં-મત્સ્ય. કૂર્માદિક ૨૪ એકજ વિષ્ણુના અવતારો થએલા બતાવ્યા છે. તેમા ઋષભદેવને ૮ મા નંબરે ગોઠવ્યા છે.

સર્વજ્ઞોમા-હાથી, ઘોડાદિક અગાધ શક્તિવાળાં ૧૪ રત્નો આવીને મળ્યા પછી, ૭ ખંડના રાજ્ય કરતા-ભરત-સગર આદિ ૧૨ ચક્રવર્તીઓ થએલા બતાવ્યા છે.

વૈદિકોમાં—તેજ ભરતને જડભરત, સગર આદિ બે ચારને, રાજા તરીકે ઓળખાવી તેમના સંબધના હાથી, ઘોડાદિ ૧૪ રત્નોમા, થોડા ફેરફાર સાથે બ્રહ્માદિ દેવોના સમુદ્રમંથનથી

ઉત્પન્ન થએલા બતાવ્યા છે સગર ચક્રવર્તીના ૬૦ હ ૨ર પુત્રો સ્વાભાવિક હતા, તે મહાદેવથી પ્રાપ્ત થએલા બતાવ્યા છે

સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા ૧૧મા તીર્થ કરના સમયમા પહેલા વાસુદેવના પિતા-પુત્રીના સ બધથી લોકોમા પ્રજાપતિ તરીકે જાહેર થયા છે

વૈદિકોમા—તેજ પ્રજાપતિને સ્વાગે વેદોમા બ્રહ્મા તરીકે લખીને-સૃષ્ટિની આદિ કરનાર, સૃષ્ટિની આદિમાજ ચાર ઋષિઓના હૃદયમા ચાર વેદોનો પ્રકાશ કરનાર, અને પોતાના ચાર અ ગથી ચાર વર્ણની ઉત્પત્તિ કરનાર, લખીને બતાવ્યા છે આ બ્રહ્મા એક રાજાને કલ્પેલા છે, તેના માટે વૈદિકોમા લખા ચલા અનેક પ્રકારના વિચિત્ર લેખોથી જાણી શકાય તેમ છે

આ અવસર્પિણીમા—સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા—બલદેવાદિક નવ ત્રિકો થયેલા લખાયા છે તેમાનુ પહેલુ ત્રિક ૧૧ મા તીર્થ કરથી શરૂ થતા—૨૦ મા તીર્થ કર થયા પછી ૮ મુ રામ, લક્ષ્મણ અને રાવણનુ થયુ છે અને ૨૨ મા તીર્થ કરના સમયમા—બલભદ્ર, શ્રીકૃષ્ણ અને જરાસ ધનુ થયુ છે વાસુદેવ-પ્રતિવાસુદેવને માટે એ નિયમ પ્રમાણે જૈનોમા લક્ષ્મણ વાસુદેવના હાથે રાવણ પ્રતિવાસુદેવ મરાયો છે વૈદિકોમા રામદેવ રામને બતા યા તેટલો ફેર છે બાકી શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવના હાથે જરાસ ધ પ્રતિવાસુદેવ મરાયો તેમા ફેર થએલો નથી આ બન્ને ત્રિકોમા મુખ્ય પાત્રોનો ફેર ઘણો નહી હોય, બાકી બીજા

વિષયોમા તો ઘણો જ ફેરફાર થએલો જણાય છે. તે તો બન્ને તરફના મેળાણથી જાણી શકાશે.

પરંતુ–રામાદિક ૮ મા ના, અને બલભદ્રાદિક ૯ મા ના, પૂર્વેનાં જે સાત ત્રિકો ૧૧ મા તીર્થંકરના સમયથી થતાં આવ્યાં, તેમા તો વૈદિકના પંડિતોએ સર્વ પ્રકારના ક્રમને તોડી નાખીને, એવુ તો ઉંધું છ-તું કલ્પ્યું છે કે મોટા મોટા પંડિતો પણ, તે ગુંચવી દીધેલુ કોકડું,ઉકેલી શકે નહીં. તે પૂર્વેના સાત ત્રિકોમા–બલદેવોનાં તો નામ નીશાન પણ દેખાતા નથી અને જે સાત નામના સાત વાસુદેવો થતા આવ્યા, તેમનાં નામ, ઠામ, ઠેકાણાં, ઉડાવી દઇને એક જ વિષ્ણુ ભગવાન્‌ના નામથી જાહેર કર્યા. પરંતુ તેમના પ્રતિપક્ષી રૂપ જે સાત પ્રતિવાસુદેવો હતા તેમનાં નામ તેવાને તેવા રૂપના મારા જોવામાં આવ્યાં, પણ તેમનું સ્વરૂપ તદ્દન ફેરવી નાખ્યુ. અને જુદા જુદા કવિઓએ જુદી જુદી મનમાની કલ્પનાઓ કરીને બતાવી છે તે જુવો કે સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા પ્રતિ વાસુદેવોના નામ--૧ અશ્વગ્રીવ, ૨ તારક, ૩ મેરક, ૪ મધુ અને કૈટભ, ૫ નિશુંભ, ૬ બલિ, ૭ પ્રલ્હાદ. અને પૂર્વે બતાવેલા-૮ મા રાવણ અને ૯ મા જરાસંધ આ બેમાના એકને તો લક્ષ્મણે માર્યા અને બીજાને શ્રીકૃષ્ણે મારીને ત્રણ ખંડનુ રાજ્ય સ્વતંત્ર પણે ભોગવ્યું હતું તેવીજ રીતે પૂર્વેના સાત વાસુદેવોના શત્રુભૂત સાત પ્રતિવાસુદેવોજ છે. તેઓનું સ્વરૂપ વૈદિકોમા જેવી રીતે ગોઠવાયું છે તેઓની અહી સુચના કરીને બતાવું છુ. ૧ અશ્વગ્રીવ પ્રતિવાસુ-

દેવનેજ માથા વિનાના થયા પછી ઘોડાના માથાવાળા બતાવી–હયગ્રીવ વિષ્ણુના નામથી પ્રસિદ્ધ કર્યા છે ૨ તારક પ્રતિવાસુદેવ છે તેમની લડાઈ–દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવની સાથે થએલી તેને મળ વદિકોમા–તારકાસુર લખીને દેવ દાનવોની લડાઇ ગોઠવીને બીચમા વિષ્ણુને પણ તેના કેદી લખીને બતાવ્યા છે આમા બે ત્રણ કવિઓની કલ્પનાઓ જુદા જુદા રૂપે થએલી માગ લેખમા જોઇ લેજો ૩ જા મેરક પ્રતિવાસુદેવ છે તેને વૈદિકોમા મોટો દૈત્ય લખીને જણાવ્યુ છે કે–એ દૈત્યે બ્રહ્માદિકોને સ્થાનથી ભ્રષ્ટ કર્યા, તે વિષ્ણુનુ શરણુ લેવા આવ્યા વિષ્ણુ તે દૈત્યની સાથે હજારો વર્ષના યુદ્ધથી થાકીને ભાગ્યા અને ૧૨ યોજનની ગુફામા જઈને સૂતા લખીને બતાવ્યા છે ૪ મધુ પ્રતિવાસુદેવ છે, કૈટભ તેના ભાઇ છે વૈદિકોમા આ બેને વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થઇને, નાભિ કમલમા ભરાઇ બેઠેલા બ્રહ્માને મારવા દોડયા, એટલે વિષ્ણુ તે બે દૈત્યોની સાથે બાહુયુદ્ધમા પડયા, પણ પાચ હજાર વર્ષ પછી ત્યાથી નાશી છુટયા આમા પણ ઘણા વિચિત્ર પ્રકારો ચિતરાયા છે પાચમા નિશુભ પ્રતિવાસુદેવ છે તેના મળ ધે વૈદિકોમા–નિશુભ અને નમિ બે દૈત્યો બતાવ્યા છે ગરૂડ સાથે વિષ્ણુ લડવા ચઢયા પણ, તે દૈત્યોના મારથી મૂર્છિત થયા પછી યુદ્ધમાથી નાશી છુટયા છઠ્ઠા બલિ પ્રતિવાસુદેવ છે તેમા અનેક કલ્પનાઓ થએલી છે, મુખ્યતાએ વિષ્ણુ ભગવાન્ ત્રિવિક્રમના સ્વરૂપથી ઠગી ગયા અને તેના ગુલામ થઇને પણ રહેલા બતાવ્યા છે ૭ મા પ્રલ્હાદ પ્રતિવાસુદેવ છે અને વિષ્ણુના ભક્તભૂત છે, છતા તેને પોતાનો

ભક્ત સ્થાપી થાંભલામાંથી નીકળીને તેના બાપને મારવા વાળા લખીને બતાવ્યા છે. રાવણ અને જરાસંધ ૮ મા-૯ મા પ્રસિદ્ધ છે, તેથી તેઓમાં કાંઇ સૂચના કરેલી નથી.

અહીં એક વિશેષ સૂચના એ છે કે—ગીતા જેવા મહાન્ પ્રતિષ્ઠિત ગ્રંથમા વિષ્ણુ ભગવાન્‌ના તરફથી બોધ અપાયલો ગણાયં છે. તેમા ભગવાન્ પોતેજ કહે છે કે-હું ભક્તોની રક્ષા કરવા યુગ યુગમા અવતાર ધારણ કરીશ. તે વિષ્ણુ માથુ કપાવી ઘોડાના માથા વાળા કેમ થયા ? અને તારકાસુરના કેદી કેમ બન્યા ? મેરક દૈત્યથી નાશીને બાર યોજનની ગુફામા જઇને કેમ સૂતા ? કાનના મેલથા ઉત્પન્ન થએલા બે દૈત્યોના આગળ પણ પોતે ટકી ન શકયા અને નિશુંભ-અને નમિ બે દૈત્યોથી પોતાના ગરૂડ વાહન સાથેજ માર ખાઇને ભાગ્યા, જે ભગવાન્ પોતાનું રક્ષણ નથી કરી શકયા તે ભગવાન્ અમારૂ રક્ષણ કયે ઠેકાણેથી આવીને કરી શકવાના છે ? માટે જ અમો કહીએ છે કે હાલનો વૈદિક ધર્મ તે, સર્વજ્ઞોના તત્ત્વના વિ.ાર રૂપનો છે. ભૂલચૂકની ક્ષમા આપશો અને સત્યની શોધ કરશો.

(૩૫) જૈનોના-અનેકાતવાદનું અથવા સ્યાદ્વાદવાદનું સ્વરૂપ-

દુનિયાના સર્વ પદાર્થો-ઉત્પન્ન અને નાશ થતા હોવા છતા પણ તેના મૂળ પદાર્થોનો નાશ થતોજ નથી એ નિર્વિવાદ છે. જેમ કે સોનાના અનેક દાગીના બનતા અને તોડી નંખાતા હોવા છતાં પણ સોનાનો નાશ થતોજ નથી. તેવીજ રીતે માટીના ઘડા આદિ ઉત્પન્ન અને નાશ થવા છતાં પણ માટીનો

ગનથા નાશ થતોજ નથી એવી રીતે બધાએ પદાર્થો અનેક ધર્મવાળાજ હોય છે આ માન્યતાને જૈનો અનેકાતવાદના નામથી અથવા સ્યાદ્વાદ વાદના નામથી જાહેરમા પ્રસિદ્ધ કરે છે

વૈદિકમતમા—પૂર્વકાળમા થએલા કેટલાક પડિતો તે પદાર્થોમા અને તેમના સ્વરૂપોમા જુદા જુદા પક્ષોને ઉભા કરીને જુદી જુદી માન્યતાઓ પ્રગટ કરે છે જ્યારે પોતાની માન્યતાઓમા વાધા આવી પડે છે ત્યારે તે જૈનોના અનેકાત વાદનો આશ્રય લઈને સામા પક્ષોને તોડી પાડવાના પ્રયત્ન પણ કરે છે તેમા પણ વિશેષ ખુબી એ છે કે—તે મતવાદીઓ જૈનોના અનેકાતવાદનો તો આશ્રય લેતા જાય છે અને પોતાની માન્યતામા જુદી કલ્પનાઓ કરીને તેજ અનેકાતવાદનુ ખડન કરવામા પોતાની ચાતુરી પણ પ્રગટ કરતા જોવામા આવે છે

આ અનેકાતવાદના પ્રકરણમા આવા પ્રકારની બધી વિચિત્રતાજ આપ સજ્જનોના જોવામા આવશે

પ્રથમ શકર સ્વામીએ જ શૈવ—નીલકઠનો અને ભાસ્કરાચાર્યનો દ્વૈતવાદ છોડાવી અદ્વૈતવાદ કબુલ કરાવ્યો એ શુ ન્યાય થએલો હતો ? મારા વિચાર પ્રમાણે તો દ્વૈતવાદજ સિદ્ધ રૂપનો છે, બાકી અદ્વૈતમત ઢુગાચઢુમાજ હોરી જાય છે બીજા તેઓનુ ખડન કરતા સ્વામીજીએ જગો જગો પર અનેકાતવાદનોજ આશ્રય લીધેલો છે જેના આશ્રયથી જય મેળવીને આવ્યા, તેનુ પણ ખડન કરવામા જમનજન્તી કરી, એ શુ સત્ય બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરેલો છે ખરો કે ?

રક્ષણ કરવાનું વચન આપીને વૈકુંઠમા સિધ્ધાવી ગયા તે અને ગીતા જેવા મહાન્ ગ્રંથથી પ્રતિષ્ઠાને પામેલા તેમને બૌદ્ધાદિકનાં શાસ્ત્રોની રચના કરીને વેદાદિકને હાનિ પુહચાવનારા લખીને બતાવ્યા છે. આ બધુ લખાયલું કેટલું સુસંગત સમજવું ?

અહીં ફરીથી પણ બાલખ્યાલ જેવા બે બોલ વિચારમાં મુકુ છુ. યોગ્ય લાગે તો વિચારશો અને ભૂલ માલમ પડે તો ક્ષમા આપશો.

અનાદિના કાળથી ચાલતી આવેલી આ સૃષ્ટિની વારંવાર ભાગફોડ કરવાવાળા, મહાજ્ઞાનનિધિ એવા અનાદિકાળના બ્રહ્મા, ચારો વેદોથી પણ પ્રસિદ્ધિમા આવેલા છે. બૌદ્ધાદિકોએ કરેલી ભ્રષ્ટોનો નીકાળ કરવાનું તેમને ન સમજાયું કે જેથી આ અઘોર કલિકાલમાં પરિવાર લઇને શંકરદેવની પાસે ફરીયાદ કરવાને જવું પડ્યું ?

બીજી વાત એ છે કે—અનાદિકાળથી મોટામાં મોટી સત્તા ધરાવનાર શ્રીકૃષ્ણ પણ મનાયા છે. અને જેમની મહિમા ગીતા જેવા મહાન્ પ્રતિષ્ઠિત ગ્રંથમા છવાઇ રહેલી છે. શ્રીકૃષ્ણ પોતે જ પરમ ભક્ત અર્જુનના સ્હામને કહી રહયા છે કે— "પ્રકૃતિ મારૂં રૂપ છે" "જીવ મારો અંશ છે" "સંસારમા જેટલી શ્રીમાન્ વા વિભૂતિમાન્ મૂર્તિઓ છે તે સર્વ મારા અંશથી ઉત્પન્ન થએલીઓ છે." "અને સર્વ ભૂતોનો અંતર્યામી આત્મા પણ હું છું." ઇત્યાદિક અનેક પ્રકારની તેમની

મહિમા જોતા તે મહાનાની અને સર્વ સત્તા ધારીજ માલમ પડે છે છતા તેમણે ઔદ્ધાદિકોના શાસ્ત્રોની રચના કરીને દુનિયામા અજ્ઞાન ફેલાવ્યુ હોય તો શુ તેમની ભૂલ થએલી ન મનાય ? કદાચ શ્રીકૃષ્ણે કે કોઇ બીજાએ ભૂલ કરેલી માનીએ તો પણ તેનો નીકાળ બ્રહ્મા શુ ન કરી શક્તા હતા ? કરી શક્તા હતા એમ માનીએ ત્યારે સર્વ સત્તા ધારી બ્રહ્માને શ્રીશંકરદેવ પાસે ફરીયાદ લઇ જવાનુ શું કારણ ? વૈદિકોના ઘણા શાસ્ત્રોમા—બ્રહ્મા-વિષ્ણુ-મહેશ એ ક્રમથી ત્રણે દેવો મહાન્ લખાયલા હોવાથી મહેશને ત્રીજે દરજ્જેજ ગણવામા આવેલા હોય એમ સમજાય છે તો પણ તે મોટી સત્તાવાળા હોવાથી મોટા જ્ઞાની તો મનાતા જ હશે જ્યારે એમજ હોય તો પછી બ્રહ્માદિક દેવોની ફરીયાદ સાભળવાને જ શું કરવાને બેસી રહયા ? પહેલેજ દુનિયામા આવીને સત્યાસત્યનો નીકાળ કરી જાતા તો પછી શંકરસ્વામીને આટલો બધો પ્રપંચ કરવાની શી જરૂર પડતી ?

બ્રહ્મા જગતના કર્તા ચારે વેદોથી તે સંપૂર્ણ વદિકોના સિદ્ધાંતોથી પ્રસિદ્ધિને પામેલા છે, શ્રીકૃષ્ણ પણ તેટલાજ દરજ્જાના મનાયલા છે તેથી પોતે કહી ગ્યા છે કે—" જીવ મારો અંશ છે " " શ્રીમાન્, વિભૂતિમાન્, સર્વ મારા અંશથી ઉત્પન્ન થએલા છે " અને સર્વ ભૂતોનો અંતર્યામી પણ હું જ છુ "

આમા જરા વિચાર થાય છે કે—અનંતા અનંત જીવોને ભટકવારૂપ જે જીવોની ચોરાસી લાખ યોનિઓની સ્થાપના

થએલી પુરાણોમાં પણ જણાવવામાં આવી છે, તે શું બ્રહ્માએ સ્થાપેલી કે શ્રીકૃષ્ણે ? અને તે શા કારણથી મનાયલી ? શું તેવા રૂપો ધારણ કરીને તે તે યોનિયોનાં સુખ દુઃખ કેવા કેવા પ્રકારનાં છે તે જોવાને માટે પોતેજ ફરી રહેલા માનવા કે કોઇ બીજા પ્રકારના જીવો તેમાં ભટકી રહેલા માનવા ? અથવા વૈદિકોએ પોતાના સિદ્ધાંતનો મેળ મેળવ્યા વિના બીજા કોઇના સિદ્ધાંતમાથી લઇને સમજ્યા શોધ્યા વિના પોતાનામાં લખી વાળેલાં સમજવાં ? આવા આવા પ્રકારના સેંકડો લખાયલા લેખોનો આપણી ટુંક બુદ્ધિથી નિર્ણય કેવી રીતે કરી લેવો ? જો કોઇ સત્ય બુદ્ધિથી લખીને બતાવે ત્યારે તો તેમનો પણ આપણા પર મોટો ઉપકાર થાય, બાકી ઉદ્ધતાઇના લેખકોએ તો દુનિયાનો દાટજ વાળયો છે તે જોવાની તો અમારી ઇચ્છા થતીજ નથી. આજકાલ થાબડા થાબડીના લેખો પણ ઘણાજ બહાર પડી રહ્યા છે તેથી સત્યના શોધકોને કાંઇ સંતોષ ન થઇ શકે અને વિચાર વિનાઓના માટે તો સત્ય અને અસત્ય બન્નુએ એક સરખુંજ છે માટે સત્ય વસ્તુના જ લેખો બહાર પાડવા જોઇએ, તેવા પ્રકારના સત્ય વિચારો તો કોઇ કોઇ મહાપુરૂષના જ જોવામા આવે છે. બાકી થાબડા થાબડીના લેખો તો ઢગલા બંધ જોતા કેવલ વખતજ ગમાવવા જેવુ થાય છે, પણ તેમાથી કાંઇ સત્ય મળી શકતું નથી. આ જમાનો સત્ય વસ્તુના શોધકોનો લાગે છે પરંતુ થાબડા થાબડીનો મને લાગતો નથી. બાકી તો વિચારો વિચારોના અનેક ભેદો છે તેથી બધાનો નિવેડો લાવી શકાય નહી.

## સર્વજ્ઞોના તત્વોનો વિશેષ પ્રચાર થતા વૈદિકોએ બાજી પલટાઈ

કોઈ પ્રાચીન કાળમા મુખ્યતાએ યજ્ઞ યાગાદિકના વિધિ વિધાનવાળુ વેદ જ્ઞાન ઇશ્વરની પ્રેરણાથી ઋષિઓને પ્રાપ્ત થએલુ લોકોને બતાવી તે કાર્ય ધમધોકારથી ચલાવ્યુ પરતુ તે યજ્ઞ યાગાદિકનુ જ્ઞાન સાક્ષાત્ સર્વજ્ઞોના તત્વજ્ઞાનનો વિશેષ પ્રચાર થતા નહી જેવુ ભાસવા લાગ્યુ એટલે તેનો પ્રચાર નહી જેવો થઇ પડવાથી વૈદિકોના કેટલાક ચતુર પડિતોએ–બ્રાહ્મણાદિક ગ્રથોથી બાજી પલટાવવા માડી તે એવી રીતે કે—

(૧) સર્વજ્ઞોએ–પ્રવાહથી ચાલતી આવેલી આ સૃષ્ટિને અનાદિની બતાવી ત્યારે વૈદિકોના પડિતોએ–સર્વજ્ઞોના કૃતિ ભાગમા લખાયલા પુત્રીના પતિ પ્રજાપતિ નામના એક મહાન્ રાજાને બ્રહ્મા તરીકે કલ્પીને આ સૃષ્ટિની આદિ કરવાવાળા લખીને બતાવ્યા

(૨) સર્વજ્ઞોથી જાહેરમા આવેલા ઋષભદેવાદિક ૨૪ તીર્થ કરોના અનુકરણરૂપે–વૈદિકોએ મત્સ્યાદિક ૨૪ અવતારો એકજ વિષ્ણુના કલ્પીને બતાવ્યા

(૩) સર્વજ્ઞોએ–ભરત–સગર આદિ ૧૨ ચક્રવર્તીઓ બતાવેલા છે વૈદિકોએ તે બારમાના બે ચાર નામ રાખીને તેમા ઉધુ છતુ લખીને બતાવ્યુ છે અને તેમના વખતના જે ૧૪ રત્નો હતા તેમા ફેરફાર કરીને સૂર્યાદિક દેવોના અનુકરણરૂપે ઉત્પન્ન થએલા બતાવ્યા છે

સર્વજ્ઞોએ—વાસુદેવનાં નવ ( ૯ ) ત્રિકો આ અવસર્પિંણીમાં થએલાં બતાવેલાં છે. વૈદિકના પંડિતોએ તે બધાએ વાસુદેવોને એકજ વિષ્ણુના નામથી પ્રસિદ્ધિમાં બતાવી તેમના પ્રતિપક્ષી જે નવ ( ૯ ) પ્રતિવાસુદેવો હતા તેમાના કોઈને વિષ્ણુ તો કોઈને અસુર—દાનવ—દૈત્યો ઠરાવી તેમને દેવતાઓની સાથે લડાવી માર્યા છે. એટલુંજ નહી પણ સાથમાં જગતની આદિ કરવાવાળા બ્રહ્માને અને યુગયુગમાં ભક્તોનું રક્ષણ કરવાવાળા વિષ્ણુ ભગવાન્‌ને તે દૈત્ય દાનવોથી નાશ ભાગ કરતા લખીને બતાવેલા છે તે ઘણું ચમત્કાર પેદા કરે તેવું છે. એવી રીતે પરોક્ષના વિષયની સેંકડો નહી પણ હજારો વાતોમાં ઉંધુ છતું કરી પૂર્વાપરના વિરોધવાળાં મોટાં મોટા પુસ્તકો બનાવી મોટા મોટા પંડિતોને પણ મોટી મુંજવણમાં નાખી દીધેલા છે. ' સાક્ષરા ' વિપરીત થએ ' રાક્ષસા ' ની જે કહેવત છે તે આવા કારણથીજ પડેલી હોવી જોઈએ !

મહાભારતના શાંતિપર્વમા—હિંસાત્મક યજ્ઞનો નિષેધ કરી આત્મયજ્ઞ બતાવતાં શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનને કહે છે કે—

> यूपं कृत्वा पशून् हत्वा, कृत्वा रुधिरकर्दमं ।
> यद्येव गम्यते स्वर्गे, नरके केन गम्यते ? ॥ १ ॥

સર્વજ્ઞોના સત્ય તત્ત્વોનો વિશેષ પ્રચાર થતાં વૈદિકનાજ પંડિતો વેદવિહિત યજ્ઞોનો નિષેધ કરી આત્મયજ્ઞ બતાવતાં કહે છે કે—યૂપને સ્થાપીને, પશુઓનો વધ કરીને અને તેમના

પૃથ્વિથી કાઢવ કરીને સ્વર્ગે જવાતુ હોય ત્યારે નરકમા કેયુ કર્મ કરવાથી જવાતુ હશે?

ઉપરના શ્લોકથી સમજાય છે કે—સ્વર્ગની આશાવાળા થનો ફરતા પરતુ બધી દુનિયાના માલક નિત્ય મોક્ષરૂપ પ્રભુ પણ દુનિયામા થનો ફરવાને આવતા તે નવુ કયુ પદ મેળવવાને આવતા? વિશેષ વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ

વિષ્ણુપુરાણમા—

> पृथिव्यामप्यहं पार्थ, वायावग्नौ जलेऽप्यहं।
> वनस्पतिगतस्याहं, सर्वभूतगतोऽप्यहं ॥ १ ॥

પૃથ્વી આદિ સ્થાવરો જીવોવાળા છે એવુ સ્પષ્ટરૂપે વર્ણન વેદપુરાણોમા જોવામા આવેલુ નથી સર્વે સ્થાવરો પણ જીવો વાળા છે એ માન્યતા સર્વનીથી પ્રગટ થએલી છે છતા વિષ્ણુપુરાણમા વિષ્ણુરૂપે દાખલ કરવામા આવી છે

એવા પ્રકારની માન્યતા ગીતામા પણ લખાઇ છે—જેમ કે—જીવ મારો અશ છે (૧૫-૭), સર્વભૂતોનો અતર્યામી આત્મા હુ છુ (૧૦-૨૦), સસારમા જેટલી શ્રીમાન્ વિભૂતિમાન્ મૂર્તિઓ છે તે સર્વ મારા અશથી ઉત્પન્ન થએલીઓ છે

આમા વિચાર થાય છે કે—પોતપોતાના કર્મોના વશમા પડેલા જીવો ૮૪ લાખ જીવાની યોનિયોમા અનતા કાળથી ભટકી રહ્યા છે, વિષ્ણુ ભગવાન્ કહે છે કે બધામાં હેંજાદો હુ છુ

ત્યારે શું તે તે યોનિયોમાં અનેક પ્રકારનાં સુખ દુઃખોનો અનુભવ કરતા વિષ્ણુ ભગવાન્ પોતે ભટકી રહેલા માનવા કે કોઈ બીજા જીવો ભટકી રહેલા મનાયા છે ?

વળી વિશેષ વાત એ છે કે-મનુસ્મૃતિમાં લખાયું છે કે— "બ્રહ્માએ યજ્ઞના માટે પશુઓ બનાવ્યા." તો તે કયી વસ્તુના કયા કાળમા ? તેનો કાંઇ પત્તો જણાવ્યો નથી. જો અમો સર્વ ભૂતોમાં વિષ્ણુભગવાન્‌ને માનીએ ત્યારે તો યજ્ઞમા પણ પશુઓનો ઘાત કરતા વિષ્ણુભગવાન્‌નાજ અપરાધી ઠરીએ. માટે વિચાર થાય છે કે-જીવોના સંબંધે ખરો સિદ્ધાત ગીતાનો કે સ્મૃતિનો ? બીજી બાજુ જોતાં-બ્રહ્મા-વિષ્ણુ અને મહાદેવ આ ત્રણમાંના એક પણ દેવનો ખરો પત્તો લાગેલાજ નથી. માટે આ જીવોનો વિષય પણ સર્વજ્ઞોમાથી લઇને વૈદિકના પંડિતોએ ઉંધો છત્તો કલ્પી કાઢેલાજ હોય એજ અનુમાન પર આવીને અટકવું પડે છે.

વિશેષ વિચારવાનું કે-સર્વજ્ઞોના લેખો તરફ અને વૈદિકોના વિચારો તરફ મારા લેખમાં આદિથી તે અંત સુધી નજર ફેરવીને જોશો તો આપ સજ્જનોને માલમ પડશે કે સર્વજ્ઞોનો ઇન્કાર કરવાવાળા સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોમાંથી અને તેમના ઇતિહાસમાંથી જેટલુ લેવાય તેટલુ ઉપર ચોટીયુ લઇને ઉધું છત્તુ કરીને પોતાના વૈદિક ધર્મમાં ગોઠવેલુ છે.

વેદો ઇશ્વરીય પ્રેરણાથી પ્રાપ્ત થએલા છે એમ વૈદિકના પંડિતોએ જાહેર કર્યું ખરૂં પણ તેમાંની કેટલીક વાતો ઘણા

ઉત્પન્ન કરે તેવી અને કેટલીક બાલખ્યાલ જેવી છે પ્રથમ જુવો ઘૃણા ઉત્પન્ન કરે તેવુ ઋગ્વેદનુ જ અશ્વસ્તોત્ર, આગળ જુવો બાલખ્યાલ જેવા ઉદ્‌ગારો–હે પૃથ્વી ! તે મૃતક પર ઢગલો થા, હે અગ્નિ ! આ મૃતકને પિતૃઓની પાસે પહુચાવ ઇત્યાદિક અનેક વિચારો વેદોમાના જોતા માલમ પડશે કે–સર્વજ્ઞોના તત્ત્વાદિક વિશેષ પ્રચારમા આવ્યા પછી વેદોનો કોઇ એક નેતા ન હોવાથી જાહેર કરવામા આવ્યુ કે–વેદો ઇશ્વરીય પ્રેરણાથી ઋષિઓને પ્રાપ્ત થયા છે જેમ કે–આધુનિક પુરાણોમા સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોમાથી અને તેમના ઇતિહાસમાથી પોતાની મરજી પ્રમાણે લઇને અને તેમા અનેક પ્રકારનો ફેર ફાર કરી મોટા વિરોધ વાળા પુરાણો ઉભા કરીને વેદ વ્યાસના નામ ઉપર ચઢાવી દીધા તે પ્રમાણે વેદોને ઇશ્વરીય પ્રેરણાથી ઋષિઓને પ્રાપ્ત થએલા લખીને બતાવી દીધા છે પૂર્વકાળમા થએલા કેટલાક અક્ષરોના પંડિતો સર્વજ્ઞોના સબધમા આવેલા સર્વજ્ઞકથિત અતીન્દ્રિયજ્ઞાનના વિષયોને જાણી શકયા હશે ખરા પરંતુ કેવલ સ્વાર્થની બુદ્ધિવાળા પક્ષપાતમા તણાઇને તેમાથી જેટલુ લેવાય તેટલુ લઇને તેમા ઉંધુ છતુ કરીને લોકોને ઉધા પાટા બધાવવાનો પ્રયત્ન કરતા ગયા, છતા પણ કેટલાક ગહન અને અતિગૂઢ અધ્યાત્મિક વિષયોની વાતોમા પોતાનામા નહી જેવુ જ જાહેર કરીને ચાલતા થયા છે જેમ કે–સર્વજ્ઞોએ બતાવેલો (૧) પાચ જ્ઞાનનો વિષય, (૨) સર્વ જીવોના પાચ ઇંદ્રિયોનો વિષય, (૩) તે જીવોના કર્મોના બધનો વિષય, (૪) આ સૃષ્ટિ અનાદિના કાળથી કેવા સ્વરૂપથી

ચાલતી આવી તેના સ્વરૂપનો વિષય, તેમજ (૫) સર્વજ્ઞોએ બતાવેલી કલ્પના અતીત ગણત્રીનો વિષય, (૬) સર્વજ્ઞોએ બતાવેલા સ્યાદ્વાદનો વિષય, (૭) સર્વજ્ઞોએ બતાવેલા દેવોનો વિષય, (૮) સર્વજ્ઞોએ બતાવેલા ઇતિહાસનો વિષય.

ઇત્યાદિક અનેક વિષયોમાં વૈદિકોએ મોટો ફેરફાર કરેલો છે. તેમાંના કેટલાક વિષયો તો અમો જૈન-વૈદિકની તુલના રૂપે બતાવતા આવ્યા છીએ.

તત્ત્વોના વિષયની શોધ ખોળમાં મચી રહેલા આજકાલના પાશ્ચાત્યવિદ્વાનો એવો નિર્ણય બતાવે છે કે—

" હિંદુસ્તાનના પ્રાચીન સાહિત્યનો ઇતિહાસ કુદરતી રીતે બે મુખ્ય વિભાગમાં વ્હેંચાઇ જાય છે. પહેલો વિભાગ તે વેદના ગ્રંથોનો છે. એ સાહિત્ય ઘણું કરીને ઇ. સ. પૂર્વે ૧૫૦૦ વર્ષ જેટલા પ્રાચીન સમયથી શરૂ થાય છે. અને એના છેલ્લામા છેલ્લા સ્વરૂપમાં એ સાહિત્ય આસરે ઇ. સ. પુર્વે ૨૦૦ વર્ષ સુધી પ્હોંચે છે. વૈદિક યુગના પ્રથમાર્ધનું સાહિત્ય સર્ગશક્તિ અને કવિત્વથી અંકિત થયલું હતું અને સિંધુ વગેરે નદીઓ જ્યાં વહે છે અને હાલના સમયમા જે પંજાબના નામથી ઓળખાય છે તે મુલકમાં એ સમયના સુધારાનું મુખ્ય સ્થાન હતું.

એજ યુગના દ્વિતીયાર્ધનું સાહિત્ય અંતર્ગત વસ્તુ તરફ જોતાં ધર્મ વિષયક ચર્ચા ચલાવનારૂં અને બાહ્ય સ્વરૂપ તરફ

જોતા ગદ્યમા લખાયલુ હતુ અને પંજાબને બદલે ગંગા નદીની પાસેના પ્રદેશમા એ સમયના આધ્યાત્મિક ચિંતન માટેનુ મુખ્ય સ્થાન હતુ એ પ્રમાણે વૈદિક યુગ પ્રવર્તતો હતો એટલામાજ આર્ય લોકોનો સુધારો આખા હિંદુસ્તાનમા, એટલે સિંધુ નદીના મુખ આગળથી તે ગંગા નદીના મુખ સુધીના, જેની ઉત્તરે હિમાલય પર્વત આવી રહ્યો છે અને જેની દક્ષિણે વિંધ્યાચલ પર્વત આવી રહ્યો છે, તે વિસ્તીર્ણ પ્રદેશમા ફેલાઇ વળચો હતો

દ્વિતીય યુગના પ્રારંભમા વૈદિક સાહિત્યના છેલ્લા ગ્રંથો હજી લખાતા હતા અને ઇ સ ૧૦૦૦ પછી મુસલમાનોની જીત થઇ ત્યારથી એ યુગ પુરો થયો એ યુગ તે ખરેખરો સંસ્કૃત યુગ કહી શકાય સાહિત્યમા, મુખ્યત્વે કરીને ટીકાના ગ્રંથોમા સંસ્કૃતનો ઉપયોગ ચાલુ રહ્યો એટલે અમુક અર્થમા આ દ્વિતીય યુગ આજ દિન સુધી ટકી રહ્યો છે એમ કહી શકાય આ દ્વિતીય યુગમા બ્રાહ્મણોનો સુધારો દક્ષિણના નામથી ઓળખાતા દક્ષિણ પ્રદેશમા પ્રવેશ પામ્યો અને ત્યા ફેલાયો આ બન્ને યુગને એકઠા લઇએ તો એટલા સમયમા હિંદુસ્તાનના સાહિત્યના લગભગ દરેક વિભાગમા સંગીન અને મહત્ત્વના ગ્રંથો લખાયા ” ( સંસ્કૃત સા૦ પ્રસ્તાવિક પૃ ૯ )

આ ઉપરના લેખમા કાઇ સ્પષ્ટતા કરીને બતાવુ છુ—

વેદ કાળના બે વિભાગ તેમા પહેલો વિભાગ સિંધુ નદી તરફથી ઇ સ પૂર્વે ૧૫૦૦થી શરૂ થઇ તેનો પ્રયાસ ૨૦૦૦ વર્ષ

સુધી થતો રહ્યો એમ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોનું કહેવુ છે. ગમે તેમ હોય પણ તે તરફ તેઓને સોમવેલડીના રસના પાનની મદત મળતી હતી તેથી તે સાહિત્ય તેની માદકતાથી પણ ઉત્પન્ન થતું પણ તેમાં ભળતું તેથી તે યજ્ઞ યાગાદિકના વિધાનવાળું ઘૃણાજનક અને કેટલુક બાલખ્યાલ જેવું તેમાં ભળેલું હોય તેવું જણાય છે તે અમે પ્રથમજ સૂચવ્યું છે.

વેદયુગના બીજા અર્ધનું સાહિત્ય ગંગા નદીના પાસેના પ્રદેશથી શરૂ થતું બતાવ્યું છે. પરંતુ આ બીજા અર્ધની શરૂઆત થતા પહેલાં ઇ. સ. ૧૦૦૦ ના લગભગમાં જૈનોના ૨૩ મા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથ સર્વજ્ઞ તરફથી અધ્યાત્મિક વિષયોનો ઉપદેશ લોકોમાં પસરી રહેલો હતો તે સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોની સ્પર્ધાથી બ્રાહ્મણાદિક ગ્રંથોમાં જે ચર્ચાવાળુ લખાતું ચાલ્યું ત્યાંથી તે અધ્યાત્મિક તત્ત્વોના મિશ્રણ વાળું ગણાવવાને લાગ્યું. તે ૨૩ મા તીર્થંકર પછી થોડાજ વખતમાં ૨૪ મા તીર્થંકર સર્વજ્ઞ શ્રીમહાવીર થયા છે તેમનું શાસન આજે નિષ્કલંક પણે જ પ્રવર્તી રહેલું છે.

તે ૨૪ મા તીર્થંકરના તરફથી બતાવવામાં આવેલા આધ્યાત્મિક તત્ત્વોના વિષયો તેમજ પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ઇતિહાસના વિષયો તેમના શિષ્યો ( ગણધરો ) સાભળી પોતાના હૃદયમા ધારણ કરતા. પછી તેઓ પોતાના પરિવારમાં ફેલાવતા, પરંતુ તે સમયમાં પ્રાયે મુખપાઠ રાખવાનો રીવાજ વિશેષ હતો. પછી આગળ જેમ પુસ્તક પાનાં પર ચઢતું ગયુ તેમ

તે સર્વજ્ઞોના બતાવેલા આધ્યાત્મિક તત્ત્વોમાથી તેમજ પ્રાચીન ઇતિહાસના વિષયોમાથી વૈદિકના પ ડિતો લેતા ગયા અને તેમા ઉધુ છ તુ કરીને મોટા ફેરફારની સાથે પોતાના ગ્ર થોમા દાખલ કરતા ગયા તેમાના કેટલાક ઇતિહાસના વિષયો મારા જાણવામા આવતા ગયા તેમાના કેટલાક નહી જેવા જૈન-વૈદિકની તુલનારૂપે લખીને બતાવ્યા છે હવે તેની ખરી તુલના કરવી તે તો પક્ષપાતથી મુક્ત થએલા એવા સજ્જન પ ડિતોજ કરી શકે બાકી મે તો કેવલ આદર્શ રૂપે લખીને જાહેરમા મુકયા છે

વેદોના વિષયોને ગમે તેટલા પ્રાચાન કલ્પો પણ તે યજ્ઞ યાગાદિક વિધાના વળા આજકાલના પ ડિતોને તો બાલ ખ્યાલ જેવાજ લાગેવા છે જૈનોના સર્વજ્ઞ પાર્શ્વનાથ ઈ સ પૂર્વે એક હજાર વર્ષની લગભગમા થયા સર્વજ્ઞોના ત ત્વ વિચારો નવીન રૂપના ત જા બહાર પડતાની સાથે વૈદિકોમા ગડમથલ થવા લાગી,

પ્રથમ જોશમા આવી યજ્ઞ યાગાદિકની પુષ્ટિના માટે બ્રાહ્મણ ગ્ર થો લખવા માડયા પણ સર્વજ્ઞોના ત ત્વો જેમ જેમ વધારે ફેલાતા ગયા તેમ તેમ બ્રાહ્મણ ગ્ર થોની કિ મત પણ નહી જેવીજ થઈ પડી, પર તુ કેટલાક ચતુર પ ડિતો એ સર્વજ્ઞોના આશયને પકડી ઉપનિષદોના ગ્ર થોની શરૂઆત કરી દીધી તેથી તે ગ્ર થો કાઇક શોભા રૂપના ગણાવવા લાગ્યા પણ ભિન્ન ભિન્ન લેખકોના કારણે આપસ આપસના વિરોધને ટાળી શકયા નહી

આગળ જાતા સર્વજ્ઞોથી પ્રગટ થએલા પ્રાચીન ઇતિહાસને પણ તેવાજ હાલ કરીને મૂકેલા છે. આ પ્રકાશના સમયમા આજ કાલના કેટલાક પંડિતો પોતાના વૈદિકમતમાં ન્યૂન્યતાઓ જોતા હુવા એટલુ તો જરરૂ લખતા ગયા કે જૈન બૌદ્ધના પંડિતોએ સુધારો વધારો કર્યો પરંતુ કેટલાક સત્યપ્રિય પંડિતો તો જૈન બૌદ્ધના લાબા અભ્યાસથી ખરી સ્થિતિ સમજીને ટુંક રૂપે સત્ય લખવામા પાછી પાણી પણ કરેલી નથી. તેઓનીજ સાહાયથી મે જે કાઇ લખીને બતાવ્યું છે તેનીજ નોધ ઇસારા માત્રથી ટુંક રૂપે કરીને બતાવું છુ .—

(૧) સર્વજ્ઞોએ આ સૃષ્ટિને અનાદિ અનંત સ્વરૂપની પ્રવાહથી ચાલતી આવેલી બતાવી છે અને છે પણ તેવાજ સ્વરૂપના. છતા વૈદકના પંડિતોએ સર્વજ્ઞોના વિરૂદ્ધમા આવી-બ્રાહ્મણ ગ્રંથોથી તે ઠેઠ પુરાણો સુધો સૃષ્ટિ .ઉત્પત્તિના સબધે એક બીજાથી વિરૂદ્ધ સ્વરૂપના બ્રહ્માદિક અનેક દેવો કલ્પીને બતાવ્યા. અને તે કલ્પના વેદમૂળક ઠરાવવા પાછળથી નવીન નવીન અનેક શ્રુતિઓ બનાવી ઋગવેદથી તે ચોથા અથર્વવેદ સુધીમા દાખલ કરીને બતાવીઓ છે તે તપાસીને જુવો. આમા સત્યતા કેટલી છે તે પણ વિચારી ને જુવો. જો કદાચ સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિના બધા કલ્પિત લેખોનો સંગ્રહ કરવામા આવે તો કોઈ હજારો શ્લોકોનુ મોટુ પુસ્તકજ થઇ જશે. પછી વૈદિકના મોટા મોટા ગ્રથો દેખાય તેમા નવાઇ જેવું શુ છે ? કયા ખાડી કે ઠોતર નડે તેવુ હતું ?

(૨) આ અવસર્પિણીમાં-યુગલધર્મનો અંત લાવી વ્યવહા-

રીક અને ધાર્મિક માગના પ્રકાશક, ભરતાદિક નો પુત્રના પિતા શ્રીઋષભદેવ, પ્રથમ તીર્થંકર જૈન ઇતિહાસમા અવશ્ય થી પ્રકાશિત જગ જાહેર છે છતા આધુનિક પુરાણે મા–વિષ્ણુના આઠમા અવ તાર રૂપે કેવા ત્રિકૃત સ્વરૂપના ચીત્રા છે તે બન્ને મારા સામા સામી લેખોથી વિચારવા ની ભલામણ કરું છુ

(૩) ઋષભદેવના પુત્ર ભરત ચક્રવર્તી કે જેમના નામથી આ ભા ત વર્ષ પ્રસિદ્ધ થયુ છતા પૌરાણિકોએ રાજા જડભરત કહી હળકા ચિત્ર્યા છે મગર ચક્રવર્તીને પણ રાજા સબોધી ૬૦ હજાર પુત્રોના પ્રાપ્તિ અને તેમના મરણના વિચારો જુદા જુદા રૂપે ગોઠવાયા તો તે શા કારણથી વિચિત્ર પ્રકારના ગોઠવાયા ? ઘણ ખરા પુરાણો શાસ્ત્રોથી નવશો સુધીમા લખાયા છે જુઓ અમારા લેખો

(૪) સેનાપતિ, પુરોહિત, હાથી, ઘોડા આદિ નવીન ઉત્પન્ન થયેલી રત્ન રૂપની ૧૪ વસ્તુઓ આવીને મળે તેજ ચક્રવતી પદ ભોગવે અને જેને ૭ વસ્તુઓ તે વાસુદેવનુ પદ ભોગવે આ વિષયમા વૈદિકોએ ફેરફારની સાથે તે ૧૪ રત્નોને બ્રહ્માદિકના સમુદ્રમથનથી ઉત્પન્ન થએલા બતાવી ચક્રવર્તી પદ સર્વથા ઉડાવી દીધુ અને જુદા જુદા નવ વાસુદેવોમાના–પાછળના ૯ ત્રિકોમા દેવ-દાનવોના લડાઇમા વિષ્ણુ આદીને સાથમા ગોઠવ નામને વિષ્ણુના અવતાર અને કૃષ્ણને ભગવાન રૂપે જાહેરમા મૂકયા જુવો અમારા બધા લેખો અને ઠરો સત્યા સત્યનો વિચાર

આ તો નાના માત્રથી બાર ચક્રવર્તીઓનો અને નવ વાસુદેવોના

ત્રિકોનો ઇસારો કરીને બતાવ્યો. હવે રહ્યા બ્રહ્મા અને રૂદ્રો. તેમા કાઇક ઇસારો કરીને બતાવુ છું.

આર્યોના તહેવારોના લેખકને-ઇંદ્ર અને શ્રીકૃષ્ણ આ. એ વ્યક્તિઓજ ઇતિહાસ રૂપની લાગી છે. પણ બ્રહ્મા અને રૂદ્રો ઇતિહાસ રૂપના લાગ્યા નથી. અને દ્વિવેદી મણિલાલ ભાઇને-વેદોમા ગોઠવાયેલા-યજ્ઞ પુરૂષ અને પ્રજાપતિ બ્રહ્મા નવીન રૂપના કલ્પિતજ લાગ્યા. તેમના સંબધે કાઇક સૂચના રૂપે લખી બતાવુ છું.—

(૫) સર્વજ્ઞોનો ઇતિહાસ જોતા-૧૧મા, તીર્થંકરના સમયમા **જિતશત્રુ** રાજાએ મોહથી પોતાની પુત્રી **મૃગાવતી** ને અંતેઉરમા દાખલ કરી તેથી તે લોકોમા **પ્રજાપતિ** રૂપે પ્રસિદ્ધ થયા. તે પુત્રીના સબંધે જે પુત્ર થયો તે આ અવસર્પિણીમા નવવાસુ-દેવોમાના પહિલા **ત્રિપૃષ્ઠ** વાસુદેવ થયા અને તેમના પ્રતિપક્ષી **અશ્વગ્રીવ** પ્રતિવાસુદેવ થયા છે.

વૈદિકોના લેખો જોતાં તે અશ્વગ્રીવનેજ હયગ્રીવ વિષ્ણુરૂપે જાહેરમા મૂકયા છે. અને પુત્રીના સબંધવાળા પ્રજાપતિને હરિ-ણીરૂપ પુત્રીની પાછળ હરણ રૂપે જતા બતાવ્યા છે. તેમનું આયુષ્ય ૩૧ નીલ, ૧૦ ખર્વ, અને ૪૦ અર્બનુ ભાગવતમા બતાવ્યુ છે. કોઇ લેખમાં આ બ્રહ્માની ૩૩ પુત્રીઓ ચંદ્રમાને પરણાવેલી બતાવી છે. અને કોઇ લેખકે—આ પ્રજાપતિને અના-દિના બ્રહ્મારૂપે કલ્પીને સૃષ્ટિની આદિ કરવાવાળા અને ચારો વેદોના પ્રકાશ કરવાવાળા પણ લખીને બતાવ્યા છે. અને તે

પ્રજાપતિને હિરણ્યગર્ભરૂપે અને યજ્ઞપુરૂષ રૂપે કલ્પી તેમના સબંધની નવીન રૂપની શ્રુતિઓ બનાવી—પહેલા ઋગ્વેદથી તે ચોથા અથર્વ વેદ સુધીમા દાખલ કરી દીધેલી જોવામા આવે છે

કોઇ લેખકે—આ પ્રજાપતિને યજ્ઞ કરતા પણ બતાવ્યા છે ઇન્દ્ર પદ મેળવવા યજ્ઞો કરવામા આવતા આ અનાદિના બ્રહ્માએ કયુ પદ મેળવવા યજ્ઞોનો આરંભ કરેલો હશે ? એ ખાસ વિચારવા જેવુ છે

કોઇ લેખકે લખ્યુ કે—શિવના હૃદયથી પેદા થયા તો કોઇ લેખકે દેવીના હાથ ઘસવાથી પેદા થયા બતાવ્યા છે પરન્તુ વિષ્ણુના અવતાર રામચન્દ્રજીના અને મહર્ષિ વસિષ્ઠજીના પ્રશ્નોત્તરમા તો આ બ્રહ્માનો કોઇ પત્તો પણ બતાવેલોજ નથી

આવી રીતના અનેક પ્રકારના વિચિત્ર લેખો જોતા આર્યોના પહેલાના લેખકને વ્યક્તિરૂપના ન ભાસ્યા, અને પાછળવાળાઓને કલ્પિત નવીન રૂપના ભાસ્યા તેમા અયોગ્ય શુ છે ? સર્વજ્ઞોના દ્રષ્ટિમાંથી તો તે મહાન્ રાજા પ્રભુના પૌત્ર—પ્રજાપતિનેજ વૈદિકોએ બ્રહ્મારૂપે કલ્પ્યા સિદ્ધ થાય છે આ જગો પર તો માત્ર નદી જેવી સૂચના કરીને બતાવી છે બાકી તો બધા આ લેખોથી સત્યાસત્યનો વિચાર કરવાની ભલામણ કરૂ છુ

॥ સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા—અનેક વિદ્યાઓથી મોટી શક્તિ-વાળા થતા તે રૂદ્રના નામથી પ્રસિદ્ધ થતા તેમની શરૂઆત શ્રી ઋષભદેવથી તે ૨૪ તીર્થકર સુધી ૧૧ ની ગણ્યા જણાવેલી છે પરંતુ ૨૪ મા મહાવીરના સમયમા જે ૧૧ મા સત્યકી

નામના રૂદ્ર થયા તે કામાસક્ત થએલા બતાવ્યા છે તેણે રાજાઓના અંતેઉર સુધી અનાચાર સેવેલો પણ તે વિદ્યાના બળવાળાનું કોઇથી નામ દઇ શકાતું નહીં એક વેશ્યાના સંબંધથી રાજાને ખબર પડી કે સંભોગ વખતે વિદ્યાઓ દૂર રહે છે. ત્યો પ્રપંચથી સંભોગ વખતે બન્નેનો નાશ કરાવ્યો. પણ વિદ્યાના બળવાળા તેના શિષ્યે ભય બતાવી સંભોગ રૂપની મૂર્ત્તિ લોકો પાસે પૂજાવી. ત્યાથી આ ભગ અને લિંગ રૂપની મૂર્ત્તિની શરૂઆત થઇ. મહાદેવને દ્વાપરમાં થએલા બતાવ્યા છે તેથી પણ વિચારવા જેવું છે.

આ રૂદ્રના સંબંધમા વૈદિકોમાં વિચિત્ર પ્રકારના લેખો લખાયા છે તે નામ માત્રથી જુવો—

(૧) કોઇએ ૧૦ પ્રાણ અને ૧૧ મા આત્મા લખી ૧૧ ની સંખ્યા બતાવી છે.

(૨) કોઇએ–બ્રહ્માના મૃતકરૂપ શરીરથી ૧૧ રૂદ્રો અથવા ૧૧ નીલલોહિત લખીને બતાવ્યા છે.

(૩) કોઇએ રૂદ્ર તો એકજ પણ ૧૧ બ્રાહ્મણોના નામથી ૧૧ રૂપે પ્રસિદ્ધ થએલા લખીને બતાવ્યા છે.

(૪) કોઇએ–મહાદેવ પાર્વતીના સંભોગ પછી મહાદેવને પુત્ર થયો. પાર્વતીજીને પુત્રી ગોહા થએલી લખીને બતાવી છે.

(૫) કોઇએ–મહાદેવજી વનમાં કુટીયા બનાવી મંત્ર બળથી સારી સારી સ્ત્રીઓ ખેંચી મંગાવી સંભોગ કરતા રહ્યા લખ્યા છે.

(૬) કોઈએ-મહાદેવ ધની પાર્વતીના મસ્તકો કાપી કાપીને હારના પરાવી પરાવીને ગળામા પહેરતા બતાવ્યા છે

(૭) કોઈએ-પર્વતની પુત્રી પાર્વતીને પરણવા જતા-જાનમા બ્રહ્મા-વિષ્ણુને પણ લેતા ગયા બતાવ્યા છે

(૮) ભિક્ષા માટે ગયા ત્યા ઋષિ પત્નીઓની વાત લુંટતાં ઋષિઓના શાપથી લિંગ વિનાના થઈ બેઠા બતાવ્યા છે

(૯) કોઈએ-લિંગ તુટી પાતાળમાં પેઠું તેથી પણ મહાદેવજી પણ પાતાળમા ચડવા ગયા બ્રહ્મા-વિષ્ણુ લિંગ પૂજવાનુ કબૂલ કરી પણ મનાવીને લાવ્યા એમ પણ લખીને બતાવ્યું છે

(૧૦) કોઈએ લખ્યુ કે-લિંગનો પત્તો મેળવવા બ્રહ્મા ઉપર ગયા અને વિષ્ણુ પાતાળમા પેઠા પણ પત્તો મેળવ્યા વગર પાછા આવ્યા

(૧૧) એક અસુરને બીજા ઉપર હાથ મૂકી બાળી નાખવાનો વર આપ્યો તેના ભયથી મહાદેવ પોતેજ ભાગતા ફર્યા પણ લખી બતાવ્યા

ઇત્યાદિક અનેક બાબતોમા વિરૂદ્ધ સ્વરૂપથી મહાદેવને ધરાવી અતિ બ્રહ્મા-વિષ્ણુને ઉતરતા કરીને જાતિ પતિ કરતા પણ લખીને બતાવ્યા છે

ઈત્યાદિક સંસારી બાબતો સર્વેના વિરૂદ્ધમાં ...ખી ...ની ...રી ... પાડવાની ટીપી કેટલી મલા

આવતો હોય તો તેના હાથે મરી જવું પણ જૈનોના ઉપાશ્રયમાં જઈને આપણા પ્રાણ બચાવવા નહી. સત્યાસત્યના વિચાર વિનાની ભોળી દુનીયાએ આ વાત મજબૂત પકડી લીધી. હવે તેમને સત્યાસત્યનો વિચાર કયે ઠેકાણેથી મળી શકે ?

પોતાના સ્વાર્થની ખાતર આ બધું ઉંધું છત્તું કરવાવાળા પોતે સમજતા હતા કે—અમારી વાતનો ભેદ કોઇ જાહેરમા આવશે તો આ સર્વજ્ઞોના અનુયાયીથીજ આવશે, બાકી અમારી ચાલાકી બીજા કોઇથી પણ જાહેરમા આવશે નહી. પણ કુદરત એવી છે કે આખરમાં સત્યાસત્ય જાહેરમા આવ્યા વગર રહેતું નથી. આ અંગ્રેજોના રાજ્યમા ગ્રંથો છપાઇને બહાર પડી જવાથી અને જગો જગો પર લાયબ્રેરીઓના સાધનથી સત્યપ્રિય સજ્જનોના હૃદયમા ખળભળાટ પેઠો, તેમના સહવાસથી ભોળી દુનીયા પણ હુખલ ડખલ થઈ પડી. આવી સ્થિતિમા સત્યપ્રિય પડિતો પણ પોતાના ટુક ટુક સ્વરૂપના વિચારો જાહેરમા મૂકતા ગયા. એટલે આ ભોળી દુનીયા પણ કાંઇક સત્યાસત્યનો વિચાર કરવાને ઉત્સુકતા ધરાવનારી થઇ, મહાત્મા ગાધીજી જેવા સર્વજ્ઞોના મર્મના વિચારોને કાઇક ઠીક ઠીક સમજ્યા હશે પણ દુનીયાને એકત્ર સંગઠન કરવા અહિંસાત્મક રહેવું અને સત્યપ્રિય થવું એટલુજ બતાવી દુનીયાને એવો ચમત્કાર બતાવ્યો કે જેઓ હિંસાની હિમાયતી કરવાવાળા હતા તેઓ પણ અહિંસાત્મકના સ્વરૂપનેજ વળગી પડયા. જો કદાચ આ ચાલતા વિગ્રહમા અહિંસાત્મક સ્વરૂપને વળગ્યા ન હોત તો તેમની સર્વપ્રકારની હેયાતી પણ જોખમ ભરેલીજ થઇ પડતી મેં જે આ બધું લખ્યુ છે તે સત્યપ્રિય સજ્જનોને શોધ ખોળ કરવાના માટેજ

જ લખ્યુ છે અને તે જૈન-વૈદિક બન્ને બાજુના વિચારોને મૂકીનેજ લખ્યુ છે પરતુ એક તરફના વિચારો માત્ર લખીને બતાવ્યા નથી આગ લેખ સિવાય સર્વજ્ઞોના વિચારો ઘણા ઘણા પ્રકારના સૂક્ષ્મ દષ્ટિથી વિચારવાના બાકી છે તેમાનો એક અંશ માત્ર પણ હુ બતાવી શકયો નથી તેથી આગળ આગળના વિચારો નિષ્પક્ષપાત પણાથી વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ, હુ એમ પાયર કયા સુધી લખી લખીને બતાવી શકવાનો હતો?

બ્રાહ્મણો ઋષિ પડિતોએ-ઇદ્ર, વરૂણ, સૂર્ય, સોમ, અગ્નિ આદિ દેવોની સ્તુતિઓ કરીને પ્રાયે તેઓ પોતાના સ્વાર્થની માગણીઓ કરતા નજરે પડે છે તે સ્તુતિઓનો જે સગ્રહ તે વેદોના નામથી પ્રસિદ્ધમા મુકવામા આવ્યો પરતુ તેનો કોઈ એક નિયતા કે પ્રવર્તક જાહેરમા જણાયા નથી તેથી તેમા એક વાક્યતા ન હોય તે તો સ્વાભાવિકજ છે છતા તે વેદો ઈશ્વર થી પ્રાપ્ત થએલા છે એમ જાહેરમા મુકાયા બીજી વાત એ છે કે ઘણા ખરા પુરાણો ૭૦૦ સોથી તે ૯૦૦ સુધીમા લખાયલા છે તેથી તેની ઉત્પત્તિ ઈશ્વરથી ન બતાવતા વ્યાસના નામથી જાહેરમા મૂકવાનો પ્રયત્ન થયો તેથી તે સત્યનિષ્ઠાથી લખાયલા હોય તેમ જણાતા નથી આવા પ્રકારના લેખકોમા સત્યનિષ્ઠા કેટલી હોય તે સહજથી વિચારી શકાય છે

વ્યાસજીની ઉત્પત્તિ આદિ પણ વિચિત્ર પ્રકારની બતાવેલી છે કોઈએ લખ્યુ કે-અઢારે પુરાણ વ્યાસજીએ બનાવ્યા છે, બીજાએ લખ્યુ કે-અઢારે પુરાણ જન્મતાની સાથે બનાવી વનમા

ચાલ્યા ગયા, વ્યાસજીની માતા માછળી હતાં ધૂમ્ર વર્ષાવી પારાસરે તેમની સાથે જબર જસ્તી કરી,

વિષ્ણુએ ૨૪ અવતાર ધારણ કર્યા તેમાં વ્યાસજીનો ૧૯મો અવતાર બતાવ્યો. વિષ્ણુએ માયાવી પુરૂષ પેદા કરી જૈન બૌધ્ધનો નાસ્તિક ધર્મ ચલાવ્યો.

દુનીયાને ઉંધાપાટા બંધાવવાને કેવા કેવા પ્રયત્નો કરેલા છે. વેદ સમયના ઋષિઓ કેઈ વસ્તુના અને માસાદિકના લાલચવાળા હશે તેથી ધર્મના બહાને તે વસ્તુઓને છુટથી મેળવવા યજ્ઞ યાગાદિકનો પ્રબંધ કરી રાજરજવાડાઓમા તેવી પ્રવૃત્તિ દાખલ કરી દીધી હોય. તેઓની આજીવિકા પણ મુખ્યપણે વિદ્યાજ હતી તેથી રાજરજવાડાઓમા અગ્રપદ પામેલા હતા અને રાજાઓ મોટા કાર્યમાં પ્રાયે તેઓની સલાહથી પ્રવૃત્તિ કરતા એમ સહજથી દેખાઇ આવે છે. તેઓ યુક્તિ પ્રયુકિત કરવામાં કુશળ હતા. તેથી સોમવેલડીને પણ એક મોટો દેવ કલ્પી તેની સેંકડો પ્રકારની શ્રુતિઓ અને વિચિત્ર પ્રકારની કથાઓ બનાવી વેદાદિકમા લખી દીધેલી હોય. તે સમયના ઘણા પંડિતો એકમતના થયા હોય અને તેવા કોઇ દયાળુ ત્યાગવૃત્તિવાળા સમર્થ વિદ્વાનોની રોક ટોક થએલી ન હોય તો ચાહે તો તેની યોગ્ય પ્રવૃત્તિઓ કે અયોગ્ય પ્રવૃત્તિઓ સહજથી ચલાવી શકાય છે. તેથી ધર્મના બહાને યજ્ઞયાગ આદિકની પ્રવૃત્તિઓ ચાલેલી હોય એવું મારૂં અનુમાન છે. માનવું ન માનવું એ તો પોત પોતાની મરજીની વાત છે. કારણ કે તે સમયમાં થએલા કેટલાક નિવૃત્તિ માર્ગને પસંદ કરવાવાળા-આજીવકપંથ, બૌદ્ધ

જૈનાદિકના સમર્થ સાધુસ તોને તે યજ્ઞ યાગાદિકની પ્રવૃત્તિઓ અયોગ્ય રૂપની લાગવાથી તે પ્રવૃત્તિઓને છોડવી પડી હતી, તેથી તે કલ્યાણના માટે સત્ય પ્રવૃત્તિઓ ન હતી અને જે સત સાધુઓએ ચલાવેલી સત્ય પ્રવૃત્તિઓ છે તેનો ઇન્કાર કોઇથી પણ આજ સુધી થઇ શકેલોજ નથી તેના માટે ભર્તૃહરિ પણ કહી ગયા છે કે—

*प्राणाघाताच्निवृत्ति परधनहरणे सयम सत्यवाक्य ।*
काले शक्त्या प्रदान युवतिजनकथामूकभाव परेषा ॥
तृष्णास्त्रोतोविभगो गुरुषु च विनय सवभूतानुकपा ।
सामान्य सर्वशास्त्रेष्वऽनुपहतविधि श्रेयसामेष पथा ॥

ભાવાર્થ—૧ કોઇ પણ જીવને મારવાથી નિવૃત્ત રહેવુ ૨ બીજાના ધનનુ હરણ નહી કરવુ ૩ હમેશા સત્ય બોલવાની ટેવ રાખવી. ૪ વખત આવે શક્તિ પ્રમાણે દાન કરવુ ૫ પારકી સ્ત્રીયોની કથા કરવામા મૂન્ભાવ સેવવો. ૬ અતિ તૃષ્ણાનો રોધ કરવો ૭ વડીલો હાય તેમનો યોગ્ય આદર સત્કાર કરવો ૮ સર્વ પ્રાણી માત્રની હમેશા દયા ચિત્તવવી, આ બધી વાતો સર્વ શાસ્ત્રકારોમા એક સરખી માન્ય થએલી છે તેથી ખરો કલ્યાણનો માર્ગ જ ઉપર બતાવેલો છે

આ લેખથી આપણે વિચારવાનુ એ છે કે–યજ્ઞ યાગાદિકના બહાને જે જીવ હિંસાદિકની પ્રવૃત્તિઓ થએલી છે તે ધર્મના માટેજ થએલીઓ છે એમ આપણાથી એકાત કબુલ ન કરી શકાય ઘણી ખરી તે પ્રવૃત્તિઓ તો ધન પુત્રાદિકના લોભ લાલ

ચથી થએલીઓ હોય એમ તે સૂક્તોથી જ માલૂમ પડી જાય છે. બીજી વાત એ છે કે-ધર્માત્માએ જીવોના પર ઘાત ન કરવો તેજ યોગ્ય ગણાય. છતા બૌધ્ધ સાથેના વાદ સમયે-રે, રે, सौगत नीचतर ! किं किं जल्पसि ? अहिंसा कथं घर्मो भवितुमर्हति ? ઇત્યાદિક જે લેખ છે તે કેટલી સભ્યતાવાળો અને કેટલા વિવેકવાળો તે સહજથી વિચારી શકાય તેમ છે. માંસની લાલચમાં પડેલા મોટા મોટા પંડિતો પણ ખરો વિચાર નથી કરી શક્યા. તેથી તેઓ લખી ગયા છે કે-“ બ્રહ્માએ યજ્ઞના માટે પશુઓ બનાવ્યા. ”

મનુષ્ય-પશુઓ સ્ત્રી-પુરૂષના સંયોગથી પણ ઉત્પન્ન થતા પ્રત્યક્ષમાં દેખાઈ રહયા છે, તેજ પ્રમાણે પ્રવાહથી ચાલતી આવેલી આ સૃષ્ટિમા બ્રહ્મા કયે ઠેકાણેથી આવીને મનુષ્ય પશુઓને ઘડી ગયા ? કદાચ વેદનું પ્રમાણ બતાવશો ત્યારે શું બ્રાહ્મણ ગ્રથાદિકથી પુરાણો સુધીનાં પ્રમાણો માન્ય નહી કરવા પડે ? તેમ કરતાં તો એક પણ પ્રમાણ સત્યરૂપનું નથી ઠરી શકતુ. જુવો-“ વૈદિક દૃષ્ટિએ જગત્ ” નામનો અમારો લેખ.

શ્રાદ્ધાદિકમા જે માંસ ન ખાય તેના માટે નરકાદિકની મોટી મોટી શિક્ષાઓ લખીને બતાવી છે તે શા કારણથી ?

યજ્ઞમાં મરાતા પશુઓ સ્વર્ગે જતાં-કોઈ પૂછે કે સો પુત્રની આશા બતાવી એક પુત્રને હોમવાનું બતાવ્યું તે પુત્રને કયે ઠેકાણે મોકળવા ?

રતિદેવ પાસે બએ હજાર ગાયો-બકરાંના માંસના દાન અપાવનાર માસનો લાલચુ કેટલો હોવો જોઇએ ?

આજે પણ નાત જાતોના આગેવાનો જે પોતાને પ્રિય હોય તેવી રસોઈઓ કરાવતા નજરે પડે છે

અતિથીરૂપ બ્રાહ્મણાદિકના માટે બળદ-બકરાના માંસનો ઉપદેશ તે કયા ધર્મના માટે ?

રામચંદ્રજીની પાસે અનેક જીવોના માંસથી દશરથનું શ્રાદ્ધ કરાવી જમદગ્નિ જેવા મોટા મોટા ઋષિઓ જમી ગયા

જૈન ઇતિહાસ લેતા-રામચંદ્રને અને જમદગ્નિને ઘણો ભેદ છે

શ્રાદ્ધના માટે એવા પણ ઘણા લેખો છે કે જેવા જેવા પશુઓ તેટલા તેટલા માસ સુધી પિતૃઓની તૃપ્તિ માંસના ખાનારા તૃપ્ત થાય કે વગર ખાનારા ?

કૌશિકના ૭ પુત્રો-ગાય મારીને ખાઈ ગયા, ઘરમાં જણાવ્યું કે વાઘ મારીને ખાઈ ગયો અને વૈદિક બળથી પાપથી પણ છુટી ગયા આવા લેખો શું ખરા જ્ઞાનીઓથી પ્રગટ થયેલા હશે ?

યજમાન પાસેથી સ્ત્રીઓનું દાન, ગૃહના બંધાને વેચવાનું દાન, કયા હેતુના માટે લેવા દેવાનું લખી ગયા હશે ?

બ્રહ્માદિ બધી દેવોએ મળીને ૧૮ હજાર બ્રાહ્મણોને નિર્માણ કર્યા પણ આ બધું દેવોનોજ ખરો પત્તો નથી તો પછી આ વાત કયા કાળની અને કયા ઠેકાણાની ?

બધા દેવોમાં બ્રાહ્મણ દેવ મોટા-જેના મુખમાં બેસીને દેવતાઓ ખાય છે, મનુષ્યો, પિતરો શ્રાદ્ધનું ભોજન, કરી જતા છે તેનાથી બીજો નાગો કોણ ?

બ્રાહ્મણોને કોપ કરાવતો–અગ્નિ સર્વભક્ષી, સમુદ્ર અપેય, અને ચંદ્રમા ક્ષીણ થયા.

વસ્તિમાં મોટા માનો પણ દેવોથી મોટા વિચારણીય છે–કેમ કે વેદોની શ્રુતિઓથી ધન પુત્રાદિકની માગણીઓ પોતે કરી રહેલા છે, તો પછી પોતે તેમનાથી મોટા શાથી? અગ્નિ સર્વભક્ષી આદિની વાત તો સ્વભાવિક જણાય છે.

દ્રૌપદીએ એક વર માગ્યો– મહાદેવે પાંચ આપ્યા. દેવનોજ પત્તા નથી તો પછી લેવા દેવાની વાત શી? કર્માનુસાર બને છે.

વિષ્ણુના છઠ્ઠા અવતાર–પરશુરામે, માતાને મારી એ કલંક કોને? આમાં સત્ય શું?

કાશ્યપની દીકરીઓથી હાથી ઘોડા પેદા થયા.
ગાયનું દોહન કરતાં–હાથી ઘોડા મકાનાદિ નીકળ્યાં.
નારદને પુરૂષ મટી સ્ત્રી રૂપે થતાં ૬૦ પુત્રો પેદા થયા.
જમીનના ઘડામાથી સીતાજી બહાર નીકળ્યાં.
વિશ્વામિત્રે એક નવીન સ્વર્ગની રચના કરી.

સ્વર્ગમાં જતો નહુષ ઋષિના શાપથી અજગર થઇ નીચો પડ્યો. કાશ્યપની બે સ્ત્રીઓ–કદ્રુથી સર્પો વિનતાથી ગરૂડો, પેદા થયા. યજ્ઞોથી ઇંદ્રપદ મેળવી નહુષ સ્વર્ગે ગયો, ઇંદ્રે પાછો ધકકેલી મુક્યો. ઇંદ્રપદ આપનાર કોણ? સત્તા આપનારની કે ધકકેલી મુકનારની?

ઘડામાં પડેલા મિત્રાવરૂણ દેવોના વીર્યથી અગસ્ત્ય મુનિ. નરનારાયણ તપ કરવા લાગ્યા, વિઘ્ન કરવા અપ્સરાઓ.

મોક્ષળી નરથી નારાયણ થવાના ઉપદેશકોએ નારાયણનેજ ઇંદ્રપદના માટે ફાફા મારતા બતાવ્યા ? આમા સત્ય શુ ?

સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોના તરફ બારિક નજરથી જોનારા-પરદેશી તેમજ દેશી મહાન્ પડિતોએ જૈનોના સ્યાદ્વાદ (અનેકાત વાદ) ના સિદ્ધાતને સિદ્ધરૂપનો કહી જાહેરમા મુકયો છે તેવા અનેક મહાપુરૂષોના લેખો મે પણ લખીને બતાવ્યા છે તે સિવાય બીજી પણ સર્વજ્ઞોની અનેક બાબતોમાની-કોઇએ એક વાત, કોઇએ બે વાતો, એમ જે જે વાતો જેના જાણવામા આવી તે તે નિર્મલબુદ્ધિના પડિતો પ્રકાશમા મુકતા ગયા છે તે તે વાતો જાણીને હુ પણ વૈદિક ધર્મ જાણવાને પ્રેરાયો અને જે જે મોટી વાતો હુ જાણતો ગયો, તે તે વાતો જૈન વૈદિકની તુલનારૂપે પૂર્વના લેખોમા બતાવતો આવ્યો છુ ફરીથી વિચાર કરતા એવો ભાસ થયો કે-મૂળના વેદોનો ધર્મ કોઇ જુદાજ પ્રકારનો હતો અને પઠન પાઠનના ધધાવાળા ભદ્રિક પરિણામી અક્ષરોના પડિતોથી ચાલતો હતો, તેઓ સૂર્યાદિક તેજસ્વી દૃશ્ય પદાર્થની પ્રાર્થના કરતા અને એહિક સ્વકાર્યની સિદ્ધિ થતા દેવની કૃપા થઇ એમ સમજતા પણ ગ્રામ મદિરાની લાલચથી છુટેલા ન હતા કોઇ રાજ રજવડાનો સારો આશ્રય મળતા યજ્ઞ યાગાદિકનો ઉપદેશ આપી ગ્રામ મદિરાદિકનો છુટથી ઉપયોગ કરતા એવો જે સમય હતો તે વૈદિક સમય ગણાતો તે સમયને આજકાલના બાહોશ પડિતો તો બાલ ખ્યાલ જેવો બતાવે છે

અહીં આ વાત વિચારવાની છે કે-જ્યારે જ્યારે સર્વજ્ઞ

તીર્થંકરો થતા, ત્યારે ત્યારે આધ્યાત્મિક જ્ઞાનની પ્રવૃત્તિ થતી, અને સર્વજ્ઞોનો લાબો વિરહ પડતા તે આધ્યાત્મિક જ્ઞાન ઘસાતું ઘસાતું નહી જેવું થઇ પડતુ. તે પ્રમાણે જૈનોના ૨૨મા તીર્થંકરને અને ૨૩ મા તીર્થંકર ને ઘણું લાબું છેટું પડવાથી તે–આધ્યાત્મિક જ્ઞાન નહી જેવું થઇ પડેલુ. તે આધ્યાત્મિક જ્ઞાન ૨૩ મા પાર્શ્વનાથ સર્વજ્ઞ તીર્થંકરથી પુનઃ પ્રવૃત્તિમા આવતા, સ્વાર્થી લોકોના તરફથી મોટા મોટા ઉપદ્રવો થવા લાગ્યા. અહીં મારૂ અનુમાન એવું થાય છે કે તે સ્વાર્થી પંડિતોએ પોતાનો રોષ ઠાળવવાને માટે પ્રથમ બ્રાહ્મણ ગ્રંથો લખવા માડયા હોય? પરંતુ તે સર્વજ્ઞોના તરફથી બહાર પડતું આધ્યાત્મિકજ્ઞાન, જેમ જેમ લોકોમા વધારે ને વધારે ફેલાતુ ગયું તેમ તેમ–યજ્ઞ યાગાદિકના વિધાનવાળા વેદો તો નહી જેવાજ થઇ પડયા હતા, પણ તેની પુષ્ટિના માટે લખાયેલા બ્રાહ્મણ ગ્રંથો હતા તે પણ નિર્માલ્ય જેવાજ થઇ પડેલા લાગે છે. તે વાત આજકાલના બાહોસ પંડિતો પણ લખવાને ચુકયા નથી. અને બીજા મધ્યસ્થ પંડિતો તો તે બ્રાહ્મણ ગ્રથોને બેવકુફી ભરેલાજ બતાતવાને આગળ પડયા છે.

તે વેદના સમયમા હજારો પઠન પાઠનના ધંધાવાળા અક્ષરોના પંડિતોનું તો સ્વતંત્ર રાજ્યજ ચાલતું હતું, તેથી તેમનુ નામ પણ દઇ શકે તેવુ કોણ હતું ? અર્થાત્ કોઇ પણ તેઓનું નામ દઇ શકે તેવું હતુંજ નહીં. પરંતુ બ્રાહ્મણ ગ્રથોથી જ્યારે પાછા પડયા ત્યારે સર્વજ્ઞોથી અધ્યાત્મિક જ્ઞાન મેળવતા ગયા અને ઉપનિષદો નામના ગ્રંથોમા દાખલ કરતા ગયા, અને કેટલાક

અત્યત પરોક્ષના વિષયમા જુદા પણ પડતા ગયા, ત્યારે સમાજમા કોઇક પગ ટેકવતા થયા હોય તે સિવાય સર્વજ્ઞોના તરફથી અતિ પ્રાચીન-ઇતિહાસના વિષયોનો ઉપદેશ થતા, તેનો પણ સગ્રહ કરવા મડી પડયા હોય કારણ કે-ઇશ્વરની પ્રેરણાથી મેળવેલા વેદોમા-જે પ્રાચીન ઇતિહાસનુ નામ નીશાણુ પણ જણાતુ નથી, તેવા અતિ પ્રાચીન ઇતિહાસ સર્વજ્ઞોનો ઇન્કાર કરવાવાળાઓએ પાછળથી કયા સર્વજ્ઞોથી મેળવ્યો ? તે વખતે સર્વજ્ઞોના સપ્રદાયમા ચઉદ પૂર્વો સુધીનુ જ્ઞાન મુખપરપરાથીજ ચાલતુ હતુ, પરતુ લખવામા આવતુ એવુ જાહેર જાણવામા આવેલુ નથી

તેવીશમા સર્વજ્ઞના પછી અઢાઇસો ( ૨૫૦ ) વર્ષના આતરે ૨૪ મા તીર્થંકર ' શ્રી મહાવીર સવજ્ઞ ' તરતજ થયા છે તેમણે પણ ફરીથી તેજ અધ્યાત્મિક જ્ઞાનનો, અને તેજ અતિ પ્રાચીન ઇતિહાસના જ્ઞાનનો ઉપદેશ પોતાના શિષ્યોને આપેલો છે તે જ્ઞાન પણ પ્રાયે ઘણા કાળ સુધી મુખ પરપરાથીજ ચાલતુ રહેલુ જણાય છે, પરતુ સર્વજ્ઞોનુ જ્ઞાન સપૂર્ણ તો કોઇ કાળે પણ પુસ્તક પર ચઢેલુ જણાતુ નથી, અને કોઇ કાળે ચઢવાનુ પણ નથી એ નિર્વિવાદજ છે પરતુ આ અવસર્પિણીમા છેલ્લા તીર્થંકર શ્રીમહાવીર ભગવાન્ મોક્ષે ગયા ત્યાર બાદ ૯૮૦ વર્ષ પછી તેમનુ બતાવેલુ-અધ્યાત્મિક જ્ઞાન, તેમજ અતિ પ્રાચીન ઇતિહાસનુ જ્ઞાન, વિસ્મૃત થતુ જોઇ-આહોશ જ્ઞાની સાધુઓએ-સર્વજ્ઞોની પરપરાના શિષ્યોને એકત્ર કરીને, તેઓની પાસેથી જેટલુ જેટલુ મેળવતા ગયા, તેટલુ પાના પુસ્તક પર

ચઢાવી દેવાનોજ પ્રયત્ન કરેલો છે. પરંતુ પોતાની નવીન કલ્પનાનો એક અંશ માત્ર ઉમેરો કરેલો નથી તેથીજ તે પૂર્વાપર વિરોધ રહિત લખાયેલુ છે. આજકાલ સત્ય તત્ત્વોની શોધખોળમાં લાગેલા-પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો સર્વજ્ઞોના અધ્યાત્મિક જ્ઞાનનો તો સત્યંકારજ બતાવી રહ્યા છે. પરંતુ કેટલાક વિદ્વાનો-મોટાં મોટાં વૈદિક પુરાણો જોઈને, સર્વજ્ઞોએ બતાવેલો ટુકં ટુંક સ્વરૂપનો-અતિ પ્રાચીન ઇતિહાસ દેખી, શંકાશીલ થઇ રહેલા જોઇને મેં જૈન-વૈદિકનો કેટલોક ઇતિહાસ તુલનાત્મક સ્વરૂપનો લખીને બતાવ્યો છે, તે જોઇને તેમને નિઃશકિત થવાની ભલામણ કરૂ છુ.

હવે કેટલીક નહી જેવી પરચૂરણ બાબતો પણ જૈન-વૈદિકમાની વિચાર કરવાને લખી બતાવું છું—

સર્વજ્ઞોએ સૂક્ષ્મ અસંખ્ય અથવા અનંત જીવોથી, વ્યાપ્ત થતા અથવા થઈ રહેલા, કેટલાક પદાર્થો પોતાના જ્ઞાનમા દેખી તેવા વિશેષ પાપથી વિવેકી પુરૂષોને બચાવવા તેનું પણ સ્વરૂપ બતાવતા ગયા છે, અને તેવા પાપથી દૂર રહેવાનો ઉપદેશ પણ કરતા ગયા છે. જેમ કે—

मद्ये मांसे मधुनि च नवनीते तक्रतो बहिर्नीते ।
उत्पद्यंते विपद्यंते सुसूक्ष्मा जंतुराशयः ॥ १ ॥

ભાવાર્થ-મદ્યમાં ( મદિરામાં ), માંસમા, મધમા, અને છાસથી બહાર કાઢયા પછી માંખણમાં, પણ સૂક્ષ્મ અસંખ્ય જીવો થોડા થોડા વખતમાં ઉત્પન્ન થતા રહે છે, અને મરણ

થતા પણ રહે છે અર્થાત્ સૂક્ષ્મ જીવોને ઉત્પન્ન થવા માટે, અને નાશ થવાને માટે, એક સ્થાનજ બની રહે છે તેથી સાધુઓને તો સર્વથા ત્યાગજ કરવાનો ઉપદેશ કરી ગયાછે અને વિવેકી ગૃહસ્થોને તે વિશેષ પાપથી બચાવવા વિવેકપૂર્વક સમજૂતી આપવાનુ બતાવતા ગયા છે પણ તેમના પર હુમલો કરવાનુ બતાવતા ગયા નથી

વૈદિકો પણ પોતાના–યજ્ઞ યાગાદિકના વિષયવાળા, વેદ ધર્મને મુખ્ય રૂપે બતાવતા, સર્વજ્ઞોના બતાવેલા તેવા પ્રકારના અનેક વિષયો પોતાનામા દાખલ કરતા ગયા છે, તે તો ઘણુ ઉત્તમજ કરતા ગયા છે પરંતુ પોતાના વર્તનમા મુકવાનો કે મુકાવવાનો પ્રયત્ન કરેલો જોવામા આવતો નથી, છતા પણ તેમા વિશેષ એ છે કે સર્વજ્ઞોથી પણ અમો ઘણા જ્ઞાની હતા અને છીએ, એવુ ડોળ બતાવવા મર્યાદા રહિત, અને વિવેક વિચાર વિનાનુ, એવુ તો લખતા ગયા છે કે ન તો કોઇથી બની શકે, તેમજ ન તો બનાવી શકાય, તેમજ ન તો શ્રદ્ધિત રૂપે કરી શકાય, એવા લખાણથી પરિણામ એવુ આવે કે–વિચારી લોકો કે પંડિતો, *ततो भ्रष्टस्ततो भ्रष्ट* જેવા થઇ પડે કેમ તે તે લેખો ન તો સર્વજ્ઞોની સાથે મળતા છે, તેમજ ન તો વેદધર્મને અનુસરતા છે તેવા કેવળ દિશામાત્ર બતાવવાને લખીને વિચાર કરવાની ભલામણ કરીશ જુવો મહાભારત શાતિપર્વના પ્રથમ પાદમા–જણાવ્યુ છે કે—

देवानामयशो दत्वा, हत्वा प्राणिवध नरा ।
ये भक्षयति मासानि, ते व्रजत्यऽधमा गतिम् ॥ १ ॥

यूप कृत्वा पशून् हत्वा, कृत्वा रुधिरकर्दमं
यद्येव गम्यते स्वर्गं, नरके केन गम्यते ? ॥ २ ॥

ભાવાર્થ—દેવોના નામે જીવોનો વધ કરીને અને દેવોને કેવળ અયશાજ આપીને જે માસનું ભક્ષણ કરે છે, તે તો કેવળ અધમગતિમાજ જાય છે. અર્થાત નરક ગતિમાજ જાય છે ॥૧॥

યજ્ઞાદિકના બહાને—યૂપને ( પશુઓને મારવાના થાંભલાને ) રોપીને, અને જીવોના લોહિનો કાદવ કીચડ કરનારા, જ્યારે સ્વર્ગમા જશે, ત્યારે નરકમા કયા કર્મથી જવાતું હશે ? એમ યુધિષ્ઠિર પ્રતિ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન્ પોતેજ કહી રહ્યા છે. ॥ ૨ ॥

ઇત્યાદિક હિંસા નિષેધના વિચારોથી ભરેલા શ્લોકો જો બધા પુરાણોના ભેગા કરવામાં આવે તો, તેનુ એક મોટું પુસ્તકજ બની જાય. પુરાણોના પડિતો પણ વેદનોજ પક્ષ કરવા વાળા છે. વેદ ધર્મની સ્થાપના—ઇશ્વરની પ્રેરણાથી થએલી માનીએ, ત્યારે પુરાણોના લેખકોને—કયા બીજા નવીન ઇશ્વરની પ્રેરણા થએલી ? આ બધાએ હિંસાનિષેધક પુરાણકારોના વિચારોની ઉપેક્ષા કરીને શંકર સ્વામીએ અહિંસાના સામે જાહેરમા મોટો વિરોધ બતાવી, વેદની હિંસાનું જે સ્થાપન કર્યું તે શું ધર્મના માટે કે અધર્મના માટે ? આ વેદધર્મના પ્રેરક ઇશ્વર ખરા કે પુરાણ ધર્મના પ્રેરક ઇશ્વર ખરા ? આ બેમાના કયા ઇશ્વરનો ઉપકાર આપણે માનવો ?

વેદના ઋષિઓએ જીવોની હિંસાથી—દેવોની તૃપ્તિ કરીને સ્વર્ગમા ઘુસવાનો માર્ગ બતાવ્યો, પુરાણકારોએ તેજ માર્ગ નરક ગતિનો પણ બતાવ્યો, આ એકજ પક્ષના પંડિતોમા આકાશ

પાતાલ જેટલે ફરક શાથી ? તે ખાસ વિચારવાનુ ખરૂ કે નહી ?
હવે આગળ વિશેષ જુએ કે—

સર્વજ્ઞોએ અનતા અનત જીવોને અનાદિના કાળથી આ સસાર સાગરમા ગોથા ખાઈ રહેલા જોઈ-વિવેકી મનુષ્યોનેજ ઉપદેશ કર્યો છે કે જો તમારે પોતાનુ જીવન ઉચ્ચ કોટીમા મુકવાની ઇચ્છા હોય તો-અધિક અધિક પાપથી તમે તમારો બચાવ કરતા રહેશો, તેથી તેઓ પોતાના જ્ઞાનથી દેખીને બતાવતા ગયા છે કે-માસમા, મદિરામા, મધુમા, અને માખણમા, કદમૂળાદિકમા, રાત્રી ભોજનમ -અધિક પાપ જાણીને તેનો પણ ત્યાગ કરવાનુ બતાવતા ગયા છે, તેમા સસારના સસગથી છુટેલાઓને સર્વ પ્રકારથી ત્યાગ કરવાનુ સૂચવ્યુ છે, અને તે પ્રમાણે તેઓ કરી પણ રહેલા છે પરતુ બધા ગૃહસ્થોથો આધુ પ્રમાણે ન બની શકવાથી, તેમને વિવેક કરવાનુ તો સુચવેલુજ છે, અને કેટલાક ત્યાગ પણ કરી રહ્યા છે પરતુ પૌ ાણીકોએ તે વાતોને લઇને-કેવા સ્વરૂપમા લખી છે તે વિચા - ાને દિશા રૂપથી બતાવુ છુ માસના માટે જણાવ્યુ છે કે-

> यावंति पशुरोमाणि, पशुगात्रेषु भारत !
> तावद्वर्षसहस्राणि पच्यते नरके नरा ॥१॥

ભાવાર્થ-ભગવાન્ કહે છે કે-હે ભારત ! ( હે અર્જુન ! ) જે માણસ જે પશુનુ માસ ખાય છે, તે પશુના શરીર પર જેટલા રોમ (કેશ) હોય તેટલા હજાર વર્ષ તે નરકમા પચ્યા કરે છે, અર્થાત્ દુખ ભોગવે છે સર્વજ્ઞોએ માસનુ ભક્ષણ

જીવોના જીવનને બગાડે છે અને અધોગતિમાં લઇ જાય છે, પણ તેનું અમુકજ ફળ છે એવો ખાસ નિર્ણય કરીને બતાવેલો નથી.

પુરાણોમાં મધુના માટે લખ્યું છે કેઃ—

सप्तग्रामेषु यत्पाप-मग्निना भस्मसात् कृते ।
तत्पापं जायते जन्तोः, मधुबिंदुकभक्षणात् ॥१॥

ભાવાર્થ—જે માણસ મધુના એક બિંદુનું ભક્ષણ કરે છે, તે માણસને અગ્નિ મુકીને બાળી નાખેલા સાત ગામના જેટલું પાપ થાય છે, એમ પૌરાણીકોએ નિશ્ચય પણ કરી બતાવેલો છે, તે સર્વજ્ઞોના જ્ઞાનથી અધિકપણાનો છે. બાકી પાપ તો સર્વજ્ઞોએ પણ બતાવેલું છે.

રાત્રીભોજન માટે પણ, નિષેધક શ્લોકો–ઘણા લખાયેલા છે.

रक्तीभवंति तोयानि, अन्नानि पिशितानि च ।
रात्रौ भोजनासक्तस्य, ग्रासे तु मांसभक्षणं ॥२॥

ભાવાર્થ—રાત્રીમાં પાણીને લોહીના બરોબર થતું બતાવ્યું, અને અન્નને માંસ રૂપે થઇ જતું બતાવ્યુ, તેથી રાત્રિનું ભોજન કરવાવાળાને ગ્રાસ ગ્રાસમા લોહી માંસનાજ–ભક્ષણ કરવાવાળાજ પૌરાણિકોએ બતાવ્યા છે તેવા તેવા પ્રકારની વાતોનું પાલન ન તો પોતે કરીને બતાવતા ગયા છે. તેમજ ન તો અજાણ્યા વર્ગને તેવા અયોગ્ય માર્ગથી બચાવવાનો પ્રયત્ન કરીને બતાવેલો છે ત્યારે આપણે આવી બધી કોરે કોરી

લખી મુકેલી વાતોથી શું સમજવું ? મને તો એજ લાગે છે કે–મંત્રેના ઉપદેશમાંથી લઇને, પોતે જ્ઞાની પણાનું ડોળ કરીને તેમાનું ઉધું ઉત્તુ લખીને બતાવતા ગયા છે પરંતુ તેમના ખરા હૃદયનું જ્ઞાન લોકોને બતાવેલું નથી

હવે હું ખાસ એકાદ મુદ્દાની વાત વિચારવાની લખીને, આ બાતથી નિવૃત્ત થવા ચાહું છુ. વિષ્ણુપુરાણમાં જણાવ્યું છે કે—

> पृथिव्यामप्यहं पार्थ ! वायावग्नौ जलेऽप्यहं ।
> वनस्पतिगतश्चाहं, सर्वभूतगताऽप्यहं ॥ १ ॥
> जले विष्णु स्थले विष्णु, विष्णु पर्वतमस्तके ।
> ज्वालामालाकुले विष्णु, सर्वं विष्णुमयं जगत् ॥२॥
> यो मां सर्वगतं ज्ञात्वा, न च हिंसेत् कदाचन ।
> तस्याहं न प्रणश्यामि, स च मे न प्रणश्यति ॥३॥

ભાવાર્થ—શ્રી કૃષ્ણભગવાન પાર્થને (અર્જુનને) કહી રહ્યા છે કે–હે પાર્થ ! પૃથ્વીમાં હું રહેલો છું, વાયુમાં, અગ્નિમાં, અને જળમાં, તેજ પ્રમાણે વનસ્પતિમાં પણ હું રહેલો છું, એટલુંજ નહી પણ સર્વભૂત ગણ માત્રમાં પણ હુંજ રહેલો છું ॥ ૧ ॥

જળમાં વિષ્ણુ છે સ્થળમાં વિષ્ણુ છે, પર્વતના મસ્તક પર વિષ્ણુ છે, જ્વાલામાલાકુલે ( અગ્નિમાં ) પણ વિષ્ણુ છે, એટલુંજ નહી પણ સર્વ જગત વિષ્ણુ સ્વરૂપનુંજ છે ॥ ૨ ॥

તેથી હે પાર્થ ! હું તને કહું છું કે–મને સર્વ જગો પર રહેલો જાણીને જે માણસ જીવની હિંસા કોઇ દિવસે કરે નહી,

તેને હું નમસ્કાર કરીશ નહી, અને તે મને પણ નમસ્કાર કરશે નહી ॥ ૩ ॥

આ લેખમાં વિચારવાનું કે—

પૃથ્વી, વાયુ, અગ્નિ અને જળ એ બધામાં જીવોને ઉત્પન્ન થવાની જુદી જુદી લાખોના હિસાબે યોનિયો છે. અને એકેકી યોનિમાં અસખ્ય જીવો જીવન મરણ પામ્યાજ કરે છે. અને તે બધાએ પોત પોતાના કર્મના વશમા પડેલા, ઘણા લાબા કાળ સુધી તો પ્રાયે એકજ જાતની લાખો યોનિયોમાજ ફર્યા કરે છે. બીજી યોનિયોમા પણ જલદીથી પ્રવેશ કરી શક્તા નથી. કોઇ અસંખ્ય કાળે અવધિ પૂરી થયા પછીથીજ બીજી યોનિમાં પ્રવેશ કરી શકે છે.

અને વનસ્પતિના જીવોની પણ લાખો યોનિયો છે, તેમાંની કેટલીક અસંખ્ય અસખ્ય જીવોથી વ્યાપ્ત, અને કેટલીક અનંત અનંત જીવોથી વ્યાપ્ત તેથી અસંખ્ય અસંખ્ય કાળ સુધી, કે અનંત અનંત કાળ સુધી, તેની તે યોનિયોમા મરણ જીવન કર્યાજ કરે છે. તેથી તે અઘોર દુઃખમાજ પડેલા છે. તે જીવો પણ અનંત શકિત વાળાજ છે, પણ તે તેમની શકિત તેમના તેવા પ્રકારના કર્મોએ ઢાકી દીધેલી છે. સર્વજ્ઞોની આ વાતને ધ્યાનમા લઇને, આ પુરાણકારે બધા જીવોને વિષ્ણુ ભગવાન્ રૂપે લખી દીધા છે ખરા, પણ પૂર્વાપરનો વિરોધ જરા પણ ટાળી શકયા નથી, તે યથાર્થ રૂપે નથી. આ લેખકે તે બધા જીવોને-વિષ્ણુ રૂપના બતાવ્યા છે, પણ તે હાલ વિષ્ણુ રૂપના નથી. તે વાત ‘ હુ ’ અને ‘ તે ’ એવા જે અંતમા બે શબ્દો છે,

તેજ એક સ્વરૂપની ના પાડે છે પૃથ્વી આદિની યોનિયોમા પડેલા અસખ્ય અને અનત જીવોનેજ હાલમા વિષ્ણુ તરીકે માનીએ ત્યારે તો ૮૪ લાખની યોનિયોમા ભટકવાવાળા વિષ્ણુ ભગવાન્ ઠરતા કેટલુ અયોગ્ય ગણાય ?

કદાચ આ પુરાણકારની વાતને ઉડાવી દેવાનો રસ્તો લેશે, માટે ગીતાના વાક્યથી વિચારવાનુ બતાવુ છુ ગીતામા શ્રી કૃષ્ણ પોતેજ કહી રહ્યા છે કે દુષ્ટોનો નાશ કરવા, અને સજ્જનોનો ઉદ્ધાર કરવા હુ યુગ યુગમા અવતાર ધારણ કરૂ છુ એમ કહી વિષ્ણુ પોતેજ બધા પ્રકારની સત્તા જાહેર કરે છે, તે શુ યથાર્થ છે ? બીજા અનેક પુરાણોના લેખો જોતા, તે વાત પણ કર્ત્રિમ રૂપનીજ લાગે છે

૧ પ્રથમ ઉધેઇઓના પ્રયોગથી વિષ્ણુ પોતે—માથુ કપાવી હયગ્રીવ વિષ્ણુના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા હતા જુવો મહાભારત જેટલુ મોટુ સ્કદપુરાણ

૨ દેવ દાનવોની લડાઇમા—તારકાસુરે કરોડો દેવતાઓને મારી નાખ્યા અને ઇદ્ર—વિષ્ણુ આદિને જેમ વાઘ પશુઓને પકડે તેમ પકડી લીધા જુવો મત્સ્યપુરાણમા

સ્કદપુરાણમા તો તારકાસુરને હજાર વર્ષ ગર્ભમા રહેલો, અને અયુત વર્ષ સુધી તપ કરીને ત્રણ લોકને જીતવાવાળો બતાવ્યો છે

૩ મેરૂક દૈત્ય સાથે વિષ્ણુ પોતે દિવ્ય હજાર વર્ષ સુધી લડયા, પછી નાસી જઇને બારા યોજનની ગુફામા જઇને સૂતા જુવો બ્રહ્માડપુરાણમા આ વાત વિસ્તારથી લખેલી છે

૪ મધુ અને કૈટભ એ દૈત્યો-વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થયા ને બ્રહ્માને મારવા દોડયા, પણ વિષ્ણુએ પાચ હજાર વર્ષ સુધી તેઓની સાથે યુદ્ધ કરીને, બ્રહ્માને તો બચાવ્યા, પણ છેવટમા વિષ્ણુ પોતે નાશી છુટયા. જુવો માર્કંડેય પુરાણમાં.

વળી પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ગણાતા વાયુપુરાણમાં તો, અચાનક પણે આવેલા મધુ-કૈટભે બ્રહ્માને કહ્યું કે તું અમારો ભક્ષ થઇશ, એ સાભળતાની સાથે વિષ્ણુનું રક્ષણ માગવા પાતાળમાં ગયા. આ પ્રસંગ ઘણાજ વિચિત્ર પ્રકારનો ચિતરેલો છે. અને બ્રહ્માના દેહ ત્યાગથી ૧૧ રૂદ્રો પણ ઉત્પન્ન થએલા બતાવ્યા છે.

૫ શુભ,નમિ, એ બે દૈત્યોની સાથની લડાઇમાંથી ગદાનો અને પરિઘનો માર ખાઇને ગરૂડ અને વિષ્ણુ એ બને નાશી છુટેલા બતાવ્યા છે. જુવો મત્સ્યપુરાણ.

આવા પ્રકારની અનેક બાબતો-મેં મારા પૂર્વેના લેખમાં ટુંક ટુંક સ્વરૂપની તુલનાત્મક રૂપે લખીને પણ બતાવી છે, અને વિશેષ સ્વરૂપ તે તે ગ્રંથોથી તપાસીને નિર્ણય કરી લેવાની ભલામણ પણ કરૂ છુ.

હવે એક મહ-ત્વની બાબતનો થોડોશો વિચાર કરવાનું યોગ્ય ધારૂ છું. મહ-ત્વની બાબત એ છે કે-સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમાં વાસુદેવનો, અને પ્રતિવાસુદેવનો-ઇતિહાસ તદ્દન ટુંક સ્વરૂપનો પણ ક્રમવાર લખાયલો છે. વૈદિકોના પંડિતોએ આપસ આપસના વિરોધ વાળાં, અને ચાર લાખ શ્લોકોના પ્રમાણવાળા, મોટાં

મોટા પુરાણો લખતા, તે સર્વજ્ઞોના તરફના ટુક સ્વરૂપના ઇતિહાસને તોડી ફોડીને, અને પોતાનામા ઉપાછત્તા સ્વરૂપનો લખીને, કોઇ ફર ફરમા જુદા જુદા વિષયમા ફેંકી દીધેલો હોવાથી, આજ સુધીમા તદ્દન અધાગમાજ પડી રહેલો હતો બીજા'તો જાણી શકયા ન હતા, પણ તેમના ઘરના પડિતો પણ જાણી શકયા ન હતા તેવા સમયમા પૂરા પુસ્તકો હાથ ન ચઢવાથી જૈનોના પડિતો ન જાણી શકે એ તો સ્વાભાવિકજ છે આ પ્રકાશના સમયમા–જૈનોના પડિતો આપસ આપસની ધમાલમા પડેલા હોવાથી કોણ શોધ કરી શકે? અને હેર્મુત શાહેબની શકાનુ સમાધાન ન મળવાથી ઇતિહાસના વિષયમા જે જે સ્થાનમા જેવા જેવા પ્રકારનુ સમજવામા આવતુ ગયુ, તેવા તેવા સ્વરૂપનુ નિશક પણાથી લખતા ગયા પણ કોઇનો પક્ષપાત કરેલો નથી એવા સ્વરૂપની તેમની નિપક્ષપાતપણાની નિર્મલ બુદ્ધિ જોઇ મને ઘણોજ આનદ થયો અને હુ તેમને મારા સદર હૃદયથી ધન્યવાદ પણ આપતો રહ્યો તેમના તરફથી લખાયલો **જૈનધર્મ** નામનો ગ્રથ બહાર પડતા પહેલા મારો આ 'જૈન–વૈદિકની તુલનાત્મક" સ્વરૂપનો ગ્રથ ઘણા ભાગે છપાવવાને આવેલો'હતો, તેથી બ્રહ્માના સબધની તેમની શકાનો ખુલાસો વિશેષ કરી શકયો ન હતો, તેથી અહીં કાઇક કહીને બતાવુ છુ, તેથી તેઓ પોતાનો નિર્ણય કરી લેશે, અને બીજા પડિતોને પણ વિચાર કરવાનો અવકાશ મળશે

હેર્મુત સાહેબના **જૈનીઝમ**નો ગૂજરાતીમા તર્જુમો પૃ ૨૮૧ માથી,–

"શ્રેયાસના સમયમા પોતનપુરમા રિપુપ્રતિશત્રુ નામે રાજા

હતો. એની ભદ્રા જ્યારે ગર્ભવતી હતી ત્યારે એકવાર એણે ચાર પ્રખ્યાત સ્વપ્ન જોયા. અને થોડાજ સમયમાં એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. 'અચલ' એ બલભદ્રદેવ હતા. ત્યાર પછી રાણીને એક પુત્રી અવતરી તેનું નામ—'મૃગાવતી' પાડ્યું. યુવતી થતાં એ કન્યા એવી સુંદર થઇ કે તેના પિતા તેના ઉપર મોહ પામ્યો, અને તેના સાથે લગ્ન કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. ધારેલા લગ્ન વિષે લૌકિક સમ્મતિ મેળવવાને માટે એણે મોટી સભા બોલાવી. અને તેમાં પ્રશ્ન કર્યો જે મારી ભુમીમાથી રત્ન જડે તો તે કોનું ?" સૌએ ઉત્તર આપ્યો, જે " આપ પૃથ્વીના સ્વામી છો અને તેથી સર્વના સ્વામી છો " એણે ફરીવાર એનો એ પ્રશ્ન કર્યો, ને ફરીવાર એનો એ ઉત્તર મળ્યો, તેથી એણે ગાંધર્વ લગ્નની પ્રણાલીએ મૃગાવતીની સાથે પોતાની પ્રજાને આશ્ચર્યચકિત કરીને લગ્ન કર્યું. અને તેથી. પ્રજાપતિ કહેવાયો ભદ્રાને આથી પોતાના સ્વામી ઉપર એટલો ક્રોધ ચડયો કે-પોતાના પુત્ર અચલને લઇને તે દક્ષિણ દેશમાં ચાલી ગઇ અચલે **માહેશ્વરી** નામે નગરી વસાવીને માતાને ત્યા રાખી પછી પોતે પોતનપુર પાછા આવ્યા

રિપુપ્રતિશત્રુને ત્યાં મૃગાવતીના પેટે પુત્ર અવતર્યો. તે પુત્ર ગર્ભમા હતો ત્યારે માતાએ ૭ સ્વપ્ન જોયા ને તેથી વાસુદેવના જન્મની સૂચના થઇ. જન્મ પછી પુત્રનું નામ 'ત્રિપૃષ્ઠ' પાડયું.

---

* પ્રજા તિ શબ્દના બે અર્થ છે. પ્રજાનો પતિ એટલે રાજા અને પ્રજા એટલે સૃષ્ટિ તેના પતિ એટલે બ્રહ્મા. હિદુ કથા પ્રમાણે બ્રહ્માએ પોતાની પુત્રી સરસ્વતી સાથે લગ્ન કર્યુ હતું. ( આ ટીપ ગ્રંથકારેજ મુકેલી છે )

મરીચિનો જીવ આ ત્રિપૃષ્ઠ રૂપે અવતર્યો હતો અને છેવટે ૨૪ મા તીર્થંકર મહાવીર રૂપે અવતરશે પોતાના માબાપને એકમેક સાથે અણુબનાવ હોવા છત અચલ અને ત્રિપૃષ્ઠ વચ્ચે સારો બંધુભાવ હતો અને એકમેક પ્રત્યે સારી રીતે અનુરક્ત હતા

તે સમયે रत्नपुर મા રાજા 'अश्वग्रीव (हयग्रीव) હતો તે ૧ લો પ્રતિવાસુદેવ હતો अलका ના રાજા मयूरग्रीव અને તેની રાણી नीलाजनાનો એ પુત્ર હતો પૃથ્વીના મોટા ભાગને પોતાની સત્તા નીચે આણ્યા પછી એક વાર એણે નિમિત્તજ્ઞને પ્રશ્ન કર્યો જે " મને જીતીને કોઇ મારી શકશે ખરો ? " નિમિત્તજ્ઞે ઉત્તર આપ્યો કે જે પુરૂષ તારા દૂત ચડવેગનુ અપમાન કરશે ને તારા સિંહને મારી નાખશે તે પુરૂષના હાથે તારૂં મૃત્યુ થશે " આ ઉત્તર સાભળીને અશ્વગ્રીવને અતિશય ગ્લાનિ થઇ,તે રાત દિવસ વિચારવા લાગ્યો કે એ ભયંકર ભાવીને કેવી રીતે દૂર કરવુ, ત્યાર પછી થોડે કાળે એણે દૂત ચડવેગને પ્રજાપતિના દરબારમા મોકલ્યો ત્યા ત્રિપૃષ્ઠે એ દૂતનુ અપમાન કર્યું ને ત્યાર પછી અશ્વગ્રીવના સિંહનો પણ વધ કર્યો આથી અશ્વગ્રીવને ત્રિપૃષ્ઠ ઉપર ભયંકર ક્રોધ ચડયો એ ક્રોધ વધવાનુ એવામા બીજુ કારણ બન્યુ વિદ્યાધરોના રાજા ज्वलनजटी ને स्वयप्रभा નામે કન્યા હતી, તેની સાથે લગ્ન કરવાની અશ્વગ્રીવને આકાક્ષા હતી, પણ તેની સાથે ત્રિપૃષ્ઠે લગ્ન કર્યુ લગ્ન થઇ ગયા પછી પણ અશ્વગ્રીવે ज्वलनजटी પાસે દૂત મોકળીને કહેવરાવ્યુ કે તારી કન્યા મારે ત્યા મોકળી

દે, આમાં નિરાશ થયે તેણે ત્રિપૃષ્ઠ સાથે યુદ્ધ આરંભ્યું. લાંબા યુદ્ધ પછી એ પરાજય પામ્યો. મરાયો ને નરકે ગયો.

આ વિજયથી ત્રિપૃષ્ઠને અશ્વગ્રીવનું ભરતખંડની અર્ધી પૃથ્વીનુ રાજ્ય મળ્યુ. એ પોતનપુર પાછા આવ્યા ને ત્યા અર્ધ ચક્રવર્તી રૂપે એમને અભિષેક થયો. રાજ્યના અને પોતાની ૩૨૦૦૦ હજાર રાણીઓના વિલાસમાં એ નિમગ્ન થઇ ગયા. એમની આસપાસ સદૈવ ગવૈયા ગાન કરતા અને એ ગાનથી વાસુદેવ આનંદ પામતા, શય્યાપાલને એમણે આજ્ઞા કરી હતી કે 'હું ઉંઘી જાઉ એટલે ગવૈયાને રજા દઈ દેવી,' એક વાર ગાનથી મુગ્ધ થઇ જઇને શય્યાપાલે ગવૈયાને રજા આપી નહિ અને પોતેજ તેનો આનંદ લેવા લાગ્યો. ત્રિપૃષ્ઠ જ્યારે જાગ્યા ત્યારે પોતાની આજ્ઞાનો ભંગ થએલો જોઇને અમને એવો તો ક્રોધ ચઢયો કે શય્યાપાલના કાનમા સીસાનો ને તાબાનો ધીંગ ધીંગતો રસ રેડાવી દીધો. આ ભયંકર સજાથી શય્યાપાલ મરણ પામ્યો. એકંદરે કરેલા બધાં પાપના ફળે ત્રિપૃષ્ઠનુ મરણ થતાં તેમને નરકમા પુનર્ભવ મળ્યો. પોતાના ભાઇના મૃત્યુથી અચલને એટલો ખેદ થયો કે એ સાધુ થઈ ગયા ને અંતે નિર્વાણ પામ્યા."

જૈનોના ૧૧મા તીર્થંકરના સમયમાં જે 'રિપુપ્રતિશત્રુ' મહાન રાજા હતા તેમણે પોતાની પુત્રી '**મૃગાવતી**' ની સાથે સબંધ કરેલો તેથી તે લોકોમા પ્રજાપતિના નામથી પ્રસિદ્ધ થએલા, તેમનો ટુંક રૂપનો લેખ તો હું લખીનેજ આવેલો છું. હેમ્મુત શાહેબે કાંઇક વિશેષ રૂપે લખેલો તેથી વિચારવાને

કરીથી લખીને બતાવ્યો છે મારા વિચાર પ્રમાણે તો તેજ પ્રજાપતિને વદિકોએ બ્રહ્મારૂપે કલ્પેના છે

હેટસુત સાહેબે–તે પ્રજાપતિની ટીપમા કોઇ જુદોજ વિચાર કરીને બતાવેલો છે, તેથી યથાયોગ્ય નિર્ણય થવા ફરીવી વિચાર કરવાનો અવકાશ લઉં

કારણ કે–વિષ્ણુના ( વાસુદેવના) જે ' નવ ત્રિકો' સવજ્ઞોના ઇતિહાસ મા લખાયા છે તેમાના પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ છે, તેમના પિતા તે આ પ્રજાપતિજ થએલા છે તેમના પ્રતિપક્ષી પ્રતિવાસુદેવ તે ' અશ્વગ્રીવ ' થયા છે વૈદિકોએ આ અશ્વગ્રીવને વિષ્ણુ રૂપે કલ્પ્યા છે તે એવી રીતે કે—

વિષ્ણુની શોધ કરતા દેવોએ ધનુષ ચઢાવી ધ્યાનમા બેઠેલા વિષ્ણુને જોયા જાગૃત ક રવા જતા રાફડાથી પહોચેલી ઉધેઇઓ પાસેથી ધનુષની દોરી કપાવતા–વિષ્ણુનુ માથુ ઉડી ગયુ, ત્રણ લોકમા ન મળતા વિશ્વકર્માએ ઘોડાનુ માથુ બેસાડયુ, ત્યાથો ભગવાન્-હયગ્રીવ વિષ્ણુના, નામથી પ્રસિદ્ધ થયા

અહી પહેલા ત્રિકમા 'અશ્વગ્રીવ' પ્રતિવાસુદેવને જ વિષ્ણુ ભગવાન રૂપે ઠરાવ્યા છે બાકીના આઠ ત્રિકોમાના આઠે વાસુદેવોને–એકજ વિષ્ણુરૂપે, ઠરાવીને તેમના પ્રતિપક્ષી આઠે ( ૮ ) પ્રતિવ સુદેવોને કોઇને–અસુર, કોઇને દૈત્ય, તો કોઇને દાનવના નામથી પુરાણોમા લખી વાળ્યા

ખરૂ જોતા સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા–જુદા જુદા સમયમા જુ દા જુદા આ નવે વાસુદેવો, અને પ્રતિવાસુદેવો, લખાયલા છે, અને તેઓમાજ મોટા મોટા યુદ્ધો આ પૃથ્વી પર થએલા છે,

તેના બદલે-પ્રતિવિષ્ણુઓને-દૈત્ય- દાનવો ઠરાવી, તેઓને દેવ-તાઓની સાથે લડાવી-કરોડો દેવતાઓનો નાશ થતો બતાવ્યો છે. એટલુજ નહી પણ એ દૈત્ય-દાનવોને, એટલા બધા બલિષ્ઠ બતાવ્યા છે કે-અનાદિકાળથી ઘૂસી બેઠેલા, બ્રહ્મલોકના બ્રમ્હાને પણ, ભ્રષ્ટ કરવાવાળા બતાવ્યા છે. બ્રહ્માનો અને દેવતાઓનો બચાવ કરવા વચમા પડેલા વિષ્ણુ ભગવાન્ તો પ્રાયે બધાએ-દૈત્ય દાનવોથી નાશી છુટેલા છે. તે વિષ્ણુને-યુગ યુગમા ભકતોના ઉધ્ધારક, અને પૃથ્વી આદિ બધા જગતમા વ્યાપક થઇ બેઠેલા બતાવ્યા છે. તે તો પ્રસગે પ્રસગે સૂચવતોજ આવ્યો છું.

આ જગો પર તો કાઇક થોડું-બ્રમ્હાના સંબધમા જ સૂચ-વીશ. ઉપર બતાવેલા પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પિતા મહાન્ રાજા પુત્રીના પતિ છે, તેનેજ વૈદિકના પડિતોએ-બ્રમ્હા રૂપે કલ્પીને આ બધી દુનિયાના ઉત્પાદક, અને જગત્ની આદિ કરવાવાળા, અને બ્રમ્હલોકની કલ્પના કરીને સરસ્વતીની સાથે અનાદિકાળના ત્યાં બેઠેલા બતાવ્યા છે. તે પ્રજાપતિની અનેક પ્રકારની શ્રુતિઓ બનાવીને, ચારો વેદોની આદિમા, અને અંતમા લખીને વેદમૂળક ઠરાવ્યા છે. ત્યાર બાદ બ્રામણ ગ્રંથોમા, ઉપનિષદોમાં, સ્મૃતિના ગ્રથોમાં, છેવટે ચાર લાખ શ્લોકના પ્રમાણવાળાં મોટા મોટા પુરાણો વેદવ્યાસના નામથી લખીને, લોકોને મોટા ભ્રમ ચક્રમા નાખી દીધા છે. એટલુંજ નહી પણ બ્રમ્હવાદીઓએ અનાદિકાળના બ્રમ્હાએ બ્રમ્હલોકમાથી પોતાની માયા ફેલાવી, પોતાના અંશોથી આ બધી દુનિયા ભરી દીધેલી બતાવીને, અને પોતાના અદ્વૈતવાદની સિદ્ધિ કરીને, પોતાની મહામાયાની જાળમા-આ બધી દુનિયાને ફસાવી મુકી છે.

મનુમહારાજે તો પોતાની મનુસ્મૃતિના પાચમા અ યાયમા લખ્યુ છે કે—

> प्राणस्याऽन्नमिद सर्व, प्रजापतिरकल्पयत् ।
> स्थावर जगम चैव सर्व प्राणस्य भोजन ॥ २८ ॥
> यज्ञार्थं पशव सृष्ट , स्वयमेव स्वयभुवा ।
> यज्ञस्य भूत्ये सर्वस्य तस्मात् यज्ञे वधोऽवध ॥ ३९ ॥
> यज्ञार्थे ब्राह्मणैवध्या , प्रशस्ता मृगपक्षिण ।
> भृत्याना चैव वृत्यर्थ-मगस्त्यो ह्याचरत् पुरा ॥ २२ ॥
> औषध्य पशवो वृक्षा-स्तिर्यञ्च पक्षिणस्तथा ।
> यज्ञार्थ निधन प्राप्ता प्राप्नुवत्युत्सृती पुन ॥ ४० ॥

ભાવાથ—સ્થાવર જીવોની-એક ઠેકાણેથી બીજે નહી જઇ શકે તેવા જીવોની જ ગમ જીવોની-બીજે ઠેકાણે હરિફરી શકે તેવા જીવોની રચના પ્રજાપતિ કરી ગયા છે, તે સર્વ જીવેનુ ભોજન છે ॥ ૨૮॥ અને યજ્ઞના માટે સ્વયભૂ ભગવાન્ પશુઓની રચના કરી ગયા છે તે યજ્ઞની અને સર્વની મહત્ત્વતાના માટે છે, તેથી યજ્ઞમા થતો વધ, વધ તરીકે બતાવેલો નથી ॥ ૩૯ ॥

તેથી યજ્ઞના માટે-બ્રાહ્મણોએ સારા સારા મૃગોને અને પક્ષીઓને મારવા પૂર્વ કાળમા અગસ્ત્ય ઋષિએ પોતાના પરિવારની આજીવિકાના માટે પણ તેમ કરેલુ છે ॥ ૨૨ ॥

ઔષધિઓ, પશુઓ, વૃક્ષો, તિય ચો, અને પક્ષીઓના જીવો જે યજ્ઞના માટે મરેના છે તે બધાએ જીવો ઉચી ગતિનેજ મેળવે છે ॥ ૪૦ ॥

આ જગોપર મારા જેવો તદ્દન અજ્ઞ, વિચાર કરવા ઉભો થાય તે તો કેવળ હાસ્યનુજ પાત્ર ગણાય. કારણ કે-જગતની આદિ કરનારા, પ્રજાપતિ કે જે લાખો કે કરોડો વેદના પંડિતોથી માન્ય થએલા, અને જે ચારે વેદોમા દાખલ થએલા, અને બીજા વિષ્ણુ ભગવાન્ કે જે સર્વલોકમા વ્યાપીને રહેલા, અને સંપૂર્ણ વૈદિકના નાયક થઇ લાખો કે કરોડોના બલકન અબજોના અબજો પંડિતોના ઉપાસ્ય થઇ ગએલા છે. તેવા બે મહાન્ દેવોનો પણ વિચાર કરવાને ઉભો થયો છું. તેમા તો સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોજ મારા મનને પ્રેરે છે, તેથી કાઇક લખીને બતાવું છું. આમા કેવળ મારીજ અકકલ વાપરેલી નથી.

વિષ્ણુપુરાણમાંથી લખાયું હતું કે—**पृथिव्यामप्यहं पार्थ !** ઇત્યાદિક શ્લોકોથી વિષ્ણુ ભગવાન કહી ગયા હતા કે-હે પાર્થ ! મને સર્વ જગત્મા વ્યાપી રહેલો જાણીને-કોઇ પણ જીવનો ઘાત કરવો નહી, અને કરશે તેનાથી હું ઘણોજ દૂર છું.

આ જગો પર મનુમહારાજ કહે છે કે-**પ્રજાપતિ**એ જીવોની રચના જીવોના ભોજન માટે કરી છે. પૂર્વના લેખથી વિચાર કરીએ ત્યારે તો સર્વ જગોપર વિષ્ણુ ભગવાન્ વ્યાપીને રહેલા છે, તે વાત ખરી કે પ્રજાપતિએ સ્થાવર જંગમ જીવોની રચના કરી તે વાત ખરી ? એટલુંજ નહી પણ યજ્ઞના માટે પ્રજાપતિએ પશુઓ જુદા પણ બનાવીને આપેલાં બતાવ્યા છે.

શંકરસ્વામીએ-પ્રજાપતિને બે સ્વરૂપના બતાવ્યા છે ખરા પણ માન્ય તો અદ્વૈત રૂપનાજ રાખ્યા છે સંસારી પ્રજાપતિનો

વિચાર કરતા તો આ પુત્રીના પતિ ૧ળ ૮ સિદ્ધ થએલા છે જુવો માર પૂર્વનો બધો લેખ

વિષ્ણુ પણ એકજ બતાવ્યા છે પણ માથા વિનાના અશ્વ-શ્રાવ નામના અને દૈત્ય-દાનવોનો માર ખાઇને જગો જગોપરથી નાશી છુટેલા અનેક સ્વરૂપના બતાવ્યા છે, તેઓનો પણ વિચાર કરીને જુવો

વળી આ પુત્રીપતિના સબધે વિચારવાનુ કે-આ પ્રજાપતિ એક મહાન્ રાજાજ છે અને આ અવસર્પિણીમા પહેના ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પિતાજ છે તે પ્રજાપતિ ઋગ્વેદની આદિમા બધા જગતની આદિ કરવાવાળા, ઋગ્વેદના અતમા વાર વાર જગતની ઉત્પત્તિ કરવાવાળા, ત્યાથી આગળ ચારો વેદોમા ફેલેલા, પછી સપૂર્ણ જગતના માલક થઈ બ્રાહ્મણાદિક ગ્રથોમા ઘણી મહત્ત્વતાને પામેલા, અને તે પ્રજાપતિ ઉપનિષદાદિક ગ્રથોમા બવા તત્ત્વોના ઉપદેશક થઈ ફાલી ફુલીને રહેલા

આગળ જાતા-મહાભારતાદિકના સમયમા અને લાખો શ્લોકોના પ્રમાણવાળા મોટા મોટા પુરાણોના સમયમા તો પોતાના બ્રહ્મલોકને છોડીને ન જાણે કયા કારણથી આપણી પૃથ્વી ઉપર ઉતરી પડેલા, અને પછી મેરૂ પર્વતના જેટલા મોટા ઇડામા આ બધા જગતને લઇને ઘણા કાળ સુધી તેમા ભરાઇ બેઠેલા, પછી તે ઇડાના બે ભાગ કરીને આકાશ રૂપે અને પૃથ્વી રૂપે ગોઠવીને પોતે ન જાણે કઈ જગોપર જઇને બેઠેના, એક વખત આ પ્રજાપતિની મહાદેવની સાથે કોઇ તેવા કારણથી તકરાર થતા તેમનાથી પોતાનુ પાચમુ માથુ કપાવીને બેઠેના પુત્રીનો સુદર ઘાટ

જોઇ મોહ પામી તેની પાછળ દોડેલા, પોતાની સ્ત્રી સરસ્વતીની સાથે દિવ્ય ઓ સો વર્ષ સુધી ભોગોથી પણ નહી ધરાયલા, આગળ જાતાં મોટા મોટા યજ્ઞો કરી મોટું પુણ્ય મેળવવા જતાં અનેક વ્યકિતયોની સાથે પોતે પણ શાપને વશ થએલા ઇત્યાદિક અનેક કલ્પિત વિષયોથી વેદોથી તે પુરાણો સુધી લખાયલા, પુત્રીના પતિ–પ્રજાપતિ એક મહાન્ રાજાજ છે, અને તે આ અવસર્પિણીમા નવ વાસુદેવમાના પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પિતાજ છે, પણ બીજા કોઇ નથી, એમ હું ભાર દઇનેજ કહુ છું. અને તે પ્રમાણે સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા લખાયલા છે. અને મણિલાલ નભુભાઇ દ્વિવેદીને તેવા પ્રકારના ભાસેલા છે પણ જરા મતના મોહમા તણાયા છે. જુવો તેમનો લેખ. વિચારવાનું એટલુજ કે તે ‘ પ્રજાપતિ ’ વૈદિક ધર્મના સર્વ ગ્રંથોમાં–કયા કાળથી ઘુસીને બેઠા, અને બધી જગત્ના માલક થઇ ગયા ? જો કોઇ ઇતિહાસનો વેત્તા આ પ્રજાપતિની તવારીખ કાઢીને આપે તો સમજાય કે વેદોનું મૂળ કયાથી રોપાયું અને સર્વજ્ઞોનો ધર્મ કયા કાળથી ઉત્પન્ન થયો છે ?

આ ચાલતા વેદોની સ્થિતિ–હાલમાના સર્વજ્ઞોના પરિચયના પહેલાંની ઘૃણાજનક કોઇ જુદાજ પ્રકારની હતી.

સર્વજ્ઞોના પરિચયમાં આવતાં લોકોને તદ્દન અરૂચિ કર થઇ પડવાથી તેમા મોટી ઘાલમેલ થવા લાગી.

વેદના પક્ષકારો પોતાની મહત્ત્વતા જાળવવાને માટે–સર્વજ્ઞોના તત્ત્વના વિષયોને અને તેમના ઇતિહાસના વિષયોને ગ્રહણ કરતા ગયા અને પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે ઉલટ પાલટપણે

પોતાના નવીન ગ્રંથોમા દાખલ કરી લોકોને ઉધા પાગ ભણવવાનો પ્રયત્ન કરતા ગયા

આ સૃષ્ટિ–ઉર્ધ્વ, અધો અને મધ્ય, એમ ત્રણ વિભાગવાળી અનાદિના કાળથી ચાલતી આવેલી, પ્રત્યક્ષ નજરે પડી રહેલી છે અને સર્વે સર્વજ્ઞો બતાવતા આવેલા છે એવી તાજી વાત પ્રકાશમા આવતા આ અત્યત પરોક્ષના વિષયમા વૈદિકના પડિતો વિરૂધ્ધમા આવ્યા

સર્વજ્ઞોએ પ્રકાશમા મુકેલા ઇતિહાસમા–ઘણા ફરમા રહેલા પુત્રીના પતિ 'પ્રજાપતિ' ને ખોળી કાઢીને તેમને બ્રહ્મારૂપે ઠરાવ્યા, અને તેમના પુત્ર આ અવસર્પિણીમા પહેલાજ ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ થયા હતા તેમને સર્વથા છોડી દઇને તેમના પ્રતિપક્ષી પ્રતિવસુદેવ 'અશ્વગ્રીવ' ને ઘોડાના માથાવાળા કલ્પીને 'હયગ્રીવ વિષ્ણુ' ઠરાવી, વિષ્ણુને પણ સપૂર્ણ વૈદિક ધર્મના અધિકારવાળાજ સ્થાપતા આ યા

જુવો પ્રથમ વેદધર્મની મહત્વતા દર્શાવવાને લખવામા આવેલા બ્રાહ્મણ ગ્રંથો

(૧) શતપથ બ્રાહ્મણ ગ્રથમા–લખ્યુ છે કે–એકલા બ્રહ્માને બહુ થવાની ઇચ્છા થતા—કૂર્મનુ રૂપ ધરીને આ સૃષ્ટિની રચના કરી ત્યાથી તે 'કાશ્યપી' કહેવાઇ

(૨) ફરીથી એજ શતપથમા એવુ પણ છે કે—પ્રથમ જળજ હતુ તેમા રહેલી પૃથ્વીને–બ્રહ્મા વરાહનુ રૂપ ધરીને બહાર ખેચી લાવ્યા

(૩) ગોપથ બ્રાહ્મણમા લખાયું છે કે—બ્રહ્મા તપ તપ્યા પછી પોતાના ત્રણ અંગથી ત્રણ લોકની સ્થાપના કરી.

ઋગ્વેદના એક દશમાજ મંડળમાં, આ પ્રજાપતિનાં ત્રણ મોટા સૂકતો વિસ્તારથી લખાયાં છે.

(૧) પ્રલય દશાના સૂકતમાં—સૃષ્ટિની અનિર્વચનીય દશા બતાવીને જણાવ્યુ છે કે—ન કોઇ લોક હતો, ન પૃથ્વી, ન અંતરિક્ષ આદિ કાઇજ ન હતુ માત્ર ગૃઢ તમજ તમ હતું. "आसीदिद तमोभूत" એમ મનુ મહારાજ પણ લખી ગયા છે. પ્રશસ્તપાદ મહાભાષ્યમા પણ પ્રલય દશાનું વર્ણન એવા સ્વરૂપનું છે.

આ સૃષ્ટિ કેવી રીતે બની તેની કોઇને ખબરજ ન પડી. ઇત્યાદિ.

(૨) હિરણ્યગર્ભ—પ્રજાપતિનુ બીજું કાંઇક મોટું સૂકત છે. તેમાં જણાવ્યું છે કે—સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ પહેલાં એકલા પ્રજાપતિજ હતા. તેમણે પૃથ્વી, આકાશાદિક બધુએ બનાવી દીધુ. અને કીડાદિ જીવો પણ બનાવી દીધા.

(૩) યજ્ઞપુરૂષ—(પુરૂષ સૂકત) ઉપરનાં બે સૂકતોથી પણ મોટું છે. તેમાં જણાવ્યું છે કે—"તે આદિ પુરૂષથી બ્રહ્માંડ દેહ ઉત્પન્ન થયો, તે ચારો દિશામા બ્રહ્માંડથી પણ દશાંગુલ વધીનેજ રહ્યો. સર્વ જીવાદિક તેનાથીજ ઉત્પન્ન થયા."

આમાં જરા વિચારવાનું કે—આ પુત્રીના પતિ પ્રજાપતિ સંપૂર્ણ વૈદિકગ્રંથોમાં તરે તરેના સ્વરૂપથી લખાયા છે. તો તે પુત્રીના પતિ—પુત્રીની સાથે સંબધ કર્યા પછી બધે ઠેકાણે લખાયા કે પહેલા ? પુત્રીનો સંબંધ કર્યા પછી અનાદિના કેવી

રીતે ઠ ાવ્યા ? અથવા આ બ્રમ્હાને અનાદિના માનીએ ત્યારે પુત્રીના પતિના નામથી સપૂર્ણ વૈદિક ગ્રથોમા કયા કાળથી દાખલ કરવામા આવ્યા ? બ્રમ્હા પુત્રીના પતિ તો જગોજગોપર લખાયલાજ છે

આ અવસર્પિણીમા-વાસુદેવો (વિષ્ણુઓ) પણ નવ નામના-નવસ્વરૂપના જુ ા જુદા કાળમા થતા આવેલ છે તેમાના પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ તે આ પ્રજાપતિના પુત્રજ થએલા છે, તે ઋગ વેદના પહેલા મડલના ૨૦ મા સૂકતના મત્ર ૨૦-૨૧ મા નીચે પ્રમાણે લખાયલા છે—

तद्विष्णो परमपद सदा पश्यति सूर्य स्वीव चक्षुराततम्॥२०॥
तद्विप्रासो विपन्यवो जागृवास समिधते विष्णोर्यत् परमपद॥
ऋ म १ मत्र २१ मो ॥

ભાવાર્થ-વિદ્વાન્ લોકજ તે વિષ્ણુના પરમપદને અતરિક્ષમા પ્રકાશમાન્ સૂર્યની પેઠે દેખે છે ॥ ૨૦ ॥ વિષ્ણુનુ જે પરમપદ છે તેને જાગરૂક વિદ્વાનજ જાણી શકે છે

વૈજ્ઞાનિક પક્ષના પડિતો આ મત્રોને મધ્યાન્હના સૂર્યની તરફ લગાવે છે (ઋગ્વેદાલોચન દ્વિતીય પ્રકાશ પૃ ૨૦૧)

આમા પણ જરા વિચારવાનુ કે-આ વિષ્ણુ ગીતામા યુગ યુગમા ભક્તોને રક્ષણ કરવાનુ વચન આપીને ગએલા બતાવ્યા છે પુરાણો જોતા આ વિષ્ણુ અનેક જગોપર દૈત્ય દાનવોથી નાશ ભાગ કરી નાશી છુટેલા બનાવ્યા છે વિષ્ણુપુરાણમા બધા જગતના જીવોમા વ્યાપીને રહેલા બનાવ્યા છે

આમાં ફરીથી વિચારવાનું કે-ઋગ્વેદમાં-જણાવ્યું હતું કે-વિષ્ણુના પરમપદને વિદ્વાન્ લોકજ સૂર્યની પેઠે દેખે છે ગીતામા ભકતોના માટે વારંવાર આ દુનીયામાં આવે છે. અને ખાસ વિષ્ણુપુરાણમાં—સર્વ જગતના જીવોમાં વ્યાપી રહેલા બતાવેલા છે. ત્યારે કર્મના વશમા પડેલા ૮૪ લાખ જીવનો યોનિયોમાં ભટકતા કયા જીવો મનાયલા છે.

પુત્રીના પતિ પ્રજાપતિ-પ્રથમ બ્રાહ્મણ ગ્રથોમાં જુદા જુદા પ્રકારથી જગત્ના ઉત્પાદક લખ્યા.

ઋગ્વેદના છેલ્લા ૧૦ મા મંડળમાં પણ જગતનાજ સંબંધનાં ત્રણ મોટાં સૂક્તોમા જુદા જુદા પ્રકારથીજ લખાયા છે.

(૧) પહેલું પ્રલયદશાનુ, (૨) હિરણ્યગર્ભ-પ્રજાપતિનું.

(૩) યજ્ઞપુરૂષ (પુરૂષસૂક્ત) નું. એમ એકએકથો મોટા ત્રણ સૂક્તો છે.

પહેલામાં-બધું અધકાર રૂપજ હતું તે હટાવીને પ્રજાપતિએ-પૃથ્વી, આકાશાદિ બધુએ ઉત્પન્ન કરી દીધું. પણ કોઇને તેની ખબરજ પડી નહી.

બીજામાં-સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના પહેલાં એકલા પ્રજાપતિજ હતા. તેણે પૃથ્વી, આદિત્ય તથા અંતરિક્ષ અને મહાન્ જળરાશિ આદિ બધુએ ઉત્પન્ન કર્યું.

ત્રીજુ-પુરૂષ સૂક્ત તે-હજારો-માથાં, આંખો, અને પગવાળા લખાયા છે. ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્ત્તમાનમાં જે કાંઇ દેખાય છે તે બધુએ આ પુરૂષથી જ ઉત્પન્ન થએલું બતાવ્યું છે. આ પુરૂષ બધા બ્રહ્માડને વીટાળીને પછી ચારો દિશામાં દશાંગુલ પોતે

વધીને ન્હેવો બતા યો છે આ પુરૂષ સૂકત આગે વેદોમા દાખલ થએલુ છે

શકર સ્વામીએ અદ્વૈત મતની સ્થાપના કરી તે વખતે જ આ પુરૂષ સૂકત નવીન રૂપનુ ચારો વેદોમા દાખલ કરવામા આવ્યુ હોય એવુ મારૂ અનુમાન છે અને નિ પક્ષપાતપણે સજ્જનોને વિચ ર્વા ની ભલામણ કરૂ છુ

બીજી વાત એ છે કે-પ્રલય દશાના સૂકતમા-પ્રજાપતિથી આ સૃષ્ટિ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઇ તેની તો કોઇને ખબરજ ન પડી હતી,ત્યારે મનુમહારાજને યજ્ઞના માટે પશુઓ અને સર્વ જીવોના ભોજન માટે બધા જીવો-પ્રજાપતિએ બનાવીને આપ્યાની ખબર કયા વેદથી મળી આવી ? અને યજ્ઞમા મરેલા જીવો સ્વર્ગમા જતા કયા જ્ઞાનીએ બતાવ્યા ? ત્યાથી નીકળીને તે જીવો કઇ ગતિમા જાય છે તેનો વિચાર મનુમહારાજે કેમ નહી બતાવ્યો ? સ્વજ્ઞોએ તો ખાસ બતાવ્યુ છે કે સર્વે જીવો પોત પોતાના કર્મના વશમા પડેના ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમા ઉલટ પાલટ પણે ભટકયાજ કરે છે આ વાત વૈદિકમા પણ કલ્પિત રૂપે ઉપી છત્તો લખાઇ તો જરૂર છે તે કયા જ્ઞાનીની પાસેથા લઇને લખાઈ ?

આનના પ્રચલિત વેદો સર્વજ્ઞાથી કોઈ અપરિચિત પ્રદેશમા તેવા લોકના સગઠનથી લખાયા હોય તેથી તે આજ કાળના ચાહોમ પડિતાને બાલખ્યાલ જેવા થઇ પડયા છે

ત્યારબાદ ૨૩ મા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથ ઇ સ પૂર્વે

૧૦૦૦ ની લગભગમાં થયા. તે સર્વજ્ઞોના તત્ત્વો પ્રકાશમાં આવતાની સાથે વેદોનો પક્ષ પકડીને બેઠેલા અક્ષરોના પંડિતો ચમકી ઉઠ્યા એટલે પ્રથમ વેદોની પુષ્ટિના માટે બ્રાહ્મણ ગ્રંથોની શરૂઆત કરી દીધી આ વિષયમા જુવો નીચેનો ફકરો—

(૧) સંસ્કૃત સાહિત્ય પૃ ૨૬૩ થી-બ્રાહ્મણો આસરે ઇ. સ. પૂર્વે ૮૦૦ થી ૫૦૦—

વેદોના સહિતાઓની કવિતા જે સમયે રચાઇ ત્યાર પછીના સમયમા તદ્દન જુદાજ પ્રકારનુ સાહિત્ય બ્રાહ્મણો એ નામના ગ્રંથનું સાહિત્ય રચાયું. એ ગ્રંથોના બાહ્ય સ્વરૂપનુ ખાસ લક્ષણ એ છે કે એ ગ્રથો ગદ્યમા રચાયલા છે. અને એના અતરસ્વત્વનુ ખાસ લક્ષણ એ છે કે એ ગ્રથોમા યજ્ઞના વિધિ સબંધી ચર્ચા કરવામા આવી છે.

(૨) આગળ-સં સા પૃ. ૨૬૭ મા-બ્રાહ્મણ સહિત્યના વિકાશ ક્રમનુ છેવટનું પગથીયું ઉપનિષદોથી અકિત થએલુ છે એ ઉપનિષદોને બ્રાહ્મણ ગ્રથોને છેડે મુકવામા આવ્યા છે. તે ઉપરથી એને વેદાત (વેદનો છેડો) એવુ નામ આપવામા આવ્યુ છે. પાછળથી વેદોનો અંતિમ ઉદ્દેશ એવો એ નામનો અર્થ સમજાવવામા આવતો હતો. આ ઉપનિષદોને શ્રુતિમા ગણવામા આવતા પણ સૂત્રોની ગણત્રી સ્મૃતિના ગ્રંથોમા આવતી. આત્મા અથવા બ્રમ્હા (પરમાત્મા) નું સ્વરૂપ એ સઘલા જૂના ઉપનિષદોનો વિષય છે વેદની જુદી જુદી શાખાઓ તરફથી આ મુખ્ય વિષય સબધી જુદા જુદા ખુલાસાઓ આપવામા આવ્યા છે. પ્રથમ ઉપનિષદો તે એ સઘળી શાખાઓ

જ્ઞાનકાંડના ગ્રંથો ગણાતા હતા અને બ્રાહ્મણો તે કર્મકાંડના ગ્રંથો ગણાતા હતા ઉપનિષદો પ્રાચીનમા પ્રાચીન છે તે બ્રાહ્મણ ગ્રંથો અને સૂત્ર ગ્રંથો એ બેની વચ્ચેનુ સ્થાન રોકે છે

(૩) મ મા પૃ ૨૮૩ થી—પરમાત્માના સ્વરૂપનો વિચાર એ ઘણા ઉપનિષદોનુ મુખ્ય તત્ત્વ છે ઋગ્વેદના પુરૂષમાથી—ધીરે ધીરે આત્મન્ ના વિચારોનો ઉદ્ભવ થયો સૃષ્ટિના રચનાર પ્રજાપતિમાથી ભૂતમાત્રના આદિકારણ એવા નિર્ગુણ બ્રહ્મનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો એ ક્રમનુ છેવટમા છેવટનુ પગથીયુ તે આ ઉપનિષદોમા આપણે જોઈએ છીએ

(૪) મ મા પૃ ૨૮૭ થી—જો કે ઉપનિષદ એ સાધારણ રીતે બ્રાહ્મણોના એક ભાગ હોય છે અને બ્રાહ્મણના વિચાર તત્ત્વનો જ્ઞાનકાંડ ઉપનિષદમા આગળ વિસ્તાર કરવામા આવ્યો હોય છે, પણ ખરૂ જોતા ઉપનિષદ્ થી વિધાન તત્ત્વ ( કર્મકાંડ ) ની સાથે વાસ્તવિક વિરોધમા રહેનાર વિચારતત્ત્વ ( જ્ઞાનકાંડ ) ના નવા ધર્મનુ સ્થાપન થાય છે દેવતાઓના માટે કોઇ પણ રીતની ખોડખાપણ વગરના યજ્ઞો કરીને પૃથ્વી ઉપરનુ સુખ મેળવવુ એવો જે ઉદ્દેશ બ્રાહ્મણોમા (બ્રાહ્મણ ગ્રંથોમા) દીઠામા આવે છે તે આ ઉપનિષદોમા દીઠામા આવતો નથી પણ યથાર્થ જ્ઞાનવડે કરીને જીવાત્મા અને પરમાત્માની એકતા થતા સંસારી જીવન માથી મુક્તિ મળે એજ ઉપનિષદોનો ઉદ્દેશ જણાય છે આ કાળથી આ સ્થળે યજ્ઞનો વિધિ ભિન્ન ઉપયોગી થઇ પડયો છે અને અધ્યાત્મિકજ્ઞાન સૌથી વધારે અગત્યનુ ગણાવા માડયુ છે×

× પૃ ૧૯૨ ની ટીપમા—અશોક રાજાએ બૌદ્ધ ધર્મને આશ્રય આપ્યો

(૫) સં સા. પૃ ૨૮૫ થી—ઉપનિષદોમાં સ્રષ્ટા તરિકેનું સ્થાન પ્રજાપતિના બદલે આત્મન્‌ને આપવામાં આવ્યુ છે. ઉદાહરણ તરીકે—બૃહદારણ્યકના પ્રથમાધ્યાયના ચતુર્થ બ્રામ્હણમાં કહ્યું છે કે—શરૂઆતમા ' આત્મા ' અથવા બ્રમ્હ ' તેજ આ વિશ્વ હતું તેને એકલા બ્હીક લાગવા માડી અને કંઇ ગમ્યુ નહીં, તેને બીજા માણસની ઇચ્છાથઇ. તે સ્ત્રી અને પુરૂષ થયો તેનાથી આખીમાનવજાતિની ઉત્પત્તિ થઇ. પછી એજ રીતે—નરજાતિ અને નારીજાતિના પશુઓની ઉત્પત્તિ તેણે કરવા માડી. છેવટે—પાણી, અગ્નિ, દેવતાઓ વગેરે એણે ઉત્પન્ન કર્યા. પછી ગ્રન્થકાર વધારે પ્રૌઢ શૈલીમા કહે છે કે—

" તે આત્મન્ અહી નખનાં ટેરવા સુધી સર્વત્ર વ્યાપી રહેલો છે. જેમ ખોખાની અંદર મૂકાયેલો અસ્ત્રો જણાતો નથી, જેમ અગ્નિને ઢાકી રાખવાના સ્થાનમા મૂકાયલો અગ્નિ જણાતો નથી તેમ એને કોઈ જોઇ શકતું નથી. કારણ કે એ આખો જોવામા આવતો નથી. જ્યારે શ્વાસ લે છે ત્યારે એ પ્રાણ કહેવાય છે. જ્યારે બોલે છે ત્યારે એ વાક્ કહેવાય છે, જ્યારે જોય છે ત્યારે એ ચક્ષુ કહેવાય છે, જ્યારે સાભળે છે ત્યારે એ શ્રોત કહેવાય છે, જ્યારે મનન કરે છે ત્યારે એ મન કહેવાય છે. આ સઘળા માત્ર એના કર્મનાં નામો છે. આમાંના ગમે તે એકએકની જે કોઇ પૂજા કરે છે તે (યથાર્થ) જ્ઞાન ધરાવતો નથી.......આત્મા

---

· ત્યાર પછી પણ કેટલાક ઉપનિષદો રચાયા હતા. અને એ ઉપનિષદો ઉપર બુદ્ધના નવા ધર્મની અસર થઇ હતી. એ વખતે બ્રાહ્મણો અને બૌદ્ધ ધર્મના અનુયાયીઓ એક બીજાને શત્રુ જેવા ન્હોતા ગણતા

તરીકેજ એની ઉપાસના કરવી જોઈએ કારણ કે (પાણી વગેરે) સર્વ એનામા એકઠા થાય છે"

(૬) શ્વેતાશ્વતર જે એક મોડુ રચાયલુ ઉપનિષદ્ છે, તેના ચતુર્થાધ્યાયનો ૧૦ મો શ્લોક—

मायां तु प्रकृतिं विद्यान्मायिनं तु महेश्वरं ।
तस्यावयवभूतैस्तु व्याप्तं सर्वमिदं जगत् ॥ १० ॥

સ ના પૃ ૨૮૬થી–"જગત્ તે માયા છે એવો વિચાર જે પાછના સમયની વેદાંત ફિલસુફીનો મોટામા મોટો સિદ્ધાંત છે તે પહેલીજવાર સ્પષ્ટ રીતે મૂકાયલો આપણા જોવામા આવે છે

જગત્ તે માયા છે અને બ્રહ્મ તે એ જગતની માયાને ઉત્પન્ન કરનારો જાદુગર (मायिन्) છે એવુ એ શ્લોકમા કહેવામા આવ્યુ છે પણ આ વિચાર જૂનામા જૂના ઉપનિષદોની સાથે જોડાયલો છે"

(૭) સ સા પૃ ૨૯૭થી—"આ ઉપનિષદ્ ગ્રંથોમા પરમાત્માનુ ખરૂ સ્વરૂપ સમજવાને માટે સર્વત્ર ભારે ઘડમથણને પરિણામે કોઈવાર એક રૂપક વાપરવામા આવ્યુ હોય તો કોઈવાર બીજુ રૂપક વાપરવામા આવ્યુ હોય એવુ બન્યુ છે ઉદાહરણ તરીકે બૃહદારણ્યક ઉપનિષદ્મા યાજ્ઞવલ્કય ઋષિ સંસાર છોડીને વનમા જવાની તૈયારી કરતા હોય છે તે વખને એની સ્ત્રી મૈત્રેયી એને પ્રશ્ન કરે છે તેના જવાબમા એ કહે છે—

"જેવી રીતે એક મીઠાનો ગાગડો પાણીમા નાખ્યો હોય તો તે પાણીમાં ગળી જાય અને તેને પાછો બહાર કાઢી શકાય

નહીં પણ પાણી જ્યાંથી ચાખો ત્યાંથી ખારૂં ને ખારૂં લાગ્યા કરે તેવી રીતે આ મહાસત્ત્વ અનંત છે, અપાર છે, વિજ્ઞાનનોજ જત્થો છે. આ મૂલતત્ત્વોમાંથી બહાર નીકળીને એમાંને એમાજ એ પાછુ વિલીન થાય છે. મરણ પછી ચૈતન્ય રહેતુ નથી. કારણ કે યાજ્ઞવલ્કયે આગળ આગળ સમજાવ્યું છે તે પ્રમાણે જે દ્વૈતભાવ ઉપર ચૈતન્યનો આધાર રહે છે તે જતો રહ્યો એટલે ચૈતન્ય પણ જતુ રહેવું જોઇએ.

વળી એજ ઉપનિષદ્‌મા બીજે એક ઠેકાણે કહ્યુ છે કે–"જેવી રીતે કરોળિયો પોતાના તંતુઓવડે બહાર નીકળે છે, જેવી રીતે ન્હાના ન્હાના તણખાઓ અગ્નિમાથી બહાર નીકળે છે, તેવી રીતે એ આત્મામાથી સઘળા પ્રાણ, સઘળા લોક, સઘળા દેવતાઓ, સઘળા પ્રાણિયો બહાર નીકળે છે."

(૮) સ. સા પૃ. ૨૭૬ મા—"શતપથ બ્રાહ્મણ-સો અધ્યાયવાળું અથવા સો રસ્તાવાળુ છે, એ ઋગ્વેદથી બીજે નંબરે વૈદિક સાહિત્યના આખા ક્ષેત્રમા સૌથી વધારે અગત્યનો ગ્રથ આ છે."

(પૃ ૨૮૩) થી "પરમાત્માના સ્વરૂપનો વિચાર એ સઘળા ઉપનિષદોનું મુખ્ય તત્ત્વ છે. ઋગ્વેદના પુરૂષમાંથી ધીરે ધીરે આત્મન્‌ના વિચારોનો ઉદ્ભવ થયો સૃષ્ટિના રચનાર પ્રજાપતિમાથી ભૂતમાત્રના આદિકારણ એવા નિર્ગુણ બ્રમ્હનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો. એ ક્રમનું છેવટમા છેવટનુ પગથિયું તે આ ઉપનિષદોમા આપણે જોઇએ છીએ ऋग्वेद मा आत्मन् એનો અર્થ

શ્વાસ એટલોજ થાય છે ઉદાહરણ તરીકે-વાયુને વ ણનો આત્મન્ કહેવામા આવ્યો છે બ્રાહ્મણોમાજ એ શબ્દનો જીવ એવો અથ થયો

એક ઠેકાણે આત્મન્ ઉપર જેઓનો આધાર ગણવામા આવ્યો છે, તેવા प्राण ની દેવતાઓ ી સાથે એકના સ્થાપવામ આવી છે અને એવી રીતે વિશ્વનો आत्मन् હોવાની કલ્પના ઉદ્દ્ભવી છે शतपथ ब्राह्मण ના એક મોટા રચાયલા કાડમા (૧૦,૬,) આ आत्मन् નો વિચાર વધારે ખિલવવામા આવ્યો છે અને એ આત્મન વિશ્વમા અવ ન વ્યાપીને રહ્યો છે એવુ એના વિષે કહેવામા આ યુ છે ऋग्वेद મા ब्रह्म ( નાન્યતરજાતિ ) એનો અર્થ 'प्रार्थना' અથવા भक्ति' એથી વિશેષ કાઈ પણ થતો નહોતો પણ જનામા જૂના ब्राह्मणो મા પણ પ્રાર્થના, વિપ્ર અને યજ્ઞમા પ્રગટ થતી સાર્વત્રિક વિશુધ્ધિનો અથ એ શબ્દમા દા મ ન થએલો આપણે જોઇએ છિયે ઉપનિષદોમા प्रकृति ને સચેત ા કરનારૂ પવિત્ર ત ત્વ એવો એ શબ્દનો અર્થ થાય છે એ શબ્દનો પાઠ નો ઇતિહાસ લાસો છે અને હિ દુધ નના ધાર્મિક વિચા ી ઉત્ક્રાંતિનુ સઘળુ તત્વ આ એક શબ્દના ઇતિહાસથીજ સૂચવાય છે आत्मन् અને ब्रह्म એ બેઉ શબ્દ થી જે વિચારો દર્શાવાય છે તેને ઉપનિષદોમા સાધારણ રીતે એકજ ગણવામા આવ્યા છે પણ ખર્ જોતા ब्रह्म એ વધારે પ્રાચીન શબ્દથી વિધિમા વ્યાપી રહેના પરમત ત્વનુ સૂચન થાય છે અને आत्मन એ શબ્દથી માનવીમા પ્રગટ થતા ચૈતન્યનુ ભાન કરાવે છે અને ज्ञात પરથી अज्ञात પર જવુ એ સિધ્ધાતને અનુસરીને આત્મન

એ વિશેગ જાણીતા તત્ત્વને બ્રહ્મ એ અજ્ઞાત તત્ત્વનો પરિચય કરાવનારા કામમાં લેવામા આવ્યું છે. બૃહદારણ્યક ઉપનિષદ્ મા ( ૨,૮,૮ ને ૧૧ ) " अक्षरं " એ નામથી આત્મન નું નીચે પ્રમાણે વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે.

તેનો ભાવાર્થ માત્ર જુવો—

" એ–સ્થૂલ. સૂક્ષ્મ, હ્રસ્વ, દીર્ઘ એમાનો એકે નથી તેમજ લોહી, ચરબી, છાયા, અંધકાર, વાયુ, અને આકાશ વગરનો છે. કોઇના સંગમા લપટાઇ ન જાય, સ્પર્શ ન કરી શકાય એવો એ છે એ સ્વાદ, ગંધ વગરનો છે. આંખ કાન, વાણી. મન, તેજ, પ્રાણ, મુખ માપ. અંદર અને બહાર એવું કાઇ નથી. એ કોઇનુ ભક્ષણ કરતો નથી. એને કોઇ જોતો નથી, એ સઘળું સાંભળે છે. એને કોઇ મનન કરી શકતું નથી, એ સઘળાનો મનન કરનારો છે. એના વિષે કોઇને જ્ઞાન નથી, એ સકલ વસ્તુનો વિજ્ઞાતા છે. એના શિવાય બીજો કોઇ જોનારો, સાભળનારો, મનન કરનારો, વિજ્ઞાતા નથી. હે ગાર્ગી ! એ અવિનાશીની અ દર આકાશ ઓત પ્રોત થઇને રહ્યુ છે. "

આખી મનુષ્ય જાતિના તત્ત્વ ચિ તનના ઇતિહાસમા પરમતત્ત્વનું ગ્રહણ કરાયલું અને તેના વિષે ઉદ્‌ઘોષ કરાયલો સૌથી પ્હેલો આ સ્થળે આપણે જોઇએ છીએ..

પૃ. ૨૮૪ થી—काठक उपनिषद् મા આત્મા વિષે જણાવ્યું છે તેનો ભાવાર્થ—" જ્યાંથી સૂર્યનો ઉદય થાય છે અને જ્યા આગળસૂર્યનો અસ્ત થાય છે તેમાં સઘળા દેવતાઓનો સમાવેષ થઈ જાય છે. તેની પેલી તરફ કોઇથી પણ જઈ શકાતું નથી. "

" એનુ રૂપ કી આખવી જોઇ શકાતુ નથી કોઇ પણ માણસ ચક્ષુ વડે એને જોઇ શકતો નથી (હૃદયથી, મનથી, બુદ્ધિથી જ એનુ ગ્રહણ થઇ શકે છે એને જેઓ જાણે છે તે અમર બની જાય છે

(૯) મ આ પૃ ૨૮૧ થી-" આ દુનિયામા પુનર્જન્મ થાય છે "

એવા સિધ્ધાતરૂપે એ વિચાર પ્રકટ થયેલો સૌથી પ્હેલો ઉપનિષદ્મો માજ જોવામા આવે છે વળી બૃહદારણ્યક મા કર્મના સિદ્ધાતની શરૂઆત થયેલી પણ આપણે જોઇએ છિયે નવો જન્મ કેવી રીતનો થાય તેનો આધાર માણસના પોતાના કર્મ ઉપ જ રહે છે, એવી આ કર્મના સિદ્ધાતની મતલબ છે બૃહદારણ્યક મા એવુ કહવામાઆવ્યુ છે કે માણસનુ શરીર જ્યાર પચભૂતમા ભળી જાય છે ત્યાર જે કર્મ વડે માણસ સારો કે નઠારો થાય છે તે કર્મ સિવાય બીજુ કઇ પણ એનુ રહતુ નથી બૌદ્ધ ધર્મમા આત્માનુ અસ્તિત્વ બાલકુલ સ્વીકારવામા આવ્યુ નથી પણ મરણ પછી મનુષ્યના કર્મ ટકી રહે છે અને તે કર્મ એ મનુષ્યના નવા જન્મના નિર્ણાયક બને છે એ વાત કબુલ રાખવામા આવી છે ખરેખર આ કર્મના સિદ્ધાત એજ બુદ્ધના ઉપદેશનો પાયો છે

પૃ ૨૮૨ થી--કૌષીતકિ ઉપનિષદ્ નો વિચાર કઇક જુદી જાતનો છે એ ઉપનિષદ્ પ્રમાણે--મૃત્યુ પછી સર્વ ચદ્ર આગળ જાય છે અને ત્યાથી દક્ષાક પિતૃયાનથી બદલો પ્રાપ્ત કરે છે

અને બાકીનાઓ પોત પોતાનાં કર્મ પ્રમાણે તથા પોત પોતાના જ્ઞાન પ્રમાણે પૃથ્વી ઉપર મનુષ્યથી તે કીટ સુધીના જુદાં જુદાં જીવનમાંથી ગમે તે એક પ્રકારનું જીવન પ્રાપ્ત કરે છે.

काठक उपनिषद् એ સૌથી વધારે ધ્યાન ખેંચે એવા અને સૌથી વધારે સુંદર ઉપનિષદોમાંનું એક છે. એમાં મૃત્યુ પછીના જીવન વિષેનો પ્રશ્ન એક દંતકથાના રૂપમાં મૂકવામાં આવ્યો છે. नचिकेतस એ નામનો જુવાન બ્રાહ્મણ યમના રાજ્યમાં જાય છે ત્યાં આગળ યમ એને ગમે તે ત્રણ વરદાન માગી લેવાનું કહે છે. ત્રીજા વરદાનમાં "મૃત્યુ પછી માણસ રહે છે કે નહીં ?" એ પ્રશ્નનો ઉત્તર એ માગી લે છે મૃત્યુ એને કહે છે. કે "દેવતાઓ પણ આ વિષે સંશયમાં પડી ગયા છે, આ વિષય ઘણો સૂક્ષ્મ છે. તુ કોઈ બીજુ વરદાન માગી લે" અને આમાંથી મને છુટો કર...... (પૃ ૨૯૩) પરમજ્ઞાનના કરતા આ પૃથ્વીના સુખ વૈભવને એ વધારે પસંદ કરે એવા હેતુથી નચિકેતસને લલચાવવામાં આવ્યો. એ વાત ઉપરથી मार અથવા મૃત્યુ એ बुद्ध ને લલચાવવાના પ્રયત્ન કર્યાની જે આખ્યાયિકા છે તેની ઉત્પત્તિ થઈ હોય એ ઘણુ સંભવિત છે नचिकेतस અને बुद्ध બેઉ લાલચની સ્હામે ટકી રહીને અંતે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરે છે.

(પૃ ૨૭૫) આ કાઠક પ્રકરણોમાં એક સ્થળે (तै. ब्रा ૩ ૧૧) नचिकेतस् એ નામનો છોકરો હતો તે યમને ઘેર ગયો હતો તે વખતે યમ રાજા તરફથી તેને ત્રણ વરદાન આપવામાં આવ્યા હતા આ વાર્તા ઉપરથી काठक उपनिषद् રચાયલુ છે

(૧૦) પૃ ૨૯૩ થી—અવગત સઘળા ઉપનિષદો મળીને અથવા એકેક ઉપનિષદમાંથી—વિશ્વવિષે તર્કશાસ્ત્રની પદ્ધતિ પ્રમાણે સારી રીતે ખિલવવામા આવતા, સંપૂર્ણતાવાળા અને અસંગતિ વિનાના ચેકસ વિચારો નીકળી આવે છે, એવુ માનવાનુ કંઇ કારણ નથી અડધા કવિત્વમય, અડધા ફિલસુફીમય, વિચારો, આધ્યાત્મિક પ્રશ્નો વિષેના ઠામઠામના વાદો અને ચર્ચાઓનુ મિશ્રણ આ ઉપનિષદોમા આપણે જોઇએ છિયે

(૧૧) પૃ ૨૯૮ થી—"જો વિચારોને સુસંવન્વિત સ્વરૂપ તો વેદાતની ફિલસુફી વડે પાછલા સમયમાં જ મળ્યુ એ ઉપનિષદોમાથી જે વધાર પ્રાચીન છે તેને આશરે ઈ સ પૂર્વ ૦૦ કરતા વધારે મોડુ ઠરાવવુ ભાગ્યેજ ગણી શકાશે. કારણ ૮ એ ઉપનિષદો ા પછીનીજ વા જેવામા આવતા કેટલાક અગ યના સિદ્ધાતો બૌદ્ધ ધર્મની ગરૂઆત પ્હેલા જાણીતા હોવા જોઇએ એમ બૌદ્ધ ધર્મના ઇતિહાસ ઉપરથી સ્પષ્ટ માલમ પડે છે"

(૧૨) પૃ ૨૯૯ ની ટીપમાથી—પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો એકીમતે એવુ કહે છે કે-'સદ્ અટલે બેસવુ તે ઉપરથી ઉપનિષદ્ એ શબ્દ થયો છે પણ આપણા ટીકાકારો એ સદ્‌ને સદ અટલે "નાશ કરવે" અથવા જવુ એ ઉપરથી વ્યુત્પન્ન થએલો માને છે યથાર્થ જ્ઞાન વડે કરીને અવિદ્યાનો જે નાશ કરે છે તે ઉપનિષદ બ્રહ્મવિષયક જ્ઞાન જેના વડે આપણી પાસે આવે છે અથવા જેના વડે આપણે બ્રહ્મની સમીપ જઇએ છે તે ઉપનિષદ્ तस्मात् उपनिषद्म् શકરાચાર્ય વળી ત્રીજો ખુલાસો આપ્યો છે કે 'ઉપાસનામા ઉચ્ચ શ્રેય જેમા સમાયલુ છે તે उपनिषद् '

## અમારો વિચાર.

॥ જૈનોના ૨૨ મા તીર્થંકર સર્વજ્ઞ થયાને ઘણું છેટું પડી જવાથી ઘણાજનક વેદોની સ્થિતિ કોઇ જુદાજ પ્રકારની થઇ પડી હતી. ત્યાર બાદ ૨૩ મા તીર્થંકર ઇ. સ. પૂર્વે ૧૦૦૦ વર્ષના લગભગમા થયા ત્યારે તે સર્વજ્ઞોના તત્ત્વો પ્રકાશમા આવતા ઇ. સ. પૂર્વે ૮૦૦ ના સૈકા પછીના બ્રાહ્મણ ગ્રંથોમા તે બાજી ફેરવવાનો પ્રયત્ન થવા માડયો. અને તેનોપાછળના વેદો પર પ્રજાપતિની પ્રેરણાની છાપ લગાડવામાં આવી. પરંતુ આ પાછળના બ્રાહ્મણાદિ ગ્રંથો પર તે પ્રજાપતિની પ્રેરણાની છાપ લગાડવામા આવી નથી. તેથી એજ સિદ્ધ છે કે તે વખતના સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોની પ્રભા આ નવીન પ્રકારના બ્રાહ્મણાદિ ગ્રંથોના ઉપર પડી. જુઓ કલમ પહેલીમા—" વેદોની પછીના સમયમા તદ્દન જુદાજ પ્રકારનુ સાહિત્ય-બ્રાહ્મણો એ નામના ગ્રંથોનુ સાહિત્ય રચાયું. "

સર્વજ્ઞોના તત્ત્વો વિશેષ પ્રચારમા આવતા બ્રાહ્મણ ગ્રંથો પણ નિર્માલ્ય જેવા થઇ પડવાથી થોડાજ વખતમા ઉપનિષદો નામના ગ્રંથોમા બાજી ફેરવાઇ, તે એવી રીતે કે વેદોને અને બ્રાહ્મણગ્રંથોને ગૌણમા રાખીને જ્ઞનકાડના નામથી તે ગ્રંથોને પ્રસિદ્ધ કરવામા આવ્યા. તેનો વિચાર કરી જુવો કલમ બીજીથી.

વેદોમા ઇંદ્રાદિક દેવતાઓની પ્રાર્થનાઓ કરીને મુખ્યતાએ ધન-પુત્રાદિકની માગણીઓ પોતાના ઐહિક સ્વાર્થને ખાતર કરવામાં આવતી. તે સમયમા સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોની ફરીથી તાજી પ્રભા પડતાની સાથે બ્રાહ્મણ ગ્રંથોમા પોતના સ્વાર્થની સિદ્ધિ

ભ્ભા દોડયા દે શ્રી કરી મુકી તો ખરી પણ સવર્ગીના તરફથી જીવાદિક મૂક્ષ્મ તત્વોનો વિશેષ પ્રચાર થતા બ્રાહ્મણએ ચોથા પણ પડા પડવાથી સર્વજ્ઞનજ તત્વોમાથી અથવા તે સમયના તેવા ટેઇ ઓ ન મત ા આશ્રયથી પોતાની અનુકળતા પ્રમાણે વિષયોને ગ્રહણ કરી જ્ઞાનકાડના નામથી ઉપનિષદો નામના ગ્રથો લખવાનો આરભ કર્યો પણ તે યાચિતમડન રૂપ હોવાથી તેમા ખરો પાયો જનાવી શક્યા નથી જુનો ક્રમ ત્રીજીમા--

" પરમાત્માના સ્વરૂપનો વિચાર એ સઘળા ઉપનિષદોનુ મુખ્ય તત્ત્વ છે

ઋગ્વેદના પુરૂષમાથી આત્મનના વિચારો અને સૃષ્ટિના રચનાર પ્રજાપતિમાથી ભૂમાનના આદિકા ણ એવા નિર્ગુણ બ્રહ્મનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો એ ક્રમનુ છેવટનુ પગથિયુ તે આ ઉપનિષદોમા આ યુ '

( સર્વજ્ઞના ઇતિહાસમા પુરીના પતિ-પ્રજાપતિ જે ઓળખાય છે તેના સમનુ આ પુરૂષ સૂકત ચારા વેદોમા પાઠથી દાખલ કર્યુ છે તે અમો જગો જગોપર બતાવતા આવ્યા છિયે -દીર્ઘ વિચાર કરવા ભલામણ કરૂ છુ )

વિશેષ-સર્વજ્ઞોએ અનાદિકાળથી નાના મોટા સર્વે જીવો પોતાના કર્મોના વશમા પડેલા ૮૪ લાખ જીવોની યોનિમા ભટકતા જ્ણવા બતાવેલા છે

આ ત્રીજી કલ્પના પ્રજાપતિથી ભૂતમાત્રની ઉત્પત્તિ માનીએ ત્યારે તે નિર્ગુણ બ્રહ્મએ ક્યા કારણ આ જીવોને ઉત્પન્ન કર્યા ?

અને તે એક સરખા કર્મવાળા ઉત્પન્ન કર્યા કે ભિન્ન કર્મવાળા ?
જો તે જીવોને ભિન્ન કર્મવાળા ઉત્પન્ન કરી ૮૪ લાખ જીવોની
યોનિમા ભટકતા કરવાવાળા હોય તો તે આમારા પ્રજાપતિ નગી
પણ તે આમારો કહેલો ગપ્પુજ સિદ્ધ થશે. તેથી આ પ્રજાપતિથી
ભૂતમાત્રની ઉત્પત્તિ બનાવી છે તે કેવળ કલ્પિત રૂપનાજ છે.

કલમ ૪ થી મા—બ્રાહ્મણ ગ્રંથના વિચાર તત્વો ઉપનિ-
ષદમા વિસ્તારવામા આવ્યા ખરા પણ તે કર્મકાંડ સાથે વિરોધમાં
રહેનારા હોવાથી નવા ધર્મનુંજ સમર્થન થાય છે.

ખોડ ખાંપણ વગરના યજ્ઞો કરી પૃથ્વીનું સુખ મળ્યા પછી
નિવાસ સ્થાન આગળ સુખમા રહેવુ એવો જે ઉદ્દેશ
બ્રહ્મણોમાં હતો તે આ ઉપનિષદોમા ફરે છે અને યથાર્થ જ્ઞાન
વડે જીવાત્મા અને પરમાત્માની એકતા થતા મુક્તિ મળે એજ
ઉદ્દેશ ઉપનિષદોથી મળે છે આ સ્થળે યજ્ઞનો વિધ બિન ઉપયોગી
થઇ પડે છે અને અધ્યાત્મિક જ્ઞાનજ વધારે અગત્યનું
થઈ પડે છે.

( અમે પ્રથમ કહ્યુ હતું કે–સર્વજ્ઞોના કે તેના કોઇ
બીજા મતના વિચારોને લઇને પોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે
ઉપનિષદોમા દાખલ કરવા માંડયા ત્યારેજ તે વૈદિકમતના પંડિતો
આ દુનિયામા કાંઈ પગ ઠેકવતા થયા હતા. )

આ બધા ઉપરના વિચારોથી એ સમજાય છે કે વેદ
સમયના પંડિતો ઘૃણાજનક યજ્ઞો કરીને આ લોક અને પરલોકના
સુખની આશાના જ્ઞાનવાળા હતા, તે પછી બીજા જ્ઞાનીઓના

આગમમા આવ્યા પછી બ્રાહ્મણ ગ્રંથોથી ખોડ ખાપણ વગરના તો ફરી આ લોકના સુખની સાથે પરલોકમા યમના નિવાસ સ્થાનમા જઈને સુખ શાતિ મેળવવાના જ્ઞાનવાળા થયા પરંતુ આ ઉપનિષદોના સમયમા તો જીવાત્મા અને પરમાત્માની એકતાના જ્ઞાનથી સુખ શાતિ મેળવવાના જ્ઞાનવાળ થયા

તો અહીં જરા વિચારવાનુ કે—ઇશ્વરપ્રેરિત વેદોમાનુ જ્ઞાન કેટલા કચ્ચા ફરજાનુ હતુ કે જેથી બ્રાહ્મણ ગ્રંથોથી ફેરવવુ પડયુ અને ઉપનિષદોમા તો તે સર્વથાજ ફરી ગયુ તે કયા ભાવા નાસ્તીઓની પ્રભા પરવારી ફેરવવુ પડયુ? વિચારવા જ મળાગણ કરૂ છુ

(૫) હવમ પાચમીનો વિચાર જુવો —

સણ તરીકેનુ સ્થાન પ્રજાપતિ ા ણ વે આત્મદ્ ને અપ-નામા આવ્યુ બૃહદારણ્યક મા કહ્યું છે કે-શરૂઆતમા આત્મા અથવા બ્રહ્મ તેજ આ વિશ્વ હતુ, તેને એકના બ્હીક લાગવાની બી ત ા ઇચ્છા થતા દેવતાઓ સુધીની આ બધી સૃષ્ટિ તયાર કરી દીધી ઇત્યાદિ

આમા જરા વિચાર કરીને બતાવુ છુ —

આ સર્વનો ા સમયના વૈદિક પડિતો-યૂપાજનક વે વિધિના યનોથી પાછા પડતા, બ્રાહ્મણ ગ્રંથોમા તે બાજી ફરવી, તેથી પણ પાછા પડતા ઉપનિષદોમા તો સર્વનાદિક બી ત સતનાજ વિચાર કાબવ કરવા પડયા પ તુ સર્વજ્ઞોના તત્કથી આ સૃષ્ટિ અનાદિ ની છે, એવા વિચારો પ્રકાશમા આવતા, પોતાની સ્વતંત્રતા બતાવવા

આ અત્યંત પરોક્ષના વિષયમા પોતાનો જુદાજ પ્રકારની બાજી ખેલવા માંડી તે એવી રીતે કે-શરૂઆતના આત્મા અથવા બ્રહ્મ સેજ આ વિશ્વ હતું, તેને એકલા બહીક લાગવાથી બીજાની ઇચ્છા થતા દેવતાઓ સુધીની આ બધી સૃષ્ટિ તૈયાર કરી દીધી

અહીં એક વાત યાદ આવે છે કે- કોઈ મોટી સભામાં મીયાભાઇએ કહ્યું કે-બાતની ગાડમા ફાયર મત મારના. મેરા બાવા પરણ્યા જબ બારા જોજનકા માંડવા બાધ્યા થા કોઇએ પૂછયુ કે-સાહેબ! જબ આપ કહા થે ? બારા જોજનકા માંડવા બાંધતાં કેઇ ખાડી ટેકરા નડા થા કે નહી ? મેને પ્રથમજ કહા થા કિ બાતકી ગાડમેં ફાયર મત મારના. તેવી વાત આ જગત સ્રષ્ટાની પણ વિચારવા જેવી છે.

વિચારવાનું કે--શરૂઆતમા આત્મા અથવા બ્રહ્મ એકલા હતા તો તે કઇ જગોપર હતા ? અને કયાથી આવ્યા હતા ? કહેવામાં આવે કે તે તો અનાદિના હતા ? તો વિચારવાનું કે કેટલા કાળ સુધી બેસી રહ્યા પછી તેમને બહીક લાગી ? કે જેથી આ બધી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાને તૈયાર થઇ ગયા ? તે તો પ્રથમ એકલાજ હતા, તો પછી આટલી મોટી-વિશાલ પૃથ્વી, આ મોટા મોટા સાત સમુદ્રો, કે જે કૂર્મપુરાણમા બતાવ્યા છે તે, અને મેરૂ પર્વતાદિક મોટા મોટા પહાડો બતાવ્યા છે તે, આ બધી વસ્તુઓના મશાલા, કયા ઠેકાણેથો મેળવ્યા ? આટલો ટુંક વિચાર તો નાનું છોકરૂ પણ કરી શકે તેવો છે. વેદના ઋષિઓને આ આત્મા જગતના સ્રષ્ટા થશે કે કેમ એ વાત જડી ન હતી ? તો પછી ઉપનિષદ્કારોના ઋષિઓને કયા નવા ઇશ્વરથી આ જગત્

અષ્ટાની વાત જડી ? પ્રજાપતિના બન્ને સ્રષ્ટા તરીકેનુ સ્થાન આત્માને આપવામા આવ્યુ, આમા મારૂ અનુમાન તો એ છે કે-પ્રથમ ઉપનિષદોમા અષ્ટા તરીકેનુ સ્થાન આત્માને આપ્યા પછી, તેઓમા પછળથી પ્રજાપતિને અષ્ટા તરીકેનુ સ્થાન આપવામા આવ્યુ છે એ વાત અમો જગો જગોપર સ્પષ્ટ કરતા આવ્યા છિયે, તો પણ આ જગોપર થોડી સૂચના કરીને બતાવુ છુ—જૈનોના ૧૧ મા તીર્થંકર સર્વજ્ઞના સમયમા આ અવસર્પિણીના-નવ વાસુદેવો (વિષ્ણુઓ) માના જે પહેલા વાસુદેવ હતા, તેમના પિતા પુત્રીના પતિ થવાથી, લોકોએ પ્રજાપતિ એવુ બીજુ નામ પાડયુ હતુ, ત્યાથી વૈદિકોએ તે પ્રજાપતિને બ્રહ્મા રૂપે કલ્પ્યા હતા તેમના પુત્ર જે ખાસ વિષ્ણુ હતા તેમનુ નામ ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ હતુ, તેમને છોડી દઇને તેમના પ્રતિપક્ષી કે જે પ્રતિવાસુદેવ અશ્વગ્રીવ હતા, તેમને ઘોડાના માથા વાળા બનાવી હયગ્રીવ વિષ્ણુ સ્થાપ્યા હતા, ત્યાથીજ આ બ્રહ્મા અને વિષ્ણુની કલ્પના ઉભી કરવામા આવી છે અને પુત્રીના પતિ પ્રજાપતિને બ્રહ્મા તરીકે ચારો વેદોથી તે પુરાણો સુધીમા જગતના અષ્ટા તરીકે કલ્પેલા છે પ્રથમ આ પુત્રીના પતિ રાજા, તે પ્રજાપતિ બ્રહ્મા રૂપે કયા ગ્રથમા ગોઠવવામા આવ્યા અને પછી કયા કયા ગ્રથોમા ગોઠવતા આવ્યા, તેના સબધનો વિચાર શોધ ખોળમા અગ્રભાગ ભજવનાર ઇતિહાસજ્ઞોને ખોળવા ભળામણ કરૂ છુ અને અહી એકાદ દાખલો ટાકીને ચાલતો થાઉ છુ—

મણિલાલ નભુભાઇ દ્વિવેદીએ-પોતાના સિદ્ધાતસાર નામના પુસ્તકના પૃ ૪૨ થી ૪૪ સુધીમા જણાવ્યુ છે કે-યજ્ઞપુરૂષ

નવોજ દેવ કલ્પાયો. અને પ્રજાપતિ બધાના મોખરે આવી જગત્‌ના સ્રષ્ટા થઇ બ્રહ્મા તરીકે પૂજાતો થયો. વિશેષ મારો ગ્રંથ જોવાની ભલામણુ કરૂ છું.

(૬) કલમ છઠ્ઠીથી–શ્વેતાશ્વતર ઉપનિષદ્ કે જે એક મોડું રચાયલુ છે, તેમા કહેવામાં આવ્યું છે કે– " જગત્ તે માયા છે, અને બ્રહ્મ તે એ જગતની માયાને ઉત્પન્ન કરનારો છે " " આ વિચાર પાછલા સમયની વેદાંતની ફિલસુફીનો મોટામાં મોટો સિદ્ધાંત છે. તે પહેલીવાર સ્પષ્ટ રીતે મુકાયલો આ ઉપનિષદ્‌મા જોવામાં આવે છે. પણ આ વિચાર જૂનામાં જૂના ઉપનિષદોની સાથે જોડાયલો છે "

વિચારવાનું કે–જે આ બ્રહ્મ છે તેના અવયવ ભૂતથી જ આ બધુ જગત્ વ્યાપ્ત છે "तद्विष्णो. परमं पदं" આ વેદની શ્રુતિ બ્રહ્મથી જુદી પડે છે. ગીતામા આ વિષ્ણુને યુગયુગમા આવવા વાળા, પુરાણોમા સર્વ જીવોમાં વ્યાપીને રહેલા, અને અવતારો લઇને ધમાલ મચાવનારા બતાવ્યા છે. ત્યારે પુરાણોમા બતાવેલી ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમા, ભટકતા બ્રહ્માને માનવા, કે વિષ્ણુને, ? આ બન્ને દેવો એક રૂપના નથી. તેમજ પ્રત્યક્ષમા દેખાતા આ બધા અનંતાનંત જીવો પણ હાલમા એક સ્વરૂપના નથી. તો પછી આ બધી બાજી કેવા સ્વરૂપથી ખેલાઇ ?

શંકરાચાર્યે–ઇંદ્રાદિક બધા દેવોને એક બાજુ પર ખસેડીને અને એકલા બ્રહ્મની કલ્પના મુખ્ય રાખીને પોતાના 'અદ્વૈત' મતની સ્થાપના કરી અને જુના જૂનાં ઉપનિષદોનો અર્થ કરતા

તેમા પણ આ બ્રહ્મને જોડીને બતાવ્યા અને તે બ્રહ્મને વેદમૂલક ઠરાવવા તેની શ્રુતિયો બનાવી ચારો વેદોમા દાખલ કરી હોય એવુ મારૂ અનુમાન છે, વિશેષ વિચાર કરવાનુ ઈતિહાસજ્ઞોને સોપુ છુ

(૭) કલમ સાતમી–ઉપનિષદોમા પરમાત્માનુ સ્વરૂપ સમજવાને માટે ભારે ગડમથલ ચાલી રહેલી બતાવીને बृहदारण्यक ના બે ઉદાહરણ મુકયા છે પોતાની સ્ત્રીને સમજાવતા યાજ્ઞવલ્કય કહે છે કે–મીઠાનો ગાગડો પાણીમા ગળી ગયા પછી બહાર કાઢી શકાય નહી, તેવી રીતે મહાસત્વ મૂળ તત્વોમાથી બહાર નીકળીને પાછુ એમા વિલીન થાય છે મરણ પછી ચૈતન્ય રહેતુ નથી આ વિષયને આગળ સમજાવ્યા પ્રમાણે જે દ્વૈતભાવ ઉપર ચૈતન્યનો આધાર રહે છે તે જતો રહ્યો, એટલે ચૈતન્યપણુ જતુ રહેવુ જોઈએ એજ ઉપનિષદ્‌મા બીજે ઠેકાણે–કરોળિયો તતુ વડે બહાર નીકળે છે અગ્નિમાથી–ન્હાના ન્હાના, તણખાઓ બહાર નીકળે છે, તેવી રીતે–આત્મામાથી સઘળા લોક, પ્રાણ, દેવતાઓ, પ્રાણિયો, બહાર નીકળે છે

આ કલમ ૭ મી મા વિચારવાનુ કે—

જૈનોના ૨૩ મા તીર્થંકરનો પ્રાદુર્ભાવ થતા ઘૃણાજનક–યજ્ઞ યાગાદિકની કિમત નહી જેવી થઇ પડી એટલે પ્રથમ તેની સિદ્ધિ કરવા બ્રાહ્મણ ગ્રંથોમા મડી પડયા ખરા પણ તે તો ખરા દૂધની આગળ આટાના (લોટના) ધોળા પાણી જેવાજ થઇ પડયા આગળ વિશેષ જીવાત્માના, પરમાત્માના, વિચારો લોકોમા પસરતા, વેદોમા મુખ્ય ગણાતા–અગ્નિ, વાયુ અને સૂર્ય દેવો હતા

તે પણ–બાહ્ય, અંતરના, શત્રુઓને જિતવાવાળા, પ્રત્યક્ષમાં દેખાતા–વીતરાગ પરમાત્માઓના આગળ, નહી જેવા થઇ પડતા, તે અતીન્દ્રિય જ્ઞાન વિનાના પાણીમાં ગળી ગએલા મીઠાના ગાગડા જેવા અને તંતુઓ વડે બહાર નીકળેલા કરોળીયાના જેવા, અને અગ્નિમાથી ન્હાના ન્હાંના બહાર પડેલા તણખાઓ જેવા, પરમાત્મા બતાવવા લાગ્યા. પણ તેવા કલ્પિત રૂપ પરમાત્મા બતાવી વિચક્ષણ–ચતુર મહાપુરૂષોને તો સંતોષી શક્યા નહી જ હોય, એટલે તે સમયના સર્વજ્ઞોના વિરૂદ્ધમા આવીને–નવીન નવીન ઉપનિષદોની રચના અને કલ્પિત સ્વરૂપના નવા નવા પરમાત્મા, લોકોને બતાવવા આગળ પડયા, તે શું અધારામા 'ફા' ફા મારવા જેવું અને ભોળી દુનિયાને 'ફા' ફા મરાવવા જેવુ, કરેલુ નથી કે? તે ઉપનિષદોના અભ્યાસ કરવાવાળા આજકાલના બાહોસ પંડિતોને ભારે ગડમથલ જોવામા આવે તેમા નવઇ જેવું શું છે? તે ઉપનિષદોમા થએલી ગડમથલ આગળના લેખોમા બતાવે છે તે જુવો.

(૮) કલમ આઠમીમા—પરમાત્માના સ્વરૂપ માટે બતાવેલી ભારી ગડમથલ તેનો ટુંકામા સાર—

**શતપથ**–એ ઋગ્વેદથી બીજે નંબરે છે.

પરમાત્માના સ્વરૂપનો વિચાર એ ઉપનિષદોનો મુખ્ય તત્ત્વ છે.

**ઋગ્‌ના** પુરૂષમાથી **આત્મા**ના વિચારો થયા, સૃષ્ટિના રચનાર પ્રજાપતિમાથી ભૂત માત્રના આદિકારણ નિર્ગુણ બ્રહ્મનો વિચાર થયો. એ ક્રમનુ છેવટ ઉપનિષદોમા થયુ.

ૠગ મા—આત્માનો અર્થ—શ્વાસ તે વાયુ ને વરૂણનો આત્મા કહ્યો બ્રાહ્મણોમા એનો બીજ અર્થ થયો એક ઠેકાણે આત્મા ઉપર જેઓનો આધાર તેવા પ્રાણની—દેવતાઓની સાથે એકતા સ્થાપતા, વિશ્વનો આત્મા હોવાની કલ્પના થઇ

શતપથના—એક મોડા રચાયલા કાડમા—એ આત્મા વિશ્વમા સર્વત્ર વ્યાપીને રહેલો એમ કહેવામા આવ્યુ

ઋગ્વેદમા—બ્રહ્મનો અર્થ—પ્રાર્થના, અથવા ભક્તિ, એટલોજ હતો, પણ જૂનામા જૂના બ્રાહ્મણોમા—પ્રાર્થના, વિપ્ર અને યજ્ઞમા વિશુદ્ધિનો અર્થ, દાખલ થયો ઉપનિષદોમા—પ્રકૃતિ ને અચેતન કરનારૂ, તત્વનો અર્થ થયો ધાર્મિક ઉત્ક્રાતિનુ સઘળુ તત્વ—આ એક શબ્દથી સૂચવાય છે, આત્મા અને બ્રહ્મ એ બે, ઉપનિષદો મા સાધારણ રીતે એકજ ગણાય છે પણ ખરૂ જોતા બ્રહ્મથી વિશ્વમા વ્યાપી રહેલા પરમાત્માનુ સૂચન થાય છે અને આત્મા એ શબ્દથી માનવીમા પ્રગટ થતા ચૈતન્યનુ ભાન કરાવે છે જાતીતા આત્માને અજ્ઞાત બ્રહ્મ ઉપર જવુ એ અર્થમા બ્રહ્મ લેવાય છે

બૃહદારણ્યક મા અક્ષર એ નામથી આત્માનુ વર્ણન છે, તેમા જણાવ્યુ છે કે—એ સ્થુલાદિકમાનો એકે નથી એ કોઇના સગમા લપટાતો નથી કોઇને સ્પર્શતો નથી એ કોઇનુ ભક્ષણ કરતો નથી કોઈ એનુ ભક્ષણ કરત નથી એને કોઇ જોતુ નથી એ સકલ વસ્તુનો વિજ્ઞાતા [illegible] વિના બીજો કોઇજ નથી એ અવિનાશીના અદર [illegible] પ્રોત થઇને રહેલુ છે ત

ચિંતનના પરમત-ત્વનો વિચાર સૌથી પ્હેલો આ સ્થળે જોઇએ છિયે." કાઠક ઉપનિષદ્‌માં—આત્મા વિષે જણાવ્યું છે કે—

જ્યાંથી સૂર્યનો ઉદય અને જ્યાં અસ્ત થાય છે, તેમા સઘળા દેવતાઓનો સમાવેશ થઇ જાય છે. તેની પેલી પાર કોઇ જઇ શકતું નથી

એ આખથી જોઇ શકાતો નથી. હૃદયાદિકથી ગ્રહણ થઇ શકે છે. જેઓ એને જાણે છે, તે અમર બની જાય છે."

કલમ ૮ મીનો સાર વિચારવાને લખી બતાવ્યો છે.

ટુંકમા વિચારવાનુ કે—

પૂર્વના વેદોની સ્થિતિ-ઘૃણાજનકજ થઇ પડેલી, જગ જાહેરજ હતી. તેવા સમયમા જૈનોના ૨૩ મા તીર્થંકરના તરફથી અત્યંત પરોક્ષના વિષયરૂપ સૂક્ષ્મ જીવાદિક ત-ત્વોનો, અત્યંત પરોક્ષના વિષયરૂપ ઇતિહાસનો, પ્રકાશ ફરીથી તાજો બહાર પડતાં તે સમયના વૈદિકના પડિતો—એકદમ જોસમાં આવીને યજ્ઞ યાગાદિકનીજ સિધ્ધિ કરવા, પ્રથમ બ્રાહ્મણ નામના ગ્રથોજ લખવા મડી પડયા હોય પરંતુ સર્વજ્ઞોના ત-ત્વોનો વિશેષ ફેલાવો થતાની સાથેજ તે નહી જેવા થઇ પડતા, કેટલાક ચતુર પડિતોએ, તે બાજી ફેરવીને **જ્ઞાનકાંડના** નામે **ઉપનિષદો** નામના ગ્રથો રચવાની શરૂઆત કરી દીધી હોય, એમ સેહજે સમજી શકાય તેવું છે. તેમાં કેટલાક પ્રત્યક્ષમા અનુભવાતા—જીવ, કર્માદિકના વિષયોને અને જીવોની મુકિત સંબંધના વિષયોને, પોતાનામા દાખલ કરતા ગયા એટલે કાઇક પગ ટેકવતા થયા

હોય, પરંતુ સર્વજ્ઞાના તરફથી–આ સૃષ્ટિની અનાદિના જેવા અત્યંત પરોક્ષના વિષયોમા, જુદા પડવાના ઇરાદાથી અને ભદ્રિક લોકોને–ગૂંચવાડામા નાખી દેવાના ઇરાદાથી, આત્માથી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિની કલ્પના, પ્રથમ ઉપનિષદોમા દાખલ કરી હોય ! અને ત્યાર બાદ પ્રજાપતિ આદિથી–સૃષ્ટિ ઉત્પત્તિની કલ્પના થઇ ને જુદા જુદા પ્રકારની અનેક પ્રકારની કલ્પનાઓ થતા સંપૂર્ણ વૈદિક ધર્મના ગ્રંથોમા ઘુસાડી દેવામા આવી હોય, એવુ મારૂ અનુમાન થાય છે તે એવી રીતે કે–પ્રથમ ઉપનિષદોમા સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિની કલ્પના, આત્માથી, પછી અક્ષર શબ્દના અર્થથી, ત્યાર બાદ અગીયાર ( ૧૧ ) મા તીર્થંકરના સમયમા થએલા પુત્રીના પતિ રાજા કે જે લોકોમા પ્રજાપતિના નામથી જાહેરમા આવેલા, તેનો અર્થ દુનિયાનો પતિ કલ્પીને બધા વૈદિકમા દાખલ કરવામા આવ્યા હોય

મૅકડોનલ સાહેબની ૮ મી કલમમા–એવો ક્રમ ગોઠવ્યો છે કે—"પરમાત્માનો વિચાર એ ઉપનિષદોનો મુખ્ય તત્ત્વ છે, ઋગ્૦ ના–પુરૂષમાથી, આત્માના વિચારો પ્રજાપતિમાથી ભૂત માત્રના આદિકારણ એવા નિર્ગુણ બ્રહ્માનો વિચાર, એ ક્રમનુ છેવટનુ પગથિયુ ઉપનિષદોમા બતાવ્યુ ઋગ્૦ મા આત્માનો અર્થ–શ્વાસ થઇને, વાયુને વરૂણનો આત્મા, કહેવામા આવ્યો પણ બ્રાહ્મણોમા અર્થ–એ જીવનો થયો એક ઠેકાણે તેવા પ્રાણ દેવતાઓની સાથે એકતા બતાવી એવી રીતે વિશ્વના આત્માની કલ્પના થઇ શતપથ ના એક મોડા રચાયલા કાડમા—એ આત્મા વિશ્વમા સર્વત્ર વ્યાપીને રહેલો કલ્પ્યો છે

ઋગ્‌૦ માં-બ્રમ્હાનો અર્થ-પ્રાર્થના-ભકિત જ થયો છે. જૂના બ્રામ્હણોમા-પ્રાર્થના-વિપ્ર અને યજ્ઞની શુદ્ધિનો અર્થ થયો. ઉપનિષદો મા પ્રકૃતિને સચેતન કરનારૂ તત્ત્વ બન્યું. ધાર્મિક ઉત્ક્રાતિનું બધું તત્ત્વ આ એક શબ્દથી સૂચવાય છે.

આત્મા અને બ્રમ્હ એ બે શબ્દોથી વિચારો દર્શાવાય છે. તેને ઉપનિષદો મા એકજ ગણવામા આવે છે.

ખરૂ જોતાં બ્રમ્હ એ પ્રાચીન વિશ્વમા વ્યાપેલા તત્ત્વનું સૂચન છે. અને આત્મા એ માનવીમા ચૈતન્યનું ભાન કરાવે છે જાણીતા આત્માને અજ્ઞાત બ્રમ્હ ઉપર જવુ એ અર્થમા બ્રમ્હ લેવાય છે. बृहदारण्यक મા अक्षर क्षरे નહી તે, આત્માનુ વર્ણન વિસ્તારવાળુ છે-એ આત્મા સ્થૂલાદિકમાનો એકે નથી. એને કોઈ જોતો નથી. એ સઘળુ જુવે છે. ઇત્યાદિ.

આ બધા વિચારો વૃહદારણ્યકમા પ્હેલાજ નજરે પડે છે. काठक મા સૂર્યના ઉદયથી તે અસ્ત સુધીમા-સઘળા દેવતાઓનો સમાવેશ થઇ જતો બતાવ્યો અને કહેવામા આવ્યું છે કે-એ **આત્મા** આખથી જોઇ શકાતો નથી, પણ હૃદયાદિકથી ગ્રહણ થઇ શકે છે. એને જેઓ જાણે છે તે અમર થઇ જાય છે”

આ કલમ ૮ મી મા-સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોથી વૈદિક પડિતોના વિચારોની સાથે, કેવા પ્રકારનો મેળ છે, તે બતાવુ છું—

સર્વજ્ઞોએ-આ સૃષ્ટિને અનાદિની બતાવી છે અને અનાદિકાલ સુધી ચાલ્યા કરવાની પણ બતાવેલી જ છે. સર્વજ્ઞોએ-કેવલ જડ પદાર્થનું લક્ષણ, જુદુ બતાવ્યું છે. અને કેવલ ચેતન

પદાર્થોનુ લક્ષણ પણ, જુદુજ બતાવ્યુ છે જડ અને ચેતનના સંયોગવાળી, થઇ રહેલી આ સૃષ્ટિ અનાદિના કાળથી ચાલતી આવેલી આપણે પ્રત્યક્ષપણે જોઈ રહ્યા છિયે વિશેષ વિચારવાનુ એ છે કે—

જડની સાથે કર્મના, અનતા અનત જીવો—૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમા, ઉલટ પાલટ પણે ભટકી રહેલા પણ આપણે પ્રત્યક્ષપણે જોઇ રહ્યા છિએ, તો પછી આ જીવોનો કર્ત્તા કોણ? અને તે જીવો કર્મવાળા બનાવ્યા કે કર્મ વિનાના?

પુરૂષમાથી આત્માના વિચારો થયા, તે આત્મા શતપથમા વિશ્વમા સર્વત્ર વ્યાપીને રહેલો મનાવ્યો તો વિચારવાનુ કે—તે નિર્મલ આત્મા અનેક પ્રકારના મહાસંકટવાળી ૮૪ લાખની યોનિયોમા શુ વધારે મેળવવાને પડેલો? અને બ્રહ્મા—પુરૂષ અને પુત્રીનો પતિ—પ્રજાપતિ જ કયે ઠેકાણેથી લાવીને ઘુસાડયો? બીજી વાત એ છે કે—વિષ્ણુ ગીતામા ભક્તોના દુખોને હરવાન વચન આપીને ગએલા બતાવ્યા છે તે વિષ્ણુને પુરાણોમા સર્વ જીવોમા વ્યાપીને રહેલા બતાવ્યા, તો શુ ૮૪ લાખ યોનિયોમા રહેલા જીવોના દુખોનો ભાર બોજ ઓછા કરવાના હેતુથી, તેઓમા વ્યાપીને રહેલા માનવા? આ બધી પ્રાચીન પ્રમાણ બાજુ, સર્વજ્ઞો વિનાના બીજા કયા પ્રાચીન નાસ્તિકોથી અને શા કારણથી ચલાવી માનવી?

આ ૮ મી કલમમા મેકડોનલ સાહેબે-પ્રથમ જગતના પુરૂષથી બ્રહ્માનો, અને પછી પુત્રીના પતિ-પ્રજાપતિથી વિશ્વનુ બતાવ્યો, તે પછી શતપથમા તે આત્મા વિશ્વમા સર્વત્ર વ્યાપી

આવ્યા હશે ? વળી આ મહાવિશાલ પૃથ્વી આદિના મશાલા ક્યાથી લાવ્યા હશે ? અને તે પોતે ક્યા ઠેકાણે ઉભા રહીને આ બધી રચના કરી હશે ?

બીજે ઠેકાણે-" સ્વર્ગ-પૃથ્વીને દેવતાઓનાં-મા બાપ ગતા વ્યા છે." અહી વિચાર થાય છે કે-વનસ્પતિ-કીડાઆદિથી તે માણસ સુધીના અનત અનત જીવોના મા-બાપ કોણ મનાયા હશે ?

ત્રીજામા-" ઇંદ્રે પોતાના શરીરથી મા-બાપને જન્મ આપ્યો."

અહીં વિચાર થાય છે કે-આવા પ્રકારની અનેક શ્રુતિયો માત્રાધિક સોમપાનના છાકમાંથી પ્રગટ થએલી હોય. એમ એક ભજનપદથી સમજાય છે-" સોમવેલ રસ શુધ્ધ જે, બ્રાન્હણ હોય તે કરે અવર વર્ણને વમન કરાવે, વેદ વાણી ઉચ્ચરે ॥ પ્રેમ રસ તેના ઉરમા ઠરે.

ઉપરના જેવી અર્થ વગરની તદ્દન બેઢગી, માત્રાધિક સોમ-પાનના બે-ભાનમાથી અનેક પ્રકારની શ્રુતિયો પ્રગટ થએલી જોવામા આવે છે. જે વાતો નાનું છોકરૂ ન કરી શકે, તેવા પ્રકારની વાતો, વેદ કાલના મોટા મોટા ઋષિ પંડિતો કેવા વિચારોથી કહી ગયા કે-ઈંદ્રે પોતાના શરીરથી માબાપને જન્મ આપ્યો ? મોટા દેવ તરીકે મનાયલા સોમની સ્તુતિયોથી વેદો ભરેલા છે, તેથી તેજ ઇશ્વરની પ્રેરણા ઋષિપડિતોને થએલી મનાયી હોય એટલે વિરોધાભાસની વાતો જે દેખાય છે તે-માત્રા ધિક સોમપાનના પરાધીન પણાથી જ થએલી હોય, આગે તો મોટા પંડિતો કહે તે ખરૂં.

મૅકડૉનલ્ડ સાહેબે—કલમ પાચમીમા—ઋગ્૦ ના દેવતાઓથી જુદા એક સ્રષ્ટાની કલ્પનાનો ઉદ્ભવ બતાવ્યો છઠ્ઠીમા—તે પુરૂ-ષાદિકથી સબોધાતા બતાવ્યા સાતમીમા—તે કેઇ મૂળ પદાર્થ ઉપરથી બનાવટ થએલી બતાવી આ ત્રણે કલમોનો વિચાર ભેગો ટુકમા કરીને બતાવુ છુ

મૅકડૉનલ્ડ સાહેબની ૮ મી કલમ તેમાના—સૃષ્ટિ વિષયકના કેટલાક ફકરાઓનો વિચાર કરતા જેમ કે ઋગ્વેદના દેવતાઓથી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ, અને સ્વર્ગ પૃથ્વી, દેવતાઓના મા-બાપ આદિનો વિચાર કરીને બતાવ્યો ફરીથી તેજ તેમાના ૫-૬-૭ મા ફકરાનો વિચાર તપાસી જોઇએ

પાચમામા—ઋગ્વેદના દેવતાઓથી જુદા એક સ્રષ્ટાની કલ્પના, છઠ્ઠામા—તે પુરૂષાદિકથી સબોધાતા સાતમામા—તે કોઇ મૂળ પદાર્થ ઉપરથી બનાવટ થએલી, એમ મૅકડૉનલ્ડ સાહેબે અનુમાન કરીને બતાવ્યુ આમા મારૂ અનુમાન કરીને બતાવુ છુ સર્વજ્ઞોએ—આ સૃષ્ટિને, આદિ અત વિનાની બતાવી છે તેથી તે સર્વજ્ઞોના વિરૂધ્ધની બનાવટજ છે, એમ સહજે સમજી શકાય તેવો છે પણ તે બનાવટ સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા ૧૧ મા તીર્થકરના સમયમા થએલા પુત્રોના પતિ શાન્ત, કે જે પ્રજાપતિના નામથી લોકોમા પ્રસિધ્ધ થયા હતા, તે પ્રજાપતિને વૈદિકોએ અસ્તવ્યસ્તપણાથી, પ્રાયે સપૂર્ણ વૈદિક ગ્રથોમા દાખલ કરી દીધેલા જોવામા આવે છે જુઓ આગળી તત્ત્વત્રયીમીમાસાનો લેખ સહજે સમજી શકાય તેવુ છે

તે પ્રજાપતિને—વેદમા૧ક કરાવવા, તેમના નામ સાથે સૂક્તો

જેમ કે-હિરણ્યગર્ભ નામનુ, યજ્ઞપુરૂષ નામનું--પુરૂષસૂક્ત, પ્રથમ ઋગ્વેદથી ન જાણે કયા સમયમા દાખલ કરવામા આવ્યુ તેની શોધ કરવાનુ કામ ઇતિહાસજ્ઞ મહાપુરૂષોનું છે આ વિષયમા-મણિલાલ નભુભાઇ દ્વિવેદી એવું જણાવી ગયા છે કે-યજ્ઞ પુરૂષ નવોજ દેવ કલ્પાયો, અને પ્રજાપતિ-બધાના મોખરે આવી, સૃષ્ટિના નિયંતા થઈ-બ્રમ્હા તરીકે પૂજાતો થયો. આ લેખનું ઠામ ઠેકાણુ મારા ગ્રંથથી સજ્જનો સારી રીતે જોઇ શકશે. આ વાતને વિશેષ ન લંબાવતા અહીજ સમાપ્ત કરૂ છું.

કલમ ૯ મીમાં-મૅકડોનલ શાહેબે-કર્મની વાત જણાવતાં बृहदारण्यक થી કમંના સિધ્ધાંતની શરૂઆત થએલી તે એવી રીતે કે-(૧) માણુસનુ શરીર પાચ ભૂતમાં ભળી ગયા પછી કર્મ વિના બીજુ કાંઇ રહેતું નથી, ( ૨ ) બૌધ્ધમા આત્માનું અસ્તિત્વ સ્વીકારાયલુ નથી પાછળ મનુષ્યનાં કર્મ ટકી રહે છે, તેજ નવા જન્મનો નિર્ણાયક બને છે કર્મનો સિધ્ધાત બુધ્ધના ઉપદેશનો પાયો છે."

(૩) कैषितकि પ્રમાણે મૃત્યુપછી-સર્વે ચદ્ર આગળ જાય છે ત્યાથી પિતૃયાનમા, પછી બ્રમ્હને પ્રાપ્ત કરે છે. બાકીના કર્મ પ્રમાણે અને જ્ઞાન પ્રમાણે મનુષ્યથી તે કીટ સુધીના જીવનમાંથી, ગમે તે પ્રકારનુ જીવન પ્ર પ્ત કરે છે.

(૪) **કાઠકમાં**-મૃત્યુ પછીના જીવન વિષે એક દંતકથાથી સમજાવ્યું છે. नचिकेतस યમના ઘરમા ગયો, યમે ત્રણ વરદાન માગી લેવાનું કહ્યું-ત્રીજા વરદાનમાં- " મૃત્યુ પછી માણુસ રહે છે કે નહીં.. " એ માગ્યું, યમે કહ્યું બીજું માગી લે. મૃત્યુએ

બુધ્ધને વાત કરી તેવી આ વાત છે નચિકેતમ અને બુધ્ધ લાલચ સ્હામે ટકી રહીને અંતે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરે છે

કલમ ૧૦ મી–ઉપનિષદોમા–વિશ્વ વિષે–તર્ક પધ્ધતિ પ્રમાણે ખિલવવામા આવેલા, ચોક્કસ વિચારો નીકળે તેવુ કાઇ નથી કવિત્વમય, ફિલસુફીમય વિચારો અધ્યાત્મિક પ્રશ્નો વિષેના કામ ચલાઉ મવાદે, ચર્ચાઓનુ મિશ્રણ ઉપનિષદોમા છે ”

કલમ ૧૧ મી આ–એ વિચારોને સુવ્યવસ્થિત સ્વરૂપ તો વેદાતમા પાછલા સમયમાજ મળ્યુ

ઉપનિષદોમા જે વધારે પ્રાચીન તે ઇ સ પૂર્વે ૬૦૦ કરતા વધારે ગોડુ ભાગ્યેજ હશે

કેટલાક અગત્યના સિદ્ધાતો બૌદ્ધની પહેલા જાણીતા હોવા જોઇએ

કલમ ૧૨ મી આ–પાશ્ચાત્યો–મદ્દ–એમનુ તે ઉપનિષદ્, વૈદિક ટીકાકારો–યથાર્થ જ્ઞાનવડે કરીને અવિદ્યાનો જે નાશ કરે તે ઉપનિષદ્, જેનાવડે બ્રમ્હ જ્ઞાન આવે અથવા બ્રમ્હની સમીપ જઇએ તે ઉપનિષદ્, શકરસ્વામીએ–ઉચ્ચામા ઉચુ શ્રેય જેમા સમાયલુ છે તે ઉપનિષદ્

આ ઉપરની કલમોમા વિચારવાનુ કે—

ઇશ્વ-દત્ત કે, ઇશ્વરકૃત, વેદોના કર્તવ્યને, બાજુ પર રાખીને–જ્ઞાનકાડના નામથી ઉપનિષદો લખાઇ ખરી પણ તે જ્ઞાનની તૃપ્તિ પૂરી કરે તેવી નથી મૅકડોનલ સાહેબ કહે છે કે –ઉપનિષદોમાથી કાઇ ચોક્કસ વિચારો નીકળે તેવુ નથી તેથી લા૧૦૧૧૧૨ આ ચાર કલમોનો વિચાર સર્વજ્ઞના તત્ત્વોની સાથે મેળવીને બતાવુ છુ

૧ માણસનું શરીર પાંચ ભૂતોમાં ભળી ગયા પછી, કર્મ વિના બીજુ કાંઇ રહી શકતું નથી. એ મત વૃહદારણ્યકનો બતાવ્યો છે. બૌદ્ધો પણ કહે છે કે મનુષ્યના કર્મજ ટકી રહે છે. તેજ નવા જન્મનો નિર્ણાયક થાય છે. એટલે ઉપનિષદોનો અને બૌદ્ધોનો મત, એક જેવો થઇ જાય છે.

આ વિષયમા—સર્વજ્ઞોનુ કથન એ છે કે કર્મથી પરભવનો નિર્ણય થાય છે ખરો પણ, તે કર્મ એકલા રહેતા નથી પણ તે કર્મ જીવને સાથે લઇને જાય છે. શંકરસ્વામી માતાની સમજુતિ કરતાં સર્ગ ૪ મા કહે છે કે–' જીવ કર્મ પ્રમાણે સ્થૂલ દેહમા વિચર્યા કરે છે." સર્ગ ૬ ઠ્ઠા મા વૃદ્ધ બ્રામ્હણને બ્રમ્હ સૂત્રનો અર્થ સમજાવતા કહે છે કે–" દેહ છોડીને બીજા ભવમા જતાં જીવને પાંચ મહાભૂતો વીંટલાઇને જાય છે" "કર્મ વિના બીજું રહેતુ નથી." એવો મત વૃહદારણ્યકનો શંકરસ્વામીએ છોડી દઇને આ નવીન પ્રકારનો અર્થ કયાથી મેળવ્યો ? સર્વજ્ઞ હતા કહીને સ્વતઃ મેળવ્યાનું કહો તો તે સત્ય સર્વજ્ઞ ન હતા, પણ કલ્પિતજ હતા તે તેમના આચરણોના લેખથી સમજી શકાય તેમ છે.

આ કર્મના અટલ સિદ્ધાંતમાં વૃહદારણ્યકથી શંકરસ્વામીનો મત જુદો શા કારણથી પડયો ?

(૩) મૃત્યુ પછી સર્વે ચંદ્ર આગળ, પછી પિતૃયાનમા, તે પછી બ્રહ્મને પ્રાપ્ત કરે. કર્મ વિનાના એકલા જીવને આટલાં બધાં ગોથામા કોણે નાખ્યા ? કેમ કે બાકીના જીવો કર્મ પ્રમાણે અને જ્ઞાન પ્રમાણે જીવન પ્રાપ્ત કરતા બતાવ્યા છે.

(૪) **નચિકેતસ** યમના ઘરમા ગયો, ત્રીજા વરદાનમા "મૃત્યુ–પછી માણુસ રહે છે કે નહી " એ માગણી કરી

આ વાતમા યમે–દેવતાઓને પણ અજાણ બતાવ્યા છે, તે વાત તો ખરી માની લેવા જેવીજ છે

જુવો કે–ઇદ્રપદની લાલચો બતાવી વેદજ્ઞો રાજાઓની પાસે પશુ યનો કરાવતા, એ વાતો પ્રસિદ્ધ છે ત્યારે ઇદ્ર પોતે કયુ પદ મેળવવા યજ્ઞ કરવાને આવતા માનવા ?

વસુરાજાની કથામા કહ્યું છે કે–ઇદ્રે પશુ યજ્ઞ કરવાનો આરભ કર્યો ઋત્વિજો તે વાતમાં આડા પડયા છેવટે વસુને મધ્યસ્થ સ્થાપ્યો ઇદ્રના પક્ષમા ભળતા રાજ્યથી ભ્રષ્ટ થઇ નરકમા પડયો બતાવ્યો છે ત્યારે સાક્ષાત પશુયજ્ઞો કરાવનારની, અને કરનારની કયી ગતી કલ્પવી ? પશુઓનો યજ્ઞ કરનાર દેવતા ઓનો રાજા, ઇદ્રજ જ્ઞાની ન મનાય, તો પછી દેવતાઓ જ્ઞાની કેવા રૂપના મનાય ? યમ તો તેમનાથી નીચા દરજાનો છે તો પછી યમની પાસેથી **નચિકેતસે** કયા પ્રકારનુ જ્ઞાન મેળવ્યુ માનવુ ?

આ ઉપનિષદોના માટે, મૅકડોનલ્ડ શાહેબજ લખે છે એમ નથી પણ એકાદશોપનિષદ્‌ના ભાષાતરકાર–છોટાલાલ પ્રાણશકર દ્વિતીયા વૃત્તિ, સ ૧૯૭૮, સને ૧૯૨૨

કઠ ઉપનિષદ્‌ની ભૂમિકાના પૃ ૨૭ મા લખે છે કે,—

"આત્માના નિદિધ્યાસન વડે જેમ જેમ દરેક મહાત્મા ઋષિઓને આત્મા સબધી જ્ઞાનનો પ્રકાશ થવા માડયો, તેમ તેમ તેઓ મત્ર રૂપે ઉપનિષદો વિષે ઉમેરો કરતા ગયા આમ હોવાથી–સર્વ ઉપનિષદોને સરખાવતા તેમા વિચારોની સકલના

જોવામાં આવતી નથી, છતાં સર્વ ઉપનિષદોનું સમ્યક્ સમીક્ષણ કરતા એક વ્યવહારિક રૂપ તથા ત્રણ કાલ્પનિક રૂપે પ્રશ્નો ઉત્પન્ન થાય છે.

૧ પ્રથમ પ્રશ્ન એ ઉત્પન્ન થાય છે કે–મનુષ્યની ઉચ્ચતમ ધારણા શી હોય છે ?

૨ બીજો એ કે–જગતનું સૌથી અંતિમ કારણ શું હશે ?

૩ ત્રીજો પ્રશ્ન એ કે–જગતની સાથે–આ કારણનો શો સંબંધ છે ?

તથા ચોથો પ્રશ્ન એ કે આપણે તે કારણ રૂપને કેવી રીતે ઓળખી શકીએ ?

પ્રથમ વલ્લીમાં પ્રથમ પ્રશ્નના પ્રત્યુત્તરનો સમાવેશ થાય છે. ટુંકમાં તેમા દર્શાવેલ વિચારો નીચે પ્રમાણે છે.

સાધારણ રીતે એમ માનવામા આવે છે કે–વેદનુ જ્ઞાન શ્રેષ્ઠ સુખને પ્રાપ્ત કરે છે. પણ વેદ વિહિત કર્મોનુ અનુષ્ઠાન કરવાથા, તથા વેદ જ્ઞાનથી પ્રાપ્ત થતુ સુખ અર્થાત્ સ્વર્ગ સુખનો ભોગ ક્ષણિક છે. તથા જે મનુષ્ય અવિકારી સુખ પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છે છે, તેના મનને તે સુખ સંતોષ પમાડતું નથી. આત્મા અવિકારી સ્થિતિને પ્રાપ્ત થવાથી ઉત્પન્ન થતું જે સુખ, તે અખંડાનંદ સુખ કહેવાય છે. આથી એ પ્રશ્ન ઉભો થાય છે કે–ઇંદ્રિયો તથા મન આદિરૂપ ક્ષણિક ભોગના સાધનોથી જે વિભક્ત છે, એવા આત્માનુ મૃત્યુ પછી અસ્તિત્વ શું છે ? આ વાતને સાબીત કરવાનું કાર્ય મહાન્ કઠિણ છે. છતાં તે કાર્ય ઘણુજ ઉચ્ચ પ્રકારનું છે. કારણ તે જ્ઞાન અખંડાનંદ પ્રાપ્ત કરાવવા સમર્થ

છે માટે કોઇ પણ આનાકાની સિવાય તે વિષયને પ્રથમ હાથમા લેવો જોઇએ

૨ દ્વિતીય વલ્લીમા—જગતનુ કારણ શુ છે, તથા આપણે તે કેવી રીતે જાણી શકીએ છિએ ? આ પ્રશ્નોનુ સાધારણ સમાધાન તેમા દર્શાવેલ છે જે સુખ લાગે છે તેથી ભિન્ન આનદ રૂપે તે છે, અને આજ કારણથી મનુષ્યને ક્ષણિક આનદ તથા અખડાનદ આ બેમાથી એકનીજ સ્પૃહા રાખવી પડે છે કારણ તે બ ને આનદો એવા ભિન્ન પ્રકૃતિવાળા છે કે, તે બન્નેની પ્રાપ્તિ સાથે હોઇ શકેજ નહીં સમ્યક્ પરીક્ષણ પછી માલમ પડશે કે આ બે પ્રકારના સુખોમા અખડાનદનુ સુખ શ્રેષ્ઠ છે જે ચીજો આનદ ઉત્પન્ન કરે છે તે વસ્તુજ્ઞાન ખરૂ જોતા અજ્ઞાનજ છે× કારણ કે કેવલ આ જગતજ પોતાના વિષય સુખો સાથે અસ્તિત્વમા છે પણ બીજી કોઇ વસ્તુ સુખને અર્થે નથી આ રીતની માન્યતા ઉત્પન્ન કરવા વડે અર્થાત્ વસ્તુમા સત્ય સ્વરૂપને

---

× જે જ્ઞાન પરમાત્મા સબધીનુ નથી, તે અવિદ્યા રૂપ છે આ રીતનો વિચાર તે વેદાત શાસ્ત્રનો મુખ્ય વિષય છે

વેદાત શાસ્ત્ર વિષે કહેવામા આવે છે કે—સસાર અવિદ્યા, તથા માયાથી ઉત્પન્ન થએલો છે વળી મુડકોપનિષદ્ના પ્રથમ ખડના ચતુર્થ મત્ર વિષે તો એટલે સુધી કહેવામા આવ્યુ છે કે—"द्वे विद्ये वेदितव्य इति ह स्म यद् ब्रह्मविदो वदति परा चैवाऽपरा च'

બ્રહ્મવિત્ પુરૂષો કહે છે કે વિદ્યા બે પ્રકારની છે **પરા તથા અપરા** અર્થાત્ બ્રહ્મ સબધી વિદ્યા 'પરા' શ્રેષ્ઠ ગણાય છે તથા તે વિષે દર્શાવેલ વિદ્યા 'અપરા' ઉતરતી ગણાય છે (ગ્રથકારની ટીપમાથી )

તે ભુલાવવામાં નાખી દે છે આ અવિદ્યા અજ્ઞાનનું પરિણામ એ આવે છે કે-**આત્મા** મરણથી જન્મને અને જન્મથી મરણને વારંવાર પ્રાપ્ત થયા કરે છે આથી ઉલટી રીતે વિદ્યા અથવા જ્ઞાન સત્ય વસ્તુ તરફ દોરવી લઈ જાય છે. તથા તેનો મુખ્ય હેતુ એજ હોય છે કે મનુષ્યના આત્માનો સત્ય વિષય પ્રદર્શિત કરવો."

ઉપનિષદો વિષે સાધારણ રીતે-મૅકડૅાનલ્ડ શાહેબનો, અને છોટાલાલ ભાઈનો મત, જણાવી દીધો. હવે હું મારો મત જણાવું તો તે અયોગ્ય નહીં ગણાય--

મૅકડૅાનલ શાહેબના ઉપનિષદોના વિચારોને કાંઈક સ્પષ્ટ કરતો આવ્યો છું.

હવે છોટાલાલભાઇના વિચારોને, ટીકાકારોના, અને આગળ પાછળના બે વિચારોને મેળવીને બતાવુ છું.

મુંડકોપનિષદ્‌ની ટીકામા શ્રીવિષ્ણુનું મંગલાચરણ—

परिपूर्ण-परिज्ञान-परितृप्तिमते सते ॥
विष्णवे जिष्णवे तस्मै, कृष्णनामभृते नमः ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—જે પરમાત્માને પરિપૂર્ણ જ્ઞાન છે, એટલુંજ નહી પણ જેમને ચારે બાજુનુ જ્ઞાન છે, તે પણ સાધારણ નહી પણ સંપૂર્ણ તૃપ્તિવાળું છે, તેવા કૃષ્ણ નામને ધારણ કરવાવાળાને અને જિત મેળવવાવાળા એવા વિષ્ણુને, નમસ્કાર થાવો ॥૧॥

વિષયની શરૂઆત કર્યા પછી—વેદ, વેદાંગની, વિદ્યાને નિકૃષ્ટ વિદ્યારૂપે, અને બ્રહ્મ વિદ્યાને ઉત્કૃષ્ટ વિદ્યારૂપે બતાવતા કહ્યુ છે કે-તે નિર્ગુણ બ્રહ્મ જ્ઞાનેંદ્રિયના પણ વિષયરૂપ નથી. વ્યાપક

છે, ભૂતોના કર્ત્તા છે, અને સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરનારા છે કરી બીયાના જાળાના દૃષ્ટાંતે તેમનાથી ઉત્પન્ન થતી અને પાછી તેમાજ લય થતી બતાવી છે

આગળ જાતા-મંત્ર વિહિત કર્મોને નિકૃષ્ટ બતાવતા જણાવ્યુ છે કે-કર્મોને પ્રાધાન્ય માનનારા-મૂર્ખ, અવિદ્યાયુક્ત, તથા અંધ સમાન છે અને તે હમેશા જન્મમરણના ફેરામા અટવાયા કરે છે અને ઘણા દુઃખી થાય છે ॥ આગળ જાતા-વસ્તુની ઉત્પત્તિ બ્રહ્મથી ક્રમ વિનાનીજ બતાવી છે છેવટે સત્ય આત્માના સ્વરૂપનુ બતાવતા-બ્રહ્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થયા પછી મનુષ્યને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી બતાવી છે

ઐતરેયોપનિષદ્‌ની દીપિકાનુ મંગલાચરણ—

यस्य निःश्वसितं वेदा, यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वन्दे, विद्यातीर्थमहेश्वरं ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—જે પરમાત્માના નિશ્વાસરૂપ (શ્વાસરૂપ) આ વેદો છે અને વેદોથી સંપૂર્ણ જગત્ જેણે નિર્માણ કર્યું છે, તે વિદ્યાના તીર્થરૂપ મહેશ્વરને હુ વંદના કરૂં છુ

તૈત્તિરીયોપનિષદ્‌નુ મંગલાચરણ—

यस्माज्जातं जगत्सर्वं, यस्मिन्नेव विलीयते ।
येनेदं धार्यते चैव, तस्मै ज्ञानात्मने नमः ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—જે પરમાત્માથી આ બધુ જગત્ પેદા થયુ છે, અને જે પરમાત્મામા આ બધુ જગત્ પાછુ લય થઈ જાય છે, અને જે પરમાત્માએ આ બધુ જગત્ ધારણ કરી રાખ્યુ છે, તે જ્ઞાન સ્વરૂપના પરમાત્માને નમસ્કાર, થાઓ ॥ ૧ ॥

ઐતરેય-અને. તૈત્તિરીય એ બેઉ ઉપનિષદો પરમાત્મા સિવાય અન્ય કાંઇ નથી એવા વિચારથી શરૂ થાય છે. ( છોટાલાલ પૃ ૫૫૮-૫૫૯ )

આ ત્રણે ઉપનિષદોનો સામાન્ય રૂપે વિચાર કરીને બતાવું છું.

સર્વજ્ઞોએ-નાના મોટા અનંતાઅનંત જીવોથી અને અનંતાઅનંત જડ રૂપ પરમાણુઓથી વ્યાપ્ત થઇ રહેલી, આ સૃષ્ટિ પ્રવાહથી અનાદિના કાલથી ચાલતી આવેલી બતાવેલી છે, અને તેમાં રહેલા સર્વે જીવો પોત પોતાના કર્મના વશમા પડેલા ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમાં જન્મમરણ કર્યાજ કરે છે. આ બધું આપણે પ્રત્યક્ષપણે પણ અનુભવથી વિચારી શકીએ છિએ.

મુંડકોપનિષદ્‌માં—

પરિપૂર્ણ જ્ઞાન, અને પરિપૂર્ણ સત્તાવાળા વિષ્ણુ ભગવાનની સ્તુતિ કરીને નિર્ગુણ બ્રમ્હ, જ્ઞાનેદ્રિયના વિષય નથી પણ વ્યાપક, ભૂતોના કર્ત્તા, અને આ બધી સૃષ્ટિના ઉત્પાદક છે અને છેવટમા મોક્ષ આપવાવાળા એજ છે. પોતાના ગ્રંથમાં એવો જ્ઞાનનો પ્રકાશ કરેલો છે.

ઐતરેયઉપનિષદ્‌માં—

પરમાત્માનો જે નિશ્વાસ છે તેજ વેદો છે. અને વેદોથીજ આ બધું જગત્ છે.

તૈત્તિરીયોપનિષદમાં—

જેનાથી આ બધું જગત્ ઉત્પન્ન થાય છે, તેનામાં જ પાછું લય થઇ જાય છે. અને તેજ જગતને ધારણ કરીને રાખે છે.

ઐતરેયમા—પરમાત્મા—પરબ્રહ્મથીજ આ બધા સર્વ જગત્‌ની ઉત્પત્તિ અને આત્માજ બ્રહ્મારૂપ અથવા સ્રષ્ટારૂપ છે, ઐતેરેય–તૈત્તિરીય એ બેઉનો એજ મત છે કે—પરમાત્મા સિવાય બીજુ કાઇ નથી એજ મતની પુષ્ટિ છે

પ્રથમ–વિષ્ણુનુ અને બ્રહ્માનુ મૂળ કયા છે અને વૈદિકોમા કેવા સ્વરૂપથી ચિતરાયુ છે તેનો કાઇક ટુક સ્વરૂપથી વિચાર કરીને જોઇએ—

૧ વિષ્ણુએ ત્રણ પગલા મુકતા—પૃથ્વી અને આકાશ બનાવતા તેની સાથે સાત–સાત લોક પણ બનાવી દીધા હતા એમ ઋગના ૧–૭ મા મડલમા લખાયુ છે ફરીથી ઋગ્ના ૧૦ મા મડલમા આ બધી સૃષ્ટિના ઉત્પન્ન કરવા વાળા–પ્રજાપતિ–બ્રહ્માના પણ ત્રણ મોટા સૂક્તો લખાયા છે આ બેમાના કયા પરમાત્મા સૃષ્ટિના ઉત્પાદક સાચા? આ બે પરમાત્મા મૂળના એકજ વેદના છે અપૌરૂપેયાદિ મહત્ત્વના વેદોની આ વાત વિચારવા જેવી ખરી કે નહી? ન્યાય તો આપ નજ્જનો કરો તે વિચા–વાનો બીજી વાત–" વેદો પ્રમાણભૂત હોય તો મને આચ આવશો નહી " એમ કહી પરવત પરથી પડતા તાજા માજા રહી કુમારિલ ભટ્ટે બૌદ્ધોને પરાજિત કર્યા હતા " આ પ્રમાણતા કયા પ્રકારના જ્ઞાનની માગણી હશે? કારણ–મુડકોપનિષદ્ કહે છે કે–વેદવિદ્યા નિકૃષ્ટ વિદ્યા છે છેવટે સ સારના દુઃખો આપનારી એમ બતાવી પોતે ઉત્કૃષ્ટ બ્રમ્હવિદ્યા આપી મનુષ્યને મોક્ષસુધી પહોચાડવાનો દાવો કરે છે

વિચાર થાય છે કે-વેદ વિદ્યાને નિકૃષ્ટ બતાવીને પોતે બ્રમ્હવિદ્યાને ઉત્કૃષ્ટ બતાવી, કયા પરમાત્મ.થી મેળવીને મોક્ષસુધી પહોચાડવાને તૈયાર થયા હશે ?

મુંડકોપનિષદ્કારે-પરમજ્ઞાન વાળા અને પરમ સત્તા વાળા વિષ્ણુ ભગવાન્ બતાવ્યા પણ-ભૂતોની ઉત્પત્તિ અને જગતની ઉત્પત્તિ તો બ્રમ્હાથીજ બતાવી છે. ઋગ્‌ના પહેલા સાતમા મંડલથી જગત્‌ના ઉત્પાદક ત્રૈવિક્રમ વિષ્ણુ ઠરે છે. અને ઋગ્‌ના દશમા મંડલથી બ્રમ્હા ઠરે છે. માટે આ વાતમા કાઇંક જુદું વિચારવાનું રહે છે.

વિષ્ણુ અને બ્રમ્હા, આ બેમાના એક પણ જગત્‌ના ઉત્પાદક સત્યરૂપના નથી. કારણ ઋગ્‌માજ-પાચ-સાત જગત્‌ના કર્તા લખાયા છે.

(૧) પ્રથમ વિષ્ણુનેજ તપાસીને જોઈએ—

ઋગ્‌ના ૧ લા, ૭ મા, મંડલમાં-ત્રૈવિક્રમ વિષ્ણુએ ત્રણ પગલાં મૂકતાજ ત્રણે જગત્‌ની ઉત્પત્તિ કરી દીધી. તે કયા કાળમા ?

(૨) ગીતામા-વિષ્ણુ યુગ યુગમા ભક્તોના રક્ષણનુ વચન આપીને ગયા. વારંવાર અવતાર લેનારામાંના કયા વિષ્ણુએ આ વચન આપેલુ ? આ હિસાબે વિષ્ણુની સત્તા પૂર્ણ ગણાય ?

હવે-પુરાણોના વિષ્ણુ તપાસીએ—

(૩) દેવીભાગવતે-વિષ્ણુ-પોતાનું માથું કપાવી ઘોડાના માથા વાળા કેમ થયા ? બોજો ઉતારવાનું કહીએ તો બોજો વધ્યો છે. માટે ખાસ વિચારવાની ભળામણ છે. મને આમા કાઈ તર્ક ટ

લાગે છે આથી જગના ત્રિવિક્રમ વિષ્ણુ પણ વિચારવાના અને ગીતામાના વિષ્ણુ પણ વિચારવા જેવા ખરા કે નહિ ?

(૪) સ્કંદ પુ ખડ ત્રીજામા—વિષ્ણુના—રોમાદિકથી દેવ દિરની, દેહથી-૮૯૫-૮૯૫મા જગતની ઉત્પત્તિ બતાવતા છેવટમા-ભાન ભુલીને ઉધેઇઓથી માથા વિનાના થતા વિશ્વ'માંએ ઘોડાના માથા વાળા કરી કાયમ રાખ્યા આ તો મને નવાઇ જેવું લાગે છે અને આથે તેમના ભકતોને પણ લાગશેજ, માટે વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ

૫) મત્સ્ય પુ૦ અ ૧૫૨ મા—તારકાસુરથી-કરોડો દેવતાઓનો નાશ થતો વિષ્ણુ જોઇ રહ્યા, પોતે પણ કેદમા પડયા ઓ 'હો' તે અસુર કેટલો બધો જબરો ! ! કોણે પેદા કર્યો હશે ? ત્રિવિક્રમવાળી સત્તા કયા ચાલી ગઇ હશે ? તે વિચારવાનુ

(૬) સ્કંદ પુ ખ ૧ લો અ ૧૫ થી ૧૮ બ્રહ્માએ-એક અસુરને તારક પુત્ર આપ્યો તારકે દેવતાઓનો નાશ કર્યો જગતના ઉત્પાદક બ્રહ્માને સમજ્યુ હોત તો આ કામ કરતા ? સમજ્યા નહી તેથી અનર્થ થયો ઉપનિષદ્કારો આ બ્રહ્મનુ જ્ઞાન આપવાને બહાર પડયા છે

(૭) તુલસી રામાયણમા—રામચદ્રના ધ્યાનમા શિવજી બેઠા, તે સમયે ઉત્પન્ન તારકાસુરે સુખ સપત્તિથી રહિત કરેલા દેવતાઓ બ્રમ્હા પાસે રક્ષણ માગવાને આવ્યા બ્રમ્હા ત્રીજો રસ્તો બતાવી ખસતા થયા

સ્કંદ પુ મા—બ્રમ્હાનો આપેલો તારકાસુર બતાવેલો હતો આવી વિચિત્રતા જ્ઞાનીઓ કર્મને બનાવે કે અજ્ઞાનીઓ ?

(૮) બ્રમ્હાંડ પુ૦ અગ્યારસની કથામાં—મુર દૈત્યે—બ્રમ્હાદિકોને સ્વર્ગથી ભ્રષ્ટ કર્યા, તે શિવના શરણે આવ્યા. શિવે વિષ્ણુ બતાવ્યા. વિષ્ણુ દિવ્ય હજારવર્ષના અંતે યુદ્ધથી ભાગ્યા બાર યોજનની ગુફામા જઇને સુતા.

આમાં વિચારવાનું કે—ઋગના ૧ લા, ૭ મા, મંડલના—ત્રૈવિક્રમ વિષ્ણુએ, ત્રણ પગલાં મૂકતા ત્રણ લોક સરજી કાઢયા. ૧૦ મા મંડલના બ્રમ્હા બધા બ્રમ્હાડને ઘેરો ઘાલી બ્રમ્હાંડથો પણ દશાગુલ વધીને રહ્યા. તે બન્ને દેવો એક મુરદૈત્યથી ભાગીને એક એકનું શરણ ખોળતા, નાશ ભાગ કરતા બતાવ્યા. આ મેરક દૈત્યને કયા નવીન દેવે ઉત્પન્ન કર્યો હશે કે જેના આગળ સંપૂર્ણ જગતના કે, સંપૂર્ણ વૈદિક ધર્મના માલિક, બ્રમ્હાદિક ત્રણે દેવોમાના એક પણ દેવ જરા પણ ટકી શક્યા નહી ?

સત્યપ્રિય સજ્જનોને મારી નમ્ર પ્રાર્થના છે કે—સર્વજ્ઞોના લેખના મેળથી મારી બનાવેલી ત્રણે વ્યક્તિઓને ઓળખો, સત્યાસત્યનો વિચાર કરો, પણ બાપના કુવામાં ડુબીને ન મરો, પછી ઉપનિષદ્કારોએ બતાવેલું—બ્રહ્મજ્ઞાન લેવાને દોડો. મને શત્રુ રૂપે માનો તો પણ સત્ય વિચારમાં પાછા ન પડશો. કારણ—મનુષ્યનો જન્મજ સત્ય વિચારના માટે છે, પણ બીજો કોઇ પણ જન્મ સદ્વિચારના માટે નથી. દુકાનદારોની દુકાનો પણ ઘણી છે, તેથી તેના વશમા પણ પડશો નહી.

(૯) માર્કંડેય પુ. અ. ૭૮ મા—" મધુ અને કૈટભ એ દૈત્યો વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થઇ વિષ્ણુના નાભિકમલમા બેઠેલા

અનાદિ ॥ બ્રમ્હાને મારવ ને દોડયા ભયભીતનો બચાવ કરવા વિષ્ણુ વચમા પડયા પાચ હજાર વર્ષે યુદ્ધના અતે તેઓથી વિષ્ણુ પણ નાઠા ”

વિચાર કરવાનો કે–જગતના માલક એવા બ્રમ્હા–વિષ્ણુથી આ બે દૈત્યો કેટલા બધા જબરા ?

તાન્ક દૈત્યે વિષ્ણુને–કેદમા ઘાલી દીધા, જુવો–મત્સ્ય પુ અ ૧૦૨ મા

મરૂદૈત્યે–જગતના માલક, ઋગ્વેદથી પ્રસિદ્ધિને પામેલા, અનાદિના બ્રમ્હાને–બ્રમ્હલોકમાથી ભગાડયા જુવો–બ્રમ્હાડ–પુ મા વિષ્ણુને ૧૨ યોજનની ગુફામા તગેડી મુકયા

સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમાથી લઇને ઉધુ છતુ કરી દુનિયાના ભદ્રિક જીવોને ઉધા પાટા બધાવી કેટલા બધા ગુગળાવી માર્યા છે સજ્જનો ! આવા પ્રકાશના સમયમા ન્યાય નહી જુવો અને સત્યાસત્યનો વિચાર નહી કરો તો પછી કયા જમાનામા સત્ય તત્ત્વ મેળવશો ? સજ્જનો ! આપ સત્ય ન્યાય જુવો અને ભોળી દુનિયાને બતાવો મનુષ્યનો જન્મ–સહજથી મળી શકતો નથી, ગને આપનો દુસ્મન ન ગણશો

(૧૦) દુર્ગાપાઠ શ્લો ૬૭ થી–“ કલ્પના અતેવિષ્ણુ નિદ્રામા, તે વખતે–મધુ–કૈટભ કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થઇ જગત્-પતિ બ્રહ્માને મારવા દોડયા

જગતના પતિ–બ્રમ્હા વિષ્ણુને, માનવા કે તે બે દૈત્યોને ? આ બે દૈત્યોનુ સ્વરૂપ વાયુપુરાણમા ઘણુજ વિચિત્ર છે

આ બધા લેખકોમાં-જ્ઞાની કયો છે, અને સત્યવાદી કયો છે એટલું ટુંક સ્વરૂપ તો જરૂર વિચારશો.

(૬૧) મત્સ્ય પુ. અ. ૧૫૧ માં—" શુંભ-નમિ એ દૈત્યોથી-પોતાના વાહન ગરૂડની સાથે વિષ્ણુ ભગવાન્ માર ખાઇને નાશી છુટેલા બતાવ્યા છે. "

આ બે દૈત્યો કેટલા જબરા હશે? કયા બ્રમ્હાએ ઉત્પન્ન કર્યા હશે? પુરાણના લેખકો પણ વિષ્ણુ ભગવાનના કેટલા બધા ભગત હશે? આ અનાદિના વિષ્ણુના સંબંધે અહીં આટલું ટુંકથીજ પતાવીને કેટલીક બાબતોની સૂચનાજ કરીને બતાવું છુ. આ અનાદિના વિષ્ણુભગવાનને જગો જગોપર વિચિત્ર પ્રકારના ચિતરતાં-શીકાર ખેલતા, પરસ્ત્રીઓની સાથસાજ મજા કરતા, પણ લખીને બતાવેલા છે.

આ બધા વૈદિક મતના હજારો પંડિતો, પૂર્વકાલમા થએલા અક્ષરોના પડિતો તો હતાજ, પણ સ્વાર્થના (ઇદ્રિયોના) વશમા પડેલા, તેથી તે સમયના પાચ સાત ત્યાગીઓના ટોળાથી, તેમજ સર્વજ્ઞોથી બહાર પડેલા તત્ત્વોથી, તેમજ તેમના ઇતિહાસના વિષયોથી પાછા પડી ગએલા હોવાથી, લોકોથી પોતાનો સ્વાર્થ સાધવાના માટે ઉપાયો ખોળવાને લાગેલા,

આ અવસર્પિણીમાં ઘણા ઘણા લાંબા કાલના છેટે, થએલા વાસુદેવાદિકનાં નવ ત્રિકો, કે જે સર્વજ્ઞોએ બતાવેલાં હતા, તેમા ઉંધું છ-તું કરી એક જ વિષ્ણુના નામથી ભગવાન્ રૂપે જાહેર કર્યા. સત્યાસત્યાનો વિચાર છોડી દઇને પ્રાયે ઘણા પંડિતોએ, આ

અકાર્ય જાણી બુજીને કરેલુ હોય, એમ સહજથી સમજી શકાય છે તે સમયની આ ભોળી પ્રજા તો પ્રથમથીજ, તેઓના વશમા પડેલી જ હતી, એટલે ઉંધા પાટા બધાવવાના પ્રયત્નવાળા થયા તે અધકારના સમયમાં પોતાના ઘરમા કરેલી ઉંધી છત્તી કલ્પનાઓની કોઇને ખબર પડતી ન હતી આ ભોળી દુનિયાને-મોટા મોગ ગ્રથો બતાવી, તેમના કાનમા ઉંધી છત્તી ફુકો મારવા માડી જેમ કે-વિષ્ણુએ માયાવી પુરૂષ મોકળીને, જૈન-બૌદ્ધને વેદ ધર્મથી ભ્રષ્ટ કરેલા છે તેથી તેઓ વેદબાહ્ય છે એમ કહી વેદના અક્ષરો કોઇના કાનમા પડવા દેતા નહી અને એવુ પણ કહેતા કે હાથી મારવા આવે તો પણ-જૈનોના મદિરમા પ્રવેશ કરશો નહી કારણ તેઓ ઉધુ છતુ કરવાવાળા પોતે જાણુતા હતા કે, આ અમારી રચેલી ચલાકીની બાજી બીજા કોઇ પણ જાણી શકવાનાજ નથી અને જૈનો સિવાય બીજાથી ઉઘાડી પડવાની પણ નવી

પણ કુદરત શુ કરશે તેની ખબર કોઇને પડી શકતી નથી આ તો અગ્રેજો આવ્યા, અને છાપા છુપીથી પુસ્તકો પ્રકાશમા આવ્યા, એટલે કુદરતે પોતાની મેળે પણ પ્રકાશ કરીને મૂકયો અને તેની સાથે સત્યાસત્યનો પણ પ્રકાશ થવાને લાગ્યો અધકારના સમયમા પ્રાયે ઘણાજ પ્રકારના ગોટાળા થાય છે સૂર્યનો પ્રકાશ થતા ચોરોને પણ ભાગવુજ પડે છે કુદરત એવી છે કે-અધકારને સદાના માટે ટકાવી રાખતીજ નથી કહેવત પ્રમાણે આખરે સત્યનોજ જય થાય છે તેવો આ પ્રકાશનો સમય છે કેટલાક ઘુવડ જેવાઓના માટે પ્રકાશ વિપરીત હોય

છે. તો પણ સત્યપ્રિય સજ્જનોના માટે તો પ્રકાશ જ ફાયદો કરવા વાળો હોય છે.

વિષ્ણુ-કે જે ૨૪-અને ૧૦ અવતારો ધારણ કરીને મોટા મોટાં પુરાણોમાંથી ધૂમીને વેદો સુધીમાં નજરે પડે છે તેમનું સ્વરૂપ પ્રથમ કાંઇક વિસ્તારથી અને પછી કાંઇક ટુક સ્વરૂપથી લખીને બતાવ્યું.

તેજ પ્રમાણે પ્રજાપતિ-બ્રહ્મા પણ ચારે વેદોના પ્રકાશક, નાના મોટા બધાએ જીવોના ઉત્પાદક, સંપૂર્ણ બ્રહ્માડમા ચારે બાજુથી ઘેરો ઘાળી બ્રહ્માંડથી પણ દશાગુલ વધીને રહેલા, તેવા સ્વરૂપના બ્રહ્મા ચારો વેદોથી પ્રસિદ્ધિને પામેલા, અદ્વૈતમતમા તે પ્રજાપતિ -બ્રહ્મા બ્રહ્મલોકમાથી આવીને, પોતે બધા જીવોનુ સ્વરૂપ ધારણ કરીને પોતેજ આ બધી દુનિયામાં પસરીને રહેલા, અને ૮૪ લાખ જીવોની યોનિઓની રચના કરી તેમા થઇ રહેલા સુખ દુઃખનો અનુભવ કરવાને ખેલી રહેલા, ( આ જગો પર एकोऽहं बहुः स्यां એ વેદની શ્રુતિવિચારવાની ) આ સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરીને પછી તેના લય કરનારા, વળી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરીને અને ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોની બાજી રચીને પોતેજ બધા પ્રકારની મોજ મજા લુટનારા તે પ્રજાપતિ-બ્રહ્મા, ચારો વેદોથી, બ્રાહ્મણ ગ્રથોથી, અને ઉપનિષદ્ ગ્રંથોથી પ્રસિદ્ધિને પામેલા.

ઉપનિષદ્કારો-વેદોથી પણ નવીન પ્રકારનું જ્ઞાન આપી દુનિયાનો ઉદ્ધાર કરવાને બહાર પડેલા, તે પ્રજાપતિ-બ્રહ્મનું જ્ઞાન

આપી મનુષ્યોને તેમની સાથે મેળ કરી આપવાને મહેનત કરી રહેલા

આટલી મોટી સત્તાવાળા તે પ્રજાપતિ-બ્રહ્મા પુરાણોમા કેવા સ્વરૂપના લખાયા તેનો પણ થોડે વિચાર કરીને જોઇએ

( ૧ ) ભાગવત-સ્કધ ૩ જો અ ૩૭ મા-પુત્રીનુ રૂપ દેખીને મોહિત થતા તે હરિણીનુ રૂપ ધરીને ભાગી બ્રહ્મા હરણ રૂપે પાછળ દોડયા આ વાત અનાદિના બ્રમ્હાની કયે ઠેકાણેથી મેળવી હશે ?

( ૨ ) મત્સ્યપુ૦ અ૦ ૩ જે-શતરૂપાની સાથે બ્રમ્હા સો સો વર્ષ સુધી ક્રીડા કરતા રહ્યા આજે તેમની દશા કેવી હશે ?

( ૩ ) પદ્મ પુ૦ ખ ૧ લો અ ૧૭ મા-બ્રહ્માએ બીજી સ્ત્રી કરી પહેલીને ખમાવવા પગમા પડયા તો પણ શાપના પાત્ર થયા આ વાત કયા કાળમા બની હશે ?

( ૪ ) દેવીભાગવતે-દેવના હાથ ઘસવાથી ત્રણ દેવો ઉત્પન્ન થતા એને ખાઇ ગઇ મહાદેવે જીવતા કરાવ્યા શુ આ વાત બનેની હશે

( ૫ ) વિષ્ણુ પુ૦ મા-મેરૂ પર્વત જેટલા મોટા અડમા-બ્રહ્મા બધા જગતને લઇને તેમા રહ્યા તે કયાથી આવીને તેમા ભરાયા ? અને આ વાત કયા કાળમા બનેલી ?

( ૬ ) મહાભારત દિકમા—અડમાથી નહી પણ વિષ્ણુના નાભિકમલમાથી નીકળેલા બતાવ્યા છે આ બધા લેખકોમાનો કયો લેખક જ્ઞાનીરૂપનો સાચો થયેલો હશે ?

(૭) વરાહ પુ૦ માયાચક્ર, અ. ૧૨૫ માં—વિષ્ણુ કહે છે કે—પ્રજાપતિને અને મહાદેવને હુંજ ઉત્પન્ન કરૂં છું. વિચારવાનું કે-વેદોમાં, વેદાંતમા,આ પ્રજાપતિ કયા કાળમા ઘૂસ્યા ?

(૮) શિવ પુ૦ વિદ્યેશ્વર સં૦ અ. ૬ માં-બ્રહ્મા વિષ્ણુને કહે છે કે-હું તારો બાપ આવ્યો છું, કૃષ્ણ કહે છે-કે હું તારો બાપ, એમ હું ને તું કરતા ખૂબ લડયા. દેવતાઓ ભયભીત થયા. વિચારવાનુ કે-આ અવસર્પિણીમાં ૧'લા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પિતા પુત્રીના પતિ-લોકોમા પ્રજાપતિ તેને વૈદિકોમાં બ્રહ્મા કલ્પી. આ બધી ઉંધી છત્તી બાજી જાણી બૂજીને રચેલી છે. આ બધુ ભૂલથી લખાયલું નથી. પુત્રી મૃગાવતીને હરિણી રૂપે કલ્પીને, રાજાને હરણરૂપે પાછળ દોડાવેલા, જુવો કલમ પહેલીમા. આ રાજાને બ્રમ્હા રૂપે કલ્પીને- સંપૂર્ણ વૈદિક ધર્મના અને સપૂર્ણ જગત્‌ના ઉત્પાદક અને માલક તરીકે ખોસી ઘાલ્યા છે. આ વૈદિક ધર્મના સંચાલકો કેટલા બધા ચતુર શિરોમણિઓ હશે ?

(૯) શિવ પુ૦ જ્ઞાન સં. અ. ૧૭ થી ૧૮ માં—મહાદેવ ના લગ્નમાં બ્રહ્માજીની નાડી છુટી જતા હજારો બટુકો પેદા થઇ ગયા. અનાદિના જગત્‌ના પિતા બ્રમ્હાના શું આવા હાલ હોય ખરા ? જુવો કેટલા બધા આ લેખકો સત્યવાદિઓ છે.

(૧૦) સ્કંદ પુ૦ ખં. ૩ જો. અ ૪૦ મો-હરિણી રૂપ પુત્રીની સાથે રમવાની ઇચ્છાથી-દેવાદિકથી નિંદાતા-બ્રમ્હા, હરણરૂપ ધરીને ચાલ્યા. પણ શિવે તો બાણ ફેંકી વીંધીને મૃગનક્ષત્રરૂપે બનાવી, પોતે આર્દ્રાનક્ષત્રરૂપે થઇ, પીડા કરવાને પાછળ ગયા.

વિચાર થાય છે કે—જગતની ઉત્પત્તિ અને લય કરવાવાળા વેદોથી પ્રસિદ્ધ, અદ્વૈતમતમા–અનાદિના બ્રહ્મસ્થાનમાથી આવીને, બધા જીવોના સ્વરૂપથી, આ બધી દુનિયામા પસરીને રહેલા, આ બ્રહ્મા મનાયા હશે કે કોઇ બીજા ? આવા પ્રકારના લેખકો કેટલા બધા ધન્યવાદના પાત્રો ?

( ૧૧ ) શતરૂપા–બનાવી તેને જોવાને બ્રહ્માએ પાચ મુખ કર્યાં પણ પાચમુ કપાયુ, તે એવી રીતે કે વિષ્ણુના સમક્ષ ઋષિઓએ બ્રહ્માને પુછ્યુ કે–ત્રણમા મોટો દેવ કયો ? બ્રહ્માએ કહ્યુ કે ' હુ ' વિષ્ણુએ કહ્યુ કે ' હુ ' તકરાર થતા વેદના પ્રમાણ પર જતા મોટા શિવજી ઠર્યા બ્રહ્મા યદ્વા તદ્વા કરવા જતા શિવના ક્રોધ ભૈરવે પાચમુ માથુ કાપી નાખ્યુ આ વાર્તાઓ મહાભારતાદિકમાની છે

હુ કમા વિચારવાનુ કે–આ ત્રણ દેવો જ સત્યરૂપના ન ઠરે તો પછી આ બધી કલ્પિત વાર્તાઓ સત્યરૂપની કયાથી ઠરવાની છે ? જુવો અમારા બધા લેખો ને કરો વિચાર

( ૧૨ ) સ્કદ પુ૦ ખ ૬ ઠો અ ૧૭૯ થી ૧૯૪ સુધી–બ્રહ્માએ હાટકેશ્વરમા યજ્ઞ કરવા માડયો પ્રથમ બ્રાહ્મણોને વિઘ્ન આવતા નમસ્કાર કરી મંતોષવા પડયા સાવિત્રી ન આ શકતા, ગાયના મુખથી ગોપકન્યા પ્રવેશી યોનીથી બહાર તેને પરણ્યા તે યજ્ઞમા અનેક વિઘ્નો નડયા સાવિત્રીએ શ્રાપિત કર્યાં

અહીં જરા વિચારવાનું કે-યજ્ઞકર્મ ઇંદ્રપદની લાલચવાળા રાજાઓ કરતા. બ્રમ્હા તો યજ્ઞોના માટે પશુ બનાવીને આપતા, એમ મનુ મહારાજે લખ્યું છે. બ્રમ્હાંડને વીંટલાઇ બ્રમ્હાંડથી પણ દશાગુલ વધીને રહેલા બ્રમ્હા, ચારો વેદોથી પ્રસિદ્ધમા મુકાયા. અદ્વૈતમતમા બધા જીવોનું સ્વરૂપ ધારણ કરીને ૮૪ લાખ જીવોની યોનિમાં ભટકવાને આવેલા બતાવ્યા. તે બ્રમ્હાને યજ્ઞો કરીને શુ મેળવવાને આવેલા બતાવતા હશે ? આ તે બધા ધર્માત્માઓ હતા કે ધર્મના ધુતારાઓ ? આ બધા લેખકોમાંનો એક પણ લેખક સત્યરૂપનુ લખીને ગયો હોય એમ લાગે છે ?

એક પણ વાત જૂઠ બોલનાર કે જૂઠ લખનાર અધમ ગણાય છે, તો પછી ધર્મના બહાને હજારો વાતોને ઉંધી છત્તી લખનારને પંડિત માનવો કે અધમબુદ્ધિવાળો માનવો ?

પુરાણોના બ્રમ્હા અને વિષ્ણુના માટે તો હું જૈન-વૈદિકની તુલનારૂપે મારા ગ્રંથના પૂર્વખંડમા, કાંઇક વિસ્તારથી જ લખીને આવ્યો છું. છતાં અહી વિષ્ણુના માટે અને બ્રમ્હાના માટે જે કાઇ લખવુ પડયું છે, તેનુ કારણ એજ છે કે-ઋગ્ના પહેલા અને સાતમા મંડલમાં-વિચિત્ર પ્રકારના જગતના ઉત્પાદક, ત્રૈવિક્રમ વિષ્ણુના માટેજ કેટલીક સૂચનાઓ કરવી પડી છે.

અને ઋગ્વેદના દશમા મંડળમાં બધી દુનિયાના ઉત્પાદક અને માલક થઇ પડેલા, પુત્રીના પતિ-પ્રજાપતિ, કે જે એક

રાજા હતા, તે બ્રમ્હારૂપે થઇ પડેલા, તેમના માટે જ, આટલુ કરીથી લખવુ પડયુ છે

જો કે તે સમયના ઉપનિષદ્કારો-વેદ વિદ્યાને નિકૃષ્ટ વિદ્યા બતાવી પોતે ઉત્કૃષ્ટ વિદ્યા આપવાને બહાર પડયા છે ખરા પણ મૅકડોનલ સાહેબે કહ્યું છે કે- **" ઉપનિષદોમા ચોક્કસ વિચારો નિકળે તેવુ કાઇ નથી**

છોટાલાલભાઇએ પણ જણાવ્યુ છે કે-**" સર્વ ઉપનિષદોને સરખાવતા, તેમા વિચારોની સકલના જોવામા આવતી નથી "**

અહી વિચારવાનુ કે-જે ઉપનિષદોમા ચોકસ વિચારો મળતા ન હોય તેમજ વિચારાની સકલના પણ મળતી ન હોય તેવા અનિશ્ચિત જ્ઞાનને સત્ય રૂપે કેવી રીતે સ્વીકારી લેવુ ?

આ વિષયમા અમો અનેકવાર સૂચવતા આવ્યા છિએ કે-તે આધ્યાત્મિક જ્ઞાન ઉપનિષદ્કારોના ઘરનુ નથી તેમજ વેદના વિષયોમાથી પણ તેમણે મેળવેલુ નથી પરતુ તે સમયના સર્વજ્ઞોના જ્ઞાનમાથી ત્રુટક ત્રુટક યાચિતમ ડનરૂપે ગ્રહણ કરીને, વેદવિદ્યાની નિકૃષ્ટ બાજી ઉભી રાખવાના માટે, પોતાની ઉપ નિષદોમા દાખલ કરેલુ, તેથી તે જ્ઞાનનો મેળ કેવી રીતે બેસી શકે ?

જે પડિત મહાશયોને-તે અધ્યાત્મિક ખરૂ જ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા હોય, તેમને આજે પણ વિદ્યમાન રહેલા સર્વજ્ઞોના ગ્રથોનો, આદ્યથી તે અત સુધી અભ્યાસ કરી, તે અધ્યાત્મિક

જ્ઞાન મેળવવાની ભલામણ કરૂં છું સાથે એ પણ સચવુ છું કે-સર્વજ્ઞોના ગ્રંથોનો અભ્યાસ કર્યા સિવાય, તમો તમારી જીંદગીના અભ્યાસ સુધી તો શું પણ તેવી અનેક જીંદગીઓ સુધી પણ મેળવી શકશો નહી. અને તમે તમારી જિજ્ઞાસા પણ પૂરી કરી શકશોજ નહી. માનવુ ન માનવુ તે તો આપણી સ્વતંત્રતા ઉપર આધાર છે.

જુવો શુદ્ધ અંતઃકરણવાળા દક્ષિણ પ્રદેશના, એક પંડિત **લક્ષ્મણ રઘુનાથ** ભિડે, તે પંડિત મહાશયે તેવા પ્રકારનો અભ્યાસ કરી, પોતે ઉત્તમ પ્રકારનુ જ્ઞાન મેળવી, પોતાના તરફથી તેવા પ્રકારના ટુંક ટુક સ્વરૂપથી દશ પ્રકારના લેખો બહાર પાડી, બધી દુનિયાના પંડિતોને પણ પ્રેર્યા છે તેમના લેખોનો બારિક પણાથી અભ્યાસ કરી. તેમનુ અનુકરણ કરવાની ભળામણ કરૂં છું.

વૈદિકોના કેટલાક દુરાગ્રહી પંડિતોએ—સર્વજ્ઞોના સત્ય તત્વોનો વિચાર કરવાનું છોડી દઇને, સર્વજ્ઞોમાની અનેક પ્રકારની વસ્તુઓને લઇને, કોઇ જગો પર તો અધિક જ્ઞાનીપણાનુ ડોળ કરતા, જણાવ્યું કે-" મૂલકનું ભક્ષણ તે પુત્રના માંસ ભક્ષણ બરોબર છે."

રાત્રિભોજનના વિષયમાં-" લોહી માસની તુલના કરીને બતાવી "

સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસની ફેરફારી કરતાં-દરેક સમયના વાસુદેવોના નામો ઉડાવી દઇ, તેમના પ્રતિપક્ષીરૂપ-પ્રતિવાસુદેવો કે જે

મહાન્ ગજાઓ થઇ ગયા છે તેઓને અસુર, દૈત્ય, દાનવના નામથી વિપરીત રૂપના લખીને, દેવ દાનવોની લઢાઇ રૂપમા ગોઠવી દીધા છે

જેમ ક-તારકાસુર, મેરક દૈત્ય, મધુ કેટભના, નામથી કોઇને ખોસી ઘાલ્યા ઉત્તરમા, તો કોઇને ખોસી ઘાલ્યા દક્ષિણમા, પછી મોટી મોટી કલ્પિત કથાઓ લખીને-મોટા મોટા પુરાણો બનાવી દીધા, કે જેમાથી કોઇને સ્નોજ જડી શકે નહી આ વાત મારા લેખથી પણ આપ સજ્જનો વિચારી શકશો

ઇત્યાદિક અકડો, હજારો બાબતો, અવજ્ઞોના ગ્રથમાની લઇને-જાણી બૂજીને ત્રેધા બત્તા સ્વરૂપની લખીને, એવુ તો કોકડુ ગૂચવ્યુ છે કે મોટા મોટા પડિતોને પણ મોટી ભ્રમ જાળમા નાખી દીધા છે પરતુ મને ખાતરી છે કે મારા ગ્રથનુ અવલોકન કરતાની સાથે, તેઓ નિશક થઇને તરતજ પોતાની સત્યપ્રિય તાને જાહેર કરશે એવી મને મારા ગ્રથની ખાતરી છે

આ તો મારા ગ્રથનુ ટુક સ્વરૂપ જોવાને માટે, **પ્રસ્તાવના** કહો કે, **પ્રવેશિકા** કહો, છે માત્ર જૈન-વદિકોના મુખ્ય દેવોનુ સ્વરૂપ વિશેષ જોવાની ઇચ્છા હોય તો જુવો રાયન આઠ પેજ઼ દારમા ૫૯, પૃ ૪૭૨ નો "**તત્ત્વત્રયી મીમાસા**" નામના ગ્રથનો ખડ પહેલો

આગળ ટુકમા ગુરૂનુ સ્વરૂપ, વેદોનુ, શકર દિગ્વિજયનુ, નિષ્પક્ષપાતી સજ્જનોના ઉદ્ગારો, બ્રાહ્મણ ગ્રથોનુ, ઉપનિષદોનુ,

અને જૈનોના સ્યાદ્વાદ તત્ત્વનુ સ્વરૂપ,કાઇક વિસ્તારથી જોવુ હોય તો જુવો **તત્ત્વત્રયી મીમાંસાનો** ખંડ બીજો. રોયલ આઠ પેજી. ફારમ ૫૫ પૃ. ૪૫૦ નો. અને કરો સત્યાસત્યનો વિચાર,

**વૈદિકધર્મ** કોઇ સ્વતંત્રનો ધર્મ નથી. કેવલ સર્વજ્ઞોમાની અનેક પ્રકારની વાતો ને લઇને, જાણી બુજીને તેમા ઉધું છત્તુ કરી, કલ્પિત મોટા મોટા ગ્રથો લખી, ભોળી દુનિયાને ઉંવા પાટા બંધાવવાનો ધધો કરેલો છે હે સજ્જનો ! આપ સત્યપ્રિય થઇ તમો તમારા આત્મકલ્યાણના માર્ગની ખોજ કરશો !!

હે સર્વજ્ઞોના ભકતો ! શ્વેતાબર દિગંબરના મહાશયો ! પૂર્વે અધકારના સમયમા, તમે આપસ આપસની ફુટથી, સર્વજ્ઞ પિતા શ્રીમહાવીરના–તત્ત્વના વિષયોના, અને તેમનાથી મેળવેલા પ્રાચીનમા પ્રાચીન ઇતિહાસના વિષયોના, ખજાનામાથી કેટલો બધો ખજાનો લુટાવ્યો છે. અને તે લુટારાઓ પોતાની સાહુકારી પ્રગટ કરી તમોને કેટલા બધા કંગાલ રૂપે લોકોમા જાહેર કર્યા છે, તે જરા આવા પ્રકાશના સમયમા તો આખ ઉઘાડીને તો જુવો! સર્વજ્ઞોના જ વિષયોને પોતાના ગ્રથોમા ઉધા છત્તા લખીને, તે સમયની ભોળી દુનિયાને કેવી રીતના ઉંધા પાટા બંધાવ્યા છે, તે જરા તપાસો.

તે ધર્મના ધૂતારાઓએ–એવો તો કોયડો ગુચવેલો છે કે મોટા મોટા પંડિતો તેવા પ્રકારની ઉધી છત્તી વાતોને સમજી રહેલા છે, તો પણ તે ગુચવેલી જાળ ઉકેલવાને સમર્થ થઇ શકતા નથી

મે જે આ કોયડો ઘણો ઉકેલ્યો છે, તેની પ્રેરણા મને કોઇ દૈવત્તે કરી હોય, અથવા આજકાલના સત્યપ્રિય સજ્જનોના ભાગ્યની પ્રેરણા થઇ હોય, એમ હું માનુછુ તેથીજ હું કાંઇ આટલા દરજ્જા સુધી તે કોયડો ઉકેલવાને સમર્થ થયો હોય, તે સિવાય હું મારી સત્તા કાંઇ પણ જોઇ શકતો નથી

આપ સજ્જનોને મારી પ્રાર્થના એ છે કે-તે અંધકારના સમયમા બંધાવેલા ઉંધા છત્તા પાટાઓથી આજકાલની ભોળી દુનિયા પણ અત્યંત ગભરાઇ રહી છે માટે અંધકારના ખાડામા પડેલી દુનિયાને મારા ગ્રંથનો પ્રકાશ આપી બહાર કાઢી મોટુ પુણ્ય ઉપાર્જન કરો ! જો કદાચ દુનિયા સ્થિર થશે તો સર્વજ્ઞોના તત્ત્વના પ્રકાશથીજ સ્થિર થશે બાકી તેમની ભ્રાંતિ કોઈ જગો પરથી પણ દૂર થવાની નથી જ્યારે તે દુનિયાને જૈન વૈદિકની તુલનારૂપનો લેખ જોવામા આવશે ત્યારે તેમના મનની ભ્રાંતિ આપો આપ દૂર થઇ જશે બાકી તે સિવાય બીજા સૈ કડો ઉપાયથી પણ તેમની ભ્રાંતિ જલદીથી દૂર થઇ શકવાની નથી આ મારી સૂચના ધ્યાનમા રાખી હે સર્વજ્ઞોના પુત્રો ! આપ કટીબંધ થઇ ફસેલી દુનિયાનો ઉદ્ધાર કરો !

આ તો મારા ગ્રંથની **પ્રસ્તાવના** સમજો કે **પ્રવેશિકા** સમજો વિશેષ જોવાની ઇચ્છા હોય તો-રાયલ આઠ પેજી દોઢશો ફારમના જેટલા મારા ગ્રંથના બે ખંડ જોવાની ભલામણ કરૂ છુ

## ફિલસુફી (તત્ત્વ) સંબધેના વિચારો

હિંદુસ્તાનની ફિલસુફીના સંબધે યુરોપના પંડિતોએ ઘણા

બારિક વિચારો કરીને બતાવ્યા છે તેમા હુ સર્વજ્ઞોના સ્વરો પૂરીને બતાવું તો તે પણ વિચારવાને કામ લાગશે.

સર્વજ્ઞોનુ સિદ્ધાંત એ છે કે—

( १ ) सम्यग् दर्शन-ज्ञान-चारित्राणि मोक्षमार्गः

ભાવાર્થ—જે જીવે સમ્યક્-યથાર્થ-શ્રદ્ધાન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર, આ ત્રણે પુરેપુરાં મેળવ્યા હોય તેજ મુક્તરૂપે થઇ શકે છે. પરંતુ કેવળ ભક્તિમાત્રથી, કે કેવળ શ્રદ્ધાનમાત્રથી, કે કેવળ જ્ઞાનમાત્રથી, તેમજ કેવળ ક્રિયાકાંડ માત્રથી જીવો ઉપરના દરજ્જે ચઢી શકે, પરંતુ મુક્ત રૂપે થઇ શકતાજ નથી. આ સર્વજ્ઞોનો અટલ સિદ્ધાત છે.

(૨) બીજી વાત એ છે કે-આ સૃષ્ટિ અનાદિના કાલથી પ્રવાહ રૂપે ચાલતી આવેલી છે અને અનાદિ કાલ સુધી જ રહેશે

આ સૃષ્ટિ નાના મોટા અનતા અનત જીવોથી ભરેલી છે, તેથી તે અનાદિ અનંત કાલના સ્વરૂપવાળી જ છે, અને તે જીવો પોતાના કર્મના વશમા પડેલા ૮૪ લાખ જીવોની યોનિઓમા ભટકીજ રહેલા છે, તે આપણે પ્રત્યક્ષપણે જોઇએ પણ છિએ. માત્ર જે જીવ પૂર્ણ શ્રદ્ધાનાદિક ત્રણે મેળવે તેજ ૮૪ લાખના ફેરામાથી મુક્ત થાય. તેનુ જ નામ મોક્ષ છે.

પરતુ આ સૃષ્ટિ તો હાનિ વૃદ્ધિ રૂપે (અવસર્પિણી-ઉત્સર્પિણી કાલના સ્વરૂપે ) સદાકાલ ચાલ્યા જ કરવાની છે. તેનુ સ્વરૂપ સર્વજ્ઞોના લેખથી પ્રથમ જ અમે લખીને બતાવ્યું છે ત્યાથી વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ.

આ લેખમા કાઈક વિશેષ વિચાર કરીને બતાવુ છુ— દુનિયામા ચાલી રહેલા જેટના મત મતાતરો નજરે પડે છે તમાનો કઈ પણ મતવાળો સર્વજ્ઞોના વિચારોથી આગળ વધીને ગએના હોય તેમજ ભવિષ્યમા જશે તેવો એક પણ નજરે પડશે નહી

જીવ—એટલે એક ઇન્દ્રિયના-પૃથ્વીના, પાણીના અગ્નિના, વાયુના અને વનસ્પતિના-જાડ બીજાદિકના અનતા અનત જીવોના વિચારો

બે ઇન્દ્રિયના અનેક જાતિના કીડા આદિના અસખ્યાતા અસખ્યતા જીવોના વિચારો

એજ પ્રમાણે અનેક જાતિના કીડીઓ, મકોડા આદિ ત્રણ ઇન્દ્રિયના જીવોના વિચારો

એજ પ્રમાણે—અનેકજાતિના માખીયો, મચ્છરો, કરોળીયા, ભમરાઓ, તીડાદિક ચાર ઇન્દ્રિયના જીવોના વિચારો

તે સિવાય વધારીને પાચમી ઇન્દ્રિયને મેળવીને તિર્યંચની ગતિમા પડેલા હજારો જાતિના-સ્થલચરના જીવો, આકાશમા ફરતા અનેક જાતિના પખી આદિના અસખ્ય જીવો આપણી નજરે પડી રહેલા છે તે બધાનુ સ્વરૂપ સર્વજ્ઞના શાસ્ત્રોથી જાણી લેઈ શકશો તેવુ સાખ્ય આદિ કોઈ પણ મતવાળાના સિદ્ધાંતમા લેઈ શકશો જ નહી

નરકના જીવો-તેમના શરીરનું, આયુષ્યનું, દેવતાઓના શરીરનું, તેમના આયુષ્યનું પ્રમાણ સર્વજ્ઞોના સિદ્ધાનમા છે વૈદિકોમા-વેદોથી તે પુરાણો સુધીમા નથી. તેઓ તે ગતેમા પડેલા આદિના છે, પણ અનાદિના નથી તેથી ચાચિતમડન રૂપના હોવાથી વિચારવાની જરૂર છે.

વૈદિકના પંડિતો ગંગા નદીના પ્રદેશોમાં પસર્યા પછી જે પોતાની ઉપનિષદોમાં અધ્યાત્મિક તત્ત્વોના નામથી જ્ઞાનકાડ ઉભો કર્યો છે તે અને પુરાણોમા પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ઈતિહાસ લખ્યો છે તે તેમના સ્વતઃ જ્ઞાનનો વિષય નથી. પરંતુ સર્વજ્ઞોના વિષયમાથી લઈને તેમા ઉંધું છતું કરીને તેમાની કેટલીક વાતો વેદમૂળક ઠરાવવાને વેદોના આદ્યમા સુદ્ધા ખોસી ઘાલેલી નજરે પડે છે. તેથી મોટા મોટા પડિતો પણ મોટા ગુચવાડામાં પડી ગએલા નજર પડે છે.

મહાવિચક્ષણ અગ્રેજો કાઇક નવીન તત્ત્વ મેળવવાની આશાથી પ્રાચીનમાં પ્રાચીન ગણાતા વૈદિકોના મોટા મોટા ગ્રથો જોઈ પોતાના ધનનો, તનનો મોટો ભોગ આપી, સેંકડો પડિતો શોધ ખોળ કરવા મંડી પડયા પણ છેવટમા પહાડ ખોદતા ઉદર હાથ લાગવા જેવુ થતા નિરાસ થઈને નહી જેવા સમુદાયવાળા સર્વજ્ઞોના ગ્રંથો તરફ દષ્ટિ કરવા લાગ્યા. તે ગ્રંથો જોતા કાઇક આશાવાદી થતા આગળ વધવાનો પ્રયત્ન કરતા રહ્યા છે. પરંતુ પાછળ થએલા વૈદકોના પડિતોએ સર્વજ્ઞોના વિષયોમાથી લઈને એવુ તો કોકડુ ગુચવી દીધેલુ છે કે તે ગુચ ઉકેલવાને હજુ સુધી તેઓ

સમર્થ થઇ શક્યા નથી પરન્તુ એટલું તો જરૂર બતાવતા ગયા છે કે—"પ્રથમનું વૈદિક સિદ્ધાંત સિંધુ નદના પ્રદેશથી ફેલાયલું તે જુદા પ્રકારનું છે અને તે ગંગા નદીના પ્રદેશથી ફેલાયલું તે જુદા પ્રકારનું છે," આવા પ્રકારની જે શોધ કરી છે તે કોઇ સાધારણ પ્રકારની નથી

જ્યારે આપણે ખરા વિચારમા ઉતરીશુ ત્યારે એજ માલમ પડશે કે વૈદિકના પંડિતો જ્યારથી સર્વજ્ઞોના પરિચયમા આવ્યા છે ત્યારથીજ તેઓ સર્વજ્ઞોમાથી લઇને પોતાની બધી બાજી ફેરવતાજ નજરે પડે છે કેટલીક વાતો પાછળથી વેદોમા પણ દાખલ કરેલી નજરે પડે છે

જુવો કે—ઋગ્વેદમા જગતના સ્રષ્ટા અનેક દાખલ કરીને પણ સંતોષ ન માનતા–વિષ્ણુને પણ જગતના ઉત્પાદક તરીકે ઋગના આદ્ય મંડળમા દાખલ કરી દીધા છે તેટલાથી જ પણ સંતોષ ન થતા ઋગ્વેદના દશમા મંડળમા પ્રજાપતિના ત્રણ ચાર સૂક્તો દાખલ કરેલા નજરે પડે છે તે બધા પ્રકારના જગતના ઉત્પાદક શું વાસ્તવિક સ્વરૂપના છે કે પાછળથી કલ્પિત રૂપના છે ?

બીજી વાત આ પણ વિચારવાની છે કે—

સાંખ્ય, નૈયાયિક, વૈશેષિક, અદ્વૈત મતાદિનું સ્થાપન કરવાવાળા જે મતવાદીઓ છે તે બધાએ પ્રાયે વસ્તુના એક એક અંશને મુખ્ય રાખીને તેનું સ્થાપન કરવાવાળા છે ગયા છે વસ્તુના

દરેક જુદા જુદા અંશોની અપેક્ષા રાખીને વસ્તુનું સ્વરૂપ બતાવવાવાળા છે પરંતુ એકજ પક્ષના દુરાગ્રહવાળા નથી. તેઓ **સ્યાદ્વાદીના** નામથી ઓળખાય છે અને તે બધાએ એકાંતવાદીઓને પોતાની કક્ષામાં લઇને ચાલવાવાળા હોવાથી સર્વાંગ સિદ્ધ રૂપના ગણાય છે આજ કાલના જેટલા વિચક્ષણ પંડિતો છે તે બધાએ પંડિતોએ અનેકાંતના પક્ષને સહકાર જ આપેલો છે. તેમાના ઘણા ખરા પંડિતોના વિચારો મારા ગ્રંથથી પણ જોઇ શકશો તો પછી સર્વજ્ઞોની ઉત્પત્તિ સાંખ્યાદિક અસર્વજ્ઞોથી લખવામાં જે આવી છે તે ભ્રમમૂલક ગણાશે પણ સત્યરૂપની ઠરશે નહી.

## છેવટના બે શબ્દો.

જૈન, બૌદ્ધ અને વૈદિક એ ત્રણે આ ચાલતા સમયમા પણ હિંદુસ્તાનમાં ધર્મના પાયા નાખવાવાળા છે. ઇ. સ. પૂર્વે એક હજાર વર્ષના લગભગમાં ૨૩ મા તીર્થંકર હતા. થોડા વખત પછી ૨૪ મા તીર્થંકર શ્રી મહાવીર પણ નાયક હતા. મહાવીર સર્વજ્ઞપણાનો દાવો કરે છે એમ બૌધ્ધો પણ કહેતા. બૌધ્ધો સર્વજ્ઞપણાનો દાવો કરતા નથી તેઓ તો કહે છે કે–**सर्वं पश्यतु मा वा इष्टमर्थं तु पश्यतु।** વૈદિકોમા કોઇ નાયક જણાતો નથી તેમનામા સ્વતંત્રપણાનુ જ્ઞાન યજ્ઞ યાગાદિકનું હતું. તેથી એજ સિદ્ધ થશે કે–બીજામાથી લઇને પોતાનામા ઉંધું છત્તું કરેલું છે સર્વજ્ઞમાથી લઇને જે ઉંધુ છત્તુ કર્યું છે તે તો જૈન–વૈદિકની તુલના રૂપથી કેટલુંક લખીને બતાવ્યુ છે

નર્વજ્ઞાએ અનેકાત મતને જાહેર કરી બીજા બધાગે એકાત પક્ષવાળાઓને પોતાની કક્ષ મા લઈને ચાનવાનુ કહેલુ છે કહુ છે કે-"જિનવરમા સઘળા દર્શન છે, દર્શને જિનવર ભજના રે, સાગરમા સઘળી તટિની સહી, તટિની એ સાગર ભજનારે" અને એ અનેકાતના પક્ષને આજકાલના બાહોશ પડિતોએ સહકારજ આપેલો છે એ ન્યાયોગ્યનો વિચાર વિચક્ષણ પડિતો કરી શકે છે એટલુ જ કહીને હુ નિવૃત્ત થાઉ .

## જૈનધર્મની પ્રવૃત્તિ મહાવીરથી કે ઋષભદેવથી ?

જૈનધર્મની પ્રવૃત્તિ ઋષભદેવથી થએલી જૈનો માને છે પૂર્વના તીર્થકરોને ઘણુ લાબુ છેટુ પડી ગયુ છે પરતુ-૨૩મા તીર્થકર તો ઇ સ પૂર્વે ૧૦૦૦ ના સૈકામા વિદ્યમાનજ હતા આ વાતને તો ઇતિહાસકારો કબૂલજ રાખે છે તેથી એક હજારમા સૈકાથી સર્વજ્ઞોના તત્વો નવીન રૂપના કરીથી રેનાયા પછીથીજ તે બધા દર્શનકારોની નવીન રૂપથી ઉત્પત્તિ થએલી છે એવો વિચાર કરવાથીજ ઇતિહાસકારોથી થએલી ભુલ સુધરશે ઇ સ પૂર્વ છઠ્ઠા સૈકામા ૨૪ માતીર્થકર વિદ્યમાન હતા બીજા પણ ત્યાગીઓના ટોળા ફરતા હતા વૈદિકોમા ત્યાથી ચાલેલી જોસભર ગડબથલ ઇતિહાસકારોને દેખાઇ રહી છે તેના પૂર્વકાલમા સૂક્ષ્મ રૂપે ચાલેલી ગડબથલ તેઓની નજર તળે આવેલી જણાતી નથી આ ચાલુ જમાનામા ઇ સ પૂર્વે એક હજારના સૈકા પછી સવજ્ઞોના તત્વોજ દર્શનકારોની ઉત્પત્તિ થવામા મુખ્યતાએ કારણ છે, એવુ ફરીથી વિચારમા આવશે

ત્યારેજ ઇતિહાસ વેત્તાઓને સત્યરૂપે સમજાશે જૈનોનો છઠ્ઠો સૈકાથી જે વિચાર કરવામાં આવે છે તે ભૂલ ભરેલો ચાલે છે. એમ હું માગ અનુભવથી ચોક્કસ કહી શકું છું. અને આ જગોપર-ડૉ હર્મન્ જેકોબીના વિચારો ટાંકીને બતાવું છું -જૈન **સૂત્રોની પ્રસ્તાવના ભાગ બીજામાં**-ડૉ. જેકોબી લખે છે કે-
" વૈશેષિક દર્શન સાથે જૈનોના કેટલાક વિચારો મળતા આવતા હોવાથી જૈન-દર્શનની ઉત્પત્તિ તેના પછીથી થઇ છે એવો જે મત ડૉ ભાંડારકરે ઉપસ્થિત કરેલો છે તેના સાથે હું સંમત થઇ શકુ તેમ નથી. ( જુવો જૈનેતર દૃષ્ટિએ જૈન, ભાગ બીજો પૃ. ૭૬ ) આગળ પૃ. ૭૯ મા-વૈશેષક અને જૈન દર્શન વચ્ચે મૂળ સિદ્ધાંતોમા ભેદસૂચક એવા કેટલાક ઉદાહરણો નીચે પ્રમાણે છે-પ્રહેલાના મતે આત્માઓ અનંત અને સર્વવ્યાપી ( વિભુ ) છે. પરંતુ-બીજાના ( જૈનોના ) મતે તેઓ મર્યાદિત પરિમાણવાળા છે. વૈશેષિકો-ધર્મ અને અધર્મ ને આત્મના ગુણો માને છે. પરંતુ ઉપર જણાવ્યુ તેમ જૈનો તેં બન્ને એકજાતના દ્રવ્યો માને છે. એક બાબતમાં એક વિરૂદ્ધ વૈશેષિક વિચાર અને તદ્ભિન્ન જૈનસિદ્ધાંત વચ્ચે કેટલુંક સાદૃશ્ય જોવામા આવે છે. વૈશેષિક મતમા ચાર પ્રકારના શરીરો માનેલા છે-પાર્થિવ શરીર જેવું કે-મનુષ્ય-પશુ આદિનુ, જલાત્મ શરીર જેમ વરૂણની સૃષ્ટિમા છે, અગ્નીય શરીર જેમ અગ્નિની સૃષ્ટિમા, અને વાયવીય શરીર જેમ વાયુની સૃષ્ટિમા મળી આવે છે. આ વિચિત્ર વિચાર સાથે સદૃક્ષતા ધરાવનારો જૈનદર્શનમા પણ એક વિચાર છે. જૈનો-પૃથ્વીકાય. અપ્કાય, તેજસ્કાય અને વાયુકાય એમ ચાર

કાય માને છે આ ચાર (૪) મૌલિક પદાર્થો કે જે મૂળતત્ત્વો છે અથવા તો તેના પણ સક્ષ્મ ભાગો છે, તેની અંદર એક એક વિશિષ્ટ આત્મા રહેલો છે એમ તેઓ માને છે આ જડ-ચૈતન્ય વાદનો સિદ્ધાંત ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે અસલ સચેતનવાદનું પરિણામ છે આ બન્નેમાં જૈનમત વધારે પ્રાચીન છે (વિશેષ ત્યાંથી જોઇ લેવાની ભલામણ કરૂં છું)

એમ ડૉ. જેકોબીએ-જૈનસૂત્રોની પ્રસ્તાવના ભાગ પહેલામાં જૈનોની માન્યતાવાળા "પૂર્વો" નો અર્થ સમજાવતા તેની ટીપમાં જણાવ્યું છે કે- "પૂર્વ શબ્દનો અર્થ જૈનાચાર્યોએ રીતે મુજબ સમજાવેલો છે-તીર્થંકરે પોતેજ પ્રથમ પોતાના ગણધર નામે પ્રસિદ્ધ શિષ્યોને પૂર્વોનું જ્ઞાન આપ્યું હતું ત્યાર પછી ગણધરોએ અંગોની રચના કરી આ કથન, પહેલાંજ તીર્થંકરે અંગો પ્રરૂપેલા છે એવા આગ્રહ સાથે જેટલે અંશે ઐક્ય ધરાવતું નથી તેટલે અંશે તે ખરેખર સત્યગર્ભિત લેખવા યોગ્ય છે" (જૈનેતર ભાગ બીજો પૃ ૨૪ ની ટીપમાં)

ડૉ. જેકોબીના કથનનો તાત્પર્ય એ છે કે—

બીજા મતવાળાઓ કહે છે કે અમો આદિઅનાદિના છિએ જેનો નજીકમાં થએલા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથનું પણ શાસન જાહેરમાં ન બતાવતા આજે ૨૪ મા તીર્થંકર શ્રીમહાવીરનું શાસન માન્ય કરેલું બતાવે છે તેથી આ અવસર્પિણીમાં પહેલા ઋષભદેવથી જૈન શાસન ચાલતું આવેલું એમ જે જૈનો કહે છે તે સત્યરૂપનું જ ઠરશે વૈદિકોએ વિષ્ણુના-સત્ત્વ, કર્માદિક

તેઓની સજ્જનતા કેટલી બધી હશે ? તે તો મારા ગ્રંથથી પણ આપ સજ્જનો જોઈ શકશો ? જો કે તે સર્વે દર્શનકારોએ અને ઉપનિષદ્કારોએ સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોમાંથી લઈને પોતાના ગ્રંથોમા ક્રમ વિનાના તે ત્ત્વો ઉધા છત્તા લખ્યા છે તેથી પણ યૂરોપ દેશના પંડિતો ચકિત થાય છે, ત્યારે સર્વજ્ઞોનાના ક્રમવાર તે વિષયોને જોતા તો જરૂર આનંદિત થશેજ. જેમ કે-વૈદિક પંડિત વાસુદેવ નરહર ઉપાધ્યે-જૈન વિષે એ શબ્દો લખત-છેવટમા લખે છે કે—"બૌદ્ધ અને જૈન ધર્મો એનો જેવો જેવો સંબધ તેઓની નજરમા આવતો જશે તેમ તેમ આ નવીન મળેલી વિલક્ષણ રત્નોની અગાધ ખાણ દેખીને તેઓનુ મન. આનંદ સાગરમા તલ્લીન થઇ જશે. એટલુંજ આ ઠેકાણે કહેવુ બસ છે."

વળી જુવો-દક્ષિણના વૈદિક પંડિત લક્ષ્મણ રઘુનાથ ભીડે જૈનોના સંબંધે દશ લેખો આપતા દશમા લેખમા લખે છે કે—"જૈનધર્મ એ વિકૃત હિંદુધર્મ છે એમ કહેવામા આવે છે પરંતુ વસ્તુતઃ સનાતન અને પુરાતન એવા જૈનધર્મનું વિકૃત સ્વરૂપ એ હિંદુધર્મ છે. આ વાત જૈનધર્મનુ સંપૂર્ણ જ્ઞાન થએલાઓને સ્વીકારવી પડશે."

આ ફકરાઓથી વિચારવાનું કે-જૈન ધર્મની-ઉત્પત્તિ કોઇએ વૈશેષિક મતથી, તો કોઇએ સાંખ્ય મતથી લખીને બતાવી છે ખરી પણ જ્યારે તેઓ આવા અનેક મહાપુરૂષોની પેઠે જૈન ધર્મનુ ખરૂ સ્વરૂપ સમજશે ત્યારે તેઓને પોતાની ભૂલો

સુધારીને સવ દર્શનકારોમા અને સવે મતાવલબીઓમા આદિ અનાદિના જૈન ધમ નેજ મત્યરૂપનો સ્વીકારવો પડશે

વળી—અમારા ગુરૂવર્યના ઉપર યોગજીવાનદ પરમહસનો આવેલો પત્ર-તેમાથી કિચિત—" એક જૈન શિષ્યકે હાથ દો પુસ્તક દેખા વો લેખ ઇતના મત્ય, વો નિપક્ષપાતી, મુઝે દિખ પડા કે-માનો એક જગત્ છોડ કરકે દૂસરે જગતમે આન ખડે હો ગયે આબાલ્યકાલ ૭૦ વર્ષમે જો કુછ અધ્યયન કરા, વો વૈદિકધર્મ બાધે ફિરા મો વ્યર્થસા માલુમ હોને લગા પ્રાચીન ધમ, પરમ ધર્મ, મત્ય ધર્મ, રહા હો તો જૈન ધર્મ થા જિસકી પ્રભા નાશ કરનેકો વદિક ધર્મ, વો ષટ્શાસ્ત્ર, વો ગ્રથકાર ખડે ભયે વે વદિક વાતે કહી વો લીઇ ગઈ સો સગ જૈન શાસ્ત્રોમે નમુના ઇકઠ્ઠી કીઇ હૈ, ઇસમે સદેહ નહી હૈ "

( વિશેષ જુવો-જૈનેતરદૃષ્ટિએ જૈન પૃ ૭૮ )

એ ગ્રથમા—૪૦-૪૫ મોટા મોટા પડિતોના લેખો એવાને એવા જોઇ શકશો કિમત રૂ ૧)

પુનર્જન્મના મિદ્ધાત વિષે મૅકડોનલ્ડ સાહેબના વિચારો -મ મા પૃ ૫૧૨ થી—

"ખરેખર હિદુસ્તાનના લોકોનો પુનર્જન્મનો મિદ્ધાત જો કે આપણને વિચિત્ર લાગે એવો છે તો પણ એ સિદ્ધાતમા જે રીતની ખુબી રહેલી છે

એક તો એ કે-જગતના નીતિમય રાજ્યમા ન્યાયનુ જે તત્ત્વ જરૂરનુ ગણાય તે એ સિદ્ધાત વડે પૂરૂ પડે છે

અને બીજું એ કે દરેક માણસનું ભાગ્ય માણસના પોતાના હાથમા છે એ અગત્યના નૈતિક નિયમનુ પણ એ સિદ્ધાતની સાથેજ આપણને ભાન કરાવાય છે કારણ કે જેમ આ જીંદગીમા કરેલા દરેક પાપકર્મનું પ્રાયશ્ચિત કર્યા વિના માણસનો છુટકો થતો નથી, તેમ દરેક પુણ્ય કર્મનું શુભ ફળ પણ બીજી જીંદગીમા એને પ્રાપ્ત થયા વગર રહેતુ નથી. જે કર્મ કમાઇ ચૂક્યાં હોય તેના ફળ ભોગવ્યા વિના માણસને ચાલતુ નથી કારણ કે મહાભારતમા કહ્યું છે તે પ્રમાણે—

यथा धेनुसहस्त्रेपु, वत्सो गच्छति मातरं॥
तथा यच्च कृत कर्म, कर्तारमनुगच्छति ॥"

"હજાર ગાયોમાંથી પણ વાછરડુ જેવી રીતે પોતાની માતાને શોધી કાઢયા વગર રહેતું નથી, તેવીજ રીતે આગળ કરાયલુ કૃત્ય તે કરનારની પાછળ ગયા વગર રહેતુ નથી

જીવની આ પરંપરાને "સંસાર" એવું નામ આપવામા આવ્યું છે. એ "સંસાર" તે અનાદિ ગણવામા આવે છે. કારણ કે આ જન્મનો દરેક અનુભવ તે આગલા જન્મના કૃત્યનું પરિણામ છે, તે જન્મનો દરેક અનુભવ તે તેનાથી આગલા જન્મના કરેલા કૃત્યનુ પરિણામ છે, અને એ પ્રમાણે આપણે ગમે તેટલા પાછળ જઇશુ તો પણ એની એજ સ્થિતિ રહેશે. પાપ–પુણ્યની ફળ આપવાની શક્તિને માટે સાધારણ રીતે "अदृष्ट" એ શબ્દ વપરાય છે, પણ ઘણી વાર એને માટે "कर्म" એ વધારે સાદો શબ્દ પણ વાપરવામા આવે છે"

૭ આ પૃ ૫૧૩વી—

‘ એ ક્રમ તે મનુષ્યના જીવનનુ નિયામક છે એટલુજ નહી પણ જગતની દરેક વસ્તુની ઉત્પત્તિ તથા વિકાસનુ નિયમન પણ એ કર્મ વડેજ થાય છે કારણ કે જે કઇ બનાવ બને છે તેની ગમે તે પણ કોઇ પ્રાણી ઉપર અસર થયા વગર રહેતી નથી અને તેથી, પાપ–પુણ્યના ફળ વિષેના નિયમ પ્રમાણે તે પ્રાણીના કોઇ આગળના કૃત્યને લીધે તે બનાવ બનેલો હોવો જોઇએ

બીજી રીતે કહીએ તો, પ્રકૃતિના વ્યાપાર તે પણ સચેતન પ્રાણીઓના પાપ–પુણ્યનુજ પરિણામ છે આ પ્રમાણે સઘળી વસ્તુઓનુ નિયમન કરનાર “ कर्म ” ની સત્તા આગળ ઇશ્વરના સ્વતત્ર રાજ્યને માટે બીલકુલ અવકાશ રહેતો નથી આ કારણથી, જે દર્શનોમા ઇશ્વરનુ અસ્તિત્વ સ્વીકારવામા આવ્યુ છે તેમા પણ ઇશ્વરથી પણ ન તોડી શકાય એવા પાપ–પુણ્યના ફળ વિષેનો નિયમ બરાબર સભાળીને જગતને તથા પ્રાણિમાત્રને દોરવવુ એટલુજ ઇશ્વરનુ કર્ત્તવ્ય ગણવામા આવ્યુ છે આ સિધ્ધાતને વધારે મ્હોટા પાયા ઉપર લઇ જઇને વિશ્વનો જુદા જુદા કલ્પને અંતે પ્રલય અને વળી પુનરુત્પત્તિ કલ્પવામા આવ્યા છે તે પણ “ સસાર ” ના સિધ્ધાતનોજ એક ભાગ છે

જેના વડે કરીને જન્મ પરપરાનો અત આવે છે તે મોક્ષનો સિધ્ધાત પણ સઘળા દર્શનોમા સાધારણ છે અને તે પુનર્જન્મના સિધ્ધાત જેટલોજ સાચો છે પ્રકૃતિ માત્ર દુઃખને આપે છે, અને તે દુઃખની ઉત્પત્તિ “ अविद्या ’ ને લીધે છે

લેખનો સારાંશ—" કર્મ " તે મનુષ્યના જીવનનું નિયામક, દરેક વસ્તુની ઉત્પત્તિ તથા વિકાસનું નિયમન એજ કર્મ વડે થાય છે. તેથી તે પ્રાણીના આગળના કૃત્યને લીધે બનાવ હોવો જોઇએ.

બીજું—પ્રકૃતિના વ્યાપાર તે અચેતન પ્રાણીઓના પાપ-પુણ્યનુંજ પરિણામ છે. કર્મની સત્તા આગળ ઇશ્વરના માટે અવકાશ રહેતો નથી. ઇશ્વરથી ન તોડી શકાય એવા પાપ-પુણ્યના નિયમને જાળવીને પ્રાણીમાત્રને દોરવું એટલુંજ કર્તવ્ય ગણાય જન્મપરંપરાનો અંત તે મોક્ષ, સર્વ દર્શનોમાં છે. અને પુનર્જન્મના જેટલોજ પ્રાચીન છે. પ્રવૃત્તિ માત્ર ઇચ્છાને આધીન છે."

મૅકડોનલ શાહેબના વિચારો કર્મના સંબંધનાજ છે.

કેટલાકો કર્મને અદૃષ્ટરૂપે કહે છે ખરા પણ તે આત્માની સાથે સૂક્ષ્મ પરમાણુઓના સંબંધવાળું થએલુ સર્વજ્ઞોએ દૃષ્ટ રૂપનુંજ કહેલુ છે. તેથી તેની ફેરફારીનુ સ્વરૂપ સર્વજ્ઞોએ હજારો શ્લોકોથી વર્ણન કરીને બતાવેલુ છે. સર્વજ્ઞોએ તે કર્મની મૂળની ૮ પ્રકૃતિઓ કહી છે. તે બધાના ઉત્તર વિભાગો ૧૪૮ બતાવેલા છે. તે તો તેમના ગ્રંથોથીજ સમજી શકાશે પણ અહીં લખવામા આવશે નહી.

કેટલાકો—આત્માને વળગેલી અદૃષ્ટ શક્તિ, અવિકારી, પડરૂપે આત્માની સાથે જતી બતાવે છે પણ તે વસ્તુ કેવા સ્વરૂપની છે, તેનુ પરિણામ કેવા રૂપથી થાય છે તેના વિષે કંઈ પણ ખુલાશો કરીને બતાવેલો નથી.

વળી કેટલાકો કહે છે-તે કર્મને પ્રકૃતિના તત્વોની અસ્પૃષ્ટ રૂપે રહેની શક્તિ આત્માને ચોટતી નથી' તો પછી તે પોતાનુ પરિણામ આત્માના ઉપર કેવી રીતે જમાવે છે? તેનો ખુલાસો કેમ નહી કરતા ગયા હશે?

શંકરસ્વામીએ-બ્રહ્મસૂત્ર-ત્રીજા અધ્યાયના પ્રારંભ સૂત્રનો અર્થ-એક વૃધ્ધ બ્રાહ્મણને સમજાવતા કહ્યુ છે કે-મરણ સમયમા એક દેહ છોડી બીજા દેહના જવુ પડે છે ત્યારે જીવને દેહનો આરંભ કરનાર-પચીકૃત "પાચ મહા ભૂતોના સૂક્ષ્મ ભાગો વીટલાઈ ને જાય છે" સાભળતાની સાથે તે વૃધ્ધ વ્યાસ રૂપે પ્રગટ થયા ને ખુસી થઈને ૧૬ વર્ષનુ આયુષ વધારીને આપ્યુ, પછી ચાલતા થયા

વિચારવાનુ કે-અનુભવની સાથે સર્વજ્ઞોના સિધ્ધાંત જોતા અનંતાનંત જીવોને જ્ઞાનાવરણ આદિ આઠે કર્મ વીંટલાઈનેજ રહેલા છે કદાચ પરભવનુ આયુષ બાધી શકયો ન હોય તો છેવટના ભાગમા પણ બાધીનેજ જાય એટલુજ વિશેષ છે વ્યાસે ૧૦ વર્ષનુ આયુષ વધારીને આપ્યુ તે સત્તા શુ તેમના હાથમાની હતી? બીજુ વિચારવાનુ કે-વેદના ઋષિઓથી તે વેદવ્યાસ સુધીમા અબજોના અબજો ઋષિઓ થઈ ગયા હશે છતા કર્મના (પાપ ને પુણ્યના) બધનમા કઈ પણ વિશેષ ખુલાસો લખીને ગએલા હોય એમ જણાતુ નથી તેથી આધુનિક શંકર સ્વામીએ કેવળ નામમાત્રથી કર્મનુ સ્વરૂપ બતાવ્યુ તેટલા માત્રથી વેદ વ્યાસ ભાવનગરે જે? ગીમા કરીને ખુશ થઈને

ચાલતા થયા તેથી વિચાર થાય છે કે–શંકર સ્વામીએ આ નામ માત્રનો પણ કર્મનો સિધ્ધાંત કયા નવા ઇશ્વર પાસેથી મેળવીને વેદ વ્યાસને ખુશ કરી દીધા હશે ?

સાથે એ પણ વિચારવાનુ છે કે–કેવળ જગતના કર્તા ઇશ્વર છે એવી માન્યતાવાળા વેદોને મુખ્ય રાખીને ઘણા ખરા દર્શનકારોની ઉત્પત્તિ થએલી છે તે બધા દર્શનકારોને પણ આ કર્મના સિધ્ધાતને પોતાનામા દાખલ કરવો પડયો છે કે જે કર્મની સતા આગળ તે બધાએ ઇશ્વરોને રાકડા જેવુ થવું પડયુ છે. તે કર્મના સિધ્ધાંતને બતાવનારો ઇશ્વર મોટો માનવો કે કર્મની સતા આગળ રાકડા બનેલા ઇશ્વરોને મોટા માનવા ?

" ઇશ્વરથી તોડી ન શકાય એવા–પાપ–પુણ્યના નિયમને જાળવીને પ્રાણી માત્રને દોરવવું એટલુંજ કર્તવ્ય ગણાય. "

આમા વિચારવાનુ કે–જેવી રીતે તેઓ અઘોર કર્મોની સત્તાને તોડીને પોતે સર્વજ્ઞ ઇશ્વરો થયા છે તેજ સત્યતત્વોનો માર્ગ અમોને પણ બતાવતા ગયા છે. એ ઉપકાર કંઇ અમારા પર ઓછો થએલો નથી. તેથી તેમના–ધ્યાનથી ગુણગ્રામથી, અને તેમના બતાવેલા સત્યતત્વોના માર્ગથી જો અમો ચાલીશું તો અમો પણ તેઓના જેવાજ સર્વજ્ઞ ઇશ્વર બનવાનાજ. જો તેઓ અમોને પોતાના સત્યતત્ત્વના માર્ગે દોરી ગયા ન હોત તો આ અનાદિકાળના અઘોર સંસારમાં અનેક ધુતારાઓના હાથમા ફસી પડેલા એવા અબુજોની અમારી શી દશા થતી ? માટે તે થઇ ગએલા સર્વજ્ઞ ઇશ્વરોનોજ અમારા પર પરમ ઉપકાર થએલો છે.

અને તેટલા પ્રમાણથી તેઓ અમોને જરૂ જ દોરીને ગએલા છે બાકી તેઓ અમારા કર્મની સ તામા હાથ ઘાલના નથી તેઓનો બતાવેલો જે સત્યત ત્વોનો સિધ્ધાન છે તે અમોને સત્યત ત્વના માર્ગે દોરી જવામા અમોને ઓછા ઉપકારી થએના નથી એજ વાત સિધ્ધ રૂપની છે

પ્રવૃ તિ મા ન દ ૦ ને આધીન છે તેમ કેવળ નથી તેમા ણ કર્મ તો પ્રેરક રહેવા ॥ એટલુ વિશે ક કે પૂર્વ પુણ્યના સજ્જોગથી તેવા સત સમાગમથી સુધારા પર ચઢી શકાય છે અને પાપના યોગે અનિષ્ટ સમાગમથી નીચેના દરજ્જે પણ ઉતરી શકાય છે મનુષ્યના ભવમા એટલુ વિશેષ સાધનપણુ રહેલ છે

સસ્કૃત સાહિત્ય પૃ ૫૧૨ માનો લેખ મૅકડોનલ સાહેબનો લખીને બતાવ્યો છે, તેનો વિચાર સવજ્ઞોના સિધ્ધાતથી કરીને બતાવુ છુ

જગતની નીતિમ જે ન્યાયરુ તત્ત્વ છે તેને પુરૂ પાડનારો અને અનાદિ કાળના " સસાર " ની સ્થિતિને બતાવનારો, એવો પુનજન્મનો સિદ્ધાત સર્વજ્ઞોએ બતાવેલો મૂળથીજ સિદ્ધ રૂપનો છે કદાચ વચમા વ્યવધાનવાળો થયો હશે તો પણ, જૈનોના ૨૩મા તીર્થકર ઇ સ પૂર્વે હજારમા સૈકામા વિદ્યમાન હતા, ત્યારથી તો સતત ચાલતો આવેલો વર્તમાન કાળમા પણ દેખાઇ જ રહ્યો છે જૈનોની માન્યતા એવી છે કે જે તીર્થ કર થાય તેમનુજ શાસન મનાય, એટલે હમના ૨૪મા તીર્થ કરનુ શાસન ઇ સ પૂર્વે છઠ્ઠા સૈકાથી મનાતુ આવ્યુ એટલુ જ વિશેષ છે

આમા બીજુ વિચારવાનુ કે–૧ નરક, ૨ તિર્યંચ, ૩, મનુષ્ય, અને દેવ એ ચાર ગતિના જીવોનો વિચાર સર્વજ્ઞોના સિદ્ધાંતમા વિસ્તારથી કરવામા આવેલો છે. એક એક જાતિમા અનેકો અનેક ભેદો છે. બીજી તિર્યંચની ગતિમા પણ અનેક ભેદો છે. તેમા જે કેવળ એકેંદ્રિયના જીવો છે તેનાજ મોટા પાચ ભેદો બતાવેલા છે. ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપ્કાય, ૩ તેજસ્કાય (અગ્નિકાય), ૪ વાયુકાય, અને ૫ મો વનસ્પતિકાય. આ પાચે કાયના જીવોને એકેંદ્રિયના સ્વરૂપવાળાજ બતાવેલા છે. તેમા જે પૂર્વના ચાર ભેદ છે તે તો અસંખ્ય–અસંખ્ય જીવોથી વ્યાપ્ત સ્વરૂપના બતાવેલા છે અને તે જીવો પ્રાયે અસંખ્યાતા કાળસુધી પોતાની જાતિમાજ મરણ જીવન કર્યાજ કરે છે. પછી કોઇ ભવિતવ્યતાના યોગથી ઉપરની ગતિઓમાં ચઢતા જાય છે, પાચમો જે વનસ્પતિ કાયનો ભેદ છે તેના પણ બે મોટા વિભાગ છે ૧ પ્રત્યેક વનસ્પતિ નામનો અને બીજો સાધારણ વનસ્પતિ કાયના નામનો છે. પહેલો ભેદ—વૃક્ષ કે, વેલ, આદિના નામથી ઓળખાય છે. તેમા છાલ, પત્ર, ફુલ, ફળ, આદિમા જુદા જુદા જીવો રહેલા છે તેથી તે પ્રત્યેક વનસ્પતિના નામવાળો છે. તેથી તે જીવો પણ પ્રાયે અસંખ્યાતા કાળસુધી એકેંદ્રિયની જાતિમાજ જન્મ અને મરણ કર્યા કરે છે પછી ભવિતવ્યતાના યોગથી ઉપરની જાતિમા ચઢતા જાય છે. જે વનસ્પતિના જીવો એકજ પિંડમા અનંત જીવો વ્યાપીને રહેલા હોય છે તે સાધારણ વનસ્પતિના નામથી ઓળખાય છે અને તે જીવો પ્રાયે અનંતા કાળ સુધી તેમાને તેમા જન્મ મરણ કર્યાજ કરે છે. પછી કોઇ ભવિતવ્યતાના યોગથી ઉપરની

પાયરીપર ચઢતો જાય છે કેટલાક જીવો બતાવેલા કાળથી ઓછા કાળમા પણ ઉપરની પાયરી પર ચઢતા જાય તેથી સર્વત્ર પ્રાય શબ્દથી સૂચના કરવામા આવી છે

આ ઉપર બતાવેના જીવો હળકામા હળકા કેવળ પોતાના શરીર માત્રના સાધનથી નિર્વાહ કરી મ ણુ–જીવન કરી રહેલા છે તેથી એકજ ઇંદ્રિયના મનાયલા છે

તેથી અધિક પુણ્યના યોગે જેણે શરીર ી સાથે જીભ મેળવી છે તેવા હાલતા ચાલતા બે ઇંદ્રિયોના જીવો મનાય છે દુનિયા આખવી જોઇ શકે તેવા અનેક જાતિના કીડા

શરીર, જીભ, અને નાસિકા આ ત્રણ ઇંદ્રિયો જેણે મેળવી છે તેવા જીવો–કીટિકા, મ કણ, મ કોડા આદિ ી અનેક જાતિઓ છે,તે પણ અધિક પુણ્યના યોગથી ઉપરની પાયરીએ ચઢેલાજ છે

તેવી પણ અધિક પાયરીપર ચઢેલા—શરીર, જીભ, નાસિકા અને ચોથુ ચક્ષુનુ સાધન જેને મળેલુ છે તેવા જીવો—માખીઓ, મચ્છરો, કરોળિઆ આદિ ી અનેક જાતિઓ છે તે પણ અધિક પુણ્યના યોગથીજ ઉપરના દર્જે ચઢેલા છે

જેને શરીર, જીભ, નાસિકા, અને તેની સાથે સાભળવાના માટે કાનનુ સાધન મળેલુ છે તેવા જીવો–જળમા ફરનારા, પૃથ્વીપર ફરનારા, આકાશમા ઉડનારા, બે પગના કે ચાર પગના અથવા પગ વગરના જેટલા બધા જીવો છે તે તિર્યંચ પચેંદ્રિયના નામથી ઓળખાય છે આ ઉપર બતાવેલા એક ઇંદ્રિયા જીવોથી

લઇને પચેંદ્રિય સુધીના જીવે છે તે બધાગો તિર્યંચની જે બીજી ગતિ બતાવી છે તેનાજ ભેદો છે.

વ્યકતપણે દુ:ખ ભોગવવાના માટે જે આપણા પગની નીચેનુ સ્થાન છે તે નરકનું સ્થાન બતાવેલું છે.

અને વ્યકતપણે જે સુખ ભોગવવાનું સ્થાન આપણા મસ્તકના ઉપર દેખાઇ રહ્યુ છે તેને સ્વર્ગના નામથી બતાવેલું છે.

નારકીમાનો જીવ અને સ્વર્ગમાનો જીવ ત્યાનો જન્મ પુરો કર્યા પછી મનુષ્યની ગતિમા કે ઉપર બતાવેલી તિર્યંચની ગતિમા નવો જન્મ ધારણ કર્યા સિવાય તેઓની ફેરફારી ત્યાને ત્યા થતીજ નથી.

મનુષ્ય પોતાની મનુષ્યની જાતિમા લાગ લગટ સાત કે આઠ ભવ સુધી જન્મ ધારણ કરી શકે છે. પછી તો જરૂરજ માણસની યોનિ બદલવીજ પડે છે. એમ સર્વજ્ઞોના સિદ્ધાતમા સ્પષ્ટ પણે બતાવેલું છે.

આ ચારે ગતિના જીવો પાપ–પુણ્યના સંબંધવાળા થએલા ૮૪ લાખ જીવોની યોનિઓમા અનાદિકાળથી ઉચા કે નીચા ભટકયાજ કરે છે.

વૈદિકોમા ૮૪ લાખ યોનિઓ લખાઇ છે ખરી પણ તે જૈનોના ૨૪ તીર્થંકરોના અનુકરણ રૂપે જેવી રીતે એકજ વિષ્ણુના મત્સ્ય, કૂર્મ, આદિ ૨૪ અવતારો ઉભા કર્યા છે તેની પેઠે કલ્પિત રૂપની ઉભી કરેલી છે.

પ્રથમ પાચ પ્રમાણથી એકજ ઇદ્રિયના જીવો જે બતાવ્યા છે તેમનાથી જ આ દુનિયાનો મોટામા મોટો ભાગ રોકાઇને રહેલો છે તેમાના અનત જીવો હજી સુધી પણ બહાર નીકળવાને પામ્યાજ નથી કેટનાક અનતા કાળ પછી તો કેટલાક અસખ્યાતા-અસખ્યાતા કાળ પછી ધીરે ધીરે ઉપરની પાયરી પર ચઢતા ચઢતા તિર્યંચ પચેદ્રિય સુધી આવી પહોચેના આપણી નજર તળે ફરી રહેલા છે હવે તેમાના કેટનાક જીવો સમભાવના યોગથી મનુષ્યની યોનિ પણ મેળવે છે પણ ઉપરની યેનિઓ મેળવવામા ઘણીજ દુસ્કર ઘટનાઓ સર્વજ્ઞોએ બનાવેની છે છતા પણ ૮૪ લાખ જીવોની યોનિના ચક્રમાથી છુટકી જવાનો માગ પણ મનુષ્ય ની યોનિમાથીજ મળે છે સર્વજ્ઞો થયા છે તે પણ મોટા ભાગે મનુષ્ય ની યોનિમાથીજ વધના ગયા છે અને જેવી રીતે તેઓ મોક્ષના માગ સુધી પ્હોચ્યા છે તેવાજ પ્રકારનો માગ અમોને પણ બતાવતાજ ગયા છે જો તેઓનો બનાવેલો માગ અમો પકડીશુ નહી, ત્યારે તો જેવી રીતે બીજા જીવોના હાલ હવાલ થઇ રહ્યા છે તેવા હાલ અમારા પણ થયાજ કરવાના અમારી બગડેની હાલત અમા ા પુરૂષાર્થથીજ સુધરશે પણ કોઇ ઇશ્વર ક પરમેશ્વર આવીને સુધારવાનોજ નથી

મ મા પૃ ૫૧૧ થી લખાયલા લેખનો મા ાશ—

"જે મહત્વના લીધે દુ ખ દાવની સ્થાપના થઇ તે સિદ્ધાત ઘણો અગત્યનો છે

સ્વર્ગ ના છે ાા મડવમા-મરનારનો આત્મા પાણી તરફ કે ઔષધિઓ તરફ જાય છે એ સિવાય સ્વર્ગ મા કઇ પણ ાીશાણી

નથી. એટ એ ઉડતા તરંગોથી આવો વ્યાપક સિદ્ધાંત નીકળ્યો હોય એ સંભવિત નથી આ પ્રેરણા હિંદુસ્તાનના મૂળ વતનીઓથી થઇ હોય.

મૃત્યુ પછી માણસનો આત્મા ઝાડના થડમાં કે પશુઓના શરીરમા પ્રવેશ કરે છે, એવી માન્યતા જંગળી લોકોમાં જણાતી એ માન્યતા ઉપરાંત પુનર્જન્મનો સિદ્ધાંત આગળ વધ્યો નથી.

આર્ય લોકોએ હિંદુસ્તાનના મૂળ વતનીઓથી લીધો હોય તો પણ જીવનની પરંપરાનો સિદ્ધાંત પાપ-પુણ્યના બદલાનો નૈતિક સિદ્ધાંત સાથે ગાઢો સંબંધ છે. તે સ્થાપિત કરવામા આવ્યો તે યશ તો તેમને જ ઘટે છે. સંસારમા સુખ દુઃખનું કારણ શું ? એ પ્રશ્નનો ખુલાસો એ સિદ્ધાંત વડે મળે છે "

આ લેખથી વિચારવાનુ કે—

મૃત્યુ પછીના જીવનની પરંપરાનો સિદ્ધાંત દુનિયામા ખાસ હોવોજ જોઇએ અને તે મહત્વનો છે. એટલુ જ નહી પણ નૈતિક સિદ્ધાંતની સાથે પણ તેનો ગાઢો સંબંધ છે, છતા પ્રાચીન ગણાતા ઋગ્વેદમા ઉડતા તરંગ રૂપનો દેખાતો હોય તો પછી તેની પ્રાચીનતાની કિંમત શી ? હિંદુસ્તાનના વતનીઓ પાસેથી લીધાની જે કલ્પના છે તે કોઇ તેવા સાધારણ પાસેથી મળેલો ન હોય પણ તે સિદ્ધાંત ખાસ સર્વજ્ઞોથીજ લીધેલો સિદ્ધ થશે. સર્વજ્ઞોની માન્યતા મુખ્યતાએ જૈનોમાં જ છે, અને તે જીવનની પરંપરાનો સિદ્ધાંત નવીન રૂપનો સ્થાપિત કરવામાં આવેલો નથી પણ અનાદિના કાળથી સિદ્ધ રૂપનો આજે પણ જૈન સિદ્ધાંતોમા

તેવાને તેવા સ્વરૂપનો વિદ્યમાન છે વિશેષ એટલુંજ કે બીજા મતવાળાઓએ તે સર્વજ્ઞોમાંથી ઉપર ચોટીઓ ગ્રહણ કરેલો જોવાથી આજકાલના બાહોશ પંડિતો ચકિત થઈ યશવાદ આપવાને તૈયાર છે તો પછી સર્વજ્ઞોના તત્વોમાં જે કદાચ વિશેષ ઉતરશે તો તેઓના આનંદને પાર રહેશે નહી અને અંધારામાં પડેલી દુનિયાને બહાર ખેંચી કાઢવામાં તેઓ જરા પણ પાછી પાની કરશે નહી એમ હું ઘણા સજ્જન પુરૂષોના નિમન વિચારથી જોઈ શકું છું

સ. મા. પૃ. ૫૧૦ થી—

"મરણ પછી દરેક મનુષ્ય-સ્વર્ગમાં અથવા નરકમાં અથવા માનવીઓ અને પશુઓના શરીરમાં અથવા પૃથ્વી ઉપરના વનસ્પતિઓમાં—નવા નવા જીવો ધારણ કરે છે અને ત્યાં આગળ તેના આગલા જન્મના પાપ-પુણ્યનો બદલો તેને મળે છે એ સિદ્ધાંત ઈ. સ. પૂર્વે છઠ્ઠા સૈકામાં એવો તો ચોકસ સ્થાપિત થઈ ચૂક્યો તો કે બુદ્ધે કંઈ પણ વિચાર કરવા ન થોભતાં તરત પોતાના ધાર્મિક દર્શનમાં એ સિદ્ધાંતનો સ્વીકાર કર્યો અને એ પ્રાચીન સમયથી તે આજદિન સુધી હિંદુસ્તાનના લોકોની એ સિદ્ધાંત ઉપર અચળ શ્રદ્ધા રહી છે આ વિચિત્ર સિદ્ધાંત જેની સત્યતા કિંચિતમાત્ર પ્રમાણે કદી સાબીત કરવામાં આવી નથી, તે કેવળ જડવાદીઓ સિવાય હિંદુસ્તાનના પ્રત્યેક દર્શનમાં અને પ્રત્યેક ધર્મમાં ૨૫૦૦ વર્ષ સુધી સત્ય— સિદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યો. એવો અનાદિ માનવ બુદ્ધિ

વ્યાપારના અખિલ ઇતિહાસમાં કદાચ બીજો શોધ્યો જડશે નહીં. આ સિદ્ધાન્તનુ પરિણામ એ આવ્યું કે સ્વર્ગના શાશ્વત સુખ ભર્યા જીવનના રમણીય સ્વપ્નો વેદમા જોવામાં આવતા હતા તેને સ્થાને એક મૃત્યુ પછી બીજું એમ મૃત્યુમા૮ પરિણામ પામનારા દુ:ખ ભર્યા જીવનની અનત પરંપરાના ભયંકર ચિત્રો ખડા થવા લાગ્યા. ઉપનિષદોના ચોક્કસ વિચાર પહેલાંના સંક્રાતિ કાળની સ્થિતિ "શતપથ બ્રાહ્મણ" મા જોવામા આવે છે."

લેખનો સારાંશ--મૃત્યુ પછી મનુષ્ય-નવા નવા જીવન ધારણ કરે છે. ત્યા પાપ-પુણ્યનો બદલો તેને મળે છે, એ સિદ્ધાત ઇ. સ. પૂર્વે છઠ્ઠા સૈકામા ચોક્કસ હતો બુદ્ધે તરતજ સ્વીકાર કર્યો, અને આજ દિન સુધી હિંદુસ્તાનના લોકોની અચલ શ્રદ્ધા રહી છે. જેની સત્યતા ફિલસુફી પ્રમાણે સાબીત કરવામા આવી નથી. જડવાદીઓ સિવાય પ્રત્યેક-દર્શનમાં-અને ધર્મમા સિદ્ધ તરીકે સ્વીકારવામા આવી છે. એવો બનાવ અખિલ ઇતિહાસમાં શોધ્યો જડશે નહી પરિણામ એ આવ્યું કે-સ્વર્ગ સુખના સ્વપ્નો વેદોમા જોવામા આવતા હતાં તેને સ્થને દુ:ખ ભર્યા અનંત પરપરાનાં ચિત્રો ખડાં થવા લાગ્યા. એ સ્થિતિ-"શતપથ બ્રાહ્મણ" મા જોવામા આવે છે.

આ લેખથી વિચારવાનુ કે—

મૃત્યુ પછી પપ-પુણ્યનો બદલો મનુષ્યનેજ મળે છે તેમ કંઇ નથી, પણ નાના મોટા સર્વ પ્રકારના જીવોને તેનો બદલો મળયાજ કરે છે. એ સિદ્ધાત જૈનોના સર્વજ્ઞોથી ચાલતો આવેલો

કદાચ કોઇ લાંબો વખત થવાથી વચમા અટકી પડેલો હશે છતા પણ વર્તમાનકાળમા ઇ સ પૂર્વે ૧૦૦૦ મા સૈકાથી તો સતત ચાલુજ રહેલો છે

કારણ કે—જૈનોના ૨૩ મા તીર્થંકર શ્રી પાર્શ્વનાથથી પાપ-પુણ્યનો ઉપદેશ ફરીથી શરૂ થએલો જૈન સિદ્ધાંતોમા આજ સુધી તેવોને તેવો છે તેથી વિચારી શકાય છે દર્શનકારોની ઉત્પત્તિમા મુખ્યતાએ કારણભૂત તે સમયના તે સર્વજ્ઞોજ માલમ પડે છે પાપ-પુણ્યના વિચારો વેદોમા ન હતા તે તો આ મૅકડોનલ્ડ સાહેબના લેખથી આપણે જોઇ શકીએ છિએ બીજી વાત એ છે કે તે પુણ્ય-પાપના વિચારો દર્શનકારોએ લીધા ખરા પણ એકેંદ્રિયથી તે પંચેંદ્રિયના જીવો સુધીનુ સ્વરૂપ જાણ્યા વગર ખરા ખુલાસા બનાવી શક્યા નથી આ તો કેવળ આધ્યાત્મિકના વિચારો સર્વજ્ઞોજ બતાવી શકે ? કેવળ તર્કથી સિદ્ધ ન થઇ શકે, તો પછી સર્વજ્ઞોના ઇન્કાર કરવાવાળાઓમા એવો બનાવ શોધ્યો ક્યાથી જડે ? તે પાપ-પુણ્યના વિચારો સર્વજ્ઞોના પરિચયમા આવ્યા પછી શતપથ વાળાએ કે ઋગ્વેદ મા ઉડતા તરંગ રૂપથી દાખલ કરેલા સિદ્ધ રૂપના ન ગણાય

પ્રાચીન મનાતા ગ્રંથોમા ખુલાસો ન મળવાથી અટકીને ભાગેલા જડવાદીઓ કહે છે કે—જીવ આદિ નથી તો પુછવાનુ કે—એ બધી વાતોનો ઇન્કાર કરવાવાળો કોણ ? એનો ઉત્તર આપતા ન હોય તો વિરોધમા અંધ બનેલા મૂકજ રહી ગએલા છે

વેદોમા સ્વર્ગ સુખના શબ્દો નીચે મુજબ છે—

ऋग् મા મરેલાને કહેવામા આવ્યું છે કે—" પેલા પૂર્વના પંથથી તુ જા ? આપણા પિતૃઓ ગયા છે ત્યા જા ? ત્યા તું યમને અને વરૂણને હવિઓ વડે હર્ષાતા જોઈશ ? ઇત્યાદિ ઘણુ છે. આજે તો બાલખ્યાલ જેવું જણાશે.

બીજી વાત એ છે કે—મરનારને કહેવામાં આવ્યું છે કે-પિતૃઓ ગયા છે ત્યા તું જા ? બીજા ભવમાં જનાર જીવોને કેવળ કર્મના આધીન થએલાઓને સર્વજ્ઞો વિના બીજા જોઇ શકે ખરા કે ?

સં સા પૃ. ૫૦૯ થી —ફિલસુફી

હિંદુસ્તાનની ફિલસુફીની પ્રારભદશા કેવી હતી તે ऋग्वेद નાં મોડામાં મોડાં રચાયલા સૂક્તો અને अथर्ववेद એ બેમા આપણે જોઇએ છિએ. સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ વિષે અને એ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ અને સ્થિતિના કારણરૂપ જે સનાતન તત્ત્વ છે તેના વિષે એ સૂક્તોમા વિચાર કરવામા આવ્યો છે એ ઉપરાંત यजुर्वेद- મા સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિને લગતી કેટલીક વિચિત્ર દંતકથા છે તેમા સર્વશક્તિમાન્ યજ્ઞ વડે કરીને સઘળી વસ્તુઓને સ્રષ્ટા કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરે છે તેનું વર્ણન આપવામા આવ્યુ છે. આ વેદ સમયના વિચારોની સાથે પ્રાચીન ઉપનિષદોના વિચારોને ઘણો ગાઢો સંબંધ છે, એટલુંજ નહી પણ મ્હોટે ભાગે બેઉમા તેના તેજ વિચારો જોવામાં આવે છે. જે છે તે સઘળુ બ્રહ્મ છે અને બ્રહ્મ સિવાય કંઇ પણ નથી. ( વિશ્વદેવતાવાદ ) અને બાહ્ય વસ્તુઓની તત્ત્વપરીક્ષા બુદ્ધિના પાયા ઉપરજ થવી જોઇએ. ( બુદ્ધિવાદ ) એ આ ફિલસુફીના મુખ્ય સિદ્ધાતો છે. આ ફિલ-

સુકી ી સાથે સાથે બીજી એક નિરીશ્વરવાદી અને આનુભવિક ફિલસુફી ઉત્પન્ન થઇ તે ઇ સ પૂર્વે છઠ્ઠા સેકામા બૌદ્ધ અને જૈન એ બે મોટા નાસ્તિક ધર્મોના પાયારૂપ થઇ પડી હતી

લેખનો સારાશ—ફિલસુફીની પ્રારંભદશા ઋગ્‌ના મોડા સૂકતોમા, અને અથર્વ એ બેમા સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ–અને સ્થિતિનો વિચાર છે યજુ મા વિચિત્ર દત કથા છે તેમા યજ્ઞ વડે કરીને સઘળી વસ્તુઓને સ્રષ્ટા ઉત્પન્ન કરે છે તેનુ વર્ણન છે વેદના અને ઉપનિષદોના વિચારો મ્હોટે ભાગે તેજ જોવામા આવે છે જે છે તે સઘળુ બ્રહ્મ છે બ્રહ્મ સિવાય કઇ નથી (બુદ્ધિવાદ) એ ફિલસુફીના પણ મુખ્ય સિદ્ધાતો છે આની સાથે નિરીશ્વરવાદી આનુભવિક ફિલસુફી ઉત્પન્ન થઇ તે ઈ સ પૂર્વે છઠ્ઠા સૈકામા–બૌદ્ધ અને જૈન એ બે મોટા નાસ્તિક ધર્મોના પાયા રૂપે થઇ પડી હતી

આ ફકરામા વિચારવાનુ કે—

ઋગના છેલ્લા મડળના–સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિના ત્રણ ભાગ સૂકતોજ પોતાનુ કલ્પિતપણુ જાહેર કરે છે

(૧) પ્રલય દશાનુ સૂકત કહે છે કે–' પ્રજાપતિએ આ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરી તેની તો કોઇને ખબરજ ન પડી "

વિચાર થાય છે કે—લેખકને ખબર તો પડીજ નથી તો પછી ઋગના છેલ્લા મડળમા કયાથી લાવીને ઓમી ઘાલી !

(૨) " હિરણ્યગર્ભ–પ્રજાપતિ એકલોજ હતો "

વિચાર થાય છે કે—કોઇ પણ જાતની સામગ્રી તો હતીજ નહી તો પછી કયા મસાલાથી આ ત્રણ લોક ઉત્પન્ન કરી દીધા ?

(૩) "વિરાટ્ પુરૂષ–પુરૂષ સૂક્ત–આ સૂક્ત ચારો વેદોમાં છે.

આ પુરૂષ તે ( પ્રજાપતિજ ) ગોળકરૂપ બ્રહ્માંડને ઘેરો ઘાલીને તેનાથી પણ દશાગુલ વધીને જ રહ્યો છે.

" पुरुष एवेदं यच्च भूतंयच्च भाव्यम्. "

જે આ બધી દુનિયા થઇ ગઇ છે અને થવાની છે તે, આ પુરૂષના સ્વરૂપની જ છે. "

વિચાર થાય છે કે—આ અમો પ્રત્યક્ષમાં દેખાતા શું તે પુરૂષ સ્વરૂપના છિએ ? જો તેમ હોય તો આ અમારી દુર્દશા કોણ કરી રહેલો છે. આ સૂક્ત કેટલા બધા પ્રૌઢ વિચારથી લખાયુ છે ? પુરૂષ વિના બીજો કોઇ પદાર્થજ નથી એમ જો ઋગ્વેદની શ્રુતિઓ કહેતીઓ હોય તો આ ફિલસુફી નથી પણ હિંદુસ્તાનની ફજેતીજ થએલી છે.

વિચાર કરો કે—આ એકજ પ્રજાપતિનાં એકજ વેદમા છેલ્લાં ત્રણ સૂક્તો શાથી ? આ પ્રજાપતિ તે પુત્રીનોપતિ રાજાજ છે. વેદની છાપ લગાડવા પાછળથી ખોસી ઘાલ્યો છે. મણિલાલભાઇ –સિદ્ધાંતસારમા લખે છે કે–"યજ્ઞ પુરૂષ નવો જ દેવ કલ્પાયો. ( તે પુરૂષ સૂક્ત જ ) અને તે પ્રજાપતિ જગતનો નિયંતા થઇ બધાના મોખરે આવી બ્રહ્મા તરીકે પૂજાતો થયો."

વેદ જેવા પ્રતિષ્ઠિત ગ્રંથોમા આવી અનેક ખોટી વાતો લખનારાઓને વેદની શ્રદ્ધા કેટલી બધી હશે ?

પાપ-પુણ્યના વિચારો વિનાના વેદોમા કેવળ પક્ષપાત કરનારા તે આસ્તિકો અને બધી દુનિયાને માન્ય થએલા એવા અનુભવગમ્ય-પાપ-પુણ્યના વિચારોને બતાવનારા તેમને નાસ્તિકના કહેનારા શું સત્યવાદીઓ છે?

આ અનાદિકાલથી ચાલતો આવેલો સસાર, અનતા અનત જીવોથી ભરેલો, તે જીવો પોતાના પાપ-પુણ્યના સજોગથી ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમા ઉચ્ચા-નીચા ભટકી રહેના છે, તેમા કલ્પના થઇ કે-એકજ પ્રજાપતિએ આ બધી દુનિયાને ઉત્પન્ન કરી, વેદમૂળક ઠરાવવા ઋગ્વેદના છેલ્લા ૧૦ મા મડળમા તે લખાયા એટલુજ નહી પણ ત્રેતાયુગમા થએલા વિષ્ણુ કે જે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનના નામથી જાણીતા હતા તેઓ તો ત્રણ પગલા મૂકતા ત્રણે લોકની રચના કરતા ગયા એમ ઋગ્વેદના ૧-૭ મા, મડળમા લખાયા હતા તે કયા કાળમા લખાયા હતા? અને આ પ્રજાપતિએ ફરીથી કયા કાળમા આ સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરી? વિષ્ણુના હકમા પ્રજાપતિએ શા કારણથી હાથ ઘાલ્યો? પુરાણોના લેખો જોતા બ્રહ્મા અને વિષ્ણુ આ બન્ને દેવો-દૈત્ય, દાનવોની મોટી આફતોમા આવી પડેલા બતાવ્યા છે, માટે પડિતોને સત્યાસત્ય વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ કે જેથી સત્યનો પ્રકાશ બહાર પાડે

પૃ ૫૦૯ થી—સ સા મા મૅકડોનલ્ડ સાહેબના વિચારો

ઉપનિષદોની ફિલસુફી અવ્યવસ્થિત દશામા છે પણ આસરે ઇસ્વી-સનના પહેલા સૈકાથી માંડીને ધીમે ધીમે આ તેમજ બીજા વિચારોને સુવ્યવસ્થિત કરીને ગ્રથના રૂપમા મૂકવામા આવ્યા

હતા, બધાં મળીને નવ દર્શનો જોવામા આવે છે. તેમાંનાં કેટલાકની ઉત્પત્તિ ઇસ્વીસન પૂર્વે છઠ્ઠા સૈકામાં થઇ ચુકી હતી એમ ચોકકસ જણાય છે.

જે છ દર્શનો આસ્તિક કહેવાય છે તેમાનાં આખા ચાર અગાઉ નિરીશ્વરવાદી હતા, અને એક તો હમેશાંજ નિરીશ્વરવાદી રહ્યુ હતું. આ વાત પ્રથમ દર્શને કદાચ નવાઇ ભરેલી અને આશ્ચર્યકારક લાગશે પણ બ્રાહ્મણ વર્ણના અધિકારનો ન પૂર્ણ અને વેદના પ્રામાણ્યનો નામનો પણ સ્વીકાર કરવામાં આવે એટલુજ આસ્તિકપણાને માટે અપેક્ષિત છે અને વેદના દરેક દરેક સિદ્ધાતને પુરેપુરો કબુલ કરવો અથવા તો ઇશ્વરના અસ્તિત્વને માન્ય રાખવુ એવું કંઇ આસ્તિકપણાને માટે બીલકુલ જરૂરનુ નથી. એવી તે વખતની સાર્વત્રિક માન્યતા હતી તેનો આપણે વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આપણને આશ્ચર્ય પામવાનુ કઇ પણ કારણ રહેતું નથી. બ્રાહ્મણ વર્ણના અધિકારને માન આપવામા આવે અને વેદનુ પ્રામાણ્ય અમે સ્વીકારીએ છિએ એટલુ બહારથી પણ દર્શાવવામા આવે તો પછી બ્રાહ્મણ ધર્મમા મનુષ્યના વિચારો ઉપર બીજી કોઇ પણ રીતના અંકુશો ન્હોતા અને તેઓને તત્વચિંતનના વિષયમા સ્વતંત્ર વિચાર કરવાની છુટ હતી આને પરિણામે ફિલસુફીની નિરંકુશ ચર્ચાઓ અને લોકમાન્ય ધર્મને અનુસાર વર્તન એ બેઉ એકકી વખતે બીજા કોઇ પણ દેશના કરતા હિંદુસ્તાનમા વિશેષ જોવામા આવતુ. આસ્તિક દર્શનોમા વેદાતનો વિશ્વદેવતાવાદ અને સાખ્યનો નિરીશ્વરવાદ એ સૌથી વધારે અગત્યના છે વેદાતમા ઉપનિષદોના સિદ્ધાતોને

ચાલુ રાખવાના આવ્યા છે, તેને લીધે વેદોનો સમય પુરો થયો ત્યાંથી તે અત્યાર સુધી એ દર્શને હમેસા બ્રાહ્મણ ધર્મની ઉત્કૃષ્ટ ફિલસુફી તરીકે સબલ સામ્રાજ્ય મેળવ્યુ છે અને સાખ્ય દર્શને જગતના ઇતિહાસમા પહેલીજ વખતે માનવ બુદ્ધિનુ સપૂર્ણ સ્વાતત્ર્ય સ્થાપતિ કર્યુ છે અને તત્વચિતનના ગભીર પ્રશ્નોનો કેવળ બુદ્ધિ વડેજ નિર્ણય કરવાનો એણે પ્રયત્ન કર્યો છે

પૃ ૫૧૦ થી—સાખ્ય દર્શન ઉપરથી બૌદ્ધ અને જૈન એ બે નાસ્તિક દર્શનોની ઉત્પત્તિ થઇ એ દર્શનોમા વેદનુ પ્રામાણ્ય સ્વીકારવામા આવ્યુ નથી અને બ્રાહ્મણોની વર્ણવ્યવસ્થાનો તેમજ યજ્ઞયાગાદિકનો તિરસ્કાર કરવામા આવ્યો છે

અહિ વિચારવાનુ કે—

જૈન દર્શનની ઉત્પત્તિ સર્વજ્ઞોના સ્વતત્ર જ્ઞાનમાથી થએલી છે એમ આજ કાલના બાહોશ પડિતોથી જગજાહેર થઇ ચૂકી છે યજ્ઞયાગાદિકના પક્ષમા ભળીને સાખ્યાદિમતવાળા આસ્તિક થવા ગયા હોય તો ભલે તેઓ જાય પરતુ સઘળા જગતના જીવોનુ કલ્યાણ ઇચ્છનારા એવા જૈન—અને બૌદ્ધ તેવા પ્રકારની આસ્તિકતા મેળવવાને જાય તેવો સભવ જણાતો નથી જો કદાચ તે સમયના વૈદિકના પડિતો સર્વજ્ઞોના આધ્યાત્મિક તત્વોમાથી લઇને ઉપ નિષદાદિકના ગ્રથ ઉભા ન કરતા અને સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમાથી લઇને ઉધો છત્તો પણ ઇતિહાસ પોતાનામા દાખલ ન કરતા તો તેમનુ આસ્તિકપણુ કેવા પ્રકારનુ લોકોમા રહેતુ તે વિષે કાઇ કહી શકાય તેમ નથી જો કદાચ તેઓનુ આસ્તિકપણુ સત્ય સ્વરૂપનુ હોત તો આજકાલના યૂરોપના બાહોશ પડિતો જરૂર

તેવા પ્રકારનુ આસ્તિકપણું જાહેર કરતા, પરંતુ તેમ આપણા જાણ-
વામા આવેલું નજરે પડતું નથી તેનું શું કારણ? સર્વજ્ઞોની
આસ્તિકતા આજ કાલના પંડિતો સ્ફુટથી જાહેર કરી રહ્યા છે તે
સમયના વૈદિકના પડિતોએ પોતાનામા જે આસ્તિકપણું કલ્પ્યુ
છે તે પક્ષપાતનુ છે પરતુ વાસ્તવિકપણાનું નથી એમ સહજથી
સમજી શકાય તેમ છે. ભલે તેઓ પક્ષમાં મોટા હતા પણ
આસ્તિકપણામા કે જ્ઞાનમા મોટા હોય તેમ લાગતું નથી.

---

## વૈદિકોમાં ઉંધા છત્તા સ્વરૂપથી સર્વજ્ઞોમાંની હજારો વર્ષોની છૂપીને રહેલી હજારો વાતો.

ઘૃણાજનક વેદોને અંધારામા રાખીને વૈદિકના કેટલાક
આગ્રહી પડિતોએ સર્વજ્ઞોમાની સત્યવસ્તુનું ગ્રહણ સત્યરૂપે ન
કરતા તેઓની હજારો વાતોને લઇ તેમા ઉંધુ છત્તુ લખીને એવુ
તો કોકડું ગૂંચવ્યુ છે કે કેટલાક મોટા મોટા પડિતો પણ તે
કોકડુ ઉકેલવાને આજ સુધી સમર્થ થયા નથી, પણ તેઓ
મોટી મુંજવણમા પડેલા છે. તેવા સત્યહૃદયના પડિતોની
મુંજવણ ઓછી થવાના હેતુથી અહીં જૈન-વૈદિકોમાંની બે ચાર
વાતો સૂચના માત્ર ।। લખીને બતાવું છું અને મારો લખેલો
"તત્વત્રયી મીમાસા" નામનો ગ્રંથ વાચવાની ભલામણ કરું
છું. અને જૈનોના પડિતોને સર્વજ્ઞપિતા શ્રીમહાવીરના ખજાના-
માથી શુ શુ ગયું, આજ સુધી કેટલું પ્રકાશમા આવ્યુ અને
બીજુ કેટલુ હજુ અંધારામા રહ્યું છે તેની વિશેષ શોધ કરી
લોકોના જાણ માટે બહાર પાડવાની ભલામણ કરૂ છુ

(૧) જૈનોમા ઋષભદેવના પહેલા યુગલ ધર્મ ચાલતો હતો નાભિરાજા અંતના કુલકર હતા, તે મરૂદેવીની સાથે જ જન્મેલા હતા તેમના પુત્ર ઋષભદેવ—ત્રણજ્ઞાન યુક્ત જન્મ્યા તેમણે યુગલ ધર્મનુ નિવારણ કરી લોકોને વ્યવહાર માર્ગમા સ્થાપન કર્યા પછી તેઓ દીક્ષિત થઇ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી સત્યધર્મનો પ્રકાશ પણ કરતા ગયા અને પોતે આ અવસર્પિણીમા પહેલા તીર્થંકર થઇ મોક્ષમા ચાલ્યા ગયા

વૈદિકોમા—નાભિરાજાએ—મેરૂ પર્વતની * દીકરી મેરૂ દેવીના સાથે લગ્ન કર્યું પુત્રના માટે× યજ્ઞારંભ કર્યો

ત્યા §§ વિષ્ણુ આવ્યા, પુત્રપણે થવાનુ કબુલ કરીને પછી ઋષભદેવ પણે જન્મ્યા તે આઠમા અવતાર રૂપે થયા લોકોને શિક્ષા આપી સંન્યાસી થયા પછી નાગા થઈને કુટકાચલ પર ગયા, ત્યા દવથી બળી મુઆ બતાવ્યા છે આમા સત્યાસત્યનો વિચાર કરવાની ભલામણ છે

---

* પર્વતને દીકરી થવાનો સંયોગ !!! દીકરીને દેવી કોણ કહે છે? વિચારવાનુ

× સર્વેનો ઇતિહાસ જોતા પશુયજ્ઞાદિકના વિચારો—યજ્ઞવલ્કય, પિપ્પલાદ, વસુ રાજા, પર્વત આદિના પછીથી જ વૈદિકમા ઘૂસેલા નજરે પડે છે

§§ આ અવસર્પિણીમા—પહેલા વાસુદેવ ૧૧ મા તીર્થંકરના સમયથી થયા છે ત્યાથી વિષ્ણુની કલ્પના અને તેમના પિતાથી—પ્રજાપતિની, કલ્પના

( ૨ ) જૈનોમા-ઋષભદેવના મોટા પુત્ર ' **ભરત** ' આ અવસપિણીમા પહેલા ચક્રવર્તી થયેલા બતાવ્યા છે.

વૈદકોએ-તે ભરતને એક રાજા તરીકે જાહેર કરી જડ ભરતના નામથી પ્રસિદ્ધિમાં મુકયા છે

( ૩ ) સર્વજ્ઞોમા—સ્વાભાવિક રીતે સાઠ (૬૦) હજાર પુત્રના પિતા ' **સગર** ' બીજા ચક્રવર્તી થએલા, તેમના પુત્રો ગંગાને અષ્ટાપદના ઘેરાના માટે લાવતા નાગકુમાર દેવતાના કોપથી ભસ્મ થએલા બતાવ્યા છે

વૈદિકોમા-મહાદેવના વરદાનથી સાઠ હજાર પુત્રના પિતા **સગર** રાજાને યજ્ઞ કરતા બતાવી, તેમના પુત્રો ઘોડો લેવાને ગયા, ત્યા કપિલના નેત્રાગ્નિથી બળીને ભસ્મ થયા. ચોથી પેઢીના ભગિરથે-ગંગા સ્વર્ગમાથી ઉતરાવી, તેઓને લાખો વર્ષ પછી સ્વર્ગમા પહોચતા કર્યા તેમના પુત્રોને કે, ભસ્મને ? એટલું જરૂર વિચારવાનુ.

( ૪ ) સર્વજ્ઞોમા-૧૧ મા તીર્થંકરના સમયમા **'જિતશત્રુ'** એક મહાન્ રાજાએ-પોતાની પુત્રી મૃગાવતીની સાથે, સંબંધ જોડયો તેથી લોકોએ **પ્રજાપતિ** બીજુ નામ પાડયુ.

વૈદિકોમા-તે પ્રજાપતિને-**બ્રહ્મા** રૂપે ઓળખાવી, હરિણીરૂપ પુત્રીની પાછળ હરણ રૂપે દોડતા બતાવ્યા. બીજા પણ અનેક વિકૃતિવાળા સ્વરૂપથી ચિત્રીને, તે **પ્રજાપતિને** ચારો વેદોમા, જગત્ના કર્તા હર્તા રૂપે દાખલ કરી દીધા હોય, એમ સમજાય છે. આ બધી વાતોમા સાચુ શુ હશે ? વિચારવાની ભલામણ કરૂ છું.

(૫) સર્વજ્ઞોમા—આ અવસર્પિણીમા—વાસુદેવના નવ ત્રિકો, આજસુધીમા થએલા બતાવ્યા છે

તેના પહેલા ત્રિકનુ મડાણ પુત્રીના પતિ પ્રજાપતિ થી શરૂ થતા ૮ મુ, ત્રિક—રામ લક્ષ્મણ અને રાવણનુ ૭ ૬ મુ, ત્રિક—બળભદ્ર, શ્રીકૃષ્ણ અને જરાસઘનુ થતા એ ત્રિકો સમાપ્ત થએલા છે

૫ ઘ્ર પહેલા ત્રિકમા આ પ્રજાપતિથી—અચલ—બલદેવ, ત્રિપૃષ્ઠ—વાસુદેવ છે તેમના શત્રુભૂત **અશ્વગ્રીવ** પ્રતિવાસુદેવ છે પ્રતિવાસુદેવ વાસુદેવના હાથથીજ મરે એવો અનાદિનો નિયમ છે તે પ્રમાણે આ અવસર્પિણીમા નવે ત્રિકોમા બનેલુ છે, અને તે પ્રમાણે સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા લખાયલુ પણ છે હાલ ઉદાહરણમા—લક્ષ્મણના હાથે રાવણનુ, અને શ્રીકૃષ્ણના હાથે જરાસઘનુ, મરણ થએલુ વિચારવાને મુકેલુ છે

આ પ્રજાપતિથી લઇને નવે ત્રિકોનો વિષય વૈદિકોમા વેદોથી લઇને પુરાણો સુધીમા—કેવા વિકૃતિના સ્વરૂપથી લખાયો છે, તેના સબધે કાઇક નહી જેવુ ચેતુ ઇનાગ માનથી અહીં સૂચના રૂપે લખીને બતાવુ છુ —

( ૧ ) ૧। મા તીર્થંકરના સમયમા થએલુ પ્રજાપતિના સાથે સબધવાળુ—અચલ—બલભદ્ર અશ્વગ્રીવાદિકનુ પહેલુ ત્રિક નામમાત્રથી તો લખીનેજ બતાવ્યુ છે

( ૨ ) ૧૨માના સમયમા—વિજય દ્વિપૃષ્ઠ અને તારક આ ત્રણનુ બીજુ ત્રિક છે

( ૩ ) ૧૩ માના સમયમા—ભદ્ર, સ્વયમ્ભૂ અને મેરક આ ત્રણનુ ત્રીજુ ત્રિક છે.

( ૪ ) ૧૪ માના સમયમા—સુપ્રભ, પુરૂષોત્તમ અને મધુકૈટભ આ ત્રણનુ ચોથું ત્રિક છે.

( ૫ ) ૧૫ માના સમયમા—સુદર્શન, પુરૂષસિંહ અને નિશુંભ આ ત્રણનું પાચમુ ત્રિક છે.

આ પાચે ત્રિકો ૧૧ માથી તે ૧૫ મા સુધી ક્રમવાર તેમના સાથમાજ થતા આવ્યા છે.

છઠું-સાતમુ આ બે ત્રિકો ઘણા લાગા સમયના છેટે થએલાં છે, તેથી હાલ અહી સૂચનામા લીધા નથી. આઠમું નવમું ત્રિક જે થયુ છે તે બે આપણા નજીકમાના છે. અને જૈન—વૈદિક બન્નેમા તેઓના ઈતિહાસ લખાયલા છે. તેથી આગળ પર સૂચવવામા આવશે.

બલદેવ અને વાસુદેવ, આ બે તો એકજ બાપના બે પુત્રો હોય અને પૂર્ણ પ્રેમવાળા જ હોય, ત્રીજા પ્રતિવાસુદેવનો સાથે શત્રુભાવ થતા લડાઇ થાય. પણ બલદેવ ભાઇના સાહાય્યથી વાસુદેવના હાથથીજ પ્રતિવાસુદેવનુ મરણ થાય. તે પ્રમાણે આ બધા નવે ત્રિકોમા થએલું છે. આ તો સર્વજ્ઞોના લેખથી સૂચન-માત્રથી લખીને બતાવ્યું છે.

વૈદિકોમા—બધા વાસુદેવોને પ્રાયે એકજ વિષ્ણુના નામથી ઘણા ઠેકાણે ઓળખાવવામા આવેલા છે. પ્રતિવાસુદેવોના નામ, પ્રાયે સર્વજ્ઞોના લેખમા બતાવેલા નામ પ્રમાણે, તેવાને તેવાજ

હેના આપણી નજરે પડે છે માત્ર કાર્ય ક્રમમા ભેદે થએલા આપણા જોવા ન આવે છે

જેમ કે-( ૧ ) અશ્વગ્રીવ ( હયગ્રીવ ) ( ૨ ) તારક, (૩) મેરક (૪) મધુકૈટભ, (૫) અને નિશુંભ ઇત્યાદિક આ બધા નવે પ્રતિવાસુદેવોજ છે, અને વાસુદેવોના ( વિષ્ણુના ) શત્રુભૂતના જ થએલા છે તે આપ સજ્જનો માન લેખથી જોઈ શકશો

હવે જે કાર્ય ક્રમમા ભેદ છે તે સૂચના માત્રથી બતાવુ છુ-સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમા-પ્રતિવાસુદેવોને ત્રણે ખંડના રાજાએની સાથે લડાઇ કરીને તે બધાએ રાજાઓને પેતાને તાબે કરનાર બતાવેલા છે અને જે વાસુદેવો થાય તે પ્રતિવાસુદેવોનો નાશ કરીને પોતે ત્રણે ખંડના રાજ્યનો નિર્વિઘ્નપણાથી ભોગ કરે પણ એ બન્ને આ ભૂતલપરના અર્થાત્ આ પૃથ્વીપરના મનુષ્ય રાજાઓ જ છે એ વાત ખાસ ધ્યાનમા રાખી લેવા જેવી જ છે

સર્વજ્ઞોમા---અશ્વગ્રીવ પ્રતિવાસુદેવને ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવે મારેલો છે

વૈદિકોમા---આ જગો પર ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવનુ કોઇ પણ સ્વરૂપમા નામ નિશાન પણ જણાતુ નથી માત્ર પ્રતિવિષ્ણુ અશ્વગ્રીવનુ જ માથુ કપાયા પછી ઘોડાના માથા વાળા ઠરાવી હયગ્રીવ વિષ્ણુના નામે દેવીભાગવતથી, અને સ્કદ પુ૦ ખ૦ ૩ ના અ ૧૪-૧૫મા પ્રગટરૂપે લખેના મારા ગ્રથથી જોઇ શકશો પહેલા અશ્વગ્રીવ--પ્રતિવાસુદેવ માથા વિનાના થયા પછી હયગ્રીવવિષ્ણુના નામથી જાહેરમા આવેલા વૈદિકોના બનાવ્યા

(૨) તારક, (૩) મેરક. (૪) મધુ-કૈટભ (૫) મા નિશુંભ, આ ચાર પ્રતિવાસુદેવોને—દૈત્ય—દાનવોના નામથી, વિષ્ણુના સંબધવાળા, વૈદિકોના પડિતોએ, કેવા પ્રકારથી વિકૃત સ્વરૂપના ચિત્રીને, લોકોને ઉંધાપાટા બધાવ્યા છે, તે અહીં ટુંક રૂપે સૂચના માત્રથી જણાવું છું.

(૨) તારકાસુરે-કરોડો દેવતાઓને માર્યા, એટલુંજ નહીં પણ વારે ચઢેલા વિષ્ણુને પકડી લઇને કેદમાં પૂરી દીધા અને તે તારકાસુર જગો જગો પર અનેક વિકૃતિના સ્વરૂપથી લખાયા. પ્રથમ જુવો-મત્સ્ય પુ૦ અ ૧૫૨ માં, સ્કંદ પુ૦ ખં ૧ લા ના અ ૧૫ થી ૧૮ મા, રામાયણાદિકમાં પણ અનેક વિકૃતિના સ્વરૂપના લખાયા છે.

આમા જરા વિચારવાનુ કે-વિષ્ણુ જબરા કે તારકાસુર ? પૂર્વકાળમા થએલા વૈદિકોના પડિતોએ પોપાબાઇનું રાજ્ય ચલાવેલું છે કે નહીં ? વધારે શુ લખું ?

(૩) મેરક પ્રતિવાસુદેવને-કોઇ અત્યંત પૂર્વ કાળમા થએલા મુરૂ દૈત્યે ઠરાવી-કૃષ્ણ અર્જુનને કહે છે કે-તે દૈત્યે બ્રહ્માને બ્રહ્મસ્થાનથી ભ્રષ્ટ કર્યા. વારે ચઢેલા વિષ્ણુને બારા યોજનની ગુફામા તગેડયા.

વિચારવાનુ કે-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મુરૂ દૈત્ય-આ ત્રણમા મોટી સત્તાવાળો સત્ય રૂપનો થએલો ગણતીમા કોને રાખવો ? જુવો બ્રહ્માંડ પુ૦ માગસર સુદિ ૧૧ ની કથામાં.

(૪) મધુ-કૈટભ-પ્રતિવાસુદેવને-વિષ્ણુના કાનના મેલથી

ત્પન્ન થએના બે દૈત્યો ઠગ ી-બ્રહ્માને મારવા દોડેના બતા યા વારે ચઢેના વિષ્ણુ પણ પાચ હજાર વર્ષ યુદ્ધના અને નાઠા આ બધા લેખકો જેટલા બધા સત્યવાદીઓ હશે ? અને આ બધુ તૂત કોણે ઉભુ કર્યુ હશે ? ( જુઓ-માર્કડેય પુ૦ અ ૭૮ મો અને દુર્ગાપાઠ અ ૧ લાના શ્લો ૭ થી ૬૯ મા )

(૫) નિશુભ-પચમા પ્રતિવાસુદેવ-પુરૂષસિહ વાસુદેવના હાથે ૧૫ મા તીર્થ કરના સમયમા મરેલા છે આ જગોપર નિશુભ-નમિ બે દૈત્યો લખીને, સાક્ષાત્ ગરૂડ સાથે વિષ્ણુને યુદ્ધમા ઉતારી, નાશના ભાગતા બતાવી, તે બે દૈત્યોની સત્તા મોટી બતાવી, ઉધા પાટા બધાવવાનો પ્રય ન કરેલો, પ્રત્યક્ષ રૂપે દેખાય છે ( જુવો-મત્સ્ય પુ અ ૧૫૧ મો )

૯ ત્રિકોમાના પાચ ત્રિકો બનાવ્યા આગળ બાકી રહેના ચાર ત્રિકો અવસર આવ્યેથી સુચવીશ

આ પ્રજાપતિ-બ્રહ્મામા અને ત્રૈવિક્રમ વિષ્ણુમા, ટુકથી વિચારવાનુ કે-

**ઋગ્વેદના-૧ લા, ૭ મા, મડળના ત્રૈવિક્રમ વિષ્ણુ**, કે જે વિષ્ણુએ ત્રણ પગલા મૂકતા, ત્રણ લોકની રચના કરી દીધેલી છે અને **ગીતામા** યુગ યુગમા અવતાર ધારણ કરી, ભક્તોને રક્ષા કરવાનુ વચન આપી, પોતાના વૈકુઠમા ચાલ્યા ગયા છે, તે વિષ્ણુનો વિચાર કરવાનો છે

અને બીજા પ્રજાપતિ-**બ્રહ્મા** કે, જે **ઋગ્વેદ**ના દશમા મડળમા-પ્રલય દશા થયા પછી, એકદમ સૂર્યના કિરણોના

પ્રકાશની પેઠે, આ બધી સૃષ્ટિની રચના કરી દીધી છે, તે પ્રજાપતિ –બ્રહ્માનો, અને વિરાટ્‌નું રૂપ ધરીને–બધા બ્રહ્માડને ઘેરો ઘાલી, તેનાથી પણ દશાંગુલ વધીને, ચારો દિશામાં પોતે રહેલા છે, તે પ્રજાપતિ–**બ્રહ્મા**નો વિચાર કરતા, આપણે સંપૂર્ણ વૈદિક ધર્મનો, વિચાર કરવાને સમર્થ થઇ શકીશું.

અહી હવે હું મારા વિચારો કરીને બતાવું છું—

(૧) **ઋગના**–૧ લા, ૭ મા, મંડળમાં, જે વિષ્ણુને ત્રણ પગલા મૂકતા ત્રણ લોકની રચના કરવાની સત્તાવાળા બતાવ્યા છે, તે શું સત્યરૂપના લખાયા છે? મને તો વિષ્ણુનાં બીજાં કાર્ય જોતાં, આ વાત કોઇ બીજી વાત ઉપરથી કલ્પના કરીને, કોઇએ આ ઋગ્‌વેદમા ખોસી ઘાલેલી લાગે છે.

મારા બતાવેલા વિચારો ઉપરથી આપ સજ્જને પણ વિચાર કરવાને શક્તિમાન્ થશો.

(૧) જો વિષ્ણુને ત્રણ પગલા મૂકતાં, ત્રણ લોકની રચના કરવાની સત્તાવાળા સત્યરૂપના માનીએ, ત્યારે શુ તે વિષ્ણુના સમક્ષ એક તારકાસુર કરોડો દેવતાઓને મારી શકતો ખરો કે? અરે!! એટલુંજ નહીં તેણે તો વિષ્ણુને પણ કેદમાજ પૂરી દીધા. આ બધા લેખકો મોટા પડિતો છે, તેથી ખાસ વિચારવા જેવુ છે.

(૨) બીજી વાત એ પણ વિચારવાની કે—

જે વિષ્ણુ વૈકુંઠમા જતાં–ભકતોને રક્ષા કરવાનું વચન ગીતાથી આપતા ગયા છે, અને તે વિષ્ણુ દેવતાઓની વારે ચઢેલા છે, છતા તેમના દેખતા, એક તારકાસુરે કરોડો દેવતાઓને મારી

નાખ્યા, છતાં પોતે કાંઈ ન કરી શક્યા, પણ ઉલટા તેના કેદી
રૂપના બન્યા, તે વિષ્ણુ અમારી રક્ષા કરવાને આવશે એવી આશા
રાખી બેસવાથી અમારૂં શું વળશે ? આ બધા પંડિતોએ
સત્યસ્વરૂપનું લખ્યું છે કે કોઈ સત્ય જ્ઞાનીઓના વચનોમાંથી લઈને
ઉપજાવી કાઢીને લખેલું છે ? આ બધું સજ્જનોને વિચારવાને
મૂકેલું છે. આગળ પણ તેમ ન કરતાં, તેવા મોટા મોટા પંડિતોની
સત્ય નિંદા કરવી બધી જતી, તેનો ખરો ખ્યાલ કરીને, સત્ય

તત્ત્વોની ખોજ કરવાનો પ્રયત્ન કરશો.

(૩) મેરક પ્રતિવાસુદેવ સર્વજ્ઞ મા છે, તેને વૈદિકોએ શુદ્ર
દૈત્ય લખીને-પ્રલય દશામાં એકદમ બધા જગતની રચના
કરી દેવાની મહા સત્તાવાળા, અને બધા બ્રહ્માંડને વીરગાહને
તનાથી પણ દયાયુક્ત થઈને ચારે દિશામાં પેટ ઘાલીને બેઠેલા,
અને તે ચારે વેદોથી પ્રસિદ્ધિને પામેલા, એવા પ્રજાપતિ-બ્રહ્મા
ને તે દૈત્યે મહાઅપમાનથી જુદા કર્યા, તે મારુ જેવા મહા સમર્થ
વિષ્ણુના શરણે આવ્યા, સમર્થ વિષ્ણુ પણ તેની સાથે દિવ્ય
હજાર વર્ષ સુધી યુદ્ધ કરીને ઉલટે નાશી જઈને બાગ ગેજાની
ગુફામાં જઈને સૂતા, ત્યારે આ મુચકુંદ આવેલા વિષ્ણુથી કેટલી
... મનમાં ... હશે ? અને દયા નવીન રૂપ બ્રહ્માંડમાંથી
... હશે ? અને તે કોણ પેદા કર્યો હશે ? અને આ બધું
... નવીન ... ઉભું કરવામાં આવ્યું હશે ?
... પુરુષો મુખોમાં ... વિષ્ણુ ... મહાન
... જગતથી ... નષ્ટ ...

થતા આવ્યા હશે ? કોઇ ઇતિહાસવેત્તા ઇતિહાસ ખોળીને બતાવશે ?

( આ બધો લેખ બ્રહ્માંડ પુ૦ માં, માગસર સુદિ ૧૧ ની કથામાં છે. )

( ૪ ) મધુ–પ્રતિવાસુદેવ છે, તેના પક્ષના કૈટભ છે એમ સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમાં છે.

વૈદિકોમા–પ્રાચીન ગણાતા વાયુપુરાણ અ. ૨૫ માં આ મધુ અને કૈટભ કોઇ વિચિત્ર પ્રકારના લખાયા છે. પરંતુ–માર્કંડેય પુ૦ મા અને દુર્ગાપાઠમા મધુ–કૈટભ બે દૈત્યોના સ્વરૂપથી વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થઇ બ્રહ્માને મારવા દોડયા. ભયભીત બ્રહ્માની વારે ચઢેલા વિષ્ણુ પણ પાંચ હજાર વર્ષ યુદ્ધના અંતે નાઠા બતાવ્યા છે. આ ત્રણેમા મોટી સત્તાવાળા કોને માનવા ?

( ૫ ) સર્વજ્ઞોમા–નિશુંભ પ્રતિવાસુદેવ છે, નમિ તેના પક્ષના છે. પુરૂષસિંહ વાસુદેવના હાથે નિશુંભ મરેલા છે.

વૈદિકોમાં–શુભ–નમિ બે દૈત્યોથી ભક્તવત્સલ વિષ્ણુ ગરૂડ સાથે માર ખાઇને નાઠા. ( મત્સ્ય પુ૦ અ. ૧૫૧ માં લખાયા છે.) આમાં સત્ય માનવા જેવું શું છે ?

( ૬–૭ ) છઠ્ઠુ સાતમું ત્રિક–બલિ અને પ્રલ્હાદના સંબધવાળું ઘણુજ લાબા કાળના છેટે થએલું સર્વજ્ઞોમા લખાયલુ છે. વૈદિકોમાં ઉલટ પાલટના લાબા વિકારવાળું લખાયલુ મારા તુલનાત્મક ગ્રંથથી જોવાની ભલામણ કરૂ છુ.

(૮) રામ, લક્ષ્મણ અને રાવણના સંબંધવાળું આઠમું ચિત્ર છે.

(૯) બલભદ્ર, શ્રીકૃષ્ણ અને જરાસંધના સંબંધવાળું નવમું ચિત્ર છે. આ બન્ને ચિત્રો ગ્રંથોમાં અને વેદિકોમાં કાંઈક ન્યૂનાધિક રૂપ વિભાગથી લખાયેલા જ છે ત્યાંથી જોવાની ભલામણ કરું છું અને આ ભાગમાં જે કાંઈ વિશેષ સૂચન કરવા જેવી છે તે સ્પષ્ટ કરે જણાવે માટે ફરીથી પણ લખીને બતાવું છું.

અર્ધચક્રી નિદાન પ્રમાણે-વિષ્ણુઓ-અને પ્રતિવિષ્ણુઓ.

| (૧) વાસુદેવોના નામ. | (૨) પ્રતિવાસુદેવોના નામ. |
|---|---|
| ૧ ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ. | ૧ અશ્વગ્રીવ પ્રતિવાસુદેવ. |
| ૨ દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવ. | ૨ તારકનામા પ્રતિવાસુદેવ. |
| ૩ સ્વયંભૂ વાસુદેવ | ૩ મેરકનામા પ્રતિવાસુદેવ |
| ૪ પુરુષોત્તમ વાસુદેવ | ૪ મધુ-કૈટભ પ્રતિવાસુદેવ. |
| ૫ પુરુષસિંહ વાસુદેવ | ૫ નિશુંભ પ્રતિવાસુદેવ |
| ૬ પુંડરીક વાસુદેવ | ૬ બલિનામા પ્રતિવાસુદેવ. |
| ૭ દત્તનામા વાસુદેવ | ૭ પ્રહ્લાદ પ્રતિવાસુદેવ |
| ૮ નારાયણ વાસુદેવ | ૮ રાવણ પ્રતિવાસુદેવ |
| ૯ શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ | ૯ જરાસંધ પ્રતિવાસુદેવ |

આ ત્રિપૃષ્ઠાદિક નવ વાસુદેવ છે અને અશ્વગ્રીવાદિક નવે પ્રતિવાસુદેવ છે (વિષ્ણુ-પ્રતિવિષ્ણુઓ) ૧૧ મા તીર્થંકરના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] લખીને બતાવ્યા [illegible]

પ્રતિવિષ્ણુઓના મરણ વિષ્ણુઓના હાથથીજ થએલાં તે પણ બતાવતાજ આવ્યા છિએ.

આ અવસર્પિણીમાં–છએ ખંડના ભોકતા તરીકે ૧૨ ચક્રવર્તીઓ અને આ નવ ત્રિકોજ, અર્ધ ભરતના–ત્રણ ખડના, મહર્ધિક પુરૂપો થએલા છે. પણ બીજા કોઈ પણ એટલા બધા ઉચા દરજાના રાજ પુરૂપો થએલા જ નથી તેથીજ એ બધા (૨૭) મહર્ધિક પણાથી જાહેરમા આવેલા છે.

વૈદિકોના પંડિતોએ–સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમાથી લઈને, તેમા અનેક પ્રકારની ઉંધી છત્તી કલ્પનાઓ કરીને, તે સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસનેજ પોતાનામા દાખલ કરેલો છે. પણ તેમના કોઇ ખરા જ્ઞાનીના તરફથી ખરો ઇતિહાપ લખાયલો નથી. એવી ખરી ખાતરી બતાવવાના હેતુથી, તેનું સ્વરૂપ ફરીથી અહીં ટુક રૂપે સુચવું છું.

આ અવસર્પિણીમાં–વાસુદેવો અને પ્રતિવાસુદેવો–જુદી જુદી વ્યકિતના કોઇ ઘણા ઘણા લાબા કાલે નવ ત્રિકોના સ્વરૂપવાળાજ આજ સુધીમા થએલા છે. તે અમોએ નામમાત્રથી તો ઉપરજ લખીને બતાવ્યા છે.

વૈદિકોના પંડિતોએ–તે વાસુદેવોને એક વિષ્ણુના નામથી જ બતાવવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે.

પરંતુ–અશ્વગ્રીવ આદિ પ્રતિવાસુદેવોનાં નામો સર્વજ્ઞોના બતાવ્યા પ્રમાણે નવે નામો કાયમ રાખેલા છે. જો તે પ્રતિ- વાસુદેવોના નામ વૈદિકોના પંડિતોએ કાયમ રાખેલા ન હોત તો

સર્વજ્ઞો ના સત્ય ઇતિહાસનો ખરો પત્તો મેળવી આપવાને અમો ત્રણુ કાળમા પણુ સમર્થ થઇ શકતાજ નહિ

જુવો કે-૧૧ મા તીર્થંકરના સમયથી તે આજ સુધીમા -પ્રજાપતિ આદિ જે મોટી મોટી વ્યકિતઓ પ્રસિધ્ધિમા આવેલીઓ છે તે બધી વ્યકિતઓમા વૈદિકોના પંડિતોએ કેવા કેવા પ્રકારથી ઉધુ ચત્તુ કરી લોકોને ઉધા પાટા બધાવવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે તેનુ સ્વરૂપ સૂચનમાત્રથી અહીં ફરીથી લખીને બતાવુ છુ

જુવો કે-પ્રજાપતિની, વાસુદેવોની અને પ્રતિવાસુદેવોની ઉધી ચત્તી ગ્યાતી આપેલી બાબ્ત ૧૧ મા તીર્થંકરના પછીથી કેવા સ્વરૂપની છે, તેનુ સૂચન કરીને બતાવુ છુ (૧) પહેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પિતા જિતશત્રુ મહાન્ રાજા છે પોતાની પુત્રી મૃગાવતીનો સબધ કરવાથી તે રાજા લોકોમા-પ્રજાપતિના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા વૈદિકોના પડિતોએ સર્વજ્ઞોના વિરૂદ્ધમા આવીને તે પ્રજાપતિને બ્રહ્મા રૂપે કલ્પીને જગતના સ્રષ્ટા તરીકે પ્રથમ-બ્રાહ્મણ ગ્રંથોમા દાખલ કર્યા હોય, પછી ઉપનિષદોમા દાખલ કરી તે પ્રજાપતિને વેદમૂળક ઠરાવવા તેની કલ્પિત શ્રુતિઓ ચારે વેદોમા દાખલ કરી હોય ત્યાર બાદ સપૂર્ણ વૈદિકોના ગ્રંથોમા જગતસ્રષ્ટાની કલ્પના થવા પામી હોય

વૈદિકોના અનુકરણ રૂપે બીજા મત વાળાઓએ પણ પોત પોતાના ઇશ્વરોને જગતના સ્રષ્ટા તરીકે કલ્પ્યા હોય આ મારૂ અનુમાન-બનાવવામા આવતી સૂચનાઓથી આપ સજ્જનો પણ

સત્ય વિચારમાં ઉતરીને ભુલેલી દુનિયાના ઉદ્ધારના માટે સત્ય માર્ગનો પ્રકાશ કરવા જરૂર બહાર પડશો, એવી મને આશા છે.

(૧) એક મહાન્ રાજા પુત્રીના પતિ–પ્રજાપતિ, તે વૈદિકોમા બ્રહ્મા, તેમના પુત્ર પહેલા વાસુદેવને સર્વથા ઉઠાવી દઇને તેમના શત્રુભૂત અશ્વગ્રીવને માથુ કપાયા પછી હયગ્રીવવિષ્ણુ રૂપે બતાવ્યા. ગીતામાં તે વિષ્ણુને અવતાર ધારણ કરી યુગ યુગમા ભક્તોના રક્ષક રૂપે જાહેર કર્યા.

આ પ્રજાપતિ–બ્રહ્મા અને માથુ કપાયા પછી જાહેરમાં આવેલા હયગ્રીવ વિષ્ણુ સત્ય સ્વરૂપના ઠરે છે ? કે કોઇ બીજા પ્રકારની સત્ય વસ્તુમાથી લઇને વૈદિકોના પંડિતોએ તેમા ઉંચું છ-તું કરીને મુકેલું છે. વિચારવાની ભલામણ કરૂ છું. ( આ હયગ્રીવ વિષ્ણુ–દેવી ભા૦ અને સ્કંદ પુ૦ ખં. ૩ થી માલમ પડે છે.

(૨) તારકાસુરના સંબંધે એકજ વાત વિચારૂ છું કે—

ઋગ્વેદમાં લખાયલા ત્રૈવિક્રમ વિષ્ણુ કે– ત્રણ પગલાં મુકતાં ત્રણ લોકની રચના કરી દેવાની સત્તાવાળા લખાયા છે. તે વિષ્ણુના દેખતાં એક તારકાસુરે કરોડો દેવતાઓને મારી નાખ્યા. અને તે વિષ્ણુને પણ કેદમા પૂરી દીધા. આ તારકાસુરે કયા બ્રહ્માડમાંથી આવીને આટલો બધો મોટો ઉત્પાત મચાવ્યો હશે? આના સંબધે બીજી પણ ઘણી વિચિત્ર વાતો લખાયલી ઘણી જગો પર નજરે પડે છે. (જુવો–મત્સ્ય પુ૦ અ. ૧૫૨ સ્કંદ પુ. ખં. ૧લો)

(૩) મેરકના ઠેકાણે મુરૂદૈત્યની કથા–બ્રહ્માડ પુ૦ મા–શ્રીકૃષ્ણ અને અર્જુનના સંવાદરૂપથી લખાયલી છે તેમા મુરૂદૈત્યની સત્તા

એટલી બધી મોટી બતાવી છે કે—એ સુદર્શને બ્રહ્મસ્થાનમાંથી બ્રહ્માને, નક્ષત્રમાના દેવતાઓને બહાર કર્યા તે બધા વિષ્ણુના શરણે આવ્યા વિષ્ણુ શિક્ષા કરવાને ગયા તે દી લાકડમાત્રથી બ્રહ્માદિક તો ભાગ્યા વિષ્ણુ—દિવ્ય હજાર વર્ષ સુધી યુધ્ધ કરીને નાઠા ને બાર યોજન ની ગુફામા જઈને સૂતા

અહીં વિચાર થાય છે કે—

પ્રજાપતિ બ્રહ્મા—બ્રહ્માંડને ઘેરા ઘાલી દશાંગુલ બહાર વધીને રહેલા, સૃષ્ટિ રચી દેવા ની મોટી સત્તાવાળા, અદ્વૈતમતે જડ—ચેતન રૂપથી જગતમા પસરીને રહેલા, ચાર વેદોથી મોટી પ્રસિદ્ધિને પામેલા, એવા અનાદિના બ્રહ્માને સુદર્શને ક્યા નવીન બ્રહ્માંડમાથી આવીને બ્રહ્મસ્થાનમાથી બહાર કર્યા ?

તે સુદર્શનથી—ત્રણ લોક ની રચના કરી લેનાપર, ત્રણ પગલા મૂકવાની સત્તાવાળા, યુગયુગમા અવતાર ની રક્ષા કરવાનુ વચન આપીને ગએલા, જાણે વિષ્ણુ ક્યાંક વિષ્ણુ ના અંશરૂપથી બધાએ દેવોના સ્વરૂપથી પોતે જગતમા વ્યાપીને રહેલા, તે વિષ્ણુ ૧૨ યોજનની ગુફામા જઈને સુતા, તો પછી દુનિયાને શરણ કોનુ ? શુ આ બધુ સત્ય રૂપનુ લખાયલુ છે ? કે સર્વેનામાથી તર્કને વિકાર રૂપનુ ઊભુ કરવામા આવેલુ છે ? સજ્જનોને વિચાર કરવાની ભલામણ કરૂં છુ ( શ્લોક—૧૦ હજાર ના પ્રમાણવાળુ—બ્રહ્માંડ પુ૦ )

(૯) મધુ—પ્રતિવાસુદેવ છે, તેને મારી કૈટભ છે તેઓને વિષ્ણુના કાનના મેલથી ઉત્પન્ન થયેલા બનાવ્યા. આ ના વિરૂપ

ખૂણી છે તે જુઓ–તેઓ ઉત્પન્ન થતાની સાથે જગત્‌ના સ્રષ્ટા એવા બ્રમ્હાને મારવા દોડયા, બ્રમ્હા ભયભીત થયા. એટલુંજ નહી પણ ત્રણ પગલાં મૂકતાં ત્રણ લોકની રચના કરવાની સત્તાવાળા, વિષ્ણુ પણ તેઓથી નાશી છુટયા. આ બધા પ્રકારની વાતો કેટલા દરજાની સત્યરૂપની ભાસે છે ? આ બધું ધાધલ જાણી બુજીને સર્વજ્ઞોમાંથી લઇને ઉધું છ-તું કલ્પિતરૂપનું ઉભુ કરેલું છે કે નહીં ? આપ સજ્જન પંડિતો પણ અંધાર પીછેડો ઓઢાવ્યા કરો તેથી આપણા ભરૂશે અજાણ પ્રજા કુટાયા કરે તે, શું આપની સજ્જનતાને શોભે ? મારી સમજ તો એ છે કે–સત્યવસ્તુની સ્થિતિ લોકોમા પ્રકાશીએ ત્યારેજ સત્યપ્રિયતાનો ખરો લાભ મેળવી શકીએ ?

(૫) નિશુંભ–પ્રતિવાસુદેવ છે. તેના ઠેકાણે વૈદિકોમાં–શુંભ–નમિ બે દૈત્યો લખાયા છે. તેઓથી વિષ્ણુ ગરૂડ બન્ને માર ખાઇને નાઠેલા બતાવ્યા છે. વિચાર થાય છે કે ત્રણ પગલા મુકતાં ત્રણ લોકની રચના કરવાની સત્તાવાળા, અવતારો ધારણ કરવાવાળા, ભક્તોની રક્ષા કરવાવાળા, પેલા બે દૈત્યોથી વિષ્ણુ ગરૂડ સાથે માર ખાઇને કેમ નાઠા ? ( જુવો–શ્લો૦ ચઉદ હજારના પ્રમાણ-વાળા મત્સ્યપુ. અ. ૧૫૧ મો )

(૬–૭) છઠ્ઠા–**બલિ**, સાતમા–**પ્રલ્હાદ**, એ બન્ને જુદા જુદા સમયના બન્ને પ્રતિવાસુદેવો છે. વૈદિકોમા તેઓના સબંધે ઉંધી છત્તી અનેક પ્રકારની કલ્પનાઓ કરેલી છે. તેમાની માત્ર એકજ સૂચના બતાવું છું. બે નામના જુદા જુદા વિષ્ણુના (વાસુદેવના)

શત્રુભૂત તો એ બન્ને છેજ પણ પ્રલ્હાદને તો વિષ્ણુએ પોતાનો ભક્ત માની, ઇંદ્રાસન પર બેઠાડ્યો છે સો યજ્ઞ કરી ઇંદ્રાસન લેવાની ઇચ્છાવાળા બલિને અટકાવવા વિષ્ણુ તેને છળવા ને આવ્યા છે, તે એવી રીતે કે-વિષ્ણુએ વામન રૂપ ધરી બલિના પાસે ત્રણ પગલા જમીન માગી, વિકરાલ રૂપ ધરીને ત્રણે લોકને માપી લીધા, છેલ્લુ પગલુ બલિના માથા પર મૂકીને તેને પતાલમા ખોસી ઘાલ્યો અને પ્રલ્હાદને ઇંદ્રાસન પર કાયમ રાખ્યો વળી કોઈ લખે છે કે-શિવભક્ત પ્રલ્હાદના બાપને નૃસિંહ રૂપે થાભલામાથી નીકળીને ચીરી નાખ્યો એવી અનેક પ્રકારની બહાદુરીની વાતો વિષ્ણુના સબધે લખાઇ છે વિસ્તારથી જુવો

( ૮ ) આઠમુ ત્રિક—રામ, લક્ષ્મણ અને રાવણનુ છે

( ૯ ) નવમુ ત્રિક—બલભદ્ર, શ્રીકૃષ્ણ અને જરાસંધનુ છે આ બ ને ત્રિકોના મુખ્ય પાત્રોમા કદાચ મોટો ફેરફાર નહી થયો હોય, પણ તેના અતરમા તો મોટા વિકારો થએલા નજરે પડે છે નવીન કવિઓથી આવા વિકારો વધારેજ પૂસતા ગયા છે થોડા ઘણા મારા ગ્રથથી જોઈ શકશો છેવટમા એટલુ તો જરૂરજ કહુ છુ કે વૈદિકોના ઉપનિષદાદિકના ગ્રથોમા જે આધ્યાત્મિક વિષયોના વિચારો, ત્રુટક ફુટક સ્વરૂપના દેખાય છે તે, અને પ્રાચીન રૂપ ઇતિહાસના વિષયો કે જે જગોજગોપર ઉધા ચત્તા સ્વરૂપના દેખાય છે તે, સર્વજ્ઞોના કથનમાથી લઇને-તેમા ઉધુ ચત્તુ કરીને, તેવા કોઈ મૂળના લેખકોએ જાણી બુઝીને લોકોને

ઉંધા પાટા બંધાવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે. અને પ્રમાણ વિનાના મોટા મોટા ગ્રંથો લખીને, લોકોને ભ્રમિષ્ટ કરવાનો પ્રયત્ન કરતા ગયા છે. તેથી આજકાલની વિચક્ષણ પ્રજા ભ્રમિષ્ટ થઇ રહી છે. બીજા સજ્જનો પણ મારી પેઠે અભ્યાસ કરીને જોશે તો, તેઓ પણ જરૂર સત્યાસત્યનો વિચાર કરી શકશે, એમ હું પૂર્ણ ખાતરીથી કહી શકું છું.

આ તો માત્ર નવ ત્રિકોના સંબંધની સૂચના થઇ.

બીજી વાત જુવો કે—પહેલા વાસુદેવના પિતા કે જે પુત્રીના સંબંધથી લોકોમા–**પ્રજાપતિ**ના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા હતા, તેનેંજ વૈદિકોના પંડિતોએ બ્રમ્હા રૂપે કલ્પીને–ચારે વેદોમા, બ્રાહ્મણ ગ્રંથોમાં, ઉપનિષદોમાં, જગત્‌ના માલક બનાવી દઇને, સંપૂર્ણ વૈદિકોના ગ્રંથોમાજ ખોસી ઘાલ્યા છે.

વળી ત્રીજી વાત જુવો કે—વાસુદેવો નવ (૯) થયા છે, કેટલાંક તેમાના નામો સર્વથા ઉડાવી દઇને એકજ વિષ્ણુના નામથી–સર્વજ્ઞ તીર્થંકરોના અનુકરણ રૂપે–મત્સ્ય, કૂર્માદિક ૨૪ અવતારો કલ્પીને તેમા સાચી જૂઠી કલ્પનાઓ ભેળવીને–મત્સ્ય પુ૦ કૂર્મ પુ૦ વરાહ પુ૦ આદિના નામથી મોટા મોટા કલ્પિત લેખો લખી, ચાર લાખ ( ૪૦૦૦૦૦ ) શ્લોકના પ્રમાણવાળા ૧૮ પુરાણો ઉભા કરી દીધાં છે. અમો આદિ અનાદિના છિએ, એવુ ડોળ બતાવવાના માટે, જુઠે જુઠું ધાંધલ કેવા સ્વરૂપનું ઉભું કરી દીધું છે?

કેવલ અજ્ઞાન પ્રજાનો લાભ લઇને, આ બધા અક્ષરોના

પડિતોએ દુનિયાને ઉધા પાટા બધાવવાને માટે કેવુ વિપરીત સાહસ ખેડયુ છે ?

વળી એક ચોથી વાત જુઓ કે- આ અવસર્પિણીમા, ચક્રવર્તીઓ ૧૨ થએલા સર્વજ્ઞોએ બતાવેલા છે જેને પુણ્યના યોગથી-હાથી, ઘોડાદિ, મહાપરાક્રમી ૧૪ રત્નો આવીને મળે તેજ ચક્રવર્તી થાય, તેવા ૧૨ જ થએલા છે

વૈદિકોએ-તેમાના ભરત, સગર, સનત્કુમારાદિ, બે ચાર નામોને સાધારણ રાજાઓ તરીકે લખીને, તેઓના ઇતિહાસમા ઉધુ છતુ ચિત્રીને, તેમના સબધના ૧૪ રત્નોને, બ્રમ્હાદિક દેવોના સમુદ્રમથનથી ઉત્પન્ન થએલા બતાવ્યા છે

આ ઉપર બતાવેલી અનેક પ્રકારની સૂચનાઓથી સહજે સમજી શકાય તેવુ છે કે-વદિકોના પડિતોએ, જે ઇતિહાસ લખ્યો છે તે, સર્વજ્ઞોના ઇતિહાસમાથી લઇને, તેમા ઉધીછત્તી કલ્પનાઓ કરીને, અજ્ઞાન વર્ગને ઉધા પાટા બધાવવાનોજ પ્રયત્ન કરેલો છે બાકી વૈદિકોમા પાછળથી લખાયલો પ્રાચીન ઇતિહાસ ન તો કોઇ ભૂતનો બતાવેલો છે કે, નતો, કોઇ સતનો? એમ ઘણા પડિતોને તો ચોખ્ખુ દેખાઇ આવશે એટલુજ નહી પણ મધ્યમ વર્ગ પણ નિશ્ચય કરી લેવાની ઇચ્છાવાળો, આ પ્રકાશના સમયમા, બીજાની સહાયતા વિનાજ, નિર્ણય કરી લે તેવા પ્રકારનો આ સમય છે કારણ કે લાયબ્રેરીયોના સાધનથી, કોઇને પૂછવાની પણ જરૂર પડે તેમ નથી માત્ર નિપક્ષપાત બુદ્ધિથી વિચારવા ની જરૂર છે

વિચારવાનું કે-સર્વજ્ઞોમાં-નાના મોટા સર્વે જીવો, કર્મથી પરાધીન પણે, જન્મ અને મરણ વારંવાર પ્રાપ્ત થતાં, પોત પોતાનું શરીર નવું નવું ધારણ કર્યાજ કરે છે તો પછી સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર અંદરથી રાજ્ય ચલાવનારો બીજો આત્મા અંતર્યામી થએલો, તે શું બધા જીવોને ૮૪ લાખ જીવોની યોનિમા ગબડાવ્યા કરે છે ? યાજ્ઞવલ્કયે આ માન્યતા કયા બીજા સર્વજ્ઞથી મેળવી ?

(૩) સં. સા. પૃ. ૨૯૧-વૃહદારણ્યકમાં એવું પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે-" માણસનું શરીર જ્યારે પંચભુતમાં ભળી જાય છે, ત્યારે જે કર્મ વડે માણસ સારો કે નઠારો થાય છે, તે કર્મ સિવાય બીજુ કંઇ પણ એવું રહેતું નથી. "

આ ઉપનિષદ્કાર ઉપરના લેખમાં કહે છે કે-સર્વ પ્રાણીઓ પર, અદરથી રાજ્ય ચલાવે છે તે ત્હારો આત્મા છે, તે અંતર્યામી છે. આ જગોપર કહે છે કે—" જે કર્મ વડે માણસ સારો કે નઠારો થાય છે, તે કર્મ શિવાય બીજું કંઇ પણ એનું રહેતું નથી "

વિચાર થાય છે કે-જ્યાંથી એ જીવ માણસ રૂપે થવાને આવ્યો ત્યાંથી કર્મ લઇને આવ્યો હશે કે કર્મ વિનાનો ? અને અહીં એકલાં કર્મને મુકીને પોતે કયે ઠેકાણે જઇને ઘુસી બેઠો ? અને તે એકલાં કર્મ કેવું સ્વરૂપ ધારણ કરીને ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમાં ભટકવા લાગ્યાં ? અને તે કર્મના વડે પોતે કેવા સ્વરૂપથી તે ગતિમા પ્રાપ્ત થતાં સુખ દુઃખનો, અનુભવ કરવાને

લાગ્યો ? આ ઉપનિષદ્કારો શુ લોકોને બ્રહ્મજ્ઞાન આપવાને નીકળ્યા છે કે, અગડ બગડ લખીને—દુનિયાને ભ્રમજાળમા ભટકાવી માન્વાને, ઉભા થયા છે મુકતપણે વિચારવાની ભલામણ કરૂ છુ

આ જગોપર—મેકડોનલ્ સાહેબ—સ સા નાં પૃષ્ઠ ૨૮૭ મા કહે છે તે ફરીથી વિચારવાને મુકુ છુ—

"આ ઉપનિષદ્ ગ્રંથોમા—પરમાત્માનુ ખરૂ સ્વરૂપ સમજવાને માટે સર્વત્ર ભારે ગડમથલ ચાલી રહેલી જોવામા આવે છે, અને એ ગડમથલને પરિણામે—કોઈવાર એક રૂપક વાપરવામા આવ્યુ હોય તો, કોઇવાર બીજુ રૂપક વાપરવામા આવ્યુ હોય, એવુ બન્યુ છે—ઉદાહરણ તરીકે—બ્રુહદારણ્યક ઉપનિષદ્મા યાજ્ઞ વલ્કય ઋષિ, સમાર છોડી વનમા જવાની તૈયારી કરતા હોય છે તે વખતે, એની સ્ત્રી મૈત્રેયી એને પ્રશ્ન કરે છે, તેના જવાબમ એ કહે છે—જેવી રીતે એક મીઠાનો ગાગડો, પાણીમા નાખ્યો હોય તો તે પાણીમા ગળી જાય, અને તેને પાછો બહાર કાઢી શકાય નહી, પણ પાણી જયાથી ચાખો ત્યાથી ખારૂને ખારૂ લાગ્યા કરે, તેવી રીતે મહાસત્ત્વ અનત છે, અપાર છે, વિજ્ઞાનનો જથ્થો છે, આ મૂળતત્ત્વોમાથી બહાર નીકળીને, એમાને એમાજ એ પાછુ વિલીન થાય છે, મરણ પછી ચેતન્ય રહેતુ નથી, કારણ કે યાજ્ઞ વલ્કયે આગળ આગળ સમજાવ્યુ છે તે પ્રમાણે, જે દ્વૈતભાવ ઉપર ચેતન્યનો આધાર રહે છે, તે જતો રહ્યો, એટલે ચૈતન્યપણુ જતુ જ રહેવુ જોઇએ

વળી એજ ઉપનિષદ્‌માં--બીજે એક ઠેકાણે કહ્યું છે કે-જેવી રીતે કરોળિયો, પોતાના તંતુઓ વડે બહાર નીકળે છે. જેવી રીતે ન્હાના ન્હાના તણખાઓ-અગ્નિમાથી બહાર નીકળે છે, તેવી રીતે એ આત્મામાંથી-સઘળા પ્રાણ, સઘળા લોક, સઘળા દેવતાઓ, સઘળા પ્રાણિયો બહાર નીકળે છે. ”

અહીં મારા વિચારો—વેદકાળના સમયમાં-લોકો વૈદિકપંડિતોના બતાવ્યા પ્રમાણે-યજ્ઞ યાગાદિકના વિધાનથી, પોતાના કાર્યની સિદ્ધિ થતી માનીને, તે કાર્ય કરતા હોય. પરંતુ એક તરફ સર્વજ્ઞોનો, અને બીજી તરફ બે ચાર તેવા ત્યાગીઓનો પ્રાદુર્ભાવ થતા, તેઓના પરિચયવાળા લોકોની, યજ્ઞયાગાદિકની ભાવના છુટવા લાગી હોય. એટલે તેવા ધંધાવાળા પંડિતોનો, સ્વાર્થ પણ અટકી પડવા લાગ્યો હોય, અર્થાત્ કર્મકાંડના વિધાનવાળું વેદજ્ઞાન પણ નહી જેવું થઇ પડેલું હોય, એટલે તે સમયના ચતુર પંડિતોએ વેદ વિદ્યાને નિકૃષ્ટ વિદ્યા બતાવીને જ્ઞાનકાંડના નામથી ઉત્કૃષ્ટ વિદ્યા બતાવવાના હેતુથી ઉપનિષદોની રચના શરૂ કરી દીધી હોય, જે મતના વિચારો જેને ગોઠતા આવતા, તેમા પોતાની મરજી મેળવી લખવા માડયું. તેથી તેમાં ગડમથલ થએલા જેવું લાગે તે, સ્વાભાવિકજ છે. પરંતુ હું સર્વજ્ઞોના વચનને અનુસરીને, પૂર્વેના લેખોમા જે પ્રમાણે લખતો આવ્યો તે પ્રમાણે, અહીં લખીને બતાવું તો તે અયોગ્ય નહીં ગણાય.

### અહીં યાજ્ઞવલ્કયનાજ વિચારો જુવો—

(૧) “ જે સર્વ પ્રાણીઓપર અંદરથી રાજ્ય ચલાવે છે તે ત્હારો આત્મા અંતર્યામી છે. ”

(૨) બીજી વાત—' જે કર્મ વડે માણસ સારો કે નઠારો થાય છે તે કર્મ સિવાય બીજુ કઇ પણ એનુ રહેતુ નથી"

(૩) ત્રીજી વાત—" મહાસત્ત્વ બહાર નીકળીને પાછો એમાને એમા વિલીન થાય છે જેમ મીઠાનો ગાગડો પાણીમા ગળી ગએલો બહાર કાઢી શકાતો નથી

(૪) ચોથી વખતે એજ ઋષિએ-કરોળીયાના તતુના દૃષ્ટાતથી, અને અગ્નિના ન્હાના ન્હાના તણખાઓના દૃષ્ટાતથી જણાવ્યુ છે કે-આત્મામાથી સઘળા પ્રાણ, સઘળા લોક, સઘળા દેવતાઓ, અને સઘળા પ્રાણિઓ બહાર નીકળે છે "

આ યાજ્ઞવલ્ક્ય ઋષિનીજ, ચારે વાતોનો વિચાર ક્રમથી સર્વજ્ઞોના વચનને અનુસરીનેજ બતાવુ છુ—

(૧) સર્વ પ્રાણિઓનો અતર્યામી બનેલો આત્મા, જ્ઞાની કહો કે અજ્ઞાની ? જો તે જ્ઞાની છે તો અમારી પીડાઓ શા માટે નિવારણ નથી કરતો ? અદર બેઠો બેઠો શા માટે તમાસો જોયા કરે છે ? કહેવામા આવે કે પોતાના કર્મથી જીવો પીડાઓ ભોગવે છે, તો પછી અમારા અતર્યામી બનેલા આત્માએ અમારૂ શુ ઉકાળ્યુ ? માટે આ થએલી કલ્પના કોઇ જ્ઞાનીની છેજ નહી

(૨) " સારા કે નઠારા કર્મ સિવાય માણસનુ બીજુ કઇ રહેતુજ નથી "

આ કલ્પના પણ અત્યત અનિષ્ટજ થએલી છે આમા તો કર્મનો કરવાવાળો જીવજ શુન્ય થઇ જાય છે, તો પછી કર્મનો બોજ ભોગવનારજ કોણ ? કરેલા કર્મ જડ રૂપના જડરૂપમા મળી

ગયાં. આ કલ્પના શું આસ્તિક રૂપની કે કેવલ સર્વથા નાસ્તિક સ્વરૂપની ?

(૩) " મહાસત્ત્વ-બહાર નીકળીને પાછો એમાને એમા વિલીન થાય છે. મીઠાનો ગાગડો પાણીમા ગળી ગએલો બહાર કાઢી શકાતો નથી. "

આ કલ્પના પણ કોઇ મહા અજ્ઞાન દશાની ઘેલછામાથી પ્રગટ થએલી જણાય છે. આ દુનિયામા-અનતા અનંત જીવો, પોતાના કર્મના વશમા પડેલા ૮૪ લાખ જીવોની યોનિમા, અનતાઅનંત કાળથી ભટકી રહેલા, અને નાના પ્રકારના અઘોર દુઃખોને સહન કરી રહેલા, પ્રત્યક્ષમા દેખાઇ રહેલા છે તે શું પેલો મહાસત્ત્વ-પોતેજ ૮૪ લાખ જીવોની યોનિયોમાં, દુઃખોનો અનુભવ લેવાને નીકળેલો માનવો ? આ કલ્પના કેટલી બધી અનિષ્ટ થએલી છે ? ઉપર બતાવેલા વિચારો, સિવાય અનેક વિચારો વૈદિકના ગ્રંથોમાથી પણ, ઉંધા છત્તા કલ્પેલા મળી આવશે.

(૪) આ ઉપનિષદ્કારે ચોથા ફકરાથી પરમાત્માનુ જ્ઞાન બનાવતા એવું બતાવ્યું છે કે—

આત્મામાથી—સઘળા પ્રાણ, સઘળા લોક, સઘળા દેવતાઓ, અને સઘળા પ્રાણીઓ, બહાર નીકળે છે. "

આ ઉપનિષદ્ કાર યાજ્ઞવલ્કય એક મહાન્ ઋષિ મનાયલા છે તેમના આત્માના સંબંધના બે ચાર વિચારો જોતાં, એવું સમજાય છે કે-દુનિયામા કોઇ એક-**મહાસત્ત્વ** છે, તે પોતેજ

પોતાના સ્વરૂપથી બધી દુનીયાના જીવોના સ્વરૂપથી પસરાને રહે છે તેના સિવાય બીજો કોઇ પણ મોટી સત્તાવાળો હોય એમ તેમના કથનથી સમજાતુ નથી પરતુ આગળ પાછળનો વિચાર કરી જોતા આ યાજ્ઞવલ્કયનુ કથન કોઇ સદ્જ્ઞાનના વિચારમાથી પ્રગટ થએલુ હોય એમ સમજાતુ નથી આપ સજ્જનો પણ જો સદ્વિચારમા ઉતરશો તો, આ મારી વાતને કબૂલજ કરશો

તે શિવાય-કીડા, મંકોડા, પશુઓ, પખીયો, જલચર, થલચર, આદિ અનેકાનેક યોનિયોમા અનેક પ્રકારના છેદન ભેદન આદિના અઘોર દુખોને સહન કરી રહેતા, અનેકા અનેક જીવો પ્રત્યક્ષપણે, આપણે દેખી પણ રહેલા છિએ

તે શિવાય—નરકમા પડી રહેલા, અસખ્ય જીવો, મહા અઘોર દુખોને સહન કરી રહેલા, જૈનોમા તેમજ વૈદિકના ક્રર્મપુરાણ, મનુસ્મૃતિ, આદિ ગ્રથોથી પણ નરકમા આવી રહેલા આપણે સાભળીએ છિએ

આ ઉપર બતાવેલા બધાએ પ્રકારના જીવોના સ્વરૂપને ધારણ કરી રહેલો, આ એક મહાસત્વ ( આત્મા ) ને માનેલો છે, તે મહાસત્વ વિનાના કોઇ બીજા પ્રકારના જીવો પોત પોતાના સ્વરૂપને ધારણ કરીને રહેલા માનવા ?

(૧) કરમ પરીક્ષામા આ નરિકો જણાવ્યુ નું કે— " જે સર્વ નાડીઓ પર અદથી રાજ્ય ચલાવ છે તે ત્યા। આ મા અંતર્યામી છે "

આ કલમ પહેલીથી એવું સમજાય છે કે-સર્વ પ્રાણીઓ જુદા હોય અને તેઓના પર અંદરથી રાજ્ય ચલાવનારો અંતર્યામી થઈ રહેલો આત્મા કોઇ જુદો હોય, એવો બોધ નીકળે છે.

(૨) કલમ બીજીથી સમજાય છે કે—" માણુસના કર્મ સિવાય બીજુ કંઈ રહેતું નથી. "

વિચાર થાય છે કે--માણુસનાં પડી રહેલાં એકલાં જડરૂપ કર્મના ઉપર, તે અંતર્યામી આત્મા પોતાનું રાજ્ય કેવા પ્રકારનું ચલાવતો હશે ?

(૩) કલમ ત્રીજીમા જણાવ્યું હતું કે--મહાસત્ત્વ બહાર નીકળીને પાછો એમાને એમાં વિલીન થાય છે. મીઠાનો ગાગડો પાણીમાં ગળી ગએલો પાછો બહાર કાઢી શકાતો નથી. "

આ કલમ ત્રીજીમાં કહ્યું કે—આ મહાસત્ત્વ પોતાના સ્વરૂપથી બહાર નીકળ્યા પછી, ગળી ગએલા મીઠાના ગાગડા જેવો પાછો બહાર કાઢી શકાતો નથી. એટલે તે મહાસત્ત્વ પોતે નષ્ટ થઇ ગએલા જેવો, પાછો પોતાના સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થઇ શકતો નથી. એવોજ બોધ મેળવી શકાય છે. (૪) કલમ ચોથીથી જણાવ્યું છે કે—" આત્મામાથી સઘળા પ્રાણ, સઘળા લોક, સઘળા દેવતાઓ, અને સઘળા પ્રાણીઓ, બહાર નીકળે છે, "

આ કલમ ચોથીથી વિચાર થાય છે કે—આ બધા પ્રકારના સ્વરૂપને ધારણ કરવાવાળા, તે આત્માનું અને તેણે ધારણ કરેલા

સ્વરૂપોનું, પાછળથી કેવા પ્રકારના પરિણામો આવતા હશે ? તે ા સબધને કોઇ વિશેષ બોધ મળી આવેલો જણાતો નથી તેથી આ બધા પ્રસગોમા કાઇક વિશેષ વિચાર કરવાની જરૂર પડેછે

પ્રથમ પૂર્વે કોઇ કાળાતર પહેલા સૃષ્ટિની આદિમા પ્રજાપતિ -બ્રહ્માથી ચાર ઋષિઓ દ્વારા ચારો વેદોની પ્રાપ્તિ થએની વૈદિકના પડિતો બતાવતા હતા પછી સ્વજ્ઞોના તત્વોની હરિફાઇમા આવતા તે વેદવિદ્યાને અવિદ્યા એટલે આત્મસ્વરૂપના સાધનમા નિકૃષ્ટ વિદ્યા બતાવી ઉપનિષદો દ્વારા બ્રહ્મજ્ઞાન સબધિની ઉત્કૃષ્ટ વિદ્યા બતાવવાને બહાર આવ્યા તેના સબધિની ચાર કલમો જુદદા પૃથક ઉપનિષદ્‌ની લખીને બતાવી છે તેનુ જુદુ જુદુ સ્વરૂપ જોતા તે ચારે કલમો બ્રહ્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરાવવાવાળી મને નથી લાગતી પણ તેના વાચનથી મોટા મોટા પડિતો પણ શકા જ પેદા કરી લેવે તેથી કાઇ વિચાર કરીને બતાવુ છુ

કલમ ચોથીમા–આત્મામાથી સઘળા લોકાદિક બહાર નીકળે છે એવુ બ્રહ્મજ્ઞાન ઉપનિષદમાગએ કયાથી મેળવ્યું હશે ? કારણ ઋગ્વેદના પહેલા મડળથી એવુ જણવામા આવ્યુ છે કે–ત્રિવિક્રમ વિષ્ણુએ ત્રણ પગલા મૂકતા ત્રણે લોકની રચના કરી દીધી હતી, તો પછી આ નવીન આત્મા કયાથી પ્રગટ થયા કે જે પોતે સઘળા લોકમા પસરીને રહ્યા

બીજી વાત એ છે કે–ઋગ્વેદના દશમા મડળમા પ્રજાપતિ બ્રહ્મા ત્રિવિક્રમ વિષ્ણુથી તો કોઇ જુદાજ છે તે પ્રજાપતિએ–પ્રલય થયા પછી આ સૃષ્ટિ એકદમ એવી તાણી દીધી કે કાઇ પણ

જો કે વેદોમા વરૂણ દેવને-સર્વજ્ઞ, બ્રહ્મજ્ઞાની અને ભૃગુપુત્રના પિતા બતાવ્યા છે. કોઇ લેખકે ભૃગુને બ્રહ્માના પુત્ર લખ્યા છે ખરા પણ સર્વજ્ઞોના સિધ્ધાંતથી એક પણ વાત સત્યરૂપની ઠરતી નથી. એટલુંજ નહી પણ વૈદિકોના લેખોથી પણ અસત્યજ નીવડે છે.

જુવો કે-આ વરૂણ દેવે હરિશ્ચંદ્રને પુત્રનું વરદાન આપી તેનું બલિદાન લેવાને તૈયાર થયા, તે ન મળવાથી જલોદરના રોગથી પીડિત કર્યા છે. અને મહાભારતાદિકમાં ઉતથ્ય ઋષિની પુત્રીનુ હરણ કરવાવાળા બતાવ્યા છે. છેવટમા એક સમુદ્રના દેવ તરીકે વર્ણવ્યા છે. આવા પ્રકારનાં અનીતિનાં કાર્ય-સર્વજ્ઞ, કે બ્રહ્મજ્ઞાની, કરી શકે ખરા ? આ બધો ફેરફાર શાથી ? મારી સમજ પ્રમાણે તો યાચિત મંડન રૂપે ગ્રહણ થએલા હોય તેથી હશે ?

એક તરફ સર્વજ્ઞોના તત્ત્વોનો અને સર્વજ્ઞોના ઈતિહાસનો, બારિક અભ્યાસ કરી જોનારા નિ:પક્ષપાતી પંડિતોને એજ કબુલ કરવુ પડશે કે વૈદિકોમાં જે જે ઉત્તમ તત્ત્વો અને પ્રાચીન ઇતિહાસનો વિષય વેદોના પછીના ભાગમા લખાયો છે તે કોઇ તેમના જ્ઞાનીના તરફથી સ્વતંત્રનો ઉત્પન્ન થએલો મને લાગતો નથી. તેમજ આ બ્રાહ્મણ વર્ગ પણ મૂળમાં સ્વતંત્રથી ઉત્પન્ન થએલો જણાતો નથી.

સર્વજ્ઞોનો ઇતિહાસ જોતાં-ઋષભદેવના પુત્ર **ભરત** ચક્રવર્તીથી એક ઉપદેશક વર્ગ સ્થાપવામાં આવેલો, તે બ્રાહ્મણ

શબ્દથી પ્રસિદ્ધિમા આવ્યો તે વર્ગ—નવમા, દશમા, તીર્થંકર સુધી તો ઘણા મોટા ભાગે એકજ નિષ્ઠાથી ચાલતો આવેલો નજરે પડે છે પછી સર્વજ્ઞોના શાસનના વિચ્છેદના પ્રસગો પ્રાપ્ત થતા, તે બ્રાહ્મણવર્ગ સ્વતત્ર રૂપનો બનતો ચાલ્યો એટલે નાયક વિનાનો થઇ પડયો પછી ઇદ્રિયોના વિષયમા પડી જવાથી ખાન પાનના નિયમથી પણ રહિત થતો ગયો લાલચમા પડેલા માણસોને, એકદમ વ્યસન છોડી દેવુ તે ઘણુ દુષ્કર હોય છે તેથી સર્વજ્ઞોના ઉપદેશોનો પ્રસગ પ્રાપ્ત થતા પણ કેટલાકો તો અનાદરજ કરતા રહ્યા પરતુ છેવટના આ બે સર્વજ્ઞોના સમયમા કેટલાક બીજા મહાત્માઓ પણ નિવૃત્તિ માર્ગને પસદ કરવાવાળા જાહેરમા આવતા ગયા તેથી આ બ્રાહ્મણ વર્ગને, અનિચ્છાએ પણ તે મહાત્માઓના અનુકરણ રૂપે પોતાનુ વળણ ફેરવવાની જરૂર પડી હોય, તે બ્રાહ્મણ વર્ગનુ પૂર્વ કાળનુ ધાર્મિક સ્વતત્ર સબધી જ્ઞાન જોતા, મોટા ભાગે યજ્ઞ યાગાદિકના સબધવાળુજ નજરે પડે છે પરતુ તે યજ્ઞ યાગાદિકનુ જ્ઞાન અનેક મહાત્માઓના નિવૃત્તિમય જીવનના આગળ નિસ્તેજવત્ જણ લાગવાથી, યજ્ઞ યાગાદિકમા ફેરફાર કરેલો મૂળમા તેઓ અક્ષરોના તો પડિતો હતાજ, તેથી બીજાના વિચારો—પોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે પોતાનામા દાખલ કરી લેવામા બાહોશજ હતા, પરતુ પોતાની મહત્વતાનો ફાટો નાખતા ગયા, ઘણા મોટા ભાગે તો સર્વજ્ઞોના વિચારોમાથીજ લઇને પોતાનામા ઉધુ છતુ કરી ગએલા છે તેનુ દિગદર્શન—તુલનાત્મકના લેખથી અમો કરાવતાજ આવ્યા છિએ તેથી પિષ્ટપેષણ કરવાની કઇ જરૂર

નથી. મેં જે વિચાર કરીને બતાવ્યો છે તે ખાસ મુદ્દાઓના પાત્રોનોજ કર્યો છે. બાકીના પાત્રોના વિચારોમાં પ્રાયે ઉતર્યો જ નથી. તેથી સત્યના શોધકોને વિચાર કરવાની ભલામણ કરીને હું આ મારા લેખની પણ સમાપ્તિ જ કરૂં છું.

॥ ઇતિ શ્રી **વિજયાનન્દસૂરીશ્વરજી** ( પ્રસિદ્ધનામ **શ્રી આત્મારામજી**)મહારાજના લઘુશિષ્ય મુનિ શ્રી **અમરવિજય** દક્ષિણ વિહારી વિરચિત "તત્ત્વત્રયી મીમાંસા નામના ગ્રંથનો પ્રસ્તાવના ( પ્રવેશિકા ) સંપૂર્ણ. ॥

---

## અમારા તરફથી પ્રગટ થએલાં પુસ્તકો.

### ૧ તત્ત્વત્રયી મીમાંસા—

આ ગ્રંથમા જૈન અને વૈદિકના અનેક ગ્રંથોનુ દોહન કરી તુલનાત્મ દૃષ્ટિએ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ્વર, અવતારો, વિગેરે અનેક બાબતોને વિચાર કરવામા આવેલ છે રોયલ ૮ પેજી લગભગ પૃ. ૧૭૦ ના સુમારે દલદાર થયેલ છે બન્ને ભાગ સામટા બંધાવેલ છે કિંમત રૂ ૫-૦-૦

### ૨ જૈનેતર દ્રષ્ટિએ જૈન—

આ ગ્રંથમા એતદ્દેશીય તથા પ્રાશ્ચિમાત્ય અનેક વિદ્વાનોના જૈ દર્શન સંબંધે લખાયેલા લેખોનો સંગ્રહ કરવામા આવેલ છે. મો પેજી લગભગ ચાળીસ ફરમા છે. ખાસ મનન પુર્વક વાચવા યોગ્ય કિંમત રૂ ૧)

## ગ્રંથ મળવાના ઠેકાણાં.

૧ **શા. હિંમતલાલજી માસ્તર જૈન જ્યોતિષી. મુબાઇ** નબર ૨ જો ઠે પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ,—ગોપાલ ભુવન

૨ **નબાબ સારાભાઇ મણીલાલ, અમદાવાદ.** ઠે નાગજી ભુધરની પોળ